

Presente F. W. 10. 12

126

DE PROMVLGANDO
EVANGELIO
APVD BARBAROS:
SIVE
DE PROCVRANDA
Indorum salute, Libri sex.

S.G. Ris. 80 F. 12

Acosta (Le P. José de)

De promulgando Evangelio apud
barbaros, sive de procuranda Indorum
salute libri sex, authore Josepho Acosta.
... Editio novissima. — Lugduni,
Aumptibus Laurentii Anisson, 1670.

In-8° (18 cm. 3), pièces limin., 501 p.
et l'index.

[S.G. Ris. 80 F. 12

(Rel. mod. mar. rouge signée R. Petit, filés,
~~dent.~~ dent. int., dos orné, tr. dor. —
Ex-libris du prince Roland Bonaparte.)

Reserve Filles

- filles analytiques

- filles belge. (M. etc.): Anisson (Laurent),
Lyon

- filles belge: Petit (R.)

- filles belge: Le Soudier

détails complémentaires: "Le Soudier, 8 nov.
1890. 28 f 50 "

2 ex.

An. Cat. impr. B. M.
D. 21687
P. Angrand 603

1216

DE PROMVLGANDO
EVANGELIO

APVD BARBAROS:

SIVE

DE PROCVRANDA

Indorum salute, Libri sex.

Authore IOSEPHO ACOSTA *Presbytero*
Societatis IESV.

EDITIO NOVISSIMA.

LVGDVNI,

Sumptibus LAVRENTII ANISSON.

M. DC. LXX.

SVPERIORVM PERMISSV.

PROOEMIUM.

E procuranda salute Indorum, rectè atque aptè dicere, perdifficile est. Primum quòd Barbarorum gentes innumerabiles sint, vt cœlo, locis, habitu, ita ingenio, moribus, institutis latissimè dissidentes: quibus omnibus Euangelio conciliandis, instituendis, regendisque aliquid commune præcipere, atque in tanto hominum rerumque discrimine, accommodatè ac certò quid expediat definire, magnæ cuiusdam facultatis est, quam profecto nos minimè consecuti sumus. Deinde res Indicæ vix firmæ stabilisque consistunt, & nouum quotidie sui-que dissimilem habitum præferunt, vt improbandum modo sit quod non ita pridem valdè probabatur, & rebus mutatis vtilia ante consilia etiam perniciosa fiant. Quamobrem vt firma ac perpetua præcepta ea de re tradantur, vix fieri profectò potest. Vt enim alia pueritiæ alia iuuentuti vestis concinnanda est, neque potest eadem omnis ætatis esse mensura, ita Republicanam Indicam institutis, religione, homi-

num genere varias veluti ætates subinde com-
 mutante , non est mirandum , si doctrinæ ar-
 tifices alias atque alias docendi rationes adhi-
 beant. Ita quamvis priores scriptores pietate
 & sapientia præstiterint , tamen eorum vel dis-
 putationes , vel commentarios , quos de rebus
 Indicis ediderunt , nostra iam ætas non ma-
 gni facit , quod non magnopere rebus præ-
 sentibus accommodentur. Ex quo fit , vt eos
 quoque , qui pro hoc statu rerum aptè con-
 gruentèrque disseruerint , eodem loco futuros
 non longa abhinc ætate , profecto diuinare
 possimus. Ac nos certè rerum Indicarum im-
 peritis , falsa fortassis & inter sese pugnantia
 scribere sæpè videbimur , quod de Indorum
 natura , moribus , fidei Christianæ progressu , va-
 riè variis in locis loquamur ; contra periti re-
 rum , minus amplè & pro dignitate eadem il-
 la dicta censebunt , atque plura ipsi & aptio-
 ra se afferre posse confident. Mihi verò quid
 vel docti desiderent , vel indocti reprehen-
 dant , non admodum curæ est. Illud pruden-
 tissimus quisque facile intelligit , eadem de re
 non eodem modo omni ex parte dicendum
 esse , si veritati ac non libidini obsequendum
 est. Neque fallit is , qui in argumento mul-
 tiplici pro rebus diuersis diuersa pronuntiat.
 Idem prorsus homo sui sæpè dissimilis est , ea-
 dem vrbs , & domus eadem variis locis &
 laudari & vituperari non falsò potest. Licuit
 certè Apostolo Paulo in eadem Epistola Co-
 rinthios summis ornare laudibus , spirituales,
 sapientes,

1. Cor. 1.

sapientes, quibus nihil deesset in omni gratia & dono dicere: eosdem ita deprimere, ut carnales esse inflatos, spiritualibus rebus ineptos exprobraret. Neque sibi contrarius est, aut sui immemor: sed quæ per partes inerant, potuit salua veritate, ut Chrysostomus commentatur, vniuersis ascribere. Israëlem, & Iudam iidem Prophetæ sæpè vituperant, semen nequam, filios sceleratos, populum Gomorrhæ, & id genus infinita conuitia iactantes: quem tamen vel eadem interdum pagina, summis laudibus euehant, populum iustum, filios Dei, hæreditatem dilectam, gentem sanctam atque alia multa honoris causa appellantes. Imò verò eadem periodo Paulus, secundum Euangelium quidem, inquit, inimici propter vos, secundum electionem autem, charissimi propter patres. Quo magis nobis salua veritate licere putandum est gentes Indorum, quarum est tanta diuersitas, modo Euangelio aptissimas prædicare, ut verè sunt maxima ex parte, modo valdè alienas accusare, quod hominum scelere, & peruersa educatione contingit. Vulgaris error est res Indicas tanquam rus aliquod aut oppidum angustè definiendum, & sicut vno verbo dicuntur, ita vnius esse naturæ rationisque putantium. Sed qui hæc nostra legerit, inueniet profecto nos nullo partium studio ductos & proba, & praua deprimere, & iucunda & tristitia æquè afferre. Nihil enim teste Domino Iesu aliud optamus, atque agimus, quam ut

1. Cor. 3.
5.

Chryf.
hom. 2. in
1. Cor.
Isai. 16

Isai. 6.
51.

Rom. 11.

Rom. 3.

pro comperta nobis rerum fide, quicquid est, ut est, aliis tradamus; quippe qui sciamus Deum nequaquam nostro egere mendacio. Neque vero gentes has vana, aut falsa concepta opinione rectè adiri & quæri ad salutem. Sed tum demum unicuique constare animum, cum quale & quam magnum opus Domini aggrediatur, non inani rumore ductus, sed firmo diuinæ vocationis consilio nitens, secum prudenter expenderit.

Quamvis autem Indorum nationes innumera- biles sint, quarum singulis sui certi ritus & mores sunt, quas alio atque alio modo insti- tuere oporteat, tamen cum id ego præstare non possem, cui plurimæ gentes ignotæ sunt, & ut maximè essent cognitæ, immensum opus existeret sigillatim de omnibus disputare, ope- ræpretium duxi, ut Barbaris omnibus accom- modatius scriberem, Peruensium maximè ha- bere rationem. Idque feci duabus ex causis, vna quòd hæ Prouinciæ mihi notiores essent, ut aliquid certius afferrem: altera quòd hoc In- dorum genus veluti medium mihi inter cæ- tera semper est visum, ex quo facilius veluti extrema iudicari queant. Etsi enim Indi vo- cantur Barbari omnes, quos nostra ætate His- pani & Lusitani suis classibus longissimo Ocea- no traiecto inuenerunt, non solum ab Euange- lica luce alieni, sed ab humanis quoque insti- tutis abhorrentes, tamen non omnes eiusdem ordinis sunt, sed Indus Indo, ut Comicè di- cam, multum interest, Barbarus Barbaro longè præstat.

præstat. Barbaros autem probati auctores eos esse definiunt, qui à recta ratione & hominum communi consuetudine abhorrent. Vnde Barbarica stoliditas, Barbarica feritas, Barbaricæ quoque opes & opera apud nobiliores scriptores celebrari solent, quæ & ab usu hominum cæterorum valdè recedunt, & sapientiæ certæque rationis vix quicquam habent. Hos autem omnes noui orbis Barbaros, inde Indos appellatos existimo, quòd apud veteres remotissima regio, quæ fines orbis terrarum claudere putaretur India esset, quo Alexandrum Macedonem, & Traianum Cæsarem penetrasse, & sacri & profani scriptores tanquam terminos terræ adierint, cum magna laude commemorant. Ex quorum imitatione nostri nomen ad nouas à se inuentas gentes, deriuasse mihi videntur. Quamquam initio non Indi, sed Insulani aut Antiliani, Occidentales Barbari dicebantur. Cùm igitur horum Prouinciæ, nationes, genera plurima sint, tamen mihi diu rem diligenter peruestiganti tres veluti classes esse Barbarorum videntur, quæ magnopere inter se discrepent, ad quas ferè nationes hæ Indicæ redigi possint.

Prima classis eorum est, qui à recta ratione, & consuetudine generis humani non ita multum recedunt. Hi sunt potissimum, quibus & Respublica constans, & leges publicæ, & ciuitates munitæ, & magistratus insignis, & certa, atque opulenta commercia sunt, & quod omnium caput est, literarum celebris vsus. Nisquam enim literarum, & librorum monumenta

*D. Thom.
in ep. ad
Rom. c. 1.
lect. 5. &
1. Cor. 14.
lect. 2.*

1. Mac. 1.

extant, quin eæ gentes humaniores, & maxime politicae sint. In hoc genere primi videntur esse Sineses, quorum ego characteres vidi Syriacis persimiles, qui librorum copia, Academiarum splendore, legum, & Magistratum auctoritate, publicorum operum magnificentia plurimum florere dicuntur. Secundum hos sunt Iaponenses, tum pleraeque Indiae Orientalis Provinciae, ad quas Asiatica, atque Europæa instituta olim peruenisse ego non dubito. Hæ gentes, quamvis Barbaræ re vera sint, & à recta & naturali lege plerisque in rebus discrepent; tamen ad salutem Evangelij non aliter ferè vocandæ sunt, quam olim ab Apostolis Græci, & Romani, cæterique Asiae, atque Europæ populi. Nam & potentia præstant & nonnulla humana sapientia, atque à sua ipsi ratione potissimum, Deo intus agente, vincendi sunt, & Evangelio subigendi, quos si per vim & potentiam Christo subiicere pergas, nihil aliud agas, quam ut à lege Christiana alienissimos reddas. In secunda ego classe eos Barbaros numero, qui quamvis neque literarum usum norint, neque leges scriptas, neque Philosophica, aut ciuilia studia habeant; tamen Magistratus suos certos, habent Rempublicam, habent frequentes, & certas sedes, vbi politiam suam seruant, habent militiae & duces & ordinem, & religionis suæ celebritatem quandam. Denique ratione quadam humana reguntur. In hoc genere erant Mexicani, & Peruenes nostri, quorum imperia & Respubl. & leges, & instituta merito admirari quivis

quiuvis possit. Et quod incredibile penè videatur,
literarum inopiam, tanta ingenij dexteritate sup-
pleuere, vt & historias & vitas, & leges, & quod
est amplius, temporum cursus, & rationes nume-
rorum ita teneant quibusdam à se excogitatis si-
gnis, & monumentis, quos ipsi Quipos vocant, vt
nostri cum literis suis plerumque eorum peritiæ
cedant. Nescio equidem an certiores Arithme-
ticos, cum quidvis est numerandum, aut partien-
dum, literæ nostræ faciant, quam hos signa illa
sua. Memoriam verò omninò est admirabile,
quam fidelem etiam rerum munitissimarum per
Quipos suos diutissimè conseruent. Multum ta-
men etiam hi & à recta ratione, & à consuetudi-
ne generis humani absunt. Hæc autem classis latè
patet, & primum imperia continet, quale Ingarum
fuit, deinde regna minora & principatus, quales
Caciqui plerique habent, tum Magistratus publi-
cos ab ipsa Republ. creatos, quales Araucani,
Tucapelenses, cæterique Chilenses ferè sunt. His
omnibus illud commune est, vt oppidatim viuant,
ac non palantes more ferarum, vt certum iudicem
præfectumque habeant, & iura sua cuique seruen-
tur. Sed quia morum & rituum & legum monstra
tot tantaque apud hosce sunt, & tanta in subditos
sæuendi licentia, vt nisi potentia superiore &
auctoritate regantur, vix aut Euangelij lucem aut
homine ingenuo vitam dignam accepturi videan-
tur, aut si semel acceperint, non facile in ea perse-
ueraturi intelligantur, meritò his præfici, qui inter
tales ad vitam Christianam transferint, Christianos
Principes & Magistratus, cum res ipsa depo-
scit,

scit, tum Ecclesiæ auctoritas præcipit : sed ita tamen vt facultatibus fortunisque suis & legibus non naturæ, aut Euangelio contrariis vt liberè permittendi sint. Iam verò tertia atque extrema classis Barbarorum, quot hominum nationes, quot huius noui orbis regiones teneat, dici non potest. In hac sunt homines syluestres, feris similes, vix quicquam humani sensus habentes, sine lege, sine rege, sine fœdere, sine certo Magistratu, & Republica, sedes identidem commutantes, aut ita fixas habentes, vt magis ferarum specus, aut pecudum caulas imitentur. Huc in primis pertinent, quicunque à nostris Carybes dicuntur, nihil aliud quam sanguinolentiam exercentes, in hospites omnes fœui, qui humana carne vescuntur, nulla veste, vix ipsa virilia tegentes. Hoc Barbarorum genus Aristoteles attigit, cum ferarum more capi & per vim domari posse scripsit, quorum in nouo orbe sunt infiniti greges. Tales Chunchos, Chiriguanas, Moxos, Iscaycingas nobis vicinos nouimus, tales plerosque Brasilienses, tales Floridæ prope modum vniuersæ populos narrant. Pertinent etiam ad hanc classem ij Barbari, qui etsi atroces non sunt, neque tygrides, aut pantheræ, tamen à pecudibus parum distant, nudi & ipsi, timidi, fœdissimæ Veneri, aut etiam Adonidi, vulgò dediti. Quales esse ferunt, quos nostri Moscas vocant, in nouo regno, quale Carthaginis omnisque eius oræ promiscuum vulgus, & qui per magnos Paraguay fluuij maximi campos incolunt, tum etiam plurimæ gentes, quæ infinitum vtriusque Oceani medium tenent, nondum nobis satis exploratæ, sed
fama

*Arist. I.
& 5. Polit.
lit.*

fama certæ. In Orientali quoque India Insulares permulti eius generis esse videntur, vt Maluquiani. Huc etiam spectat aliud Barbarorum genus mansuetum, sed sensu valdè exiguo, qui non nihil superiores excellere videntur, quandam Reipub. imaginem præferentes, sed nugarum perfimiles & leges, & cultus gerentes: cuiusmodi esse feruntur, qui apud Insulas Salomonias dictas innumerabiles habitant, & maximæ continenti hæere dicuntur. Hos omnes homines, aut vix homines, humana docere oportet, vt homines esse discant, tum puerorum more instituere, & si quidem blanditiis sponte ad meliora ducantur, bene: sin minus deferendi non sunt, sed si aduersus salutem suam proteruiant, & in Magistros medicosque suos insaniant, per potentiam & honestam vim quandam ne Euangelium impediunt, coercendi sunt, & in officio continendi, quos de syluis transferri ad vrbes, & humanam vitam, & quodammodo inuitos ad Regnum introire compellere expediet. Neque enim de omnibus Indorum gentibus eodem modo pronuntiare oportet, nisi grauiter errare malimus. Neque verò aut cupiditatem & tyrannidem magistræ adhibere Euangelij, aut quod æquè noxium est, otiosam, imperitorum quorundam Philosophiam certæ & exploratæ rerum ipsarum fidei & experientiæ anteferre. Mihi cum in has vastissimi orbis terrarum gentes tot sæculis ante ignotas oculos conuerto, nihil aliud magis dicere libet, quàm illud: Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum. Verè enim altissimi & nobis penitus inscrutabilis consilij

LUC. 14.

Psal. 111.

filij fuit, vt tot gentes multiplicarentur, quibus
esset tandiu salutis ignota via. Quas tamen nostro
Ephes. 3. seculo, quod aliis generationibus non est agni-
tum, ad Euangelium vocare dignatur Dominus, &
concorporales facere, & participes mysterij
Christi: idque eo ordine & modo, ita aliud agen-
tibus nostris hominibus, vt altitudinem diuini
consilij humana mens penitus reformidet. Ho-
rum igitur omnium salutem procurandam & sen-
timus, & dicimus Christo duce: ac pro nostra ino-
pia aliquid afferre tentamus; quo ministri Euan-
gelij iuuari queant. Et res quidem ipsa difficilis,
noua varia existit: vires autem nostræ perquam
Matt. 23. exiguæ. Qui autem dicere dilucidè potest, & quæ
docuerit, animo persuadere, ille certè est, qui vnus
Sap. 7. est Magister omnium, idem sapientiæ dux, & sa-
pientium emendator, in cuius manu sumus & nos
& sermones nostri, ipsi honor & gloria, & nunc
& in diem æternitatis. Amen.

INDEX

INDEX LIBRORVM, ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

Quòd Prædicatio Euangelij apud Barba-
ros, etsi difficilis, tamen & necessaria,
& fructu plena existat. p. 1

CAP. I. **Q**uòd non sit desperanda salus Indo-
rum. p. 1

II. Cur videatur multis difficilis & parum uti-
lis prædicatio apud Indos. 6

III. Quòd difficultas prædicationis non debeat
terrere Christi seruos, & qua ratione
sint animandi. 12

IV. De eadem re. 17

V. Quòd gentes Indorum quantumvis Barba-
ra, auxilio tamen gratie ad salutem de-
stituta non sint. 23

VI. Quòd Indos Deus iam vocet ad Euange-
lium. 29

VII. Quomodo Indorum ingenia tractanda sunt,
ut Christo lucrifiant. 35

VIII. Barbarorum ineptitudinem non tam à na-
tura, quam ab educatione & consuetudi-
ne proficisci. 42

IX. Quòd

Index Librorum

- IX. *Quod linguae difficultas non deterrere debeat
ab Euangelij propagatione.* 45
- X. *De habitatione inter Indos.* 48
- XI. *Quod Euangelij Ministri curare debeant,
ne impedimentum Euangelio ponant.* 51
- XII. *De castitate & abnegatione necessaria ad
euangelizandum.* 55
- XIII. *Quantum officiat Fidei violentia.* 58
- XIV. *Qualis in religione Christiana magna ex
parte sit natio Indorum.* 60
- XV. *Nihilominus vera fidei ac salutis apud In-
dos spem esse magnam, alienumque esse à
Dei spiritu contra sentire.* 61
- XVI. *Quod etiam in praesentia labore ministro-
rum fructus animarum sit longè maior.* 65
- XVII. *Patientia & labore effici ut copiosi fructus
ex hoc agro Dominico colligantur.* 70
- XVIII. *Quod non solum futuri fructus spes sit, sed
praesentis etiam satis magni certa docu-
menta teneantur.* 76
-

LIBER II.

Quibus modis Prædicatio Euangelij apud
Barbaros aggredienda sit.

- CAP. I. **D**ifficile esse rationem tradere predi-
candi Barbaris Euangelium. 82
- II. *Propter infidelitatem etiam pertinacem non
licere Barbaros debellare.* 85
- III. *Quod quibusdam visum sit propter crimina
naturæ contraria licere nostris Barbaros
debellare.*

& Capitulum.

- debellare. 89
- IV. *Confutatio superioris sententiae.* 94
- V. *Responsio ad obiectiones pro expugnatione Barbarorum.* 99
- VI. *De bello propter defensionem innocentium qui à Barbaris trucidantur.* 105
- VII. *Quod omnia tam dicta de bello aduersus Indos non solum diuina, sed etiam regia lege firmentur.* 108
- VIII. *Veterem & Apostolicam euangelizandi rationem non posse exactè seruari inter Barbaros.* 110
- IX. *Cur miracula in conuersione gentium non sunt nunc ut olim à Christi predicatoribus.* 115
- X. *Quod etiam exiguo merito predicatorum, signorum parcitas aliqua ex parte attribuenda sit.* 121
- XI. *De predicatione inter eos qui fidem iam receperunt.* 124
- XII. *De expeditionibus necessariis ad predicandum Barbaris Euangelium.* 128
- XIII. *Quo iure Christiani expeditiones facere possint in regna Barbarorum.* 130
- XIV. *Quid in terris Barbarorum Christianis liceat.* 134
- XV. *Quando liceat Barbaris infidelibus bellum inferre.* 136
- XVI. *De officio predicatoris Evangelici erga socios itineris.* 137
- XVII. *Qualem se prestare debeat Christi seruus in conuersione infidelium.* 141
- XVIII. *De tribus impedimentis quæ conuersioni gentium*

	<i>gentium maxime obstant.</i>	145
XIX.	<i>Epilogus dictorum.</i>	149

LIBER III.

De civili administratione Indorum salutis
necessaria.

CAP. I.	N on esse questiones omnes tractandas ac deinceps de civili administra- tione differendum.	151
II.	Barbaros fidem suscipientes ad curam di- tionemque Principum Christianorum per- tinere.	153
III.	Non oportere falsos titulos comminisci do- minationis Indorum.	159
IV.	Quales administratores res Indica postu- lent.	161
V.	Quam ob causam difficile inveniuntur ido- nei rebus Indicis praefecti.	167
VI.	Non esse iniquum tributa Indos pendere ad- ministratores suis.	172
VII.	Improbantur tria genera tributa taxandi.	174
VIII.	Vulgaris ratio tributa imperandi expen- ditur.	179
IX.	An propter reuocandos ab otio Barbaros tributa grauiora imperanda sint.	181
X.	Quis modus in tributis taxandis tenendus.	185
XI.	Cause ob quas Hispanis Indi commendandi sunt.	189
	XII. Quod	

& Capitulum.

- XII. *Quod doctrinam fidei & moribus sufficientem patroni Indis susceptis prabere teneantur.* 195
- XIII. *Quid erga nondum baptizatos Indos patronis liceat.* 200
- XIV. *De temporali providentia patronorum in suos.* 204
- XV. *Quam circumspecte onerosae leges fortunae Indorum indicenda.* 205
- XVI. *Quid in confessionibus patronorum audiendis Sacerdoti providendum.* 208
- XVII. *De servitio personali Indorum.* 212
- XVIII. *De metallorum operatione.* 222
- XIX. *Quibus modis salus Indorum per seculares ministros procurari possit.* 227
- XX. *De ebrietatis malo Barbaris familiari.* 230
- XXI. *Quae mala ex ebrietate oriuntur.* 234
- XXII. *Quibus modis ab ebrietate Indi compesci queant.* 240
- XXIII. *De praetoribus Indorum.* 247
- XXIV. *Mores Indorum Christo non repugnantes permittendos esse & de concordia praetoris cum Sacerdote.* 251
-

LIBER IV.

Qualem oporteat esse Ministrum salutis Indorum, quibus praesidiis hanc profequi debeat.

CAP. I. **D**E excellentia Sacerdotalis officij.

255

ē

II. Inccy

Index Librorum

- II. *Inter Indos maximè Sacerdotes prestare oportere.* 260
- III. *Contra eos qui Indorum tarditatem accusant.* 263
- IV. *Contra eos qui peruersitatem morum Indorum fidei non receptæ causam asserunt.* 267
- V. *Messem esse copiosam modo operarij idonei non desint.* 272
- VI. *De peritia Indicæ linguæ necessaria.* 276
- VII. *De Parochis Indici sermonis ignaris.* 279
- VIII. *Quod quidam non rectè inscitia sermonis Indici consulant.* 284
- IX. *Quod oporteat ad Indos venientes prædicatores Indicum idioma diligenter discere.* 288
- X. *De scientia Sacerdoti necessaria.* 294
- XI. *Oportere in nouo orbe aliquos esse præstantes Theologos.* 298
- XII. *Vitæ probitas in ministro Euangelij, quod à Deo, & ab hominibus requiratur.* 301
- XIII. *Quod ij, qui inter Barbaros versantur humanis ad virtutem auxiliis sint destituti.* 306
- XIV. *Quæ libidinis & auaritiæ incentina occurrant.* 308
- XV. *Contra abusus Indicorum Parochorum.* 310
- XVI. *De orationis præsidio euangelizanti necessario.* 314
- XVII. *De vitæ exemplo.* 319
- XVIII. *De beneficentia.* 322
- XIX. *De correptione & disciplina.* 328
- XX. *Quid obseruandum in correptione Indorum.* 333
- XXI. De

& Capitum.

XXI. De Catechismo & catechista tadio leuando.

335

XXII. De fructu ex catechizandis Indis sperando.

341

XXIII. Quid restet de Catechismo dicendum. 345

L I B E R V.

Quænam Indorum populos, quibus de rationibus edoceri oporteat.

- C A P. I. **F**inis doctrinae, Christi cognitio & dilectio. 346
- II. Christi annuntiandi curam precipuam esse debere. 348
- III. Contra opinionem eorum, qui sine Christi notitia posse aliquem saluum esse volunt. 351
- IV. Contra errorem illius, qui Christianos rudiores sine fide explicita Christi asseruit posse saluari. 362
- V. Quod præcepto cetera mysteria, quæ continentur in symbolo, scire omnes Christiani constringantur. 368
- VI. De mysterio Trinitatis omnibus tradendo. 372
- VII. De mysterio Ecclesie tenendo. 375
- VIII. Quid in extremo mortis discrimine Indi docendi sint ut baptizentur. 378
- IX. De præceptis Decalogi, & de idololatria Barbarorum. 381
- X. Contra idololatriam remedia. 387
- XI. De euertendis idolorum signis & templis. 394
- c 2
- XII. De

Index Librorum

- XII. *De recta dilectione sui.* 397
XIII. *De dilectione proximi.* 403
XIV. *De Catechismo vulgo Indorum necessario.*
405
XV. *In Instructione Indorum diu esse perseve-
randum.* 407
XVI. *An expediat Parochias Indorum regulari-
bus committi.* 410
XVII. *Salutem Indorum Societati IESU pro vi-
ribus esse procurandam.* 413
XVIII. *Cur multis videatur societas Parochias In-
dorum debere suscipere.* 415
XIX. *Quæ rationes à suscipiendis Parochiis Indo-
rum societatem deterreant.* 418
XX. *Quæ in suscipiendis Parochiis moderatio
adhibenda sit.* 420
XXI. *Missionum usus in Ecclesia antiquus &
frequens.* 423
XXII. *Missionum utilitates inter Indos.* 426
XXIII. *Quod Parochi missiones utiliter & libenter
accipiant.* 428
XXIV. *Quid cauere oporteat in missionibus.* 430
-

LIBER VI.

Breuiter ea de Sacramentis attinguntur,
quæ rudibus Indorum populis neces-
saria visa sunt.

CAP. I. **Q**uatenus modo de Sacramentis agen-
dum. 435

II. *Multa*

& Capitulum.

- II. *Multa in his regionibus contra Ecclesie
consuetudinem geri.* 436
- III. *De voluntate Baptismo necessaria.* 438
- IV. *De fide & poenitentia ad Baptismi gratiam
necessaria.* 444
- V. *De iis, qui se baptizatos, vel negant, vel men-
tiuntur.* 445
- VI. *De Sacramento Confirmationis & illius
materia.* 447
- VII. *De Eucharistia percipienda diuinum esse
praeceptum.* 448
- VIII. *Quod quamuis diuinum praeceptum sit de
communicando, possit tamen Ecclesia
pro iudicio suo communionem negare.* 452
- IX. *Quod omnino expediat priore consuetudi-
ne emendata Indos fideles communicare.*
457
- X. *Confutatio opinionis contraria.* 464
- XI. *De necessitate confessionis.* 469
- XII. *Confessionis usum Indis in sua superstitione
fuisse.* 472
- XIII. *De peritia Indica lingua confessionibus au-
diendis necessaria.* 474
- XIV. *De prudentia Sacerdotum & tolerantia.*
476
- XV. *Quod confessiones non sincere fiunt, potius
Sacerdotum, quam Indorum fieri culpa.*
478
- XVI. *Contra errorem illius qui scripsit confessiones
ab Indis esse tollendas.* 480
- XVII. *Quas satisfactiones Indis iniungere oporteat.*
481

Index Librorum & Capitum.

- XVIII. *De Extrema-Vnctione.* 483
XIX. *De Sacerdotio.* 485
XX. *De ritibus matrimoniorum apud Indos.*
487
XXI. *Quid agendum sit de coniugiis infidelium
cum ad fidem Catholicam conuertuntur.*
491
XXII. *De matrimoniis explicandis, & iuuenibus
collocandis.* 495
XXIII. *Quibus ex rebus Indorum salus maxime
pendeat.* 498

LICEN

LICENTIA ORDINARII.

IMPRIMATUR hic Liber, cui Titulus est, *De Procuranda Indorum salute*, Authore P. IOSEPHO ACOSTA, è Societate I E S V, Lugduni die 14. Octobris 1669.

DE NEVFILLE, Vicarius Gen.

Consensus Procuratoris Regis.

VIta approbatione suprascripta, Librum inscriptum, P. IOSEPHVS ACOSTA Societatis I E S V, *De Procuranda Indorum salute*, in lucem edi Sumptibus LAURENTII ANISSON, Bibliopolæ Lugdunensis annuimus. Lugduni die 18. Octobris 1669.

GALLIAT.

PER

P E R M I S S I O .

Viso Procuratoris Regis consensu , supra-
dictum Librum , typis mandari Sumpti-
bus LAURENTII ANISSON, concedimus:
& nequis ultra concessam ei facultatem denuo
excudat prohibemus. Lugduni die 19. Octo-
bris 1669.

DE SEVE.

DE

I
DE PROCURANDA
INDORVM SALVTE
LIBER PRIMVS.

Quòd Prædicatio Euangelij apud Barbaros etsi difficilis, tamen & necessaria, & fructu plena existat.

CAPVT PRIMVM.

Quod non sit desperanda salus Indorum.

SALVTEM Barbarorum, Fideique propagationem, qui lóge positi sunt, ac rem voto suo metiuntur, facilem ac speciosam prouinciam arbitrantur & cum innumerabiles populos hoc altero orbe diffusos breui tempore ad Christi nomen transiisse audiunt, yberem copiosamque messem non multo negotio ex hoc agro sibi persuadent. Ita sæpe accidit, vt qui ad opus accedunt, tunc de manipulis & horreis cogitent, cum de aratro & semente deberent. **C**ontrà qui periculo facto pro-

A pius

pius rem viderunt, atque tractarunt, tot talesque difficultates offendunt, vt plerique labore victi penè desperatione frangantur: & sudores quidem magnos & diuturnos, frugem verò vel nullam, vel perexiguam esse contendunt. Mihi verò si quid melius & vtilius sapere donatum sit, vtraque sententia corrigenda, ac moderanda videtur. Nam quemadmodum præclara omnia nequaquam cuiuis peruia esse solèt, ita profecto quæ necessaria homini Deus esse statuit, in iis qui diffidit, sumæ prouidentiaë facit iniuriam. Neque enim genus aliquod hominum exclusum est in Euangelij, fideiq; cõmunicatione, vbi à Christo Domino Apostoli audiunt, Eũtes in mundũ vnũuersum prædicare Euangeliũ omni creaturæ. Et rursus, Prædicari in nomine eius pœnitentiam in omnes gētes incipientibus ab Hierosolyma. Et apertius, *Act. 1.* Eritis mihi testes in Hierusalé & in omni Iudæa, & Samaria & vsque ad vltimum terræ. Et alibi, *Mat. 28.* Docete omnes gētes. Quis igitur tā illustris præcepti toties commendati auctoritatem contēnat? Aut quam hominum nationem adeò feram & ab omni humano sensu remotã beneficio Prædicationis, Fidei, Pœnitentiæ ac diuinæ doctrinæ destitutam putet, cum audiat Dominum de vnũerso mundo obeundo, de omnibus docendis discipulos contestantē? Quod si non omniũ esse Fidẽ Paulus docet, tamẽ id non conditioni hominum aut natalibus tribuit, sed peruersitati & importunæ cuidam obcæcationi. Certè enim vt nõ solum prædicationem Euangelij in toto orbe cogitaremus, verum etiam insignem vbiq; fructificationẽ, Ioannes in Apocalypsi in turba illa magna & beata

beata Agnū sequēte, omnem populum, omnē tribum, omnem linguam, quæ sub cælo est, cōmemorat. Quin potius si attentius diuinas scripturas legamus, apparebit fortassis nō sine magna ratione, ac diuino quodam mysterio extremū & abiectissimum genus hominum, vel præcipuè ad sortem Euangelij vocari. Æthiopia, inquit, præueniet manus eius Deo. Quæ verò gens despiciatior his, qui vel ipso terrore & putore horrore pene habentur? De his Sophonias quoque Propheta: Attenuabit omnes Deos terræ, & adorabunt eum viri de loco suo, omnes insulæ gentium. Sed & vos Æthiopes interfecti gladio meo eritis, illo nimirum gladio, quem Dominus venit mittere in terram, quod est verbum Dei, pertingens vsque ad diuisionem animæ & spiritus. In eodem quoque Propheta legimus. Quia tunc reddam populis labium electum, vt inuocent omnes in nomine Domini, & seruiant ei humero vno, ultra flumina Æthiopiæ inde supplices mei filij disperforum meorum deferēt munus mihi. Quosnam disperfos suos Deus noster intelligat, nisi quos alibi vocat filios excussorum? Quod cælesti virtute excussi, vt electæ sagittæ, ac toto orbe dispersi populos innumerabiles salutariter feriant, & vinctos, ac supplices Deo suo spoliis gloriosi post se agant. Ultra flumina verò Æthiopiæ si quis gentes positas quærat, inueniet sanè priscis scriptoribus ignotos Nili fontes Christianorum hominum peregrinatione superatos. Neque verò illud improbabile est plerumque Insularum nomine in diuinis literis terras has omnes magno Oceano circumfusas designari, tametsi continen-

Ps. 67.

Soph. 2.

Mat. 10.

Heb. 4.

Soph. 3.

Ps. 126.

Tēque vident pri-

mi, qui

runt. E-

men hi

quoq; se-

res, Æ-

thiopiūq;

feris alie-

no guigi-

te capos.

Et te iera-

rarū ne-

scit cu-

debeat or-

bis. Luc.

10. Phari-

de Nilo.

in oratio-

ne fune-

bri basti-

lij, & ad-

ostion-

4 DE PROCURANDA INDORVM

*inianum
Epist. 71*

Esai. 66.

Esai. 42.

D. Hier.

in Epistol.

ad Ephes.

c. 2.

Elemē, in

Epist. sua

dicit, Post

Oce num

mundi sūt

alii. Lo-

quitur

ibi, ut vi-

detur, de

gentibus

noni orbis.

Mal. 2.

Rom. 1.

tes plurima ex parte sint, fortassis, quod ea antiquorum sententia fuerit, ultra Asiæ, Europæque, atque Africæ sibi nota litora, vel nullam habitari regionem, vel eam, si qua esset, insularem esse tantummodo. Nam à Pindaro Poëta decantatum est ultra Gades mare esse hominibus impermeabile, quod prouerbij loco non semel sanctus Nazianzenus celebrat. Itaque cum vel Sophonias omnes Insulas gentium adoraturas dicit, vel Esaias ad Insulas longe ituros, qui saluati fuerint, ultra Africam, & Lydiam, & Italianam, & Græciam, & annuntiaturas Dei gloriam gentibus, deque iis omnibus adducturos fratres suos donum Domino: siue etiam cum hortatur ad decantandam Domino laudem eos, qui in extremis terræ habitant insularum incolas & maris: non absurdè profectò totius huius extremi orbis homines ad Christi nomen & gloriam agnoscendam conuocandos, conducendosque significare intelliguntur. Cur enim contemptos, ac sempiternæ obliuioni datos homines arbitremur apud pium Conditorum, & benignissimum Redemptorem? Nunquid non vnus est pater omnium? An alio sanguine Græci & Romani, alio Barbari & Indi redempti sunt? Ipsos certè Iesu Christi Apostolos scimus ad remotissimas, ac ferocissimas nationes penetrasse, neque earum belluinis moribus deterritos, neque sensus stuporem pertesos & prædicasse Euangelium & baptisasse, & munus inde Domino iuxta propheticum vaticinium obtulisse. Agnoscebant se debitores crediti talenti Græcis pariter ac Barbaris, sapientibus atque insipientibus. Intelligebant

SALVTE. LIBER I.

bant in Christo Iesu non esse Iudæum, & Græcum, Barbarum & Scytham, sed nouam creaturam, quæ secundum agnitionem Dei renouatur in imaginem eius, qui creauit illam. Etenim quos paterfamilias licet debiles, licet pannosos, & horridos ad præclaras cœlestis conuiuij epulas pro sua magnificentia inuitari iubet; cuius obsecro temeritatis, cuius impudentiæ erit, hos ut serui conuiuas dedignentur, auerferentur, fastidiant? Nisi putamus melius esse perspectam ministris vel conuiuarum rationem, vel conuiuij dignitatem, quam ipsi omnium conditori & largitori? In illo certè linteo quod Petro esurienti cœlitus oblatum est, omne genus non solum uolucrum & animantium; verum etiam serpentium ac reptilium expositum, ac præparatum diuina nos docuit historia, ut etiam sordidos, & abiectos atque, ut ita dicam, humi repentes à Domino sanctificatos intelligamus. Quod autem Deus sanctificauit, nobis ut immundum fastidire, ac repellere minime licet. Quamobrem desinamus vel tarditatem vel duritiam Indorum tantis diuinæ claritatis promissis opponere, & eum qui promisit fidelem existimantes, à communi omnium salute nullum genus mortalium putemus exceptum.

Colos. 3.
Luc. 14.

Mat. 11.

CAPVT II.

*Cur videatur multis difficilis, & parum
utilis prædicatio apud Indos.*

CVM has atque his similes diuinæ Scripturæ voces attendimus, satis elucet, quemadmodum Pater misericordiarum neminem velit perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti, omnes omnino saluos fieri, omnes ad sui nominis agnitionem venire: atque ita generaliter cogitantibus erigitur spes non mediocriter, studiũque illud accenditur, ad salutem animarum quærendam, cum ipse dixerit suis, Ego posui vos, vt eatis & fructum plurimum afferatis. Sed cum venit ad rem, adeo contraria humanæ imbecillitati apparent facta promissis, ita omnes aditus miseris hominibus interclusi ad salutem, vt calore illo refrigerante, sæpe diuinam potius cogitemus seueritatem, quæ non amat multitudinem filiorum infidelium, & inutilium. Ac præteritæ quidem infidelitatis iustum supplicium infidelitatem esse, vt qui Deum in natura docentem contempserunt, in Euangelio prædicantem, auribus aggrauatis quodammodo non sinantur audire. Vt enim arcani cuiusdam ac diuini iudicij fuit tam innumerabiles populos tot annorum millibus Dei notitia caruisse, ita quoque eisdem tribuendum esse, quod notitia quædam tenuis offeratur, vel ita offeratur, vt faciliè repudietur

2. Pet. 3.

1. Tim. 2.

Iuan. 15.

Eccel. 15.

dietur, vel ita demum recipiatur oblata, ut mox
 perniciosius deferatur. Quis enim cognouit sen-
 sum Domini? Verè iudicia illius abyssus multa.
 Ita que videtur experientia ipsa docere infinitam
 hanc Indorum barbariem, suis ita exigentibus
 malis, cum à luce Euangelica per mille quadrin-
 gentos annos aberrasse; tum verò diuina ultione
 acrius perurgente, postquam, ut Psalmus habet,
 coruscauerunt orbi terræ fulgurationes eius, at-
 que his locis illuxit veritatis radius, occæcatas
 esse mentes infidelium, ne fulgeat illis lumen
 Euangelij pacis. Nam quòd quidam Apostoli-
 cam tubam etiam his regionibus olim insonuis-
 se arbitrantur, huc vocantes Prophetæ testi-
 monium à Paulo pronuntiatum: In omnem ter-
 ram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ
 verba eorum, non mihi videntur tantam rem
 satis conficere, cum etiam Augustinus sua ætate
 in Africæ quibusdam partibus ignotum adhuc fuis-
 se Christi nomen affirmet, quo ne Romani qui-
 dem imperij fama peruaserat. Me verò ut illud
 secus intelligendum putem, mouet maior au-
 toritas Christi Domini, qui perspicue docuit
 tunc venturam esse mundi consummationem,
 cum Euangelium fuerit toto orbe vulgatum.
 Quamobrem illud, ut pleraque alia, ita de Apo-
 stolis accipiendum est, ut Apostolici viri simul
 cogitentur: quorum sonus in omnem quidem
 terram exit, sed gradatim, suisque temporibus
 secundum æterni consilij decretum. Familiare est
 prophetis oraculis, ut tempora etiam seiunctis-
 sima, vno velut aspectu subiiciant oculis, de que
 iis vniuersis pronuntient, quæ per partes imple-

*Esa. 40.**Pf. 76.**Pf. 18.**Rom. 10.**Epif. 80.**ad Hesy-
chium.**Mat. 24.**August.**Epif. 80.**78.*

da sunt. Quam regulam plerumque necessariam esse sacris scripturis intelligendis, non ambiget vel tenuiter in iis exercitatus. Iam verò quod vestigia nonnulla reperta sunt, antiquam, ut apparet, Fidem notantia apud quosdam, ut crucis erecta signa, & alia quædam, non satis apertum documentum est. Extat sanè in superioribus huius prouinciæ regionibus hodie quoque fama percelebris Indorum vetusta traditione vulgata & conseruata, venisse olim virum quendam insignem nostris similem, quem suo vocabulo Ticuiracocha ipsi appellant, qui multa vtiliter docuerit, sed nihil sermone proficiens, signis ac virtutibus clarus etiam martyrio coronatus sit. Huius effigiem multum ab Indorum habitu abhorrentem, sanctorum porro nostrorum non ab similem quidam se vidisse confirmant. Sed ut vera hæc sint (cur enim negemus esse potuisse?) quid faciemus infinitis aliis gentibus, quarum etiam facies adhuc ignota est, quas tamen esse certissima ratione deprehensum est? Illud magis persuasum habeo, & magnam orbis partem adhuc restare intactam, quod tam Nauticæ tum Cosmographiæ peritissimi affirmant, & eam quam modo tenemus, vsque ad nostra tempora Christianis hominibus incognitam perstitisse. Igitur, ut redeam ad institutum, apparet quibusdam hos populos, has gentes, hanc infinitam barbariem, ut olim destituti sunt Luce Euangelica, ita nunc quoque postquam copia illius facta est, ad percipiendam doctrinam salutarem, necessaria intelligentia & capacitate destitui. Vtrumque enim æque

æquè inscrutabilis iudicij esse, quod vt penetrare non possumus, ita neque accusare debemus. Re vera, quod in libro Sapientiæ de antiquo Chanaanæorum populo legimus, id aptissime in Indos quosdam conuenire facile annuerit, qui eorum ingenium moresque perspexerit. Non ignorans, inquit, quoniam nequaquam est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum, & quoniam non poterat mutari cogitatio eorum in perpetuum. Semen enim erat ab initio maledictum. Sunt ergo quidam ingenita ac velut hæreditaria malitia imbuti, quorum adeo pertinax & peruerso hærens cogitatio est, vt penè non auelli possit. Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere, cū didiceritis malè. Tam profunde humana mens nequitia gurgite absorberi solet interdum, vt pene miraculo tribui debeat, si quis eam inde possit eruere. Ne verò conditorem suum audeat vile figmentum accusare, diuinus sermo continuo præuertit dicens: Quis enim tibi dicet, quid fecisti? aut quis stabit contra iudicium tuum? aut quis in conspectu tuo veniet vindex iniquorum hominum? aut quis tibi imputabit si perierint nationes, quas tu fecisti? Hæc ergo prima, ac præcipua causa se offert, cur multo labore in his regionibus parum emolumentum sperandum sit, quod semen maledictum ac diuinis auxiliis propemodum destitutum in perditionem destinatum sit. Sed vt altiora consilia inuestigare desinamus, certe doctrina Christi sublimis est, vita Euangelij plusquam humana. Homines integros atque ingenuos postulat fidei verbum, *Jacob. 2.*

per

per legem, inquit, perfectæ libertatis incipientes iudicari. At natio Indorum (etsi alij aliis præstant,) vniuersa tamen est ab omni ingenuitate alienissima, tota sordida, tota seruilis. Ingenio vt plurimum obtuso, iudicio perquam imbecilli, inconstans prorsus & lubrica. Moribus infidi, ingrati, metu solum cedere & vi, honoris vix sensum habere, pudoris propemodum nullum. Hos dicas pinxisse Chrysostrum, cum genus seruorum quodam loco exponit. Vbiq; terrarum, istud pro comperto habetur, seruorum genus impudens ferme esse, formatuque difficile, lasciuum, lubricum, parumque idoneum ad virtutis doctrinam capeffendam & cætera. Neque seruile tantum ingenium est; verum etiam quodammodo brutum: vt facilius putes feras cicurare, quam istorum vel frænare temeritatem, vel excitare torporem, adeo ad percipiendum rudes, ad cedendum sunt duri & peruiaces. Denique vt irrationalia pecora naturaliter in captionem & prædam apta in corruptione perpetua degunt, neque matrimonij leges, neque naturæ reueriti: libidine pro ratione vtuntur. Quid ergo pergitur margaritas mittere ante porcos, & canibus sanctum dare, qui facile reuertuntur ad vomitum, & cœni volutabra delicias ducunt? An infantium insensatorum more viuentes, parentes animarum inauxiliatarum, comestores viscerum humanorum ratione ac lege regendos credimus, ac non potius loris & ferro subigendos? Iam vero quoniam Fides ex auditu est, auditus autem per verbum Dei lingua opus est ad Euangelizandum. Hic qui negotium

*Homi. 4.
in epist.
ad Titũ.*

2. Pet. 2.

Matt. 7.

2. Pet. 2.

Sap. 12.

Rom. 10.

gotium barbaros imbuendi assumunt, difficultates patiuntur eas, ut malint pene cum saxis, & marmoribus agere, quam de rebus in se quidem arduis & sublimibus, & elingues dicere, & à surdis audiri. Ferunt olim septuaginta duabus linguis confusum esse genus mortalium: at hi septingentis, & eo amplius inter se discrepant, ut vix vallis habitetur paulo latior, quæ non sua materna lingua gaudeat. Et si enim in vniuerso Ingarum imperio, quod ab æquinoctiali Quitto vsque ad longissimam Chilæ prouinciam per gradus fere quadraginta distenditur, lingua generalis à Rege Guainacapa introducta viget, tamen & Indorum gentes innumerabiles sunt his terminis exclusæ, & eæ ipsæ non ita illa familiariter vtuntur, ut apud vulgus promiscuum in vsu sit. Accedit quod mysteriis Fidei præcipuis vocabula sæpe desunt, ut indicæ linguæ periti tradunt. Per interpretem verò rem tantam agere, & cuiusque plebeij ac vulgaris hominis fidei, & sermoni committere documenta salutis, tametsi necessitate impellente factitatur, tamen res ipsa docuit, quam non solum incommodum sit; sed etiam perniciosum interdum, dum alia pro aliis interpretatur, aut quia non assequitur, aut etiam quia sequi docentem piget. Quid igitur faciet, qui linguarum donum non habet, neque interpretationem sermonum, qui cum barbaris cogitur, & ipse barbarus esse, ut cum loqui nesciat, tacere non possit? Linguæ difficultates, locorum non minores fortassis excipiunt. Nam, ut omittam nauigationem longissimam, molestiis periculisque plenissimam, ipsæ habitationes

Indorum

Indorum ferè inaccessæ spem salutis videntur excludere. Videas plerosque ferarum instar non vrbes, & oppida, sed rupes, atque antra incolere, neque gregatim vitam degere, sed sparsim, sæpè incertis vagari sedibus. Itinera ceruis aut ibicibus tantum peruia. Domus nullæ, non tectum, non paries fundamèto surgens. Caulas pecorum, aut biuaria dicas potius, quàm hominum cœtus. Hos quæso quis adeat? quis conueniat? quis conuocet? quis doceat, & cohortetur? Cum dormiente loquitur, qui narrat stulto sapientiam, ait Sapiēs. Cum sint igitur inter domesticos fidei, quibus doctrinæ panis erogari fructuose possit, *Mat. 15.* cur filiis tollendus est, & canibus dandus, vel potius proiciendus? Quid consilij est incertis certa postponere, & labores subire maximos utilitate nulla vel perexigua? Atque ad hunc sanè modum qui negotium salutis Indicæ vel difficile reputant, vel etiam exosum habent, sententiæ suæ causas, si serio interrogentur, videntur mihi non improbabiles reddituri.

C A P V T III.

*Quod difficultas predicationis non debeat
terrere Christi seruos: & qua
ratione sunt animandi.*

VALET sanè commemoratio difficultatum, quæ in disseminando verbo Dei occurrunt, si

si prudenter adhibeatur, non parum, ut quorundam iuuenilis quidam ardor temperetur, ac refrænctur audacia, quam rectissime Aristoteles dixit pericula ut ignota citius agredi, ita tentata celerius fugere. Fortes enim milites postulant bella Domini exercituum, non audaces & temerarios, qui more Ephraim inter suos otiose intendentes, ac mittentes arcum, in die prælij conuersi sunt. Est verò prudentis & fortis viri, pericula, difficultates omnes, rerumque incertos exitus secum ante meditari, non ut magnitudine laboris territus, spem abiiciat victoriæ, sed quo & paratior, instructiorque accedat ad rem, & dubiam sortem, si secus cedat, minus iniquè ferat. Ita certè videmus Mosem suas metientem vires detrectasse cum Pharaone congressum, Hieremiam prophetandi prouinciam deprecatum esse, Salem cum adhuc Dei spiritu regeretur, ob regnum delatum latitasse, quos tamen omnes cæterosque homines Dei & si rei magnitudo probè perspecta terrebat; tamen Dei omnipotentis amplius recreauit, & confirmauit auctoritas. Illud enim verissimè à quodam nostro fratre diu multumque in hoc negotio Indorum exercitato dictum, etiam ipse experiri iam mihi videor, Inter omnes virtutes ad functionem eam necessarias caput esse humilitatem. Hæc neque magna sapit, neque sibi pollicetur illustria, neque labore vnquam frangitur, neque verò fructus etiam tenues dedignatur: sed quidvis per eam efficiat Dominus, id gratum pro magno habet. Verè humilibus dat gratiam Deus, atque his ministris, fortia sæculi & præclara

4. li. E-
thi.

Ps. 77.

Exod. 3.

Hier. 1.

1. Reg. 10.

Iacob. 4.

1. Pet. 5.

14 DE PROCVRANDA INDORVM

Agga. 1.

Lege
Chry. ho-
mil. 7. in
1. Epist.
ad Corin.

Ioan. 6.
Ephes. 2.

confundit. Ac mihi quidem humilitatis maxime inopia in causa esse videtur, penuriam ut fructuum videamus, & cum multum fortassis seminauerimus, metamus perparum, quia iuxta Prophetæ sermonem, Vnusquisque in domum nostram festinamus, & domum Domini non curamus, id est, auidius nostram quam Dei gloriam quærimus. Sed venio ad rem. Indorum veram conuersionem ad Fidem perdifficilem esse dicunt. Est sanè. At illud non oscitanter cogitare oportet, semper fidei prædicationem fuisse difficillimam, & fructificationem Euangelij laboriosiore longe existimatione nostra. Ut enim omittam dicere, quanta præcesserint, quanta consecuta sint, quæ semen Dei ne susciperetur vrgerent, ne susceptum maturesceret, impedirent, profecto generalis ratio doctrinæ Christianæ satis per se ipsam verticem formidabilem mōstrat. Etenim ratione omni superiora docet, nec probat: mores ab omni cupiditate, & gloria alienos instituit, vitiis omnibus funditus euersis, quibus est humana natura plenissima, & diuturna consuetudine offimatissima. Præmia pollicetur, quæ non videntur, ea, quæ videntur, contemnere iubet: sensum hominis ad ea transfert, quæ sentiri nequeunt: vitam non humanam homines agere vult. Quis igitur facile ac suaue putet, belluas in Angelos transformare, idque voluntate ipsorum adnitente, quibus vis ista affertur? Verè opus hoc non hominis, non alterius cuiusquam, quam Dei vnus. Ipse sibi proprium vult. Hoc est opus Dei, inquit, ut credatis in eum. Et, Nemo venit ad me, nisi quem Pater

Pater traxerit. Et, Dei donum est, non ex vobis, ne quis gloriatur. Quod si in ipsum Fidei nostræ autorem, & consummatorem Iesum, oculos conuertamus, est omnino aliquid, quod magnopere consolari, & erudire possit, vt obstruatur omne os, subditus fiat Deo omnis spiritus. Quis enim æternæ sapientiæ celsitudinem cogitans, miraculorum potentiam, benignitatis viscera, cum ad homines docendos, & allucandos se inclinaret, non pro certo sibi persuaderet, vel vna illius concione mortales omnes fuisse flectendos, vt tantum Prædicatorem innumerabili multitudine certatim orbis vniuersus sequeretur? At vide, quàm res euenerit secus. Diu Euangelizauit, summo conatu, magna diligentia, adhibitis signis ingentibus, quæ nemo aliàs fecit, vita innocentissima, conuersatione suauissima, autoritate diuina, quid egit? quid consecutus est? Si consilia æterna suspicias, plus quam intelligi possit. At si hominum gratitudinem & obsequium consideres, horror est dicere. In exiguo populo, eoque per plus mille annos instructo legis, & Prophetarum oraculis, vix paucos discipulos habuit, eosque neque præcipuos, neque constantes: plurimos aduersarios, innumerabiles obtrectatores, qui de malis verterentur in pessimos. Et indignetur homuncio non sibi latas segetes surgere ad primum seminis iactum? frustratum se conquerratur, si ad prædicationem suam non cernat hominum millia datis manibus sterni? Ioannes Baptista ipsa hominum qui Christum sequerentur, paucitate commotus, dixit ad suos. Qui *Ioan. 3.*
de

de cælo venit super omnes est: & quod vidit & audiuit, hoc testatur, & testimonium eius nemo accipit. Nam pro doctoris dignitate, tam exiguus discipulorum numerus quasi nemo Ioanni merito videbatur. Audiamus verò ipsum ducem & Apostolum confessionis nostræ piè cum patre suo æterno expoſtulantem. Et ego dixi, In vacuum laboravi, sine causa & vanè fortitudinem meam consumpsi. Nonne labores tot & tantos prædicandi, pernoctandi, vicos & castella circumeundi, clamandi, nauigandi, curandi ægrotos, diuina & mirabilia patrândi, vacuos & infructuosos penè dicas, si paucitatem Christi discipulorum spectes, cateruas inimicorum, & peruicaciam? Nonne frustra tantum robur, frustra illam fortitudinem consumptam putes, si morientem videas, confixum in domo eorum, qui diligebant eum: à suis partim desertum, partim proditum, ab alienis insatiabili crudelitate vexatum, cæsum, in crucem actum? Sed quam rationem init sapiens Magister? Quomodo se confirmat, & consolatur? Ergo inquit, iudicium meum cum Domino, & opus meum cum Deo meo. Id est, non amplius homines curo, non respicio ad relatam ab hominibus gratiam: sed Deum meum attendo, illius iudicij æquitatem scio: opus meum illi impendo: spem meam apud illum colloco, illius gratia cuncta libens & facio, & subeo, dispendia pro compendiis ducens: Hic animus erat, hæc mens saluatoris nostri Dei. Huc deberemus aduertere animum, quicumque opus Domini facimus, & operarij inconfusibiles haberi cupimus

pimus. Non nostrum, sed Dei negotium agimus, curam ipsi omnem lætè ac promptè laborantes, atque rei exitum relinquamus. Qui hac humilitate verissima, hac syncerissima charitate opus Dei tractat, etsi videtur interdum sine fructu laborare, tamen audit statim diuinum responsum. Et nunc dicit Dominus formans me ex utero seruum sibi, *ibidem.* vt reducam Iacob ad eum, & Israël non congregabitur, & glorificatus est in oculis Domini, & Deus meus factus est fortitudo mea, Et dixit, Parum est, vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fœces Israël conuertendas: ecce dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. Satis plenè Christi Domini proposito exemplo tam perspicuo & illustri, quicquid est molestiæ leuari, quicquid querelæ deponi queat, si cordis aliquid ac frontis supersit homini. *Ioan. 13.* Neque enim discipulus supra Magistrum est, neque seruus maior Domino suo.

CAPVT IV.

De eadem re.

Sufficiebat quidem Christi seruatoris exemplum: sed redarguenda est adhuc nostra desidia, & compungenda per cætera exempla Patrum. Apostolorum sanè trophæa cernimus, & totius orbis victores signa crucis ultra Romanas aquilas extulisse miramur, magnæ fœlicitatis cursum ducimus, & si daretur, tantam gloriam iuaret imitari. Sed cohibeamus tantisper animum,

18 DE PROVANDA INDORVM
 & illorum sudores, pericula, certamina, temporis difficultates, hostium magnitudinem cogitemus: intelligemus profectò longè carius illis stetit victoriam, quam quisquam facile credat. Arma, inquit, militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei. Quid igitur? Commemorat se alibi ab Hierosolymis vsque ad Illyricum propagasse Euangelium Christi, & longè latè per circumpositas regiones, quas, si quis consideret immensa terrarum spatia, mirabitur potuisse vnius hominis peregrinatione cognosci, nedum doctrina Apostolica impleri; quo etiam in loco in Hispaniam profectionem suam prædicit, eamque prædictionem post priorem eius catenam Romæ re ipsa completam, non desunt, qui affirmant, in quibus esse videntur Hieronymus & Chrysostomus. Sed quibus periculis & ærumnis tanta peregerit, nemo melius possit narrare, quam ipse in posteriore ad Corinthios Epistola. Pelagus illud laborum, ac tempestatem si quis intuetur, videt omnino nullo modo nisi per crucem crucis prædicatores vicisse, eorum quoque æmulatores non aliter esse victuros. Verùm cum Crux non dissimilis sit, nescio tamen quomodo difficultates patimur nunc omnino contrarias, vt si quis attentius consideret, diuini consilij altitudinem admiretur. Nobis nihil est perinde graue, ac nimius stupor & insipientia barbarorum: contrà Apostolos nihil ita exercuit, atque inflata illa præpotensque sapientia, tum Iudæorum, tum Græcorum, tum maxime Romanorum:

2. Cor.
10.

Rom. 15.

Hier. in
c. 5. A-
mos.

Chryso.
ho. 10. in
2. ad Ti-
mor. &
de Lau-
dib. Pan-
li ho. 7.

1. Cor.
11. & 12.

norum:

norum : vt se veluti ridiculos exhibere viderentur
 Synagogis , Academiis, Curia. Nos prædicamus, *1. Cor. 4.*
 inquit , Christum crucifixum , Iudæis quidem
 scandalum , gentibus autem stultitiam : ita vt in
 magna laude sua Paulus ponat , Non enim eru- *Rom. 1.*
 besco Euangelium , & ad Timotheum scribat , *2. Tim. 2.*
 Noli erubescere testimonium Christi. Illos vrge-
 bat potestas sæculi , cum imminerent imperij fas-
 ces. Nos potestates quidem ac Magistratus Gen-
 tilium parum timemus , cum sit summa penes
 Christianos : sed ab eadem potestate non parum
 sustinemus nonnunquam molestiæ , & incom-
 modi, cum cernamus non raro euerti prauis exem-
 plis auaritiæque quorundam , quicquid ab aliis
 ædificatur ad fidem. Illi ingenia hominum nacti
 sunt elata , & peruicacia , ipsaque sæculi pruden-
 tia simplicitatem Fidei inflexibiliter respicientia:
 Nobis mobilitas contra imbecillitasque natura-
 lis Indorum ingenij , molestiæ plurimum affert:
 vt illos quidem saxi mandare Euangelica semi-
 na diceres , nos arenæ. Maiores nostros labor in-
 defessus , inopia , ignominia , cruciatus , necis-
 que quotidianum quodammodo discrimen : nos
 tædium , sermonis inopia , ipsa hominum igno-
 bilitas , solitudo quædam , ac desperatio maximè
 oppugnant. Itaque Fidei prædicatio sicuti res est
 magna, ac maior omni existimatione hominum,
 ita nunquam sine ingenti labore & constantia
 peragi potuit. Quis credidit auditui nostro, & bra- *Isai. 53.*
 chium Domini , cui reuelatum est ? Sed in Deo
 ponenda spes , qui dat verbum Euangelizantibus *Pf. 67.*
 virtute multa : vt quamuis euntes fleant mittentes *Pf. 125.*
 semina sua , venientes certè gaudeant por-

tantes manipulos suos, ipse dicit, Ecce ego mit-
Mat. 10. to vos, ipse est, qui operatur Fidem, & dat in-
 crementum, vt Euangelium crescat, & fructifi-
Phil. 2. cet in vniuerso mundo. Verum nos tyrones ter-
Colof. 1, rent militiae labores & frangunt. Et dicimus. Quid
Eccl. 7. putas quia praeterita tempora meliora fuerunt?
 Stulta sine dubio cogitatio. Nam si in illa superio-
 ra incidissemus, tantam asperitatem, nequaquam
 ferre possemus. Sed quia praeterita sunt, foelicia,
 & suauia putantur. Si igitur antiquorum tempo-
 rum allicit nos, atque tenet mirabilis in Chri-
 stianitate prouentus, & nostrae nos egestatis ta-
 det, cogitemus labores illorum nostris sine vlla
 comparatione fuisse maiores, & Dei sapientiae ac
 bonitati gratias agamus, quae pro magnitudine
 operis idoneos operarios parat. At sunt multi, qui
 tametsi illa magna atque Apostolica abesse aequo
 animo patiuntur; tamen pro modulo etiam dili-
 gentiae molestiaeque suae non responderere fructus
 vehementer dolent. Qua in re vt id quam maxi-
1. Cor. 3. me verum sit, quod existimant, illa certe est fir-
 missima consolatio Apostoli monentis: Vnusquis-
 que propriam mercedem accipiet secundum suum
 laborem. Dei enim sumus adiutores. Dei aedifica-
 tio estis, Dei agricultura estis. Non igitur tam
 expendet fructus, Vineae procurator in merce-
 de reddenda, quam operam: & gratior erit for-
 tassis Parrifamilias labor sterilis, sed fidelis, quam
 facilis & foecundus. Quamobrem etiam ipsos ma-
 gnos fidei praecones videmus fructus exiguitate
Ezec. 3. saepe probatos. Nam vt omittam Ezechielem, cui
 Dominus testimonium fert: Si ad populos mul-
 tos profundi sermonis & ignotae linguae mittere-
 ris

ris, quorum non possis audire sermones, ipsi audirent te: Domus autem Israël nolunt audire te: ut præteream Hieremiam contemptum & ludibrio habitum præ Hanania aliisque falsis Prophetis, Amos quoque aduersus Amasiam, cæterosque Prophetas: illi ipsi Apostoli sæpe magno labore nil nisi iniurias consecuti sunt. Paulus per biennium Cæsareæ tenetur vinctus, & cum pene quotidie disputaret ad Felicem, nihil egit. Ioannes propter testimonium Christi relegatum se videt: Iacobum illius fratrem vetus narrat historia in Hispaniis præter homines septem aut nouem ad fidem conciliasse neminem, tam longa peregrinatione abusque Hierosolymis suscepta, tam diuturna prædicatione. Verè enim Dominus dixit: Non est discipulus supra Magistrum: si sermonem meum seruaerunt, & vestrum seruabunt. Quoties vero ille exclamauit, Cui comparabimus generationem hanc? Cantauimus, inquit, vobis, & non saltastis, lamentauimus, & non planxistis. Quanquam nescio quid iustæ querelæ habeat, si vel paucissimas animas, vel vnã potius totus noster labor & industria lucretur, pro qua Dominus gloria, si sola fuisset, easdem passiones subire minimè recusasset, vt sanctus Chrysostomus quodam loco præclare docet. Cuius aureum os audire libet tantisper de hac ipsa re, quam agimus. Nihil est quod animæ possit æquiparari, ne vniuersus quidem mundus. Itaque & si immensas pecunias pauperibus eroges, plus tamen effeceris, si vnã conuerteris animam. Et positi pauca. Quod si hodie nemini persuaseris, persuadebis postredie, & si nunquam persuaseris, mer-

*Hier. 28.**Amos 7.**Act. 24.**Apo. 1.**Ioan. 15.**Matt. 11.*

*In 2. cap.
ad Gal.
in illa
verba,
Dilexit
me &
tradidit*

dit se-
metipsū
propter
me.
Hom. 3.
in 1. epif.
ad Cor.

22 DE PROVANDA INDORVM
cedem tamen integram habes. Et si non omnibus
paucis tamen ex multis persuadere poteris. Nam
neque Apostoli vniuerso orbi persuaserunt, licet
cum omnibus disputarint, & mercedem in om-
nibus affecuti sint. Si quidem Deus non secun-
dum bonorum operum euentum, sed iuxta facto-
rum propositum coronas elargiri solet, etiamsi
duos obolos conferas, & quod vidua fecit, idem
in docentibus operabitur. Noli igitur, cum orbem
terræ saluum facere non possis, etiam parua con-
temnere: neque maiorum desiderio à paruis te
abstrahas. Si centum nequis, decem curam su-
scipias: si decem non possis noli quinque de-
spicere: si quinque vires tuas excedunt, vnum ne
contemnas. Quod si ne hoc quoque possis, noli
desperare, noli labori cedere. Nam si parua non
contempserimus, assequemur & magna. Quæ bea-
ti Patris exhortatio ad recreandos confirmandos-
que animos Christi operariorum, vel sola est sa-
tis, modo se rationi quivis obsequentem præbeat.
Denique vt communibus non utamur, habet sa-
nè Indorum causa propria ac peculiaria emolu-
menta, eademque magni apud Christum pre-
tij. Primum humilitatis, quod labor omnis
istis impensus tanto securior, quanto ab omni
humana gloria remotior. Deinde charitatis Chri-
sti fidelissimum testimonium, cum extremæ in-
digentiæ, & periculo tot millium animarum per-
euntium vita ipsa consecratur. Præterea constan-
tiæ, & patientiæ quodnam possit inueniri certius
vel argumentum, vel periculum hoc ipso, quod
plerisque maxime grauat, tædio pro Christi gloria
deuorato, vt cum multum labores, parum pro-
mouere

mouere videaris? Pene dixerim esse in hoc vno Apostolicæ gloriæ æmulam laudem. Postremo illud mihi verissimè persuasum habeo fructus esse pro labore, & merito longè maximos, vehementerque eos decipi, vel desidia, vel ambitione corruptos, qui suas operas in hac Christi vinea parum fructuosè locatas conqueruntur. Quod, vt habet, monstrare erit sui temporis & loci. Illud modo maneat, etiam si penuria quàm maxima existeret, in negotio animarum, tamen Christi Iesu fidelibus operariis non minus, vel gnauiter, vel alacriter desudandum esse, vbi & illius charitati amplius obsequuntur, & de propria mercede nihil deperit.

CAPVT V.

Quod gentes Indorum quantumvis barbara, auxilio tamen gratiæ ad salutem destitutæ non sint.

IAM verò respondendum est prioribus illis rationibus, quibus Indorum causa, & salus oppugnabatur, & respondendum est Deo adiuuante sobrie & vere. Quatuor igitur præcipue obiecta sunt: Diuinæ gratiæ subtractio: Naturæ morumque absurditas: difficultas sermonis: locorum atque habitationis incommoda. Principio multos esse homines suis tenebris relictos occulto Dei veroque iudicio, negare non possumus, neque

*Ephes. 2.**Rom. 11.**Libr. 1.
de voc.
gent. cap.
5.*

homines modo, sed & familias & vrbes, & integras sæpe prouincias & gentes. Qui & olim fuerunt, & nunc vsque sunt sine Christo, alienati à conuersatione Israël, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, denique sine Deo in hoc mundo. Cur autem tandiu eos diuina gratia atque electio præterierit, tot animarum millibus interim pereuntibus, humana ratione altius arcanum est, quod temerare velle impietatis sit. Hoc loco Paulus Apostolus cursum cohibet, & inquisitionem suam ad inscrutabilis sapientiæ excelsa suspendit. Cùm enim narrasset gentes Israël obcæcato vocatas ad Euangelium, in fine autem etiam ipsum saluum futurum, cum intrauerit plenitudo gentium, perpendens, quæ profunditas se se obiiceret peruestiganti ultra, cur Deus incredulitatem Israël diuitias gentium esse voluerit, & cur eo vsque salutem earum distulerit, eaque oblata repulsam tulerit Israël, quasi vtrumque populum diuina gratia capere nequiret, hæc & similia ex sua narratione consequi cernens, sistit gradum, & exclamatione illa mirabili mavult hominem in ignorantia suæ tuto hære- re, quam per obstructissimæ quæstionis abrupta præcipitem dari: nihil omittens, vt egregie dixit Ambrosius siue quisquis is author fuit de vocatio- ne gentium (nam stylus magis referre videtur Prosperum Aquitanicum) de iis quæ non oportet ignorari, nihil contrectans de iis, quæ non licet sciri. Multa enim sunt, inquit, in dispensatione operum diuinorum, quorum causis latentibus soli monstrantur effectus, vt cum pateat, quod geritur, non pateat, cur geratur, negotio in medium de- ducto,

ducto, & in occultum ratione subducta: vt in eadem re & de inscrutabilibus præsumptio comprimatur, & de manifestis falsitas refutetur. Idemque rursus libro sequente. Et quis inter hæc querulis aut curiosis notum faciet, cur adhuc sol iustitiæ quibusdam gentibus non oriatur, & à tenebrosis cordibus etiam nunc radios suos veritas reuelanda contineat; Satius ergo esset in re tanta, tamque obstrusa infirmitatem nostræ scientiæ confiteri, tuto negotium integrum Dei æquo veroque iudicio committentes, quam dum nitimur quæ sunt ab oculis nostris abscondita videre contra præceptum, fortassis immensæ lucis fulgore cæcari. Sed quia creberrima est quæstio inter infideles, & quæ acrius animos pulsare solet & pun gere, addendum est aliquid, quod etsi elatam mentem non satis premat; tamen obedientem atque subiectam non parum consoletur. Id vero nemo melius explicet, quam beatus Augustinus, qui in hanc quæstionem diu ac sæpe à se versatam incidens in epistola ad Optatum Episcopum ita scribit, Cur autem creentur etiam illi, quos creator præsciuit ad damnationem, non ad gratiam pertinere, beatus Apostolus tanto succinctiore breuitate, quanto maiore authoritate commemorat. Deum enim dixit volentem ostendere iram, & demonstrare potentiam suam attulisse in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem, & vt notas faceret diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ. Et mox, Meritò autem videretur iniustum quòd fiunt vasa iræ ad perditionem, si non esset ipsa vniuersa in Adam massa damnata. Quòd ergo fiunt nascendo vasa iræ, pertinet ad debitam

*Libr. 2. de
voc. gent.
cap. 2.*

Eccli. 3.

Epi. 157

Rom. 9.

debitam pœnam : quod autem fiunt renascendo vasa misericordiæ , pertinet ad indebitam gratiam. Ostendit ergo Deus iram suam, id est iustam fixamque vindictam , quæ de stirpe inobedienciæ ducitur propago peccati atque supplicij, ostendit & potentiam suam , qua bene vtitur etiam malis , multa illis naturalia , & temporalia bona largiens , eorumque malitiam ad exercendos , & comparatione admonendos bonos accommodans , vt in eis discant agere gratias Deo, quod ab eis non suis meritis, qui in eadem massa pares fuerant , sed illius miseratione discreti sunt. Et infra. Notas etiam fecit diuitias misericordiæ suæ in vasa misericordiæ , ita enim quid præstetur sibi discit , gratis iustificatus , dum non suo merito , sed glôria largissimæ Dei misericordiæ discernitur à damnato , cum quo eadem iustitia fuerat & ipse damnandus. Tam multos autem nasci voluit , quos ad suam gratiam non pertinere præsciuit , vt multitudine incomparabili plures sint illis , quos in sui regni gloriam filios promissionis prædestinare dignatus est; vt etiam ipsa reiectorum multitudine ostenderetur , quàm nullius momenti sit apud Deum iustum quantalibet numerositas iustissimè damnatorum. Atque vt hinc etiam intelligant , qui ex ipsa damnatione redimuntur , hoc fuisse debitum massæ illi vniuersæ, quod tam magnæ eius parti redditum cernerent. Hæc Augustinus , quibus generaliter quantum sacræ literæ insinuant , rationes attingit , cur tam innumerabilis hominum ac populorum multitudo suo dimittatur arbitrio, id est perire sinatur. Verū cur illum, vel illū populū ante vocauerit ad salutem,

lutem, illum autem, & illum tandiu in sua cæ-
 citate reliquerit, quis audeat inquirere? Cum le-
 gamus Apostolos aliquando parantes profectio-
 nem in Asiam, vt Euangelizarent, prohibitos esse *Act. 16.*
 à Spiritu sancto: & rursus in Bythiniam nauigan- *Ibidem.*
 tes non esse permisos à Spiritu Iesu. Qui ergo ne-
 mini gratiam debet, ille, quem oporteat, vocare,
 & quo tempore, & per quem sapientia sempiterna
 disponit. Et quanquam hæc, quæ de sententia
 Sancti Augustini, imo Apostoli Pauli disputata
 sunt, verissima sunt: sed illud tamen nihilominus
 intelligendum est, nullum vnquam hominum
 genus, ita à suo esse authore desertum, quin
 pro suo modo Dei testimonium, auxiliumque
 sufficiens haberet: ita vt sint inexcusabiles di-
 uinæ legis in suis cordibus scriptæ corruptores,
 ingrati beneficiis cœlestibus patientiæ, & boni-
 tatis tantæ contemptores. Quamuis enim, vt Paulus
 & Barnabas Lystris egregie prædicarunt, Deus *Rom. 2.*
 in præteritis generationibus dimiserit omnes gen- *Act. 14.*
 tes ingredi vias suas, id quod hucusque etiam in
 non exigua orbis portione accidere videmus: ta-
 men non sine testimonio reliquit semetipsum, be-
 nefaciens de cœlo, dans pluuias & tempora fru-
 ctifera, implens cibo, & lætitia corda hominum
 vt ipsius naturæ admoniti operibus ex his, quæ *Sap. 13.*
 videntur bona possent intelligere eum, qui est, &
 agnoscerent quis esset artifex, speciei enim gene-
 rator hæc omnia constituit, à magnitudine enim
 speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit horum
 creator videri. Huius sapientis sententiam secutus
 Ambrosius libr. 2. de Vocatione gentium, Adhibi- *2. de voc. gent. c. 5.*
 ta semper est, inquit, vniuersis hominibus quæ-
 dam

dam supernæ mensura doctrinæ, quæ etsi parcioris occultiorisque gratiæ fuit, sufficit tamen sicut Dominus iudicauit, quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium. Non quod sine Christi fide salutem cuiquam, quod absit, permittat Ambrosius: sed quod gratia in naturæ doctrina luceat, & sequentem, ad spiritum fidei & charitatis inducat. At dicet aliquis hoc loco. Quomodo credent, si non audiunt? Quomodo verò audient sine prædicante? Prædicabit sanè Philippus Eunucho, & Petrus ad Centurionem mittetur, modo illi præstent, quod per se possunt. Neque enim qui per naturam inuitat, deerit per gratiam, si liberum non relictetur arbitrium, Quamobrem idem author in eodem opere. Quod si forte etiam nunc in extremis mundi partibus sunt aliquæ nationes quibus nondum gratia saluatoris illuxit: non ambigimus etiam circa illas occulto iudicio Dei tempus vocationis esse dispositum, quo Euangelium quod nondum viderant, audiant, atque suscipiant. Quibus tamen illa mensura generalis auxiliij, quæ desuper omnibus semper hominibus est præbita, non negatur: quamuis tam acerbo vulnere humana natura sauciata sit, vt ad cognitionem Dei neminem contemplatio spontanea plenè valeat erudire, nisi obumbrationem cordis lux vera discussit. Quibus profecto verbis vniuersam Indorum causam præclare actam esse ab Ambrosio nemo non videat. Interim verò flagitia & crimina omnia istorum, quamuis veniam, neque mereantur, neque impetrent apud summum Iudicem Deum, leuius tamen omnino puniuntur

Rom. 10.

Act. 8.

Act. 10.

2. de voc. gent. 66.

puniuntur. De his quippe scriptum est, sed partibus iudicans dabis locum pœnitentiæ, non ignorans quia nequam est natio illorum, & rursus. Veniam dabis peccatis eorū, virtus enim tua iustitiæ initium est, & ob hoc quod omnium Dominus es, omnibus te parcere facis, Denique vt quicumque sine lege peccauerunt, sine lege iudicabuntur, ita & qui sine Euangelio peccauerunt, sine Euangelio iudicabuntur. Hæc eo commemorata sunt, vt querela multorum aduersus Deum compescatur, firmissimeque teneamus iudicia Dei omnia in tot & tantorum perditione populorum iustificata esse in semetipsis.

CAPUT VI.

Quod Indos Deus iam vocet ad Euangelium.

Verum quod ad institutum nostrum attinet, quanquam sunt, vt dixi, non solum homines, sed populi & gentes longo tempore permiffæ infidelitati suæ; tamen nullum est hominum genus adeò ineptum, adeò brutum, & saxeam, quin ad Euangelij doctrinam idoneum sit. Omni enim creaturæ, quæ sub cœlo est, prædicari Euangelium præceptum est: & in femine Abrahamæ omnes gentes benedicentur: & vniuersæ familiæ terræ venient coram Domino, vt adorent. Esse quidem aliis alias nationes hominum aptiores felicioresque Euangelicæ frugi, vt agros fertiliores, negare planè

Mar. 16.

Gen. 22.

Psf. 21.

- planè non possumus : sed qui omnes vocat, ne
 minem fastidiendum docet. Sunt hebetes, sunt lu-
 brici, sint fanè. Sed cui minus donatum est, mi-
 nus requiretur ab eo. Non inuoluat seruus pige-
 talentum vnum : & vno negotiari potest. Erant in
 arca Noë tritega siue tabulata infima, & media
 & suprema, omne genus animantium eo iubetur
 induci, vt cæteris pereuntibus, ipsa seruentur.
 Non excluditur coruus præ aquila, non lepuscule
 præ leone. Petrus quoque occidere iubetur auda-
 ceter, & manducare de omnibus non solum volu-
 cribus, sed etiam reptilibus, & nihil immundum
 & alienum censere, quod à Domino sanctifica-
 tum sit. Habet cœlestis ciuitas mansiones pluri-
 mas non minus genere, & gradu, quam
 ipsa numerositate mirabiles. Neque aurum solum
 & gemmæ, sed pili quoque caprarum tabernacu-
 lo Dei oblatis recipiuntur. Denique qui abiectos
 istos ac miseros Euangelio ineptos putant, & pa-
 triæ cœlestis beneficio excludunt, qui contem-
 nunt, atque pessundant, audiant tandem Domi-
 num, & suum, & ipsorum pariter, seuerè admo-
 nentem. Videte ne contemnatis vnum ex his pu-
 fillis : dico enim vobis quia Angeli eorum in coe-
 lis semper vident faciem Patris mei, qui in coe-
 lis est. Opinor non indignos humano suffragio, &
 patrocínio, quibus famulatus exhibetur Angel-
 cus. Omnes enim administratorij spiritus sunt
 propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Nu-
 lum ergo etiam abiectum, & belluinum genus ho-
 minum à salute Euangelica alienum censendum
 est, cum Deus neminem vocet, cui non ad
 consequendum quò vocat, intelligentiam, & gra-
 etia.

Gen. 6.**Act. 10.****IOAN. 14.****Exod. 25.****Mat. 18.****Heb. 1.**

tiam idoneam conferat. Etsi enim vocantur multi, eliguntur pauci, tamen nemo vocatus negligitur, nisi qui vocantem, cum liceret, audire contempserit. Notum à sæculo est Domino opus suum: nostrum est, quoniam ad omnes ire iussi sumus, neminem præterire, omnes vocare, omnes allicere, omnes conuenire. Quinam ex quibusve assumendi sint, ille nouit, cui est æqualiter cura de omnibus, & tamen non omnes prædestinauit ad vitam. Sed ex omni genere, & natione assumi, & ostensum iam est, & præclaro Esaiæ testimonio tandem confirmandum. In fine Prophetiæ illius Dominus loquitur: Et ponam in eis signum & mittam ex eis, qui saluati fuerint ad gentes in mare, in Africam, & Lydiam tenentes sagittam in Italiam, & Græciam ad Insulas longè, ad eos qui non audierunt, & non viderunt gloriam meam. Et annuntiabunt gloriam meam gentibus, & adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino, in equis & in quadrigis, & in lecticis, & in mulis, & in carrucis ad montem meum in Hierusalem, dicit Dominus, quomodo si inferant filij Israël munus in vase mundo in domum Domini. Et assumam ex eis Sacerdotes & Leuitas, dicit Dominus. Hoc tanto circuitu verborum satis Spiritus sanctus ostendit, quàm esset Dei consilium immobile, nullum esse genus hominum tam remotum, ad quod Euangelij gratia non perueniret, & de quo pretiosa Deo munera non referret. Signum enim salutare Crucis ponit in frontibus suorum, quod sub Thau olim viderat Ezechiel, & sic armatos mittit ad

Act. 15.

Sap. 6.

Esa. 66.

Exec. 9.

*Hierony.
in ult. c.
Theodo-
reus in
1. c. Jona.*

Ps. 18.

Act. 10.

Act. 11.

ad gentes in mare, siue vt Septuaginta legunt & Hebræo est, in Tharsis, quo nomine Indiæ re-
 tissima loca significari in scriptura Hieronymus
 hic refert, & Theodoretus in Ionam, aut immen-
 sum mare, vt alij malunt, id est Oceanum. Porro
 quam autem Asiam, Africam, Europamque per-
 currerint, & ad Insulas vsque vltimas se protu-
 rint, vt non sit loquela & sermo gentium ad
 barbararum, vbi non audiantur, & resonent
 verba eorum, tunc munus Domino egre-
 gium afferent, id est fratres suos, magnum
 gloriosum prædæ apparatus agentes in equis,
 curribus, in quadrigis, in mulis, & carrucis, quod
 quid est aliud quam pro diuersitate venientium
 ad Fidem diuersa esse aptata vehicula? Alij equis
 vehi possunt, vtpote celeri & pernici ingenio, a
 quadrigis gloriosi & curribus præpotentes. Sed
 qui tardiores fuerint & ignobiliore, habebunt
 etiam ipsi sua vehicula. Si equis minus sunt apti,
 mulis insidere poterunt: si quadrigæ non erunt,
 non deerunt vel carrucæ, quibus imponantur.
 non solum Græci & Sapientes; verum etiam bar-
 bari & rudes in domum Domini, quæ est in Hieru-
 rusalem, id est in Ecclesiam Christi congregentur.
 Atque vt intelligant omnes, etiam in istis bene-
 placitum esse Deo nostro, eliget de iis ipsis Sacer-
 dotes sibi & Leuitas. Distribuet, inquam, spiritum
 suum, & charismata non solum Apostolis, &
 Israël, verum etiam gentibus, vt cum Petrus, qui
 est cæli ianitor, viderit Dei donum diffusum in
 eas pariter, prohibeat aquam, quæ introitus est
 Ecclesiæ: fratres quoque si fortè elatius disceptent
 ipsi

ipſo exemplo ac testimonio diuino edocti conticeſcant. Nihil enim magis confirmat animos fidelium Chriſti prædicatorum, quàm testimonium Spiritus ſancti per dona ſua, & chariſmata, quæ partitur, vt vult. Et quidem dona ſpiritus, ſigna & miracula, quæ in Fidei prædicatione innotuerunt, his etiam temporibus, quando charitas vſque adeo refrixit, enumerare longum eſſet tum in Orientali illa India, tum in hac Occidentali. Res Iapponenſium notæ iam ſunt. Synarum regio ingens diu tentata, iam vtrinque aperta navigatione Luſitanorum, & noſtrorum ex noua Hiſpania. De Mexicanis multa narrantur. De Inſularibus ipſe quoque aliqua ex parte nonnulla conſpexi. Hiſtoriæ inuenti noui orbis loquuntur multa, & miranda, & vera, quorum hodie quoque teſtes ſatis Fide dignos habemus. Duo, quæ recentia ſunt exempli gratia non morabor apponere. Fœmina in ſuæ infidelitatis errore obſtinata, & ſuperſtitioni cuidam veneficæ addictiſſima, quæ cæteris omnibus in illa familia baptizatis ſola repugnauerat: morbo iam vltimo laborans miſit ad ſacerdotem, vt ad ſe feſtinaret, non enim ſe poſſe exire de vita, niſi aqua prius ſalutari perfunderetur. Semel atque iterum accerſitus tandem venit, inuenit anum in extremis agentem, & baptiſmum magno affectu poſcentem: rogat, cur tandiu diſtulerit: reſpondet illa, ſibi nihil minus fuiſſe ſemper in animo, quàm fieri Chriſtianam, oderat enim, vel ipſum nomen, ſed tamen morti iam propinquanti aſtiſſe ſibi iuuenem candidum, qui anteactam vitam acriter reprehenderit, & Chriſti religionem quantocyus ſuſcipere perſuaderet:

contra

contra verò tetrum quendam Æthiopem altera
 ex parte patriam superstitionem diu inculcasse: &
 cum anxia diu hæreret, tandem vicisse iuuenem
 Christi: statim tantum sibi baptismi desiderium
 accensum, vt nihil aliud lamentaretur, quam se
 à prima ætate non fuisse Christianam. Quid mul-
 ta? Interrogata de fide pro more, & pœniten-
 tiam ante actæ vitæ magno dolore significans, ba-
 ptizatur, & baptizata protinus animam efflat,
 ipso sacerdote cum cæteris, qui aderant, admiran-
 te vehementer, cuius ego factum narratione co-
 gnoui, qui etiam legitimo testimonio probatum
 ad Episcopum suum transmittendum curauit. Fuit
 vir quoque apud nos, qui hodie etiam viuit, con-
 iugatus in valle Humai vocata, olim baptizatus,
 & testimonium habens bonum in simplicitate
 sua, & sobrietate. Hic grauiter ægrotans, cum
 mortuus omnino crederetur ab vxore, quæ solâ
 cadauer viri seruabat opertum, expectans ad se-
 pulturam alicuius adiutorium (erant enim soli in
 loco satis remoto) triduum integrum iacuit, vt
 putabatur, exanimis, panno coopertus: cum re-
 pente mouere se cœpit, & vxorem admirantem
 ac pauentem vocans, vera esse dixit, quæ à Patri-
 bus dicerentur de vita futura. Nam & se perdu-
 ctum à quodam multa ac stupenda vidisse. Cum
 res sacerdoti innotuisset, qui hominis ruditatem
 optimè nosset, & miraretur tanta de rebus spiri-
 tualibus, & occultis ex ordine referentem, iam
 morbo leuatum ad Archiepiscopum examinan-
 dum transmisit: cuius consilio, & à nostris fra-
 tribus, & à multis aliis diligenter interrogatus,
 aperte, & responsionum ordine, & sensu, & ipsa
 vultus

vultus constantia, & lacrymis ac profundo quodam affectu declaravit illa omnia non aliter sibi potuisse innotescere, quàm facta super eum manu Domini mirabilem extasim. Id quod vitæ demum innocentia satis postea confirmavit: atque hodie quoque Dominicus (hoc hominis nomen est) dicitur multa narrare de sæculo futuro iis, quos audituros utiliter iudicat. Ferè eiusdem exempli est cum illo Curmacuriali, de quo Augustinus scribit in lib. de Cura pro mortuis agenda, & cum illo altero Steelfio, de quo narrat in historia Anglica. Non dubium est quin Deus charam habeat salutem Indorum, atque ex his numerosissimis populis multos in regnum Christi adoptarit, perducendos ad patriam eo ordine, & modo & tempore, quod ipse constituit. Firmum enim fundamentum Dei stat habens signaculum hoc, Cognovit Dominus, qui sunt eius.

*Aug. de
cura pro
mortuis.*

c. 12.

Bed. lib.

Angli.

histo.

2. Tim. 2.

CAPUT VII.

Quomodo Indorum ingenia tractanda sunt, ut Christo lucrifiant.

SED ingenium barbarorum, moresque belluini nobis stomachum mouent. Primum quidem debemus non esse nobismetipsis sapientes, sed humilibus, ut monet Apostolus, consentientes. Deinde repetendum est sedulo Christum pro omnibus esse mortuum, ut qui viuunt non sibi viuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, sed quia

Rom. 12.

2. Cor. 5.

non hoc, vt par est, æstimamus, idcirco charitas Christi non vrget nos. Quòd si pro barbaro, & Scytha mortuus est Christus, profectò à salute non alienantur homines, si dici potest, etiam irrationales, quod oportet etiam, atque etiam aduertere & animo altius insculpere. Non enim exiget amplius à quoquam Deus, quàm illius natura Deo adiuuante præstare queat. Barbaros præ Græcis atque Indos nonnullos præ nostris si quis dispiciat, nihil aliud ferè censeat, quàm præ hominibus rationalibus irrationalia iumenta. At vtriusque Dei bonitas locum parat, vtraque ad domum suam congregat. Seminabo, ait, in Hieremia, domum Iuda, & domum Israël femine hominum, & femine iumentorum. Vna est Ecclesia, quæ non solum propagatur humano femine, sed etiam belluino. Cuius magnificentiae amplitudinem admiratus propheta exclamat, Quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus? Quid ita? Dixerat nempe homines & iumenta saluabis Domine. Quæ verba edisserens sanctus Ambrosius, Quid est homines & iumenta? Rationabiles vti que & irrationabiles. Rationabilibus iustitia: irrationabilibus misericordia. Alij reguntur, alij nutriuntur. Quam interpretandi rationem vt per iumenta diuinæ literæ intelligant homines iumentis similes sensu, etiam Hieronymus sequitur, atque alij patres, vt Gregorius in illa verba. Animalia tua habitabunt in ea. Reuera in Ecclesia Christi etiam iumenta saluantur, quia Dei misericordia multiplicata est. Vides hominem, exigui sensus, ingenio tardum, iudicij inopem, ne contempnas, ne regno cælorum ineptum putes,

*Colos. 3.**Hier. 21.**Pf. 35.**Ambr. in
Psal. 35.**Hiero. in
Hier. c.
31. &
Ioan. c. 3.
Greg. lib.
11. mor. c.
2. Pf. 67.*

tes. At non percipit quæ Dei sunt, & stultitia est *I. Cor. 2.*
 illi quicquid spiritualiter dicitur, nec potest in-
 telligere. Adhuc noli repellere, & istum potest *I. Pet. 3.*
 ac vult saluare, qui neminem vult perire. Myste-
 ria fidei pronuntiat, neque intelligit, imo vix
 etiam pronuntiat: sæpe dicendo, sæpe inculcan-
 do nihil penè imbuitur, semper hebes, & trun-
 cus, perinde atque iumentum canere doceas.
 Rursus aio, ne desperes irrationalis est, iumentum
 denique Æthiops aut Indus. Audi Ambrosium
 istos esse regendos verbi capistro ad Fidem. Ne-
 que enim si satis ratione non potest capere, quæ
 docetur, non etiam poterit quantum sufficit Fi-
 de apprehendere, vt saluus fiat. Alioqui si non
 potest credere, vt illum oportet, quomodo qui
 non crediderit, condemnabitur? Nisi prædica-
 tione Euangelij contendas damnari posse, sal- *Marc. 16*
 uum esse non posse. Quod impium nefas auertat
 Deus à Christiano. Certissimè igitur retinendum
 est nullam barbariem, sensu carere ad Fidem ne-
 cessario. Indi porro, omnibus consentientibus,
 non vsque adeo ingenij ac sensus inopes sunt: quin
 potius, si velint animum appellere, acuti satis.
 At moribus, inquis, Indus est inuerecundis, ven-
 tri, & veneri, sine relictatione obsequens: su-
 perstitutionis mirè obseruator, & tenax. Et isti
 etiam salus est, si regatur. Chamo & fræno con- *ps. 35.*
 stringe maxillas, onera congruenter, adhibe, si
 opus sit, stimulum. Quod si calcitrarit, noli ira-
 tus gladium adigere, sed punge moderatè, & co-
 hibe paulatim, donec se affuiscat præbere obe-
 dientem. Nempe si equus tuus impingat calces,
 siue equitem dorso, seu frænum depulit ore, non
 statim

statim ferro enecas ; aut domo abiicis , propterea quòd rem tuam , ac pretium pecuniæ tuæ non vis tibi perire. Quod si homo doctrinam statim non accipiat, neque se docenti bene accommo- det , statim fastidiendus , aut exterminandus erit? Neque Christi pretium , & sanguis cogitabitur? Seruilem planè naturam esse barbarorum expe- rientia magna ex parte docuit. Ac ferè nisi metus, & vis aliqua afferatur , more puerorum , obedi- re contemnunt. Quid igitur : liberali tantum , & virili ingenio salus speranda est ? An etiam puero pædagogus in Christo adhibendus est ? Est planè, est disciplina quædam cautior, & vigilatior exer- cenda , & virga interdum vtendum , sed in Chri- sto , compellendi sunt intrare ad cœnam , sed in Domino. Non enim quæ ipsorum sunt , sed ipsi quærendi. Scriptum est , virga , atque correptio tribuit sapientiam : puer autem qui dimittitur vo- luntati suæ, confundit matrem suam. Et rursus, ser- uis verbis non potest erudiri , quia quod dicis intelligit , & respondere contemnit. Et alibi, Ci- baria , & virga , & onus asino : panis, & discipli- na , & opus seruo, operatur in disciplina, & quæ- rit requiescere: laxa manus illi , & quæret liber- tatem , idest, cum adhuc premitur opere, cogitat desidiam , quid erit , si se solutum , & vacantem viderit? Fugam sanè cogitabit , atque idèò adiun- gitur, iugum , & lorum curuant collum durum, & seruum inclinant operationes assiduæ. Et mox, mitte illum in operationem , ne vacet : multam enim malitiam docuit otiositas. Ac licet præcepta hæc de moribus data à sapientibus de admini- strando & regendo conuenienter vniuerso man- cipiorum

*Luc. 14.**Proh. 29.**Proh. 29.**Ecc. 33.**Ibidem.*

tipiorum genere perspicue loquantur, & vere: quod experientia quotidiana satis indicat in his regionibus; ubi nulla domestica obsequia, nulla externa opera nisi à seruis Æthiopibus sunt, quorum re vera mores disciplinam seueriorem, & assiduos labores exigunt: tamen de iis etiam accipienda sunt, qui, & si conditione serui non sunt, ingenuos tamen mores non præ se ferunt. Etenim iisdem testimoniis seueritatem rigidiorē aduersus contumaces homines adhibendam, etsi olim secus sensisset, tamen aperta experientia rei se commotum Augustinus profitetur scribens contra Donatistas & Circumcelliones genus hominum improbissimum ac sæuissimum. Illud autem ab eodem glorioso Patre sæpe usurpatum, magnopere ad rem pertinere arbitror: quemadmodum olim sub veteri testamento fuisse multos, qui ad gratiam noui testamenti pertinerent, id est, qui non spiritu seruitutis in timore, sed spiritu dilectionis, vt Dei filij ducerentur: ita nunc quoque sub Euangelio in Ecclesia plurimos esse, quibus veteris testamenti status & institutio quodammodo congruat, homines magna ex parte animales, spiritum vix habentes, Qui tamen à salutis via non protinus excluduntur, sed pro suo modo conuenienter instituendi sunt. Docuit verò nos cœlestis sapientia antiquum illum populum ceruicosum duabus maximè rebus frænatum, labore, & metu: quod vtrumque seruorum est proprium. Laborem quidem & inexhaustam quandam occupationem videre licet in multitudine sacrificiorum, lotionum, vnctionum, rituum, obseruantiarum, ceremoniarumque omnium, ita his vt

*Epist. 50.
ad Bonif.*

detinerentur, vt vix idola sua & commenta cogitare sinerentur. Metum verò quæ legis pagina non incuteret? Vt terrore suppliciorum, & ipso sæpius iam facto periculo ad præcepta salutis appellerent animum, & contentione deposita, Ducibus suis discerent obedire. Tale fanè erat eorum ingenium, meliora ac celsiora non caperet. *Exec 20.* Quamobrem per Ezechielem Dominus ipse testatur, Eo quòd iudicia mea non fecissent, & præcepta mea reprobassent, & sabbatha mea violassent, & post idola patrum suorum fuissent oculi eorum. Ergo, inquit, & ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in quibus non viuent. Itaque Hebræi atque carnalis populi more maximè regendas esse nationes barbaras has, præsertim *Æthiopum & Indorum Occidentalium* gentes, vti & per occupationum assiduarum salutare onus ab otio, & libidine reuocentur, & per timoris incussi frænum in officio contineantur, cum antiquæ ætatis exempla, tum verò peritissimi cuiusque recens & quotidiana experientia *Eccli. 33.* copiosissimè, ac manifestissimè declarauit. Hoc enim est lorum & iugum, quod sapiens commendat: hæc virga & onus. Hoc modo ad salutem vel inuiti compelluntur intrare. Quæ non eo commemorata sunt omnia, quo vim & sæuitiam à Christi visceribus alienissimam in Indorum nationes vllò modo probem, aut tanquam in feruos dominandum putem, sed vt ostendam etiam illiberali & difficili ingenio non esse salutem desperandam, si & patienter feratur, & sapienter regatur. *1. Cor. 13.* Charitas omnia suffert, omnia sustinet, omnia sperat: patiens est, benigna est. Seueritas ergo

ergo quæcunque exercenda est, à charitate aliena esse non debet, Charitatis porrò nihil est ita proprium, quàm vt non quærat, quæ sua sunt. Hanc si & animo intimè seruet, & re ipsa declaret, qui infirmorum, & insipientium morbis curandis austeriorem se se interdum exhibet medicum, nõ est timendum; ne hominum animos subditorum, ita offendat, vt vel à se, vel ab Euangelica simplicitate alienet. Facile enim recuperat charitas, quos disciplina commouerit. Imo verò per utilem timoris vim ad libertatem filiorum paulatim homines diuinitus inducuntur.

CAPVT VIII.

Barbarorum ineptitudinem non tam à natura, quàm ab educatione, & consuetudine proficisci.

Ad idam verò, id quod plurimum interesse arbitror, omnino ad istam ineptitudinem animi morumque Indicorum feritatem non ita facere natalium, stirpisve, aut aëris natiui causas, quemadmodum diuturnam educationem, & consuetudinem bestiarum vitæ non valde dissimilem. Equidem & olim ita mihi persuaseram, & rebus ipsis iam modo confirmatus ab ea sententia auelli minime possum. Ac generaliter sanè si quis contempletur, in humano ingenio longè plus efficit educatio, quàm natiuitas. Et si enim vim habet non

Tit. 1.

non parvam genus, & patria, cum Apostolus Paulus Epimenidi Poëtæ subscribat de Cretensibus, Cretenses semper mendaces, malæ bestia, ventres pigri, tanquam ad morum peruersitatem patria multum contulerit, notumque illud sit alterius Poëtæ.

Horatius. *Bœotum in crasso iurares aëres natum:*

Tamen infinitis partibus superat vitæ institutio, & exempla ab ipsa infantia per sensus insculpta rudi adhuc, & tenero animo. Sunt hæ viuæ formæ mentis humanæ, quibus imbuta ad appetendum, ad agendum, fugiendumve propria ac familiari propensione fertur, quemadmodum natura quæuis iuxta formam sibi insitam operatur.

Aristot. 8.
Ethic.

PROV. 22.

Qua propter illud Philosophi probant omnes, non afferre dolorem consueta, sed voluptatem: & consuetudinis vim, alteram esse naturam, & illud nostri sapientis, Adolescens iuxta viam suam etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Ac re vera nulla est tam barbara natio, nulla tam stupida, quæ si ab ineunte ætate accuratè, & generosè educetur, non deponat barbariem, induat humanitatem, & morum elegantiam. Videmus, vel in ipsa nostra Hispania homines in pagis quibusdam natos, si apud suos perseuerent, ineptos haberi, ac ridiculos: eosdem traductos in scholas, aut Curiam, aut celebres vrbes miræ solertiæ, ingenio præstare, nemini cedere. Ipsos Æthiopum liberos, quibus nihil apparet absurdius, in palatio enutritos, aded promptos ingenio, & ad quiduis paratos videas, vt si colorem detrahas, nostros putes. Plurimum potest consuetudo in omni genere morum in vtramque partem, & boni, & mali.

mali. Quamobrem D. Chrysoſt. vbi mores perdi-
 tos ſeruorum expoſuit, parumque idoneos dixit ad
 virtutis doctrinam capeſſendam, ſapientiffimè
 adiunxit: Non id quidem naturæ cauſa, abſit:
 verum propter conuerſationis vitæque negligèn-
 tiam, ſolent enim huiusmodi in iis, quæ mores
 tangunt, negligi à Dominis. Nihil enim fermè
 aliud curantij, in quorum poteſtate ſunt, quàm
 miniſterium ſuum. Quod ſi mores illorum com-
 ponere aliquando ſtudeant, & hoc ſui gratia tan-
 tum faciunt, ne iſtis negotia exhibeant, mole-
 ſtique ſint. Quæ B. Patris ſententia noſtrorum ho-
 minum vaticinatio mihi videtur: Accuſant natu-
 ram, moresque barbarorum, ipſi nihil adhibent
 curæ, niſi vt ſeruis vtantur ad ſuas priuatas com-
 moditates. Qua igitur ratione homines pecudum
 inſtar enutritos ad fidei doctrinam ineptos eſſe
 cauſaris? Si ipſe ita eſſes informatus, inter iſtos
 & te quid quæſo discriminis intereſſet: Audi eun-
 dem Patrem in cauſa adhuc ſeruorum immoran-
 tem, Cum igitur ſic negligantur, inquit, nemi-
 nemque habeant, cui componendi illos, ac for-
 mandi ſtudium ſit, meritò ad ipſa nequitia præ-
 rupta ac præcipitia deuoluuntur. Si enim vbi Pa-
 ter inſtat, & Mater, & Pædagogus, & Nutritius,
 & Magiſter, & æquales, ipſaque libertatis opi-
 nio, & alia plurima, perdifficile quiſpiam ma-
 lorum contubernia conſortiaque deuitat, quid
 putas his omnibus deſtitutos, qui quotidie ſcele-
 ſtis commiſcentur hominibus, & cum quibus
 volunt licenter congregiuntur, cum ſit nemo, qui
 ipſorum conuerſationem amicitiaſque diſquirat?
 Quid arbitraris eiſcemodi homines fore? Nonne
 ad

*Hom. 4.
 in epiſt.
 ad Titum*

*In eadem
 Homil.*

44 DE PROCURANDA INDORVM
ad supremos scelerum vertices euafuros? Idcirco
difficile est profecto seruum fieri bonum. Hactenus ille. Non ergo naturam barbarorum deinceps
accusemus, sed socordiam potius nostram, & negligentiam. Perdifficile negotium est dediscere
natales, & consuetudinem inueteratam, atque inde ad mores, & inusitados, & sensui ac libidini penitus iniucundos transformari. In omni antiquitate fuit non mediocris labor Euangelij Magistrorum in transferenda ad Fidei regulas, & conuersationem veteri hominum consuetudine. Testis est historia vniuersa. Multa Iudæis legi asuetis Apostolica Ecclesia condonauit, vsque dum prorsus exuti Mosem, Christum induerent. Multa de Æthnicismo tolerauit antiquitas: in ipsis primæuis Christianis magna alioqui miracula eden-
tibus vix victimarum cruor elui poterat, vt oportuerit Apostolum sæpius ea de re monere Corinthios. Scribit Gregorius Papa ad Augustinum Anglorum primum Episcopum mores gentilicos, & patrios paulatim debere emendari, & patienter toleranda esse, quæ non possunt, ita facile corrigi. Lectio omnium pene nationalium Conciliorum indicat peculiarem sanctorum Patrum curam in relegandis paulatim ritibus quibusdam maiorum. In Africa multa vsque ad sua tempora Augustinus perdurasse testatur. Ne igitur despere-
mus, aut tumultuemur, si de pristina barbarie, & superstitione, & animali vita in baptizatis Indorum populis multum adhuc permanere videamus, cum præsertim, & ipsorum ingenia rudiora sint, & nostra diligentia nullo modo cum veterum labore comparanda. Mores sensim mutantur

*Lege
Chry. e-
pist. 1. ad
Cor. ho. 7.*

*Greg. l. 9.
Reg. c. 17.*

*Aug. ep.
64.*

tur in melius, Fides Christi magnam totius humani sensus, & affectus habet abnegationem. Pro lucro non mediocri computandum est, quicquid ex tam horrida, tamque inculta barbarie humanitatis, aut etiam Christianitatis eluceat. Exemplo ac solatio sit Dominus omnium, qui populi ceruicosissimi mores aded ingratos, & insuaues sustinuit per annos quadraginta, imo plusquam quadringentos: quem tamen, & delere facile poterat, & magnis potius beneficiis inuitabat, ut hominis improbitatem Dei patientia benignitasque superaret.

CAPUT IX.

Quòd linguae difficultas non deterrere debeat ab Euangelij propagatione.

Sermonis autem, & locorum difficultates non exiguae illae quidem sunt: sed ut charitatem exercent hominis Dei, non ut extinguant. Apostolis quidem datum scimus donum esse linguarum, propterea quod pauci Christi praecones toto orbe salutis nuntium breui insonare debebant. Quamobrem Paulus gratias agit Deo, quòd omnium lingua loqueretur. Quandiu verò generale illud munus spiritus in Ecclesia perduravit, neque apud veteres compertum lego, neque ego facile dixerim. Illud pro comperto habemus praedicationem Euangelij posterioribus saeculis processisse, cum linguarum dona cessassent, sed charitas omnium

1. Cor.
14.

omnium donorum maximum studiosè ageret , vt quod deerat in dono, augetetur ad meritum. Profectò enim posteriores hac in re , & si secus aliis fortasse videbitur : non ita infœliciores fuere maioribus. Etenim vt Christus ad Thomam dixit,

IOAN. 20. Fidem ex oculis , & tactu colligentem , Beati qui non viderunt , & crediderunt : ita etiam dicere quispiam queat beatos eos , qui non acceperunt sermonem , & tamen prædicauerunt. Hic enim vtrumque mercedis est loco , & pugnare , & ipsa sibi arma expensis propriis parare : & prædicare inquam , & sermonem necessarium prædicationi discere. Vt ergo in prima rerum conditione , ita naturas instituit summus opifex, vt vnumquodque perfectum ederetur iuxta genus suum, nullo terræ labore, nullo cœli circuitu: at mox iussit semen proferre , vnde terra laborata genus vnumquodque repararet : ita fanè oportuit in regeneratione mundi per verbum idem omnipotens primas stirpes diuinitus perfectas surgere, deinceps harum feminibus accedente humani studij labore genus Euangelicum propagari, cum iam , & numero multi essent , & temporum non premerentur angustiis. Beati quidem oculi , qui viderunt Dominum : sed beati quoque qui non viderunt , & crediderunt. Fœlices quibus Spiritus sanctus dedit donum linguarum , interpretationem sermonum : at non infelices , qui per charitatem spiritus de suo ponunt in opere Domini , quod non acceperunt. Quanquam , & hoc ipsum posuisse , accepisse est. Iam illud multum mouere nos debet , quòd videmus ad gentes profundij sermonis , & ignotæ linguæ homines

mines penetrare lucri spe, nec deterreri barbarie
 immensa, sed vniuersa mercium gratia lustrare,
 non Æthiopum innumerabiles linguas, non Sy-
 narum, non Tartarorum, non Brasiliensium, non
 extremi Oceani litora recusare, & quicquid in-
 ter Mendocinum Promontorium, & Fretum Ma-
 gellanicum situm est infinitis terræ, ac maris spa-
 tiis, idque vtroque ex latere, & Boreali, & Au-
 strali, magno studio obire: denique, & si quem
 tellus extrema refuso summouet Oceano, vel si
 quem extenta plagarum, Quatuor in medio diri-
 mit plaga folis iniqui, hunc perscrutantur, huius
 linguæ vel balbutientes se accommodant, vt au-
 rum, argentum, ligna pretiosa, mercesque ex-
 quisitas ad suos euehant, quæstum vndique au-
 geant: tam longam, & periculosam peregrina-
 tionem audivissimè suscipiunt, vt profecto admi-
 rabile sit omnes pene portus vtriusque Oceani,
 omnes sinus orbis terrarum stationibus nauium
 Hispaniensium teneri, omnes Indorum Satrapas
 cum nostris mercatoribus & nautis commer-
 cium habere. At qui pretiosissimas merces quæri-
 mus animas Dei imagine insignes, qui lucra non
 incerta, aut breuia; sed æterna in cœlis speramus
 linguæ difficultatem, locorum asperitatem causa-
 mur, vt appareat verè prudentiores esse filios hu-
 ius sæculi in generatione sua filiis lucis. Et sermo-
 nis quidem difficultas in hoc spatioso regno Piru-
 magna ex parte leuata est, cum generalis illa In-
 garum lingua, quam Quichuam vocant, vbique
 in vsu sit, & ea ipsa non ardua scitu præsertim ad
 artem iam redacta diligentia, & studio viri de In-
 dorum natione optimè meriti. Quod si in supe-
 rioribus

*Virg. 7.
 Æneid.*

Luc. 16.

rioribus prouinciis ea potissimum viget quæ appellatur Aimara, neque ipsa est valde difficilis, neque multum ab illa altera abhorrens. In Mexicano Regno aiunt esse linguam quoque generalem, vt facilior sit communicatio inter se tam multorum populorum, & gentium. Quod si Christianus Princeps id effecisset in Christi gratiam, quod barbarus Guainacapa imperio suo effecit, vt vna lingua omnes vterentur, aut vna certe vbique haberetur, profecto maximam prædicationi Euangelij commoditatem fuisset allaturus. Verum vbi id fieri minus potest, superest, vt charitas ardens in Christum, industria, & labore perficiat, quod deest naturæ. Qua in re P. Francisci Xauerij admirabile extat exemplum, qui in perdiscenda Malauarica lingua tantum operæ, & sudoris posuit, tantundemque in Iapponensi, atque alijs longè inter se diuersis, vt si Apostolico dono linguarum præditus esset, non posset maiore gloria Christi nomen in tanto terrarum orbe vulgare. Certè enim Charitas omnia potest & cum linguæ cessarint, vna charitas pro omnibus est.

1. Cor. 13.

C A P V T X.

De Habitatione inter Indos.

INter obiectiones supra propositas postrema petebatur ex incommoda habitatione barbarorum. Huic modo respondendum est hoc excepto

cepto quòd quæstio illa grauis, Vtrum expediat sedem figere inter Indos, quòd vulgò doctrinas tenere dicunt, an potius discurrendo inter eos verbum salutis disseminare, quod proprium est missionum, in suum locum reseruanda est, vbi Deo propitio accuratè tractabitur, & quid habeat commodi vel incommodi res vtraque, explicabitur, tum verò quibus incommodis melius ac facilius occurri queat. Illud tantum nunc agitur, vt neque asperitates locorum, neque impedimenta itinerum, neque verò habitationis ipsius Indicæ ratio præpostera Christi seruum ab instituto retardent. Et quidem labores ærumnæque iter mari terraque facientium, & multæ, & graues sunt. Verum quis aliter sibi persuaserit, nisi demens sit, cum patria, atque amicis, & charis omnibus relictis velut alter Abraham peregrinatur, & exit nesciens, quo eat? Ego inquit, ero merces tua magna nimis. Hoc Apostolicum opus, hæc gloria propria. Et tamen qui misit suos sine pera, & sacco, & argento, quærit ab ipsis, Nunquid aliquid defuit vobis? Nusquam diuina Prouidentia, neque certius, neque dulcius sui experimentum præbet, quàm cum illius ope fretus incertas sedes, & humana præsidia incerta constituit experiri. Paulus Apostolus clamat, sint mores sine auaritia, contenti præsentibus. Ipse enim dixit, Non te deseram, neque derelinquam, ita vt fidenter dicamus, Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Iam vero quod de habitatione rara, & incommoda barbarorum multi causantur, Pri-

Gen. 12.

Heb. 11.

Gen. 15.

Mat. 10.

Luc. 22.

Heb. 13.

Deut. 31.

Ios. 1.

Ps. 55. 69

117.

50 DE PROCURANDA INDORVM
mum sunt planè frequentissimæ prouinciæ Indo-
rum, & populi numerosissimi, vbi commodè &
fructuose Christi doctrina tradi possit. Id quo-
que quod diu efflagitatum, & non ita du-
dum institutum est de reductione Indorum
ad certos populos, vt non sparsim more fera-
rum, sed communiter oppida inhabitent, dici
non potest quantæ sit utilitatis futurum ad
omnem vitæ barbarorum informationem. De-
inde sicut saluator suos admonuit, si non re-
ceperint vos in hac ciuitate, fugite in aliam;
Amen dico vobis non consummabitis omnes
ciuitates Israël, donec veniat regnum Dei: ita
nobis quoque dictum arbitremur, vt disper-
sos fratres nostros quæramus: quod si alicun-
de, aut locorum iniuria, aut sermonis incom-
moditate depellimur, aut ipsa rerum necessita-
te vrgemur, transeamus ad alios. Neque enim
timendum est, ne aut electos, Dei sermo præ-
tereat, aut vbi laboret utiliter, Christi opera-
rius non inueniat. Dabit Dominus, dabit ver-
bum Euangelizantibus virtute multa, qui
diuina authoritate promisit, Ego
posui vos, vt eatis, & fructum
plurimum affe-
ratis.

Mat. 10.

*Pf. 67.
Ioan. 15.*

CAPVT

CAPUT XI.

*Quòd Euangelij ministri curare debeant,
ne impedimentum Euangelio
ponant.*

Qui verò Euangelizandi munus suscipiunt, curare magnopere debent, ne Euangelio ipsi impedimento sint. Accidit enim sæpenu-mero, vt Indorum desidiam, ac vecordiam ij maximè accusent, qui ministerium suum minimè implent: qui si diligentius se ipsos excuterent, synceriusque iudicarent, profecto inuenirent ipsis potius, quam Indis tribuendum esse, quòd interdum minus fœliciter res Christiana processerit. Quidam, inquit Paulus, non synce-
re Christum annuntiant, quidam autem ex bona voluntate. Quia etiam addit, omnes quæ sua sunt quærere, non quæ Iesu Christi. Quominus mirandum est si de nobis etiam tale aliquid dici queat. Vtinamque illud ad nos minimè pertineat, Væ vobis qui circuitis mare, & aridam, vt faciatis vnum profelytum, & cum factus fuerit, facitis illum filium gehennæ duplo, quam estis vos. Quod vehementer Augustinus execratur in libro de Fide, & operibus, Nec sic, inquit, faciamus Christianos, quomodo Iudæi profelytos, quibus Dominus ait: Væ vobis & cætera. Sæpè enim quos pastores cura, beneficentia, fide sen-

*Phil. i.**Mat. 23.**Lib. de Fi-
de, & per
cap. 26.*

*Mich. 3.
Amos. 5.*

uire oportuit, hos potius sæuos lupos miseri greges, experiuntur. Comminantur certè diuinæ literæ nobis, Qui violenter, ait Michæas, tollitis pelles eorum desuper eis, & carnem desuper ossibus eorum. Atque alius quoque Propheta, Odio habuerunt corripientem in porta, & loquentem in recta siue perfectè abominati sunt. Idcirco pro eo quod diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo, domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis, vineas plantabitis amantissimas, & non biberis vinum earum. Quod profectò vaticiniū vereor ne Indicæ opes nimium experiantur, cum instar fonnij nimium properatæ fortunæ, & oriantur, & occidant, & quæ de meretricibus congregata sunt, ita Deo comminante, vsque ad meretricis mercedem reuertantur. Festinata quippe substantia minuetur, deficientesque sicut fumus deficient, quoniam non prosperabitur possessio scelerata. Igitur temporales Domini Indorum, ne cupiditate & violentia salutem eorum impediunt, timendum est. De nobis autem, id est, de ministris Ecclesiasticis fortassis non sit minor querela, atque vtinam minime ad nos pertineant illa prophetica, Principes eius in medio eius, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, & ad perdendas animas, & auare sectanda lucra. Prophetæ autem eius liniebant eos absque temperamento, videntes vana, diuinantes eis mendacium, populi terræ calumniabantur calumniam, & rapiebant violenter egenum, & pauperem affligebant, & aduenam opprimebant calumnia absque iudicio. Sine temperamento hi
liniunt.

*Mich. 1.
Prou. 13.
Ps. 36.
Eccli. 5.*

Exec. 22.

liniant, qui peruersis ausis colorem vndecumque
 quærunt, etiamsi nulla vera ratione subsistat.
 Sed illud formidandum & dolendum, quod ad-
 iungit sermo diuinus. Et quæsiui de eis virum,
 qui interponeret sepem, & staret oppositus con-
 tra me pro terra, ne dissiparem eam, & non in-
 ueni: & effudi super eos indignationem meam.
 In igne enim iræ meæ consumpsi eos, viam eo-
 rum in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus.
 Nec dissimilis Michæas est, Principes eius in mu-
 neribus iudicabant, & sacerdotes eius in merce-
 de docebant, & super Dominum quiescebant
 dicentes, Nunquid non Dominus in medio no-
 strum? Non venient super nos mala. Propter hoc
 causa vestri Sion quasi ager arabitur, & Hierusa-
 lem quasi acertus lapidum erit, & mons tem-
 pli in excelso sylvarum. Sophonias quoque
 inclamat, ac post multa concludit, Desolatae
 sunt ciuitates eorum non remanente viro, neque
 vlllo habitatore. Quæ prolixè recitata sunt pro-
 phetica oracula, quod similia quadam ex parte
 hisce quoque temporibus accidisse cernamus.
 Noui equidem permultos esse & Ecclesiastici,
 & sæcularis ordinis viros, qui piè ac religiose
 Neophytorum causam agant, atque ita commo-
 dorum suorum rationem habeant, vt salutem
 fortunæque Indorum non negligant. Verum
 apud alios res ita habet, vt expressit sermo pro-
 pheticus. Neque id mirari homines debent, cum
 his certè in locis auaritia maximè vigeat, vbi il-
 lius plurima materia est, atque argenti copia
 plurima. Quæ enim alia est remotissimas regio-
 nes penetrandi causa? Cur imensos Oceani cir-

*Mich. 3.**Soph. 3.*

54 DE PROVANDA INDO RVM
cuius, & labores homines subeunt? Nempe ut
modestissime dicam, propriis fortunis consulere
arbitrantur, cum aut suam, aut suorum inopiam
argento ex India collecto se depulsuros confidunt.
Neque id ego reprehendo modo, sed illud ago,
ut non omnem in Indos culpam reiiciamus, si
prouentus Euangelici in hoc agro non ita lati
atque vberes extiterint. Existunt profecto qua-
les volumus, si nos ij operarij simus, quos ager
dominicus postulat, si Christum, non nostra quaeramus.
Nam quæ fidei propagatio, quæ morum
institutio speranda sit, si iuxta Prophetam sacer-
dotes non solum mercede doceamus, sed mer-
cedem etiam potissimum requiramus? Re vera
verendum est, ne vænale putent barbari esse Euan-
gelium, vænalia sacramenta, neque animas no-
bis curæ esse sed nummum. At dignus est opera-
rius mercede sua. Dignus planè. Sed manducan-
dum est, ut Euangelizes, non Euangelizandum,
ut manduces. An verò Euangelizandum, ut dite-
ris? Ut congeras? Ut opibus plenus reuertaris in
patriam? Iam verò quam sanctè, quam integrè,
quam innocenter viuamus omnes qui Christi san-
ctissimam legem barbaris promulgamus, nos
iplos interrogemus. Certè barbari fidem nostram
de moribus iudicant. Procliuus quippe est, quod
videas, credere quàm quod audias. Rarò per-
suadet factis sermo contrarius. Illud autem ma-
gnopere prouidendum est iis qui inter fidei ty-
rones versantur, ne priuato suo malo publicam
Christianæ familiæ existimationem lædant, atque
corrumpant, neve dum ex quibusdam cæteros
coniectant, omnes criminentur. Vitium enim, ut
scitè

Mich. 3.

scitè dixit Gregorius Theologus similem causam agens, ad omnes facilè manat, atque ob multorum vel etiam quorundam culpam, vniuersus ordo in inuidiam crimenque vertitur. Quodque miserrimum est hæc criminatio non in nobis consistit ac defigitur; verum vltèrius se porrigit, ac magnum & venerandum religionis nostræ mysterium in inuidiam trahit. Hoc illud est, quod Deus vehementer queritur, Propter vos iugiter nomen meum blasphematur inter gentes. Desinamus igitur tantopere barbarorum infidelitatem, & morum perversitatem accusare, & nostram aliquando agnoscamus ignauiam, qui non dignè Euangelio Christi conuersemur, plùsque operæ in colligendo argento ponamus, quam in acquirendo populo Dei.

In oratione de Pace. 3.

*Esai. 52.
Ezec. 36.
Rom. 2.*

CAPVT XII.

De Castitate & abdicatione necessaria ad Euangelizandum.

TRia verò sunt, quæ fidei prædicationi & cultui vehementissime officiant, avaritia, impudicitia, violentia: quemadmodum numero totidem Euangelium maximè promouent, Vitæ continentia, Abdicatio omnium, Mansuetudo. Quæ, si quis velit parumper aduertere, Apostolis & à Domino commendata, cum prædicando Euangelio instituerentur, & ab ipsis diligenter seruata comperiet. Atque impuditiæ quidem

labes manifeste contemptum parit. Nihil enim perinde homini Philosopho ignominie ac dedecori est, ac more pecudis libidini prosterni. Et quidem in omni doctorum aut magistratum gradu ita res habet: at in Evangelico viro, qui vitam totam supra humanam ac penitus cœlestem instituit, id dedecoris dici non potest, quantum offendat oculos, quàm reddat abiectum, & aspernabilem. Quam ob causam ut ego sanè opinor, etsi sunt alia grauiora crimina, nulla tamen ab antiquis patribus grauius animaduersa in homine Ecclesiastico, ut qui priscos canones legerit, merito miretur ob semel admissum stuprum, irrecuperabiliter de omni sacerdotali gradu & ministerio Ecclesiastico depelli conuictum. Idcirco Apostolus Paulus & toties & tantopere Discipulos Timotheum & Titum, in quibus Ecclesiæ magistros informat, castitatis cuiusdam perfectæ admonet. In omni castitate, inquit, & rursus, Te ipsum castum custodi. Et alibi, Te ipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate. Ut enim nihil contemptum ita ingenerat præceptoris ut turpitudine ista, & sordes, ita nihil est quod magis admirabilem reddat, atque perfectam quædam & omniam suspicione libera pudicitia. Admirantur, inquit, non concurrentibus vobis in eandem luxuriæ confusionem. Virtutis cuiusdam cœlestis id esse homines opinantur, quod nostri barbari, ubi forte intuentur, adeo suspiciunt, ut vix credant. Cum quadam in vrbe in foro clericum concionantem, inter cæteros audisset Curaca quispiam Indorum, & sermonis ardorem ac vim admiratus esset,

1. Tim. 5.

Ibidem.
Tit. 2.

2. Pet. 4.

esset, conuersus ad Hispanos, quæsiuit; Quænam ratio hominis, & quod institutum esset? Cum respondisset quispiam, Hominem esse sanctum, qui salutem ipsorum tantummodo quæreret. Perrexit ultra quærere, vtrum deliciis, opibusve vacaret, cum esset responsum minimè isthæc ab illo quæri, subdidit barbarus, Cur ergo non alio vitur habitu ac veste, vt genus vitæ declaret? Vide obsecro quam apud illum laborarit ordo Ecclesiasticus. Atque vtinam solus esset. Quemadmodum verò impuditiæ fœditas despicabilem reddit Prædicatorem, ita auaritiæ sordes faciunt odiosum. Atque haud scio an quicquam aliud magis audientium animos à verbo Dei auertat, & alienet, dum pietatem quæstum putant, & sicut scriptum est, vitæ conuersationem compositam esse ad lucrum. Quam professionis Euangelicæ pestem Christus Dominus à prædicaturis discipulis diligentissimè amolitur. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in Zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calciamenta, neque virgam, dignus est operarius cibo suo. Gratis accepistis, gratis date. Quam expresse, quam diligenter, quam etiam minutim inculcatum? Cibum solum Euangelistæ suo Dominus permittit, & quidem vt prædicationis non sit causa, sed fructus. Quærite primum Regnum Dei, & iustitiam eius; & hæc omnia adiicientur vobis. Sed ne ipsum quidem cibum Paulus excellentissimus Prædicator admittit, sed laborat manibus suis, ne quem grauet, vt sine sumptu ponat Euangelium, & gloriæ ducit quod nemini onerosus sit, cum possit oneri esse, vt Christi Apostolus.

1. Tim. 6.
Sap. 15.

Matth.
10.

Luc. 9.

Matth. 6.

1. Thes. 2.

1. Cor. 9.

2. Cor. 11.

stolus. Animaduertebat optimus Architectus & sapiens fabricam Euangelij magnopere quavis commodi specie etiam iusti, etiam necessarii, vel impediri, vel certè retardari, ob eam rem eligebat potius mori, quam vt gloriam hanc suam, id est fructum Euangelij copiosum perderet. Quamobrem præ omnibus Apostolis non solum amplius laborauit, sed multò etiam vberius fructificauit. Ingenerat re vera expoliatio hæc Euangelica animis hominum admirabilem quandam viam amoris, vt quem tuis commodis insudantem videas, oblitum sui, rem propriam negligentem, hunc totis visceribus complectaris, tanquam syncerè & paternè tua curantem. Quare cupiditatem omnem, & turpe lucrum Principes Apostolorum Petrus & Paulus, in Ecclesiæ ministris sæpe & grauissimè detestantur, si qua ergo plaga dolenda est in hac causa, auaritia est. Quid enim non agat mali auri sacra fames?

1. Cor. 9.

1. Cor. 15.

1. Pet. 5.

Tit. 1.

CAPVT XIII.

Quantum officiat Fidei violentia.

Sed præter hæc incommoda, ipsa Fidei primordia ex multa nocendi licentia non mediocre damnum accepere. Atque vt stirps primis initiis nata peruerse, & inflexe, non facile mox vitium deponit, cum creuerit, sed aut perfringi, aut natiuo suo errori permitti debet, ita prorsus cum Indorum natio bellici apparatus potius authoritate,

re, quam germana prædicatione magna ex parte initio Christum acceperit, dubitare non possumus, quin animo conceptum metum, & feruilem conditionem non ingenuè in Filios Dei translata per regenerationem, adhuc retineat, ac rebus ipsis, ubi sibi impune licere putat, ostendat. Nihil enim ita fidei susceptioni aduersatur, atque vis omnis, & violentia. Non enim est fides nisi volentium, ut prouerbij loco sit illud Augustini, cætera posse hominem etiam nolentem, credere non nisi volentem. Quamobrem mansuetudo, & suauitas vel præcipuè commendatur Euangelicis viris. Omnes, inquit, ostendentes mansuetudinem ad omnes homines. Et alibi, Cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati, nequando Deus det illis pœnitentiam, & resipiscant. Et Iacobus Apostolus monet, in mansuetudine suscipere insitum verbum, quod potest saluare animas nostras. Quoniam ergo voluntarium est ac liberum cuique obedire Euangelio credendo, neque fides per vim extorta aliorum potest esse, quam dæmonum, suauiter ac beneuole ducendus est, non protrudendus auditor. Hinc diuinus præceptor missurus suos ad Euangelizandum exorditur, Ecce ego mitto vos sicut agnos in medio luporum. Ac vide Domini magnificentiam, ab agnis lupi superati sunt, ac deposita feritate in eundem se gregem adiunxerunt. Quando obsecro ferocia potentium minis cederet? Quando orbis domaretur vi? Tacendo, tolerando, benemerendo de inimicis, vicerunt Christi milites, non cædendo, non terrendo, non minitendo. Quod si non receperint Euangelium, quid præcipis Domine? Iubebuntne ignem de caelo

*Aug. 17.
16. in 10.*

Tit. 3.

2. Tim. 2.

Iacob. 1.

Iac. 2.

Mat. 10.

60 DE PROCVRANDA INDORVM
 cœlo descendere? Ruinæ tradent ciuitatem? Nesci-
 tis, inquit, cuius spiritus estis. Filius hominis non
 venit perdere, sed saluare. Quid ergo? Si non rece-
 perint vos in ista ciuitate, ite in aliam. Quam be-
 nigne? Quam dulciter? Itaque qui sponte Euange-
 lio cedunt, verè cedunt, fidem corde concipiunt,
 & ore confitentur, & fixi manent, & toti Dei sunt,
 non partim in Deo, partim in Baal claudicantes,
 specie & voce Christiani, animo, & re infideles. Id
 enim consequatur necesse est, vbi contra naturam
 suam, contra Domini voluntatem, Fides extorquetur
 inuitis.

C A P V T X I V.

*Qualis in Religione Christiana magna ex
 parte sit Natio Indorum.*

4. Reg. 17

AC mihi quidem videtur res Indorum persi-
 milis antiquæ Samaritanorum historiæ,
 quam in 4. lib. Regnorum legimus, vbi terrore ac
 metu ferarum incurfantium perculsi habitatores
 petierunt Dei sacerdotem, qui Dei legem doce-
 ret. Cum venisset igitur, ait, vnus de sacerdotibus
 his qui captiui ducti fuerant de Samaria, habitauit
 in Bethel, & docebat eos, quomodo colerent Do-
 minum. Et mox post enumeratas superstitiones
 varias illorum adiungit, Et cum Dominum cole-
 rent, Dijs quoque suis seruibant, iuxta consue-
 tudinem gentium, de quibus translati fuerant Sa-
 mariam, vsque in præsentem diem morem se-
 quantur

quantur antiquum. Non timent Dominum, neque custodiunt ceremonias eius, atque iudicia & legem, & mandatum & cætera. Postremo concludit: Fuerunt igitur gentes istæ timentes Dominum, sed nihilominus, & idolis suis feruientes. Nam & filij eorum, & nepotes sicut fecerunt patres sui, ita faciunt vsque in præsentem diem. Non puto totum nostrorum Indorum habitum, & religiositatem describi potuisse, vel plenius, vel elegantius. Et Christum colunt, & dijs suis seruiunt: & timent Dominum, & non timent: vtrumque enim confirmat scriptura diuina: Timent ore tenus, timent dum instat Iudex, aut presbyter, timent denique simulatoriam Christianitatis speciem præferentes: non timent animo; non colunt serio, neque corde credunt ad iustitiam. Quid plura? Filij, & nepotes eorum, sicut fecerunt patres sui, sic faciunt vsque in præsentem diem.

CAPVT XV.

Nihilominus vera Fidei, ac salutis apud Indos spem esse magnam, alienumque esse à Dei spiritu contrà sentire.

EN nostrorum temporum Samaria: vbi Christus habitat cum Socot Benot Babylonio, cum Nergel Cuthæo, cum Asima, cum Nebahaz, 4. Reg. 17. & Thartac, & Adramelech, & Anamelech, & quibuscunque alijs portentis Deorum. Vbi non tam colitur

colitur cum alijs, quam iniuriam suam, & contumeliam ferre quodammodo cogitur, Dæmonibus confociatus, & eorum honores consortio suo cumulans. Sed non sunt ideo Samaritani nostri auersandi, non statim desperandi. Et Samariæ quoque recordabitur Dominus: & erit, cum accipiat verbum Dei, & Simone relicto Philippum audiat, Petrum ac Ioannem prædicatores mereatur. Erit cum dicat, Et nos credimus, quia hic est vere Saluator mundi. Omnino Samaritanis quoque sui ipsius copiam facit Christus, & ostendit suis regiones iam albas ad messem, & laborem foelicem pronuntiat, & fructum copiosum pollicetur in vitam æternam. Cur ergo spem abijcimus? Cur Iudæorum supercilio Samaritanos procul abire iubebimus? Ac non magis Dominum illiusque Apostolos imitantes Euangelium proferemus? Et quod in toto mundo fructificat, & crescit, & hîc in terra arida, & inuia aliquando tandem fructificaturum credemus? Nam quæ erat sitiens, erit in fontes aquarum, quia scissæ sunt in deserto rupes, & in flumina eruperunt. Veniet, veniet prorsus tempus suum Samariæ: & qui prius in mandatis acceperant, In viam gentium ne abieritis, & ciuitates Samaritanorû ne intraueritis, audient postea Dominum præcipientem, Accipietis virtutem Spiritus sancti superuenientis in vos: & eritis mihi testes non solum in Iudæa, sed in omni etiam Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Ac mihi sanè persuasum est, neque inde possum reuocare sententiam, & si aliquanto serius, & laboriosius, & parcius fortasse pro initijs, ta-

men

*Act. 8.**Ioann. 4.**Ibidem.**Coloss. 1.**Esai. 35.**Matt. 10.**Act. 1.*

men aliquando Spiritus sancti benignitate Indorum gentes fore, ut in Euangelij gratia multum locupletentur, & vberes coram Domino Sabaoth fructus ferant. Neque verò alias ego difficultates perpendo aut timeo, quam operariorum fidelium, & prudentium in Christo magnam inopiam cum magna profecto copia mercenariorum, & eorum qui sua quærunt, non quæ Iesu Christi. Igitur si Dominus veros operarios miserit in messem suam operarios, inquam, inconfusibiles, rectè tractantes verbum veritatis, quos hæc natio hominum, non sua quærere, sed se perspiciat, qui libenter filijs thesaurizent, insuper & seipso impendere pro animarum salute promptissimi sint, quibus adeo chari sint filij spirituales, ut non solum Euangelium Christi, sed ipsa quoque viscera tradere ament, qui probati à Deo ita loquantur, ut non quærant hominibus placere, sed Deo, qui probat corda, quorum sermo non sit in specie adulationis, néque in occasione auaritiæ, denique qui non suã sed Dei gloriã syncerissimè quærant: tunc planè manipuli pleni in area Christi colligentur, tunc consumpta sterilitate, lætissimæ segetes surgent, & congregabuntur in vitam æternam. Patientia interim opus est, & fideli ad Deum oratione, ut mittat operarios suos. Néque leuiter hæc & temerè pronuntiata quisquam putet: ipsa rei experientia locuples testis est. Sunt homines Dei, rari illi quidem, sed sunt certè, qui exemplo suo comprobauerunt Indorum perniciem non ex ipsis esse, qui nacti fideles, strenuos, ac prudentes sacerdotes ac duces, sentiunt planè doctrinæ vim, & vita ipsa respondent, paulatim quidem

2. Tim. 1.

Phil. 2.

2. Cor. 12.

1. Thes. 2.

*Marc. 4.**3. Reg. 19
Rom. 11.**2. Tim. 2.
Psal. 58.*

quidem vt solent omnia, sed tamen accipiunt semen, & vtrò fructificant primum quidem herbam, id est externum religionis cultum, deinde spicam intelligentiæ, & affectus qualiscunque, postremo plenum frumentum in spica, hoc est Fidem iam plenè per dilectionem operantem dignè Deo. Néque enim summa incrementa exigenda sunt vno statim die. Quod si quæ à Catholico Rege, & illius senatu (pro magno Christianæ religionis ardore, & studio salutis Indorum, edicta manarunt, rei fortunisque istorum bene ac sapienter prospicientia tam diligenter ac fideliter executioni committantur, quàm sunt necessariò procurata, non solum facilis, & iucunda; verum etiam fructuosa admodum futura esset breui Indicæ salutis administratio. Et tamen utcumque res hæcenus se habuerit, non tam malè habet, quin multa Indorum millia Christo lucrifiant: atque vbi quidam Helix ac nimij zelatores omnes Indorum gentes post Baal suum abire conqueruntur, omnes, retinere Guacas suas, & suo Zupai seruire clamant, ibi reliquit sibi Dominus plusquam septem millia, qui non curuant genu ante Baal, ibi & Abdias interdum est, etiam Prophetiæ dono cumulatus. Nouit Dominus qui sunt eius, omnes gentes seruient ei. Quæ cum ita sint, non est Christiani pectoris, sed à Christi spiritu alienissimi, homines inde auocare, & à negotio gerendo dehortari: cum difficultates omnes quantæcumque sint, Dei præcepto, & gratia superiores esse non possint, fructusque animarum, vt parcissimè succedat in tam infinita multitudine non possit non esse copiosus, & merces apud Deum multò maxima.

CAPVT

CAPVT XVI.

*Quòd etiam in præsentia labore ministro-
rum fructus animarum sit longè maior.*

AC fructum Euangelicæ prædicationis nos
quidem animarum multitudine metimur,
sicut scriptum est, In vnum colligam reliquias Is- *Mich. 2.*
raël, pariter ponam illum quasi gregem in ouili,
quasi pecus in medio caularum, tumultuabuntur
à multitudine hominum. Ipse tamen Dominus *Matt. 21.*
dicit multos esse vocatos, paucos verò electos,
multos ad Euangelium, & nuptias inuitatos, pau- *Luc. 14.*
cos dignos se conuiuio præbuisse. Quod sapienter
reputans Paulus sibi quoque ipsi timet, & non *1. Cor. 9.*
contentus tam raræ vocationis suæ gratia, corpus
adhuc castigat, & domat, ne prædicans aliis re-
probis ipse efficiatur: neque nos hoc consilij vllò *1. Cor. 10.*
modo ignorare patitur. Vt cum antiquos patres
tot ac tantis beneficiis cumulatos videamus, &
baptismo figuratiuo lotos, & mensa Domini spi- *Heb. 4.*
rituali communicatos, & tamen ex tot millibus
hominum vix vnum, aut alterum bene placuisse
coram Domino, quibus iratus iurauit, si introi- *Psal. 94.*
bunt in requiem meam: nos quoque timeamus,
neque nobis ipsis de accepta iam gratia placea-
mus, & dum ad correctionem nostram scripta illa
omnia intelligimus, qui nobis videmur stare in
gratia ista Euangelij, omnibus modis caueamus,
ne inde excidamus. Nam & semen recipi, & exo- *Matt. 13.*
riri parum prodest, quando vel solis iniuria, vel *Luc. 13.*

Isai. 9.
Isai. 10.
Ose. 1.
Rom. 4.

66 DE PROCURANDA INDORVM
spinarum improbitate corrumpitur. Pauci sunt
reuera, qui saluantur: neque semper multiplicata
gente, magnificatur statim lætitia. Sed & si fuerit
multitudo filiorum Israël, vt arena maris, reliquæ
saluæ fient. Tota enim electorum ciuitas magna
quidem ipsa per se, sed cum numerositate filiorum
sæculi huius comparata, exigua est: vt verissimè
à sanctis Prophetis, reliquæ saluæ esse dicantur,
veluti ex magno aliquo aceruo, aut copioso con-
uiuio. Hæc eò pertinent omnia, vt inanis quo-
rundam opinio refellatur, qui iustitiam Dei igno-
rantes, & suam volentes statuere, iustitiæ Dei
non sunt subiecti. Hi tum demum messem vbe-
rem, & fructum copiosum sibi cogitant, cum ad
votum succedunt omnia, atque hominum my-
riades lucro suo vix sufficere putant: quorum, vt
est laudanda voluntas, ita corrigenda sententia:
ne si gloriam Apostolicam æmulentur, & primi-
tias Euangelij, quicquid inferius est, aut minus
amplum, sterilitatem, & inopiam arbitrentur.
Contentus certè esse debet operarius, si in vineæ
labore & fructu, Domini atque hæredis volun-
tati satisfactum sit. Sed vt lucra Euangelica ipsa
multitudine metiamur, equidem non intelligo,
cur labore, & opera ministrorum non longe maior
appareat fructus salutis Indorum. Nam vt ea affe-
ram, quæ omnes norunt, quæque ipsi causæ Indo-
rum infestissimi confitentur, profecto, & renas-
centium, & in Christo morientium turba non po-
test non esse plurima. Quot enim infantium mil-
lia quotidie de interitu æterno eripiuntur salutaris
lauacro? Qui empti statim de terra teneri Christi
sanguinis foetus Deo immaculati offeruntur. Etsi
enim

enim frequens est ubique infantulos recentes ab utero extinguere, ob quam causam Aristoteles scribit gentium fuisse consuetudinem, non ante nomen imponere quam octauus dies veluti iam viturum puerum renuntiaret, quod primo dierum septenario vix vitæ nomine dignus haberi possit, propter naturæ inconstantiam: tamen, ut quorundam opinio fert, nescio quo cœli, aerisve occulto tactu in tota propè regione duobus circulis Tropiciis comprehensa, multò frequentissimum est, recens ortos pueros ante paucos dies interire, ut vix ausim dicere, utra portio sit maior abeuntium, an permanentium. Quos omnes cum sibi Christus amator paruulorum sacro sui sanguinis fonte purgatos lucrifaciat, quis non vel integrum hoc vniuersi laboris Indici operæpretium ducat? Ipsos grandiores intueamur. Illud firmum est diuinæ legis oraculum, in vltimo agone vitæ, de tota causa pronuntiari: ut quem mors iustificatum inueniat; huic non admodum obsit vitæ superioris iniquitas. Atque de Indorum gente hæc plurimorum sententia est, eorumque maxime, qui diutius cum iis versantur, vrgente meritum mortis, plerosque sacerdotem protinus sibi vocare, Patrem adesse obnixè petere, peccata sua dolenter, & serib confiteri, magna Fidei, & pœnitentiæ indicia præbere, idque cum liceret illis, vel sine teste res suas agere, & pro arbitrato componere. Quem eorum animum cum à nonnullis audissem, & aliqua ex parte ipse quoque expertus essem, quæsiui tamen diligentius ex aliis, quos experientiores iudicabam, & minus causæ Indorum affectos: & quamvis non pauci essent præcipue

*In lib. de
hist.
anim.*

inter Satrapas, & Curacas ac vetustiores Indorum, qui etiam tunc infidelitatis suæ signa proferrent, tamen plerosque, vt dixi, ita se comparare omnium testimonio comprobavi. Quæ vna res magnam profecto salutis Indorum spem facit: propterea quod certum esse videtur internæ fidei & religionis indicium, ea tempore pœnitentiam Ecclesiasticam exoptare, quo maximè veritatis & sensus intimi ratio haberi solet, vtpote nulla iam fictionis aut metus causa restante. Quocirca narrabat Episcopus Popaianensis, cum ipse iam olim in Partibus Mexicanis simul cum aliis sui ordinis viris versaretur (erat enim Augustinianæ familiæ) vehementer admirari se solitum illorum Indorum fidem, qui iam extremo morbo laborantes & morti propinqui, à suis se portari præciperent, ita vt erant decumbentes lectulis, aut quas Hamacas vocant, longo itinere sex aut septem interdum etiam pluribus milliariis confectis vsque ad sacerdotem aut monachum, vt fieret sibi copia confitendi peccata, adeo vt in ipsa via iacentes horum non pauci patris præsentiam præstolantes occurrerent, interdum in ipso itinere extinguerentur. Ac reuera credendum est horum non mediocrem turbam pro sua pietate ac fide, salutari pœnitentia remissionem consequi apud benignum Deum, atque ad vitam migrare perpetuam. Primùm quòd quibus minus naturalis talenti donatum est, ab iis iuxta saluatoris sententiam, minus requirendum sit, exiguo quippe conceditur misericordia. Deinde istorum crimina vt plurimum, non eius generis sunt, vt inexorabilem sibi reddant Deum, atque in ipso

interitu

Luc. 12.

Sap. 6.

interitu vetera vlciscentem, cuiusmodi scripturæ prædicant, maximè peccata in Spiritum Sanctum, ex certa malitia perpetrata. Peccant enim plerique vel ignorantia vel carnis infirmitate incitatis, quibus si ebrietates, & scortationum flagitia adimas, vix quicquam reliquum sit. Postremò, neque restitutionibus rei alienæ, neque iniuriis, aut inimicitiis impediuntur, neque obstinatione quadam scelera perpetrandi, cum vix auaritiæ, aut violentiæ apud eos sensus sit. Quibus omnibus rebus merito adducimur, vt de istorum extrema salutè non parum speremus, eius præsertim intuentes clementiam, qui pauperis, atque inopis oblationem licet exiguam non contemnit. Mihi verò persuadeo, vt de istorum miserorum confessione, & pœnitentiâ melius sentiam, quam de multorum sæculi huius potentium ac sapientium in extremo vitæ spiritu ingenti apparatu, & pompa, etiam si sacerdotum longo ordine cingantur, & de malè partis diuitiis magna legata Ecclesiis relinquant. Solus ille, qui nouit omnes, scit vnde plures salui fiant. Sæpe quod altum est hominibus, abominatio est ante Deum. Nemo igitur iudicet alienum seruum, neque stulta, & ignobilia mundi contemnat. Itaque vbi operariorum non cernimus vsque adeo magnos sudores pro Christo, non possumus terræ sterilitatem accusare, siquidem in tanta desidia ministrorum hos certè fructus videmus, visuri sine vlla dubitatione longe cumulatioribus, si modo dignitati Euangelij responderit dignitas ministrorum. Neque verò pro paruo ducendum est, quod expulso Diabolo Christus regnat, ac pro nefariis, & impuris idolorum culti-

*Provi: 1:
Hier: 7:
Esai: 65:*

Luc: 12:

70 DE PROCVRANDA INDORVM
bus Ecclesiastica Sacramenta celebrantur ; quod
veneficiorum, flagitiorum, parricidiorum quoti-
die decreseat furor, neque audeat scelus impune
grassari. Fremit Satanus se pulsum, & quantis po-
test viribus, agit, vt liceat redire ad pristinam do-
mum iuxta Euangelium. Idcirco vacuam Christi
ministris optat, & dolens se spoliari antiquissima
hereditate, in omne se latus vertit, cui nomina
mille, mille nocendi artes, vt seruis Christi per-
suadeat vanos, & inutiles suos esse labores, vt
torpore ac desperatione superati relinquunt dissi-
patis Christi oues, ab immanissimo lupo protin-
us trucidandas. Sed stat Dominus pro populo
suo, & clamat, Qui non colligit mecum, disper-
git, & qui non est mecum, contra me est. Adhuc
monet, adhuc hortatur leuare oculos, & videre
regiones albas ad messem : vt qui seminat, simul
gaudeat, & qui metit.

Matt. 12.

Matt. 12.

Ioan. 4.

C A P V T X V I I .

*Patientia, & labore effici, vt copiosi fru-
ctus ex hoc agro Dominico
colligantur.*

Ioan. 4.

Illa verò Domini sententia comprobantis in
hoc esse verbum verum, quia alius est, qui se-
minat, & alius est, qui metit, satis nos confir-
mare, & consolari deberet, si pro diligentia semi-
nandi salutis verbum, non apparet illico fidei, &
charita

charitatis fructus assurgere. Fieri enim potest, ut sementis iaciendæ præsens tempus sit, futurum aliquando certè messis colligendæ. Apostoli in Prophetarum labores introisse dicuntur, néque tamen, vel hi, vel illi sibi fructificarunt sed Deo, qui nouit opportuna tempora iuxta sapientis sententiam unicuique negotio. Hominis autem afflictio multa est propterea quod futura scire non potest. Sed tamen & qui arat, in spe debet arare fructus percipiendi, & huic suæ spei, etiamsi dilata affligat, debet nihilominus patientiam & longanimitatem adhibere. Ecce agricola, ait Iacobus Apostolus, expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens, donec accipiat temporaneum & serotinum, patientes igitur estote & vos, & confirmate corda vestra. Abraham longanimiter ferens adeptus est repromissionem. Ac ferè omnis historia, omnis sermo diuinus eo maxime tendit, ut per patientiam scripturarum spem & consolationem habeant, qui laborant quidem, sed laborum suorum emolumenta non vident. Nihil magnum nihil gloria dignum sine patientia vnquam peractum est. Ipsos Romanos rerum dominos patientia maxime & tolerantia, orbis potitos, non solum profanæ, verum etiam sacræ literæ commendarunt. Neque tam fuit admirabilis potentia in prospera, quàm in aduersa fortuna constantia. Non videmus nos modo nascentis Ecclesiæ difficultates à Christianis orti, inter solos Christianos educati. Certè fides vbi nunc firmiores altioresque radices egit, ibi initia habuit longè difficillima. Non igitur sementis Euangelicæ fruges ex præsentibus tantummodo metiendæ sunt. In lege

*Ecc. 8.**1. Cor. 9.**Prov. 13.**Iac. 5.**Heb. 6.**Rom. 15.**1. Mach.*

8.

Leuit. 19. fanè scriptum legimus : Quando ingressi fueritis terram, & plantaueritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum, poma, quæ germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis. Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma, quæ profertur. Fortassis in terram nuper ingressi ex plantatis lignis nondum poma matura atque esui apta decerpimus : fortassis fides Indorum nondum fructus satis fame Predicatorum dignos edidit: adhuc præputia auferenda sunt : adhuc multus pristinae infidelitatis gustus est. Sed quid agimus ? Itane semper futurum est ? Imò vero posterorum saltem generatione quis dubitat fructus diuino conspectu dignos, omni vetustatis sapore abolito, exorturos ? Erunt nati parentibus feliciores, quod experientia satis docet, erunt fidei magis idonei paterna sua superstitione minus imbuti, religioni diligentius innutriti. Neque video cur quisquam contra nobis ominetur infausta. Natio nulla est hominum obsequentior, nulla subiectior. Ingenio nequaquam duro & obtuso, imitandi quicquid viderint, mirè cupidi. In quibus potentiam & regendi auctoritatem conspiciunt, nimium venerabundi, dicto citius obsecundantes. His moribus Indos esse præditos, quicumque vel exiliter expertus est, non ignorat. Si ergo magistros nacti sint strenuos, Christi charitate feruentes, qui bono exemplo, ac sana doctrina greges sibi commissos sollicitè pascant, quid non sperandum est, diuina in primis, quæ non deest suis, gratia aspirante ? Sed quoniam omnia hic aspera, omnia aduer-

sa narrantur, vel certè existimantur à multis, ostendam labore & patientia cuncta superari, & de desperatis atque ærumnosis initiis in lætissimos exitus solere conuerti. Ostendam verò non tam rationibus, quam exemplo Patrum, quod efficacius persuadet. Ac placet paulò fufius referre, quæ de sancto Malachia Episcopo coætaneo suo B. Bernardus scribat, cum primum creatus est Pastor Connereth, quæ ciuitas est in Hybernia. Cùm cœpisset, inquit, pro officio suo agere, tunc intellexit homo Dei, non ad homines se, sed ad bestias destinatum. Nusquam tales expertus erat in quantacùmque barbarie, nusquam repererat sic proteruos ad mores, sic ferales ad ritus, sic ad Fidem impios, ad leges barbaros, ceruicosos ad disciplinam, spurcos ad vitam. Christiani nomine, re Pagani non decimas dare, non primitias, non legitima inire coniugia, non facere confessiones, pœnitentias nec qui peteret, nec qui daret, penitus inueniri. Ministri altaris pauci admodum erant, sed quid opus plurium, vbi ipsa paucitas inter laicos prope modum otiosa vacaret? Non erat quod de suis fructificarent officiis in populo nequam. Neque enim in Ecclesiis, aut prædicantis vox, aut cantantis audiebatur. Hoc statu his moribus nemo opinor causæ Indicæ tam iniquus sit, qui non fœliciosem, vel potius minus infœlicem prouinciam istam nostram agnoscat. Sed pergamus audire, quod optimi Christi ministri in tam perdito populo officium fuerit. Quid faceret, inquit, athleta Domini? Aut cedendum turpiter, aut periculose certandum. Sed qui se pastorem, non mercenarium agnoscebat, elegit stare quam fugere, pa-

*In vita
Malach.
cap. 6.*

ratus

74 DE PROCURANDA INDORVM
ratus & animam dare pro quibus, si oporteret. Et
quanquam omnes lupi, oves nullæ, stetit intrepidus
in medio luporum, omnimodis argumentofus,
quomodo faceret oves de lupis, Monere communiter,
secretò arguere, flere per singulos, nunc asperè,
nunc leniter conuenire, prout cuique expedire
videbat. In quibus minus hæc profecissent, cor
contritum, & humiliatum offerebat pro eis. Quoties
noctes totas peruigiles duxit, extendens manus in
oratione? Et cum venire ad Ecclesiam nollent, per
vicos, & plateas occurrebat inuitis, & circumiens
ciuitatem quærebat anhelus, quem Christo acquireret.
Sed horum conatuum exitum forsitan quis expectet?
Vbi ergo Bernardus iniurias, & difficultates pro
Christo multas à B. Malachia toleratas narrauit, adiungit,
Perseuerauit pulsans, & secundum promissionem
tandem aliquando pulsanti apertum est. Cessit
duritia, quieuit barbaries, & domus exasperans
paulatim leniri cœpit, paulatim correctionem
admittere, recipere disciplinam. Fiunt de medio
barbaricæ leges, Romanæ introducuntur, recipiuntur
vbique Ecclesiasticæ consuetudines, contrariæ
reijciuntur, reædificantur Basilicæ, ordinatur
Clerus in illis, Sacramentorum ritè solempnia
celebrantur. Confessiones fiunt, ad Ecclesiam
conueniunt plebes, concubinatus honestat
celebritas nupriarum. Postremò sic mutata in
melius omnia, vt hodie illi genti conueniat,
quod Dominus per Prophetam dicit, Qui ante
non populus meus, nunc populus meus. Hactenus
Bernardus de S. Malachia, quæ tam fusè recitata
sunt, vt in casu simili imò longè deteriore
industriam atque operam
boni

*Matth. 7.
Luc. 11.*

Ose. 2.

boni militis Christi discamus, & fidei ac perseuerantia certissimos atque vberimos fructus contemplemur, ne nostra dissimulata inertia inculti ac syluosi soli sterilis natura culpetur. Alterum quoque exemplum eodem pertinens, quamvis alia ratione ex historia Bedæ probata afferamus. Is l. 2. Anglicarum rerum refert Mellitum olim à magno Gregorio cum Augustino missum, propter fauientis regis iniurias & plebis exiguum numerum pulsam propria sede Cantuam venisse, ut cum Laurétio & Iusto Coëpiscopis suis tractaret, quid facto opus esset. Decretumque communi consilio fatius esse, ut omnes in patriam redeuntes libera ibi mente Domino deseruirent, quam inter rebelles fidei barbaros sine fructu residerent. Itaque Mellitus & Iustus in partes Gallia recessere. Cum verò Laurentius eos iam secuturus, ac Britanniam relicturus esset, iussit ipsa sibi nocte in Ecclesia B. Apostolorum Petri & Pauli stratum parari: in quo cum post multas preces, & lachrymas ad Deum pro statu Ecclesie fusas, obdormisset, apparuit ei beatissimus Apostolorum Princeps, & multo illum tempore secretæ noctis flagellis arctioribus cædens, sciscitabatur Apostolica districtione, quare gregem, quem sibi ipse crediderat, relinqueret? An mei, inquit, oblitus es exempli, qui pro paruulis Christi, quos mihi in iudicium suæ dilectionis commendauerat, vincula, verbera, carceres, afflictiones, ipsam postremò mortem & mortem crucis ab infidelibus etiam inimicis Christi ipse cum Christo coronandus pertuli? His B. Petri flagellis simul, & exhortationibus animatus, atque eruditus Laurentius,

manere

*Lib. 2.
c. 5. Ep. 6.*

76 DE PRŌCVRANDA INDORVM
manere decernit, socios ex Gallia reuocat, Re-
gem sibi hactenus infestum adit, ostensis vulne-
ribus flectit, Deo lucratur, gentis totius salutem
ad finem vsque multa cum alacritate procurat, &
perseuerantiæ tandem meritis impetrat. Sola ni-
mirum est, quæ coronatur perseuerantia. Quibus
profecto documentis satis Christi milites admo-
nentur certare vsque ad mortem, & in rebus ad-
uersis diuino auxilio freti, constanter sperare vi-
ctoriam. Nostrum est pugnare pro viribus, Dei
autem, qui bella conterit, vincere. Dei agricul-
tura est, Dei ædificatio est: & neque qui plantat
est aliquid, neque qui rigat, sed qui incremen-
tum dat Deus, vnusquisque verò secundum labo-
rem suum, mercedem accipiet.

1. Cor. 3.

C A P V T X V I I I .

*Quòd non solum futuri fructus spes sit, sed
presentis etiam satis magni certa do-
cumenta teneantur.*

AT que hæc ferè ita à me disputata sunt, tan-
quam de Indorum gente ad Euangelij veri-
tatem perducenda, tenuiter, & angustè ipse quo-
que sentirem, neque præclari alicuius fructus ex
his laboribus colligendi spem vllam certam tene-
rem. Quod quanquam his gentibus, quibus val-
de me fauere profiteor, non solum parum hone-
stum, verum etiam, vt quidam nostri rectè admo-
nent,

nent, prorsus iniquum, & iniuriosum est, attamen
 libenter facio, quod malim in causa Indorum af-
 ferenda modestus defensor, quam nimius lauda-
 tor existimari. Ut enim omnes nationes hæ, quæ
 magno Oceano ambiuntur, ita essent barbaræ,
 absurdæ, inhumanæ, ingratae, leues, obtusæ,
 Euangelio denique, & omni spirituali nego-
 tio ineptæ, quemadmodum plerique merce-
 nariorum calumniantur, tamen ipsa illorum
 testificatione effectum est certè hæcenus, ut
 tot gentium salutem nullo modo desperare de-
 beamus, neque verò salua rerum fide possimus.
 Itaque quamvis verum esset, quod sumunt sa-
 lutis Indicæ oppugnatores, tamen quod maxi-
 mè volunt, minimè efficiunt. Ego verò si planè
 quod sentio dicturus sum, immeritò prorsus in
 causa Euangelij harum gentium ingenium natu-
 ramque accusari nullo modo dubito, atque equi-
 dem certus sum, si Euangelij introitus in has re-
 giones is extitisset, quem Euangelij conditor
 maximè docuit, non alios illius progressus fu-
 turos fuisse, quam quos in prima, & Apostoli-
 ca Ecclesia legimus. Nam si post talem nostro-
 rum hominum corruptionem, Christum tamen
 colunt, & si quando magistrum præfectumve
 paulò modestiorem nacti sunt, mirifice, & aus-
 cultant, & colunt, & seipso quavis cera mollio-
 res præbent, & quicquid præclari, atque hone-
 sti vident, imitari contendunt, quid Deus bone,
 futurum fuisse arbitramur, si ex ipsis prædica-
 tionis exordiis speciosos Euangelizantium pa-
 cem pedes conspexissent, si se solos Christo, non
 sua quæri, & verbis, & rebus ipsis didicissent? No-
 stræ

78 DE PROCURANDA INDORUM
stræ certè minimæ societatis Patres qui in his Pe-
ruensibus regionibus annos iam octo versantur, &
harum gentium mores experti sunt, tum missio-
nes diuturnas multasque obeundo, tum eorum
Parochias propriè suscipiendo, tum verò siue Pa-
rochi munere continenter cum his agendo, om-
nibus prorsus modis se se fructus opitione maio-
res inuenisse tam seridò testificantur, vt Deum in-
uocent in animam suam, si non ita res se se ha-
beat. Quidam etiam in primis inter nostros gra-
ues, & maturi viri se nusquam, neque faciliores,
neque meliores Euangelij segetes vidisse, scriptis
litteris confirmarunt, qui tamen, cum ex Hispania
aduentarent, vulgari, idest, contraria opinione te-
nebantur, quam factò abundè satis periculo pe-
nitus exuertunt. Nam & ingeniosos esse hos Indos,
& dociles, & mansuetos, & bonorum sacerdotum
amatores, & obediens, & fastus, opumque con-
temptores, & quod multi minus credunt, si semel
ferio, atque ex animo, religionem virtutemque
susceperint, in sententia constantes. Quod ego vt
sentiam, non difficile adducor, cum videamus
Ingarum fidei deditos, aut Guacarum superstitio-
ne astrictos, pro occultanda sibi commissa ido-
lorum vanitate, aut gaza recondita, libentissimè
passim occumbere, citiusque fortunas vitamque
ipsam suam, quam paternæ superstitionis arcana
prodere. Quis enim nescit Indos flagris sæpe con-
cisos, sæpe flammis exustos, neque verbum tamen
in his cruciatibus contra suam sententiam protu-
lisse? Cur ergo Diabolum Christo fortiorem in se
tuendo putemus? Aut ad falsa, & pernicioza, quàm
ad vera, & salutaria conseruanda constantiores
futuras

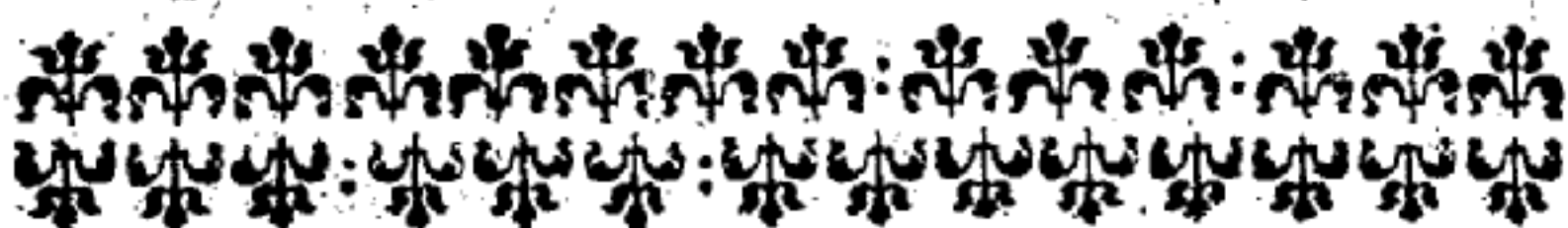

faturas esse gentes à Deo, & conditas, & redemptas? Da mihi certe apud Indos Apostolicos viros, reddam ipse vicissim ex Indis Apostolicos fructus. Ad nostros, quod nescio quam vitæ honestioris speciem, & cupiditatis abiectiorem fortè conspexerint, ita Indi accurrant, ut passim confessionis faciendæ causa remotissimi etiam veniant, triginta, aut octoginta leucas emensi; conclusiones sacras ita frequentasse vidimus, ut infatigabili Dei verbi fame ferri viderentur, unam ex alia usque ad quatuor, & quinque eodem die adeuntes, idque omnibus diebus Dominicis, & festis: pœnitentiæ sacramentum perpetua quadam frequentia ita, & peti, & reddi, qui cerneret, iubilæum, aut magnæ hebdomadæ tempus omnino crederet, Dari sibi graues pœnitentias postulant, & si minus pro votis graues imponuntur, ipsi arripiunt, lachrymis & acerbo dolore se conficientes. Inuitant alij alios ad pœnitentiam tanto ardore, ut nostri non posse omnibus satisfacere, & illorum precibus importunis se opprimi conquerantur. In melioris vitæ proposito ita constantes, ut nonnullas fœminas, qui sexus fragilior est, constet, neque precibus, neque minis, neque verò stricto cominus mucrone, & iugulo opposito perueniri potuisse, ut veteribus amatoribus obsequerentur, sua omnia libenter dant: Christi corpus avidissimè esuriunt, & quibus conceditur, mundissimè accipiunt, & religiose conseruant, neque ultra se semel communicatos locum crimini dare posse testantur. Quod secus cum esset aliquando factum, tanta indignatione aduersus se ipsum Indum cominoratum scimus, ut à se strangulando

lando tanquam impio, & sacrilego Domini corporis proditore vix manus temperare potuerit. Quosdam ea deuotione diuinitus impleri constat, vt de rebus diuinis sapienter prorsus, & excelsè sentiant, & nonnunquam dono cœlesti futura præuideant. Immodica hæc, & per exaggerationem dicta plerique existimabunt, aut etiam velut ficta ridebunt. Verum ego certa, & explorata loquor. Ac quicquid ij, qui videntur sibi soli esse Christiani, contra disceptent, in nationes quoque gratia Dei diffusa est, & nihil Deus discernit inter istos, & nos, fide purificans corda eorum. Et quidam sane rebus ipsis iam victi fatentur se nihil vnquam tale, aut vidisse, aut de Indorum gente sperasse, atque ita & admirantur, & Deo optimo Patri orphanorum gratias agunt: nonnulli etiam nostros sequi, & se socios adiungere in hac Euangelij fœlicitate contendunt: plurimi contra oppugnare pergunt, quos oportebat de fratrum salute lætari, & coadiutoribus suis beneuolè gratulari. Quod verò à nostris hæctenus effectum est, tantum est quantum operarius quivis Euangelij non infidelis, & imperitus efficere possit. Et ij ipsi ex nostris hanc operam nauantes salutis Indorum pauci admodum numero sunt, præ innumerabili Indorum multitudine. Quibus ex rebus facile profecto intelligi potest, quam sint futuri præclari, atque vberes fructus, si plurimi huic agro excolendo operarij iis viribus, & industria, qua decet, à Domino messis mittantur. Quamvis autem, multas Indorum nationes Euangelio ita esse aptas existimemus, vt nunc scribimus, ac Peruenies profecto

tales

tales experti simus, tamen in reliquo etiam opere modum tenebimus, neque ita ample de rebus Indorum dicemus, ne alias Indorum nationes, quas minus esse idoneas non ignoramus, præterisse videamur. Nam etsi nostros Indos, quos novimus, præcipuè spectamus, cuperemus tamen si fieri posset, omnium salutem prodesse, quod scribitur. Nam ex iis quoque, quos in extrema classe posuimus, barbaris, scimus Evangelij gratiam copiosos, & illustres manipulos ferre. Brasilienses profecto constat, nulli barbarorum nationi ingenij feritate, & morum absurditate cedere, quos tamen Societatis Iesu maximè opera, ita esse domitos, & humanis diuinisque legibus assuefactos, nostrorum literis accipimus, ut & homines, & Christiani boni simul esse didicerint. Habet etiam nunc Fides gentium primitias suas. Habet Evangelium inter nationes fructus omni opinione maiores. Illud solummodo orandum est, ut Christus Dominus dignos nos reddat novi testamenti ministros. Nam ad hæc quis tam idoneus? Atque hæcenus prædicationem Evangelij apud barbaros, & si magna ex parte difficilem, tamen, & necessariam, & fructu plenam ostendimus. Iam quibus modis aggredienda sit, sequenti disputatione explicandum est.

DE PROCVRANDA
INDORVM SALVTE.
LIBER SECVNDVS.

*Quibus modis Prædicatio Euangelij apud
barbaros aggredienda sit.*

CAPVT PRIMVM.

*Difficile esse rationem tradere prædicandi
barbaris Euangelium.*

VÆ duæ res maximè inter se diffi-
dere videntur, annuntiatio Euange-
licæ Pacis, & intentatio bellici gla-
dij, eas nescio quomodo nostra hæc
tempora non solum coniunxerunt;
verum vt necessariò cohærentes certa lege sanxe-
runt. Et reuera complurium barbarorum hunc
nouum orbem incolentium ingenium eiusmodi
est, vt nisi more ferarum, aliqua ratione cogan-
tur, vix vlla spes sit, aut profus nulla, fore ali-
quândo, vt humanitatem libertatémque filiorum
Ephes. 3. Dei induant. Porrò altera ex parte Fides ipsa ve-
luti

luti reclamatione se Dei esse donum, non opus hominum, & suapte natura ita liberam, ut qui coactam velit, nullam potius efficiat. Itaque hæc sibi aded repugnantia conciliare, & certam aliquam inire rationem, ut intelligentiæ vera luce consistant, & studiosa charitatis industria cohæreant, maius omnino opus est, quam ut nostra diligentia, aut ingenio perfici possit. Sed, qui simul nuptias præclaras in Euangelio ac verè regias apparavit, simul conuiuias non nisi laceros & pannosos ac barbaros prorsus offendit, docebit pro sua diuina sapientia seruos suos, qua ratione neque ad epulas admittant indignos, neque quantumvis tamen illiberales & sordidos tanta Domini liberalitate frustrentur, etiamsi honesta quædam vis, ac voluntaria, ut ita dicam, compulsio afferenda sit. Huius tam difficilis negotij in conuersione Barbarorum dux & magistra charitas est, quæ omnia sustinet, omnia sperat, quæ non agit perperam, neque cogitat malum, & ut semel omnia dicam, non quærit quæ sua sunt. Charitatis verò venenum singulare cupiditas est, pessima fidei propagandæ ac nutriendæ nouerca, patrona mendacij, temeritatis magistra, comes violentiæ: quæ mammonæ seruos specie pietatis interdum induit, sed virtutem eius funditus abnegat atque euertit. Funditus igitur extirpanda est, si in ouile Christi per ostium cupimus introire quam plurimos, nam qui contra fecerint, Religionis Christianæ ampliandæ prætextu Christi nomini infestissimos se hostes præbebunt, eruntque de eorum numero, de quibus perspicuè Propheta prædixit. Et eos qui transibant simpliciter, conuertistis in bellum, cau-

Luc. 14.

1. Cor. 13.

Mich. 2.

Habac. 2.

sam paulo superius attulerat, Quoniam contra
 Deum est manus eorum. Et concupierunt agros,
 & violenter tulerunt & rapuerunt domos, & ca-
 lumniabantur virum & domum eius, virum &
 hæreditatem eius. Hos alius quoque Propheta
 mihi compellare videtur: cum ita vehementer in-
 uebitur: Væ qui congregat auaritiam malam do-
 mui suæ, vt sit in excelso nidus eius, & liberari se
 putat de manu mali. Cogitasti confusionem do-
 mui tuæ, concidisti populos multos, & peccauit
 anima tua. Quia lapis de pariete clamabit, &
 lignum, quod inter iuncturas ædificiorum est,
 respondebit, & reliqua; quæ sequuntur, vatici-
 nium sane in multis istorum melius oculi cer-
 nunt, quam legunt in Prophetæ codice. Auaritia
 quidem manifesta est omnibus, & auaritiæ causa
 nidus excelsus ambitionis: vnde magnus error
 consequitur hominum, sibi vt putant consulen-
 tium, cum potius, & sibi, & suis ruinam parent.
 Mirabile dictu est, quam cito multorum opes ef-
 fugerint, atque euanuerint, vt ad nepotes ex tanta
 re vix aliquid peruenierit, occulto Dei consilio,
 sed manifesto adeo effectu, vt eas omnes copias
 præstigias putare homines possint. Viderint ergo
 hi, an ad ipsos pertineat, quod Propheta loqui-
 tur, concidisse populos multos ac domui suæ
 confusionem potius cogitasse, quam splendorem
 & gloriam. Sed de his alio loco dicendum
 est. Illud modo teneamus, quod est omnium ma-
 ximum, & præcipuum fundamentum, In hac
 disputatione de ratione prædicandi Barbaris Euan-
 gelium, Cupiditatem nullo modo esse audien-
 dam, cuius suffragio pericliteretur Fides necesse est:
 Charita

Charitatem verò prudentem pro Magistra semper habendam, quæ cum fideliter salutem proximorum quærit, inter difficiles causas viam inuenit, & omnibus rationibus agit, vt consequatur quod cupit, & quamvis impedimenta interdum multa patiatur, fœlices tamen Deo bene iuuante exitus fortiri solet.

C A P V T I I .

Propter Infidelitatem etiam pertinacem non licere barbaros debellare.

EXistit verò hoc loco quæstio à multis quidem copiose grauitèrque tractata, sed necessariò nobis quoque repetenda, An charitatis Christiane sit barbaros bello domare, vt debellati Fidei prædicationem recipiant. Illud autem primum sit in causa barbarorum, Non esse facienda mala, vt *Rom. 31* veniant bona, quod sentire blasphemiae genus interpretatur Apostolus. Bella ergo si iniqua sunt, suscipienda non sunt, etiam si certam salutem, vel dimidio orbis allatura videantur. Quamobrem si nullam aliam patere viam prædicationi inter Indos constaret, quam belli expeditione non iusta, clausam potiùs illis Euangelij ianuam oporteret existimare, quam vt lege Dei perfracta ad eiusdem legis obseruandæ prædicationem irrumperetur. Si enim ea proposita quæstione, vbi quisquam baptizandus in potestate sit impiorum, atque infidelium constitutus, ad quem perueniri non possit vt lauacro regenerationis abluatur, ni-

*August.
lib. con-
tra Men-
daciū,
c. 20.*

Ioan. 3.

Ioan. 5.

Mar. 16.

Mat. 10.

Rom. 10.

Esai. 52.

Nabu. 1.

Ephes. 6.

si deceptis mentiendo custodibus, Augustinus Theologiæ decus ita respondendum existimat, ut clausum omnino reputandum sit, ubi ad subueniendum animæ æternæ salutis, solum per mendacium aditus patet, quis non videat, quanto facilius responderet, si ostium fidei ferro iniusto aperiendum sit, clausum potius existimare oportere? Sed quoniam documentum hoc omni dubitatione vacat, quæ sunt consequentia videamus. Quæritur, An iusti belli causa in barbaros sit infidelitas ipsa, quod Euangelium repudient? Sed breuiter & absolute, iusta causa non est infidelitas, quæ solum Deum habet iudicem, & ultorem. Qui incredulus est, inquit, ira Dei manet super eum. Et, Qui non credit iam iudicatus est. Et, Qui non crediderit condemnabitur. Hoc ad illos sanè. Ad nos verò quid? Si non receperint vos, exeuntes excutite puluerem pedum vestrorum in illos. Non dixit, stringite gladios vestros in illos, iacula euibrate. Quomodo verò iacula aut gladium intentare præciperet, qui etiam virgam & baculum de manu abstulerat? Qui non solum inermes ad prædicandum mittit, verum etiam seminudos, discalciatos sine pera, sine argento. Neque enim ait, Ecce ego mitto vos lupos inter oues, sed oues potius inter lupos. Quam speciosi pedes Euangelizantium pacem, annuntiantium bona. At, quam terribiles pedes minantium gladium, effundentium sanguinem. Et si armandi sunt milites Christi, qui bella Domini exercituum præliantur, sed longe aliis armis, quæ Paulus magnus dux ostendit, State succincti lumbos mentis vestræ in veritate, & induti lorica iustitiæ, & calciati pedes in

in præparationem Euangelij pacis, & reliqua, quæ enumerat. Dicit aliquis, Quid si verba non profunt, & profunt verbera? Si pacem oblatam fastidiunt, bellum intentatum timent? An non satius erit vel per vim saluos facere, quam per nimiam indulgentiam perire permittere? Rectè ista quidem, si in subditos proferantur. Infideles vero quod vobis ius subiecerit, quære: & inuenies Paulum, qui de data sibi à Christo potestate gloriatur, se inde colligentem, Quid mihi de iis, qui foris sunt, iudicare? Nonne eos, qui foris sunt, Dominus iudicabit? Legamus sanctorum Patrum commentarios, certam sententiam Apostoli consentienter docentium, Ecclesiæ ius & fas non esse in infideles, sed in eos tantum, qui per ianuam baptismi ingressi sunt in ouile Christi. Quamobrem Augustinus in quodam sermone alloquens quosdam Christianos, qui ethnicorum se sacrificiis contaminauerant: De iis, inquit, qui foris sunt, nos non iudicamus, illis blandiendum est, vt credant, in vobis putredo hæc resecanda est. Et mox, Non tollo, inquit, idola illorum, quia nõ habeo in illos potestatem, habebo autem cum fuerint facti Christiani. Diuinè quoque Bernardus Eugenium admonet libro de consideratione secundo, Vicario Christi non dominatum in orbem, sed Apostolatam conuenire. Nam Principes gentium dominantur eorum: at non ita erit inter vos. Neque ante paratum se Paulus dicit vlcisci inobedientiam suorum, quàm illorum prior fuerit completa obedientia, id est, vt alibi Augustinus interpretatur, non ante in quenquam agere lege fas est Ecclesiastico viro, quàm per Fidei obedientiam

2. Cor. 10.
& 13.
1. Cor. 5.

Aug. 10.
10. ser. 6.

Ber. 2. iib.
de consid.

2. Cor. 10.
August.
epist. 50.
ad Boni-
facium.

*Th. 2. 2.
q. 12. a. 2.*

*Concil.
Trid. ses.
14. 6. 2.*

dientiam se ipse Ecclesiæ sponte submittat. Siue ergo infideles sint, & Christum ignorent, siue annuntiatum etiam rejiciant, nobis in illos belli decernendi ius nullum est, nulla honesta causa. Quam sententiam satis autoritate sua confirmavit D. Thomas, cum perspicuè docuit, ad Ecclesiam non pertinere infidelitatem in illis punire, qui nunquam Fidem receperunt. Et quoniam magna copia est eorum, qui ista accuratè exposuerunt, illud solum admonendum arbitror, veniam iis, dare oportere, si qui sint, qui zelo fortassis potius, quam scientia ducti, dum summi Pontificis nunquam satis commendatam autoritatem amplificare pergunt, etiam extra septa Ecclesiæ gladium illius, & leges proferri volunt, quod tam est absurdum, ut à nemine melius confutetur, quam ab ipsis summis Pontificibus, & Ecclesiæ Catholicæ perpetuo sensu, atque usu, quæ nunquam in Paganos, aut Iudæos, quod Christi Fidem respuerint, animadvertit, neque religionis diuersitatem causam belli iustam interpretata est. Quando namque vel minimum iurisdictionis actum Ecclesia exercuit in infideles per mille quingentos annos? Quando legem tulit? Quando denique sibi subiecti nolentes coegit, vel etiam attentavit? Nisi forte temporalem dominatum gentium iure obtinentes, etiam temporales leges sibi subiectos infideles, Christiani Principes tulerint. Quod quia sine controuersia omnes sentiunt, qui modo aliquid sentiunt, non est, quod morosa disputatione reuocetur in dubium.

CAPVT III.

Quòd quibusdam visum sit, propter crimina naturæ contraria, licere nostris barbaros debellare.

Quoniam verò infidelitatis etiam pertinacis, & positivæ, ut loquuntur Theologi, crimen sibi, vivorum, & mortuorum Iudici, puniendum, Christus reservari voluit, neque vlla Ecclesiastica lege in rebelles animadverti fas est, illud diligentius discutiendum est, quod potest serio in quæstionem vocari, An seposita causa Fidei ob id possint Barbari debellari, quòd crimina multa eadèmq; atrocita perpetrant contra ius naturæ. Itaque vtrum possint necne cogi, ut ab idololatria abstineant, à nefariis sacris, & collocationibus, quas cum ipso Diabolo perquam frequentes habent, à concubitu masculorum, ab incestuosa pollutione sororum ac matrum, & reliquis id genus flagitiis? Nam facinora longum esset commemorare, quomodo alij alios in dicta causa enecent, computationes ac temulentias suas cruore misceant, humanis multi carnibus pro summis deliciis vescantur, alij pueros innocuos simulacris mactent, alij suorum inferias aliorum sanguine peragant, plerique potentiam ad nihil aliud, quam ad nocendum, & sæuiendum, sibi datam arbitrentur, perinde, atque immanes feræ,

feræ, quæ naturaliter gradu inferiores ac viribus imbecilles pecudes, prædæ suæ vendicant: ut idem sit apud istos dominari, & prædari: nihil aliud subditum esse, quam potentioris libidini obnoxium esse. Quanta sit, & quam latè patens hæc feritas barbarorum in hoc vastissimo orbe, qui ritus portentosi, quæ legum ac dominorum tyrannis, referre exacte, iusti voluminis opus esset. Historiæ Indicæ quanquam multa narrant; exigua tamen est portio præ illis, quæ res ipsa habet. Verum quod ad rem pertinet, certum est mores Indorum plurimorum esse ferinos, ut quod fabulæ canunt de quibusdam facie quidem homines esse, corpore vero aut pisces, aut fues, aut lupos, id verum esse nostri barbari suis moribus probent. Fremit ergo nostrorum hominum turba ac tumultuatur, cum ista audiunt, aut etiam intuentur: horum se scelerum ultores æquissimos, milites putant: quicquid contra nefarios naturæ violatores ferro, cæde, incendiis sæuerint, gloriæ ducunt, ac tum demum excursions suas in barbaros laude ac præmio, & apud Deum, & apud homines dignissimas iactant. Neque vero huic vulgari opinioni patroni defuere. Nam ut omittam eorum sententiam, qui penes Ecclesiam & Ecclesiæ caput Rom. Pont. ius esse ad hæc Ethnicorum crimina plectenda statuerunt, qui non tam nostra quam Apostolica voce iam dudum explosi sunt, cum de incestuoso flagitio Corinthij illius (quod contra naturæ leges pugnare quis nesciat?) suos, id est, Christianos acriter obiurgans, eorum, qui foris sunt nempe Paganorum similia crimina ad se nihil pertinere testatus est.

1. Cor. 5.

est. Illi porro probabilius aliquid afferre sibi videntur, qui huiusmodi ius ad vindicanda naturæ contraria scelera, non Ecclesiasticum, sed naturale esse volunt penes optimum quemque Principem, qui possit ac debeat in Remp. perditis legibus ac moribus institutam, si verbo audiens non fuerit, ferro decernere, & belli iure subiectis iustas leges imponere. Quod si ab iis quæras, cum multi Principes, sapientes, & probi, vel sint, vel sibi esse videantur, cui potissimum hoc opus delegandum sit, respondent, in hac re vt in cæteris natura communibus, primo occupanti locum cedere. Ipso ergo iure naturæ barbaros istos posse ab Hispanis debellari, quibus per Rom. Pont. prouincia hæc demandata sit, quique victricia signa primi ultra Herculis columnas extulerint, & ad immensa terrarum spatia omni antiquitati hactenus ignota prouexerint. Néque mirum esse si fortunis suis exciderint Indi, cum potuerint propter sua mala merita etiam vita spoliari iustissime. Et quoniam quibusdam dicere aliquid videntur, & magnopere cum populari sententia istorum consentit oratio, quæ pro causa argumenta afferant, recitemus necesse est. Aristotelis, inquit, sententia est, qui in libris Politicis ita scripsit: Quod potest mente prospicere, natura imperat, & dominatur: quod autem potest corpore hoc facere, paret natura, & seruit. Et mox, Barbari quod natura dominetur, non habent: quamobrem aiunt Poëtæ, Græcos barbaris dominari oportere, quod idem natura sit barbarus, & seruus. Cum ergo barbari isti nostri supra modum barbari ac ferini reperti sint, néque mentem

*Primum.
Arist. 1.
Pol. c. 1.*

tem habeant ad se, & sua regenda idoneam, natura ipsa comparatum est, ut illis subsint ac pareant, qui dominari rectè possunt, atque eos secundum naturæ leges convenienter regere. Quod si repugnent, debellari posse iustè idem author affirmat. Bellica, inquit, vi uti oportet contra bestias, & contra eos homines, qui ad parendum nati sunt, nec volunt parere: quia natura id bellum iustum existat. Alibi quoque Philosophus suam hanc sententiam de iusto bello in barbaros amplius explicat ita scribens: Néque exercitatio rerum bellicarum ob id est meditanda, ut in servitutem adigant immerentes. Sed primum ne ipsi aliis servire compellantur. Deinde ut imperium quærant gratia utilitatis subiectorum, non ante omnia dominationem. Tertio ut eis dominantur, qui servire sunt digni. Hæc ille. Atque huc pertinere videtur aliqua ex parte Romanorû historia, qui quod æqui, & boni observantes forent, omnium potiti existimantur, diuino ita decernente consilio, quorum imperium à sanctis Patribus laudatum legimus, & quod est amplius in ipsis diuinis libris. At infinitis partibus præstant Christiani barbaris, quam olim Romani cæteris. Secundum sit, Filij Israël ob idololatriam atque scelera debellarunt Amorrhæos, & reliquas gentes, quarum scriptura meminit, ut libri Iosué, & Sapientiæ copiosè docent. Cur ergo non liceat Christianis veri Dei cultoribus iniurias illius vlcisci, & ad verum vnius Creatoris cultum idololatrias reuocare? Quam rationem Cypriani confirmat autoritas, si ante aduentum Christi, inquit ille, circa Deum colendum, & idola spernenda,

1. Pol. c. 5.

Lib 7.

Pol. c. 14.

Aug. 5. de

Ciu. c. 12.

S. Tho. de

Reg. Pri.

c. 4. 5. 6.

1. Mac. 8.

Secundum.

Cypr. lib.

de Exhor.

ad Mart.

c. 5. 25. 9.

nenda, hæc præcepta seruata sunt, quanto magis post aduentum Christi & cætera? Præterea, si in lege naturæ viuerent homines, quando nulla erant regna diuisa, nondum Respub. collocata, liceret sapienti, & probo viro improbum à malefactis compescere, vel verbo, vel vi, liceret de pertinace pœnas sumere; nisi velimus naturam adeò sui oblitam, vt nullum constituerit naturaliter suarum legum iudicium, nulli potentiam ad dominandum detulerit. Igitur ad eundem modum Reipub. bene institutæ barbaros, & illeges fas erit ad rationis iura compellere. Alioqui immanissima scelera naturaliter, & multa, & inemendata, imò ne emendabilia quidem permaneant necesse est, quò nihil videtur absurdius. Adde quòd si pueri, vel homines stupidi & semiamentes Reipub. aliquam gubernarent, idque cum insigni detrimento subditorum, liceret profectò vicinis Principibus lege charitatis, & iure naturæ, si non possent aliter perditam illorum administrationem emendare, armis & vi, magistratus, & populum cogere, vt aut sibi Principem crearent idoneum, aut sine id quidem effici possit, Reipub. ipsius administrationem suscipere per seipos, multum licet reclamantibus illis. Atqui ratio Indorum minus habet, vel æquitatis, vel prudentiæ, & iudicij, quam pueri, & semiansani. Quid ergo culpatur si vel ab inuitis pro ipsorum salute, & pace eripitur Principatus? Postremo innocentem ab iniuria, & cæde defendere quivis potest, atque si opus sit, aggressorem mulctare fortunis, & vita ipsa. Manifestum vero est inter istos innumerabiles innocentium cædes perpetrari,

I. c. Si audieris. Tertium.

Quartum.

Quintum.

94 DE PROCURANDA INDORVM
trari, cum & obuios quosque capiunt, & truci-
dant, & in suos quóque immaniter sæuiunt, pue-
ros, fœminas, & miserabile genus neci dan-
tes, adeo vt cruorẽ humano macelli cuiusdam in-
star permulta loca redundare comperta sint, quo-
rum testis locuples esse potest Mexicana Prouin-
cia. Quamobrem non licere solum, sed etiam
quàm maximè expedire barbaros ita insanientes
bello domare, rationi consentaneum apparet. Hæc
potissimum sunt, quæ pro causa belli Indici afferri
à nonnullis solent.

C A P V T I V.

Confutatio superioris sententiæ.

VERUM si partium studiis sepositis, quæ tan-
quam nebulæ quædam crassæ veritatis lu-
men abscondere solent, lex ipsa æterna consula-
tur, non dubium est, quin purissimis radiis om-
nem hanc caliginem, quæ nobis offunditur, de-
pulsurã sit, dilucide ostendens, æquè esse ini-
quum, si vel non iusta fiant, vel quæ iusta sunt,
non iustè fiant. Iustè quod iustum est exequeris,
ait diuinus Legislatoꝝ: quam rem præclare expli-
cat Dionysius magnus, & diuinæ, & humanæ sa-
pientiæ ponderator. Infideles sane, idololatrias,
masculorum concubitores, incestuosos, sine fœ-
dere, sine misericordia, parentibus non obedien-
tes, ingratos, scelestos, & quibusvis aliis nomini-
bus verè notatos coërceri, mulctari fortunis, at-
que

*Deut. 16.
Dionys.
epist. 8. ad
Demo-
philum.
Rom. 2.*

que ipso capite plecti, iustitia, & æquitate plenum est, quis hoc neget? Verum à quo, & qua authoritate, id verò quæritur. Néque enim quia tu peccasti, idcirco mihi statim de te pœnas sumere fas est, nisi & ius ego in te habeam, & causâ tuam legitimè transigam. Néq; verò si Resp. aliqua peccet leges condendo flagitiosas, & turpes, aut si moribus perditis Princeps ac Magistratus labefactantur, continuò ius erit Reipub. vicinæ, aut Principi leges ferre meliores, inuitos compellere, vt recipiant, & seruent, non obsequentes ferro aggredi, repugnantes bonis, & vita exuere. Etenim si tantum licentiæ Reipub. in Rempub. tribuas, nihil aliud agas, quam vt breui vniuersum terrarum orbẽ perturbes, & discordia, ac cædibus impleas. Melius, melius omnino diuina, incommutabilis, atque æterna lex sanxit, nullius vnquam emendanda sapientia, aut temeritate violanda, vt id iuris Principi in Principem, Reipub. in Rempub. sit, quod attinet ad leges ferendas, & scelera profliganda, quod est ciui in ciuem, priuato viro in priuatum. Vbi illud solum interesse volunt clarissima ingenia, quæ totam hanc rem copiosissimè, & dilucidissimè profecuta sunt, vt non modo fas sit Reipub. se defendere contra aggredientis iniurias, quod etiam priuato licet, vt vim repellat vi, verum etiam iam acceptas propria authoritate vindicare queat, quod priuato nequaquam licet, id ita docente ratione clarissima, quod ciuis ac priuatus habeat apud quem exoptulet, vbi repetat, à quo iniuriæ recompensationem merito expectet, publicum Magistratum: at Respub. contra Rempub. alteram

96 DE PROCURANDA INDORVM
 ram nullum habet, quod adeat, commuæ tribu-
 nal; ac nisi ipsa propria authoritate vlciscatur ini-
 urias, futurum sit, vt rebus omnibus læsa repa-
 rari nullo modo queat. Quæ cum ita se habere-
 tum in ipsa naturæ luce veluti in aperta lege no-
 tassent, tum perpetuo ab ipso mundi exordio de-
 cursu ab omnibus mortalibus seruata, quotquot
 iustitiæ qualemcunque prætextum bello gerendo
 præferrent, animaduenterent, sapientes omnes &
 nostri, & externi eam solam causam bello aggre-
 diendo æquam, & iustam statuerunt, ad refarcien-
 da damna, & iniurias vindicandas, vel suas, vel
 suorum, id est ciuium, aut sociorum, aut eorum
 etiam, qui iniquè læsi ipsorum opem imploras-
 sent. Præter hanc causæ acceptæ iniuriæ, aut vio-
 lenti iuris gentium, nullam nostri maiores iustam
 agnouerunt, neque gloriæ quærendæ, neque ca-
 mulandarum opum, neque amplificandi domi-
 natus, neque verò religionis propagandæ. Quot-
 quot verò non læsi arma sumpserunt, eos prædo-
 nes potius, quam milites vocitandos censuerunt.
 D. quidem Augustinus sue ipse ingenio, acerr-
 mus quæstionum obscurarum indagator, in hac
 verò etiam Manichæorum calumnijs, & Ethni-
 corum contra Fidem Christianam opprobrijs ex-
 citatus, sæpe ac diligenter totum hoc de bello ge-
 rendo negotium tractans, illud vbique constituit,
 causam iustam belli solam esse iniuriæ depellen-
 dæ necessitatem. Ita quodam loco, bella, inquit,
 iusta defini solent, quæ vlciscuntur iniurias. Am-
 brosius quoque cum de fortitudine in lib. de Of-
 fic. disputaret, ita scribit: Non se ipsam commit-
 tit sibi, alioqui fortitudo sine iustitia iniquitatis
 mate

*Aug. l. 6.
 Quæst. in
 Iosue, c.
 10.
 Ambros.
 l. 1. offi.
 c. 25.*

materia est, quo enim validior est, eo promptior est; ut inferiorem opprimat, cum in ipsis rebus bellicis, iusta bella an iniusta sint, spectandum putetur. Nunquam David nisi lacesitus bellum intulit. Vides quale bellum Ambrosius iustum definiat. Illud planè quo exemplo David non nisi lacesitus Princeps arma induit. Hos Isidorus secutus bellum iustum definit, quod ex edicto geritur de rebus repetendis, aut propulsandorum hominum causa. Denique bellum gerere necessitatis est. Quod etiam Tullius vidit, cum in tertio de Rep. libro ut idem Augustinus refert (nam ad nos non peruenit opus illud præclarum) definiuit nullum ab optima ciuitate bellum suscipi solere, nisi aut pro Fide, aut pro salute. Fidem intelligens initum cum sociis fœdus, salutem ipsum Reip. contra oppugnantes statum. Et planè quotquot in diuinis literis à sanctis viris bella suscepta referuntur, qui ob id laudantur, quòd fuerint fortes in bello, quòd castra verterint exterorum, à primo illo quod magnus Patriarcha Abraham pro fratris salute gessit vsque ad extrema Machabæorum gesta pro patria, lege, & libertate, semper mentio est acceptæ prius iniuriæ, ut magis non recusata cura esset opus, quam quæsita cum non esset, appareat, excepto quòd diuina authoritate quædam interdum peracta sunt, quæ non humanis auspiciis sed cœlesti præcepto ascribenda sunt. Sed ut vetera omittamus, Ecclesiæ Catholicæ, quæ firmamentum est veritatis, sensum atq; usum tenemus apertè, quæ per mille quadringentos annos nunquam in barbaros, aut paganos nihil non aliàs lædentes, arma, vel ipsa sumpsit, vel suis cõsuluit, cum essent

*Isidor. lib.
18. cym.
c. Gratia.
Caus. 23.
q. 1. 2. c.
3.
Augu. ad
Bonifac.
Augus.
lib. 22. de
ciu. c. 6.*

*Heb. 11.
Gen. 14.*

*Luc. 12.**Greg. lib.
11. Regist.
c. 15. dist.
45. c. qui
sincera,
idem l. 1.
epist. 45.**Matt. 16.*

potentissimi ac religiosissimi Principes, atq; constaret externos omni scelere obstrictos. Scit enim fidelis populus Dei Christum interpellatum à quodam, respondisse, O homo quis me constituit iudicem inter vos? Si legati nationis Indorum rebus suis componendis vltro accerferent nostros, haberet fortassis aliquid rationis eiusmodi introducta potestas leges ferendi, emendandi, puniendi. At nunc molestissime ferunt causæ suæ non vocatos iudices, vltroneos disceptatores, qui non solum leges, & ius dicant inuitis, verum iam olim admissa ferociter vindicent. An sapimus nos plus quam maiores nostri? An Fidei zelo vehementius ardemus? Omnino verum est, quod sanctissimus Gregorius de hac re scripsit, Qui Fidem asperitatibus propagare volunt, suas magis quam Dei causas probantur attendere. Interim quis illud non videat, quam implacabile isto modo Christiani nominis odium apud barbaros excitetur? Quam graue, & immedicabile scandalum? Tota ista res vergit in obstinatum quandam inuidiam, & odium Fidei, & certam perniciem hominum. Neque verò scandalum istud separabile est vlllo modo ab hac causa, aut in iis numerandum, quæ non data, sed accepta dicuntur. Christus quod non debet tributum soluit, ne scandalizet; nos nullo modo debitas terras, si spoliemus, vexemus, prædemur, nullumne iustum timebimus scandalum? Res ipsa satis clamat per se. Neque enim ea exempla hactenus vidimus, quæ licentiæ, & furori militari fræna laxanda persuadeant. Et quod caput est, Catholicorum nostrorum Principum leges longe aliter faciendum esse edicunt, quibus obedire par est,

Quam

Quamobrem præclarissima & sui ordinis & nostri temporis lumina, quæ in causam Indorum propriè inciderunt, eiusmodi belli suscipiendi consilium, idque iuris grauiusimè cum disputationibus suis, tum etiam scriptis de industria libris improbarunt. Quorum sententia iamdudum apud omnes obtinuit, Salmantino & Complutensi illustribus Gymnasiis damnantibus, ut audio, atque explodentibus scriptum cuiusdam librum contra causam Indorum, atque ipso Catholici Regis Senatu longe aliam rationem in expeditionibus Indicis præcipiente, cuius æquitatem opportune exponemus, si prius obiectionibus supra propositis responderimus,

*Cait. 2. 2.
q. 66. art.
8. Victo-
ria Bel.
de Indis,
& de bel-
lo, n. 23.
24. & 40.
Soto in 4.
d. 5. q. 1.
art. 10.
& l. 4. de
iur. &
iur. q. 2.
art. 2.
Anton.
Corduba
Minorit.
1. p. qua-
stionarij,
q. 57.
Cov. 2. p.
relec. Re-
gul. Pec-
ca. § 10.
Ad pri-
mâ obiect.*

CAPUT V.

*Responsio ad obiectiones pro expugnatione
Barbarorum.*

AC primum quid sibi voluerit Philosophus barbaros natura seruos asserens, non est obscuro cernere, si paulò altius illius disputatio repetatur. Sentit & quidem sapienter, in Rep. bene constituta, natura ipsa docente, alios debere dominari, alios parère, sapientes & viros imperare, imperitos & fœminas obedire, quod profecto verissimum est. Hinc colligit Græcos natura comparatos esse ad imperandum, quod essent sapientiores, barbaros utpote rudes & imperitos ad ser-
G 2 uiendum.

100 DE PROCURANDA INDORVM
uiendum. Quid obsecro verius quàm senes &
mattiros præesse natura, adolescentes obtempera-
re, fœminas virorum, pueros maiorum arbitrio
naturaliter regi? Iam qui velit colligere ex his, à
barbaris imperium quod iam habent, eripere li-
cere, eadem ratione conficiet, à fœmina, aut ado-
lescente, vbi regnat, posse per vim extorqueri do-
minatum, itémque à rege imperito regnum, & à
præsule indocto Pontificatum: quod omnibus, &
diuinis, & humanis legibus, quàm repugnet, nemo
non videat. Aliud est enim quid faciendum sit ex
ratione ac secundum naturam: aliud, quid si fiat,
infectum fieri nequeat. Iure ergo sapientiores, &
elegantiores regnant: sed re ipsa imperitus, & bar-
barus si regnet, non ius sed iniuria est, de regno
hunc pellere. Alioqui rapinæ, & cædi res morta-
lium omnes expositas esse oportebit. Quod ex eo-
dem Philosopho adiunctum est de iusto bello in
barbaros, qui seruire recusant, obscurius profecto
est, & quod suspicionem non exiguam parit, illa
non tam ex philosophica ratione quam ex popu-
lari quadam opinione profecta esse. Intelligi ta-
men potest, si in hac quoque re Aristotelis autho-
ritas magnopere conseruanda est, in eos barbaros
seruire nolentes bellum iustum decernere, qui
Remp. nullam habent propriam, neque Magistra-
tus, neque leges, sed ritu ferarum incertis, & sedi-
bus, & legibus vagantur: quales & fuisse olim, &
esse hodie quam plurimos notissimum est. Bellum
autem in hos non omnis illa cædis, & seruitutis
licentia cogitari debet, sed moderata quædam vis,
quatenus humane, & non bestialiter prorsus viue-
re persuadeatur. Quod si Alexandri, vt quidam fe-
runt,

runt, potentia delectatus, signa Macedonica in orbem vniuersum proferri voluit, nobis non admodum curandum est, quid ille adulatoriè magis quam Philosophicè scripserit. Quanquam non diuersa à nostris sapiens, Rhetorica ad Alexandrum, suscipiendum bellum esse constituit in eos qui Remp. & eius siue amicos, siue socios iniuria violare moliuntur. De Romanis parum ad rem pertinent, quæ afferuntur. Etsi enim laudari solent, neq; fortassis immeritò quod legibus æquioribus subditos gubernarint, fœdera, & societates fidelissimè custodierint; tamen multa vsurpasse tyrannicè ne ipsi quidem diffitentur; ita non nemo dixit:

Non ius arma dedit: potius ius arma dedere.

A S. Augustino illorum imperia vocantur honorifica latrocinia. Neque tamen, si me non fallit memoria, eorum historici celebriores bella gesta narrare solent, nisi quæ aut pro salute, aut pro Fide, vt eorum dixit egregius author, suscepta videri velint. Nã quod de expugnatis Chananæis per Israëlitas affertur, multò robustius nostram confirmat sententiã. Nam cum sanctarum scripturarum tractatores in eam quæstionem incidunt, diligenter causas iusti belli exponunt; & vnã quidem potissimã Augustinus reddit, illud genus belli iustũ asserens, quod Deus imperat, qui nouit, quid cuiq; fieri debeat, in quo bello dux ipse, aut populus non tam author, quam minister iudicandus est. Vt ergo præcipienti Deo necem filij innocentis, religiosè paruit Abrahã, vtpote vitæ omnium Domino, ita quoque vel Iosue filius Naue, vel quicumque alius sententiã Dei in populos reos exequi debuit, & iudici ac dominatori omnium manus administras

*Aristot. in
Rhet. ad
Alex.
c. ult.*

August.

*Ad secundã
obiect.*

*Aug. lib.
6. Quæst.
9. 10. in
Iosue.*

*Aug. lib.
44. quest.
9. 4. super
Num. 6.
20. 6. ser.
105. de tē-
pore.
Cassianus
collat. 5.
cap. 24.*

c. 12. Sap.

Sap. 11.

præbere: neque tamen ob id liceat vel patri in filium vel principi in externum populum quantumvis impium, gladium stringere. Adde quod iidem sacri scriptores humanas rationes adiungunt, quibus ex iure gentium bella Hebræorum contra Amorrhæos & cæteros Palæstinos non iniquè gesta declarent. Eas modo persequi longum esset, & instituto non necessarium. Illud modo agimus, vt fiat perspicuum sanctos Patres nullo modo existimasse vel idololatriam, vel quævis alia contra naturam piacula causam idoneam existisse, vt de loco suo pellerentur illæ gentes, vastarenturque ab Hebræis, siquidem tam sollicitè causas alias exquirunt. Et reuera eadem sunt vel minus graua nostrorum barbarorum crimina, quam quæ illorum scriptura commemorat. Ita enim de his loquitur liber Sapientiæ: Illos enim antiquos inhabitatores terræ sanctæ tuæ, quos exhorruisti, quia odibilia tibi opera faciebant, per medicamina & sacrificia iniusta, & filiorum suorum necatores sine misericordia, & comestores viscerum hominum & deuoratores sanguinis à medio Sacramento tuo, & authores parentes animarum inauxiliatarum perdere voluisti per manus parentum nostrorum, & reliqua. Non opinor horribiliora obiici Indis, iis quoque, quos Carybes vocant, qui sunt omnium truculentissimi. Ob id aptè paulò inferius diuinam auctoritatem exitio illarum gentium interponens, subdit per interrogationem, Quis enim imputabit tibi, si perierint nationes quas tu fecisti? Non enim alius est Deus quam tu, cui cura est de omnibus, vt ostendas, quia non iniuste iudicas iudicium

cium. Hoc est, non inuadis aliena, neque vsurpas iniquè iudicium, si gentes impias cogis commeritas pœnas suorum scelerum dare. Cypriani verò ineptè profertur authoritas, cuius longe alius sensus est. Suscipiens enim illo opere causam Martyrij agere, idolorum cultum vult adeo Christiano viro execrandum, vt quidvis potius perpetiatur, quam id impietatis admittat. Quod vt confirmet, admonet, quam fuerit quondam infestus Deus Idololatriæ, vt ob id cæde grassari in exteros suis iusserit, quanto ergo tempore gratiæ reuelatæ amplius amare debet fidelis ob fugiendum idolorum cultum sanguinem quoque proprium fundere? Ita enim concludit, si ante Christi aduentum circa Deum colendum & idola spernenda hæc præcepta seruata sunt, quanto magis post aduentum Christi seruanda sunt, cum ille veniens non verbis tantum nos hortatus sit, sed & factis, post omnes injurias & contumelias passus quoque & crucifixus, vt nos pati & mori exemplo suo doceret. Hæc Cyprianus. At verò quod de lege naturæ afferebatur, militat potius pro causa Indorum. Neque enim iure Naturæ priuatus de priuato pœnas sumere posset, neque vim aliquam coercèdi haberet, cum sint omnes homines natura pares. Quoniam vero mores institui recte non poterant, neque Societas in officio contineri, placuit omnibus publicam potestatem creare, in quam jus suum quisque transferret, quæ proinde & leges condere, & supplicio afficere peccantes autoritate totius multitudinis in se transfusa posset. Quod si Magistratus, aut Resp. barbarorum suo muneri non facit satis, habet

*Cypr. c. 5.
de Exhor.
ad Mar.*

*Ad tertiam
obiect.*

104 DE PROCVRANDA INDORVM
iudicem Deum, non Rempub. aut principem ali-
quem externum. Alioqui cum grauissima pec-
cent interdum Principes, aut Magistratus nostri,
licebit, vel Gallo, vel Italo, vel Anglo, Hispanien-
sis Reipub. peccata castigare, & ius dicere, vt vi-
cissim inter se Principes hac authoritate fungatur.
Hoc neque ineptius, neque rebus humanis exitia-
lius dici quicquam potest. Neque vero vbi subdi-
torum consentit voluntas, præsidentium stolidi-
tas, atque insipientia potest per vim compesci.
Itaque si Principes barbarorum inique ac tyran-
nice tractarent suos, possent innocentes per vim
(si secus non esset locus) ab illorum scelere, &
iniuria eripi. Sin autem corruptio morum ea est,
quam ipsi quoque subditi libenter sequuntur, non
possunt ab extraneis compelli ad virtutem. Neque
est eadem ratio in pueris, & amentibus Rempub.
administrantibus. Naturale est enim, vt pueri non
dominentur in viros, cum puer etiam si sit om-
nium hæres, nihil à seruo differat teste Paulo, ac
multo minus insanis in mentis compotes iuris
aliquid esse potest, quemadmodum, neque belluæ
in hominem. At barbari isti, & imperantes, &
seruientes æquè vel sapientes sunt. Quare si ligna
syluestria, vt est in antiqua parabola, Rhamnum
sibi prætermissa oliua, ficu, & vite, Regem creant,
quid mirum si illius incendio concrementur?
Hoc enim in summa interest, quod barbarus
non natura, sed studio, & moribus talis est, puer,
& amens non studio, sed natura. Quamobrem
quæ barbari peccant, non est cuiusvis animad-
uertere.

*Ad quar-
tam ob-
iect.*

Gal. 4.

Iudic. 9.

CAPVT VI.

*De bello propter defensionem innocentium,
qui à barbaris trucidantur.*

IN fine huius de bello disputationis non præteribo sententiam illustrium Theologorum, qui defensionem innocentium, iustum titulum bello Indico posse prætendi significant. Aiunt, si mores sint adeò tyrannici legesque, vt innocentes passim trucidantur, quod Carybes faciunt, vt eis vescantur, diisque suis immolent, tunc sanè temporis licere nostris, & cuivis Principi eiusmodi infelices homines à cæde tyrannica eripere, ac si opus sit, ferro decernere, & barbaros ab ea inmanitate reuocare. Cuius documenti manifestam esse rationem quod fas sit homini priuato innocentem de alterius nece, etiam cum inuasoris cæde, si opus sit, eripere, multò ergo melius id Reipub. licebit in Rempub. alteram. Vnicuique enim mandasse Deum de proximo suo. Et rursus, Erue eos, qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Addunt præterea non obstare rationi iam dictæ, si ipsi, qui occiduntur, sponte patiantur, & seiplos offerant neci, imo etiam à nostris liberari inde quàm maximè renuant. Neque enim esse Dominos vitæ suæ, & planè quamvis libens patris irati mucroni, filius supponeret iugulum, liceret, nihilominus vel inuitum à cæde eripere. Hæc illi disserunt: quibus equidem

*Ad quin-
tã obiect.*

*Eccl. 17.
Prou. 24.*

equidem nullo modo contradixerò, cum sciam pro fide iuste suscipi bellum, fidem verò seruadati ei qui læsus à potentiore, ad nostra auxilia confugit: Innocentis verò defensionem à morte præsertim, etiam si ipse taceat, natura ipsa clamante, cuius valenti opem ferre, commendatam esse etiam atque etiam omnes quantum puto consentient. Itaque efficitur, iusti belli causam contra barbaros homicidas, defensionem innocentium esse. Verum hæc quamvis disputata subtiliter, si tamen conferantur ad rem parum accommodata inveniuntur. Cum enim defensio ista cum minimo lædenti damno adhibenda est, unde neque dominio spoliari barbari possunt aut vita; si possunt terrore aut subiectione aliqua contineri: tum verò nullius est rationis eos velle defendere, quorum grauiorem perpetres cædem. Constat verò copiosissime, bello Indico plures infinitis partibus absumi quam vlla barbarorum tyrannide. Quare si moraliter loquendum est, vix poterit, vel potius nunquam omnino poterit suscepti belli aduersus Indos causa iusta in defensione innocentium collocari. Etenim quod & supra admonui & sæpe repetendum est, vastationis Chananæorum & terræ Palæstinæ occupatæ neque hanc commemorant sancti Patres causam, cum profecto sacre literæ manifestè doceant nationes illas omni scelere contaminatas, neque etiam à plurimo innocentium sanguine temperasse. In libro Sapientiæ legimus ad hunc modum: Aut enim filios suos sacrificantes, aut obscura sacrificia facientes, aut insaniam plenas vigilias habentes, neque vitam, neque nuptias mundas iam custodiunt, sed alium
alium

Sap. 14.

alium per inuidiam occidit, aut adulterans con-
 tristat, & omnia commixta sunt, sanguis, homi-
 cidium, furtum, & fictio, corruptio, & infidelitas,
 turbatio, & periurium, tumultus bonorum, Dei
 immemoratio, animarum coinquinatio, natiui-
 tatis immutatio, inordinatio mœchiæ, & impu-
 dicitia. Infandorum enim idolorum cultura, om-
 nis mali causa est, & initium, & finis. Atque hæc
 quidem sunt illa opera gentium, quæ Dei popu-
 lum didicisse ex earum consortio Propheta do-
 lenter meminit: Commixti, inquit, sunt inter *Pf. 105.*
 gentes, & didicerunt opera eorum, & seruerunt
 sculptilibus eorum, & factum est eis in scanda-
 lum. Et immolauerunt filios suos, & filias suas dæ-
 moniis, & effuderunt sanguinem innocentem,
 sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum,
 quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan. Quæ
 cò fufius commemorata sunt, quò minus nostro-
 rum barbarorum mores fœdos, & sanguinarios
 miremur, cum sciamus familiare id fuisse perpe-
 tuò nefariæ idolorum culturae, quæ, vt sapiens
 dixit, omnium malorum causa est, & initium, &
 finis. Ita demum intelligemus eas omnes, quæ à
 nonnullis aduersus Indos causæ prætexuntur, non
 defuisse antiquis iustis sub lege aut etiam sub
 Euangelio agentibus, contra sui temporis infide-
 les, & barbaras nationes: sed nequaquam tamen
 eas satis esse existimasse, vt bello infestandas ar-
 bitrarentur.

CAPVT VII.

*Quod omnia iam de bello aduersus Indos
non solum diuina: sed etiam regia
lege firmentur.*

HAud parum perfectum est, quod omnes b
li causas aduersus barbaros, quæ nostrum
illos ingressum antecedant, remouimus, vt v
gari errore profligato putantium beneficij lo
ponendum esse, quod barbaris pro agris, & lib
tate prærepta, Fidem Iesu Christi, & vitam hor
nibus dignam reddamus; quorundam etiam p
sapere volentium, quàm par sit, sententia per
cuè refellatur, qui nostris ad illorum scelera,
compescenda; vel etiam plectenda ius faciunt
quod summæ potius iniuriæ tribuendum
abunde, vt opinor, apparuit. Hinc iam consequ
esse videbatur, vt exponeremus, quid illis faci
dum sit; qui eiusmodi expeditiones in Indos
cuti, fortunis potiti, & opera ac seruitute mise
rum iure belli abusi sunt, quorum superstites s
hodie quoque non pauci. An potuerint excu
ignorantia? An sint restitutioni obnoxij omni
modis tum ipsi, tum res ipsorum, ad quoscunq
tandem deuolutæ sint? Et quid remedij tanc
in tanta perturbatione afferri queat? Sed de
quanquam est difficilis, & periculosa censure,
men alio loco si Deus annuerit, dicetur oppo
nè. Nunc vniuerse, ius, & iniuriam indicendi b

tractamus : atque illud tanquam totius aetæ causæ firmamentum adiicimus, quòd cum in omnibus regnis Indiarum tam multa praelia commissa sint, & tot nationes subactæ; nullum tamen genus Indorum seruituti subiecit regia lex, quin potius Indos omnes, & liberos esse, & suis rebus liberè uti declarauit, grauissimis pœnis propositis, iis, qui veluti iure belli captos, sibi manciparent. Imò verò in omnibus expeditionibus quæ fiunt, faciendæve sunt, siue ad nouas gentes quærendas, siue ad iam quæsitas peruestigandas, inuiolabili lege sancitum est, vt neque nostri milites aggrediantur non laceffiti ad vexandos, cædendosve barbaros, neque illos vndecumque captos seruire cogant. Qua vna lege plenissime demonstratur, nullum belli ius nostris ex quantavis Indorum barbarie, & inhumanitate concedi. Superest vt quoniam, & diuinis, & humanis legibus bello laceffendi Indos omnis causa sublata est, hac exclusa via prædicandi Euangelium ijs, quos armorum vis subegisset, persequamur, an alius aliquis aditus pateat ad annuntiandum gentibus Christum.

CAPVT VIII.

*Veterem & Apostolicam Euangelizand
rationem non posse exactè seruari
inter barbaros.*

TRibus igitur modis, quantum mihi diligen
ter cogitanti occurrit, ad prædicationem
Fidei apud barbaros insisti potest: quorum no
tum æquitatem, tum prudentiam expendere ne
cesse est. Primus est, vt more, & instituto Apoſto
lico, gratia Dei freti eant prædicatores ad gen
tes, & prædicent Euangelium, omni militari re
moto apparatu. Alter, vt gentes nouæ non adean
tur, sed quæ iam fuerint principibus Christiani
subiectæ siue per ius, siue per iniuriam, iis demum
operam suam impendant verbi Dei ministri. Ter
tius, vt adeant quidem, & prædicent Christum
vbi nominatus non est, sed tamen humanis præ
sidijs, & copijs adiuti, quibus seruentur illæsi. Hæ
bent autem hæ singulæ viæ, proprias & commo
ditates, & difficultates suas, neque parum diuina
lucis expetendum est, vt intelligatur, primùm, an
quævis istarum probanda, improbandaue sit, tum
quæ debeat cæteris anteponi, si omnes sequi non
vacet, postremo quid in vnaquaque prouidendum
sit Christi seruo. Prima igitur illa non dubium
est, quin sit non solum officij, & æquitatis ple
na, verum etiam omni laude superior, in ipso du
ce, & Apostolo conuersionis nostræ Iesu Christo
primùm

primùm dedicata, deinde in sanctis eius Aposto-
 lis illustrata, qui patientia sua, & eximia pauper-
 tate potentiam mundi vicerunt, de quibus Esaias
 præcinit: Conculcabit ciuitatem sublimem pes *Esai. 26.*
 pauperis, gressus egenorum. In quo genere Euan-
 gelizandi prorsus Euangelico (neque enim dici
 aliquid maius potest) primùm consolationis est
 plurimum, ipsis Dei ministris, quod vitam cœle-
 stem instituant, ab omni cupiditatis, & violen-
 tiæ specie remotam, ideóque iucundam, & li-
 beram. Ipse enim dixit. Non te deseram, neque
 derelinquam. Et, Cum misi vos sine sacculo, & si-
 ne pera, nunquid aliquid defuit vobis? Testis
 huius rei locuples est M. Franciscus noster, qui
 tanquam de alio loquatur, tantum diuinæ volu-
 ptatis, & consolationis flumen in illa sua verè bea-
 ta peregrinatione in animum influere solere affir-
 mat, vt cogeretur à Deo petere, vt aut imbecillitati
 suæ parceret, aut si ita decreuisset, iuberet se vi-
 tam commutare, quòd tantam vim cœlestis dul-
 cedinis ferre non posset. Id fortasse minus facile
 credent homines: sed experti sciunt, quid acci-
 piant, & nemo scit, nisi qui accipit. Deinde fru-
 ctus ipse Euangelij merito speratur vberior, vbi
 verbis facta non dissident, sed exemplo suo, man-
 suetudine, paupertate, benignitate, Christi præ-
 dicator vehementius pulsat animos, quam aures
 quibusvis vocibus. Nihil Paulus audebat loqui *Rom. 15.*
 eorum, quæ per illum non efficeret Christus. Ad-
 mirabilis est vita Euangelica, & oculos ad se om-
 nium animosque ipsa nouitate conuertens; cum-
 que intelligunt homines non sua, sed se quæri,
 tunc nescio quomodo, & se & sua libenter imper-
 tiunt.

Heb. 13.
Luc. 22.

Apoc. 2.

tiunt. Postremo quicquid molestiæ accidit, quicquid difficultatis & periculi, mors denique ipsa & quivis cruciatus, si tandem designetur in Christi militem, videtur ad illius gloriam cumulandam pertinere, neque tam in fugam vertere, quam palmam offerre, & certaminum omnium fructum pretiosissimum Triumphum Crucis. Quæ cum ita se habeant, plerique eorum; qui ad munus dilatandi Evangelij excitantur, eam sortem feliciorum putant, ubi potest, ut dixi, Evangelium Evangelicè prædicari. Atque in ea re non dubium est, quin præclare cum nostris magna ex parte in India Orientali actum sit, in qua vere more Apostolico licuit inter tot gentes Christum annuntiare Indis, Persis, Arabibus, Æthiopibus, Malauribus, Iapponensibus, Sinensibus, & infinitis aliis. Quam tamen Evangelizandi rationem si in plerisque huius Occidentalis orbis gentibus ad amissim tenere quis pergat, nihil aliud quam amentia extremæ damnandus sit, neque immerito. Experientia ipsa omni exceptione superior testis rem abunde monstravit. Nam ut de aliis taceam, sola terra illa Florida semel, atque iterum, & tertio pacificè ad se venientes prædicatores, inauditos indicta causa trucidavit, quod & Dominicani probarunt, & nostri plus satis experti sunt. Itaque institutum illud Apostolicum ubi teneri commodè potest, nihil prius, neque melius. Ubi autem non potest, ut ferè in omni barbarie res habet, non est prudentiæ, specie iustitiæ sanctioris committere, ut salutem ipse abjicias, & alienam nihilo amplius compares. Mihi verò attentius intuenti in hoc instituti genus, duæ

occurrere

occurrere causæ solent, ob quas Apostolica illa Regula, & forma inter has nationes teneri exactè non posse videatur. Vna est satis nota, quòd hæ gentes sicut bestiarum moribus vtuntur, ita humanitatis parum permittant, sine fœdere, sine misericordia, prout quidvis collibitum est, ita temerè agentes. In hospites, & externos nullum gentium ius obseruantes cum ne inter se quidem naturæ leges sciant. Quamobrem qui horum se rationi, & arbitrio commiserit, poterit is cum apris & crocodilis amicitiam inire. Neque verò ab istis Martyrium expectandum est, quæ fortassis spes tantum discrimen leuaret, non enim pro Fide, pro Christo, pro Religione moriendum est: sed vt vel suauiores epulas de te præbeas, quod Brasiliensibus, & toti Septentrionali oræ huius orbis vulgare est, vel spoliū præbeas barbaris elegans, vel denique quia visus es nunquam, & quid in te sibi liceat, experiri iuuat. Apostoli prædicabant Christum Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, aliis sapientiam, aliis signa quærentibus: sed vtrique tamen ratione agebant: oderant verò illos propter nomen Christi, atque ita beatos potius faciebat persecutio; per quam etiam miro modo Dei gratia amplius dilatatur. At barbari, excepto hoc quod homines simus, nihil cogitant, imo illud quoque diu ad dubitasse non pauci comperti sunt. Altera causa in nobis est, cur Apostolica prædicatio institui omnino Apostolicè non possit, quod miraculorum nulla facultas sit, quæ Apostoli plurima perpetrabant: quorum splendore & potentia freti, auctoritatem dicendi apud quosvis quicquid placebat,

1. Cor. 2.

H   facile

Act. 19.
 14. 6.
 28.

Act. 13.

facile vendicabant. Habebantur homines Dij similes, atque ita cætera eorum paupertas, abiectio, ignobilitas, ineruditio sæcularis, ornamento potius erant, quam contemptui & fastidio, diuinam eorum vim admirantibus, & prudenter iam inde colligentibus gentibus, quam essent homines affectibus superiores, & toti pene cœlestes. Quod de Sergio Paulo Proconsule viro prudente diuinæ commendandum memoriæ putarunt. At nostri, nunc temporis, cum talium operum maiestate sese barbaris admirandos, & timendos non præbeant, nihil restat, nisi vt reliqua vitæ inopia & impotentia penitus contemnatur, neque à generoso & excelso animo sed à misera & aduersa fortuna profecta intelligatur, atque aded cum sordidi illiberalésque isti maxima ex parte sint, omnium rerum penuria nostros consequatur necesse est. Et si enim ob cibum Euangelizare non expedit sed sine cibo tamen Euangelizari non potest. His accedit, quod perspecta nostrorum hominum auaritia & ferocia ita hæ nationes percussæ sunt, vt sibi consulendum putent, nostris vbicunque conceditur, sine vilo discrimine interemptis. Non solum ergo signorum vis nostris temporibus deest, verum pro iis etiam scelera vbique feruent. Quo grauissimo incommodo interclusa ferè videtur via ad primam illam penitus Apostolicam Euangelizandi rationem: vt maiores societatis nostræ sapienter edixerint, specie Euangelicæ perfectionis non esse temerè arbitrio barbarorum, prædicatores Euangelij committendos. Quandiu enim porcorum, & canum socordiam, atque impudentiam agnoscimus, nobis quoque à Christo Domino

mino

mino præceptum existimare debemus, nè pretio- *Matth. 7.*
 sas margaritas frustra mittamus ante eos, qui &
 eas conculcent pedibus suis, & conuersi disrum-
 pant nos,

CAPVT IX.

*Cur miracula in conuersione gentium non
 fiant, nunc, ut olim, à Christi
 Prædicatoribus.*

Multos verò inter hæc illud quærere & ad-
 mirari non temerè solere animaduerti,
 quid sit, quod nostra ætate in prædicatione Euan-
 gelij, apud nouas gentes miraculorum illa vis non
 cernatur, quam Christus suis promisit, quæque ad *Marc. 16.*
 confirmanda super humana dogmata singulariter
 efficax est. Nam & nationes innumerabiles sunt,
 quarum salutem Deo esse charam dubitare non
 possumus: & hæc, siquæ vnquam aliæ, externis si-
 gnis & operibus prodigiosis fidem commodare
 plusquam dici queat, facile solent. Argumento est
 mirabilis illa, & inaudita nostrorum hominum
 peregrinatio in terra Florida, vbi ex immenso
 naufragio quatuor illi homines tantum supersti-
 tes Cabeça de vaca, Dorantes, Castillo, & quidam
 alius, diuinitus gratia curationum donati & ope-
 ra Apostolica perpetrantes, homines alioqui mili-
 tares & profani, inter immanissimos barbaros *Barbari
 act. 28.
 prius
 Paulum
 homici-
 dam, mox
 Deū dice-
 bāt, quòd
 nihil la-
 sus esset
 à vipera.*
 per totum decennium non solum illæsi seruatæ

H 2 sunt,

116 DE PROCURANDA INDORVM
sunt, verum infinitas populorum cateruas post se
agentes, itinera ad id temporis inaudita confe-
cère ab Oceano Arctico vsque ad Antarcticum
mare penetrantes. Qua in peregrinatione, quem
admodum eorum fide digni commentarij habent
propter sanitarum operationes vitæque innocen-
tiam tantum admirationis, & gloriæ apud barba-
ros sunt consecuti, vt propemodum adorarentur
pro diis, & quicquid imperarent, non alite-
quam de cœlo profectum acciperetur. Quæ re
abundè monstrauit, vt eorum etiam quidam li-
teris prodidit, quain esset facilis, ac certa via ad
conuersionem gentium harum, vitæ innocentia
præsertim signorum splendore decorata. Quid er-
gò? Cur putamus Excelsi dexteram se continere
neque quod facillimè potest, gratia miraculorum
tot populos ad fidem trahere? Iuuat interdum illa
Prophetica oratione exclamare ad Dominum
Eccl. 36. Miserere nostri Deus omnium, & respice nos, &
ostende nobis lucem miserationum tuarum, &
immitte timorem tuum super gentes, quæ non
exquisierunt te, vt cognoscant, quia non est
Deus nisi tu, vt enarrent magnalia tua. Alleua
manum tuam super gentes alienas, vt videant po-
tentiam tuam. Sicut enim in conspectu eorum
sanctificatus es in nobis, sic in conspectu nostro
magnificaberis in eis: vt cognoscant te, sicut &
nos cognouimus, quoniam non est Deus præter
te Domine. Innoua signa, & immuta mirabilia
glorifica manum, & brachium dextrum, & re-
liqua. Atque hæc sanè oratio huic temporis, &
negotio non aliena videtur. Verùm cur tanta si-
gnorum parcitas sit, cum videatur tam esse effusa
necessi

necessitas, merito cruciat animum. Etsi enim Apostolica tempora vberiore Spiritus Sacti dono ditata sunt, & Spiritus primitias habuerunt; tamen non statim cum seculo illo primo euanuit potestas signorum. Ecclesiasticæ historiæ narrant tempore Constantini Magni totam Iberiam Provinciam, quæ est Armeniæ proxima, Christianæ mulieris captivæ opera, & signis, ad Christum esse conuersam. Legimus in historiis Anglorum quot & quàm magna per Augustinum, & Iustum, & Mellitum, cæterosque monachos miracula Christus ediderit, & magni Gregorij in hac causa testimonium tenemus, quod gentium salutis Deus tanta indulgeret. Cur ergo nostra tempora deserta sunt, quibus tanta orbis portio innotuit, vt cum ea Anglia vniuersa si conferatur, vix domus exigua ad ingentem urbem futura sit? Multos ergo, vt dixi, ad hunc modum secum cogitantes, pia hæc neque indocta quæstio tenet. Mihi verò illud Augustini opportunè occurrit, qui cum commemorasset paulò ante, diuinam vocationem interdum signis externis aliquando interno potius impulsu fieri, mox adiungit, Hæc autem vocatio quæ siue in singulis hominibus, siue in populis, atque in ipso genere humano per temporum opportunitates operatur, altæ & profundæ ordinationis est. Quis enim cognouit sensum Domini, aut cum quo iniit consilium? Populum Israël sibi charum, initio de seruitute Ægypti Pharaone toties profligato ingentibus prodigijs eripuit: eundem populum longè post de Babylonica captiuitate patriæ restituit non ita magnis operibus perpetratis: illic quidem per

Aug. lib
83. q.
2. 68.

Esai. 40.

Exod. 14.

- Agg. 1. 6.* Moysen, & Aaron, hinc per Zorobabel & Iesur
2. neque tamen minus se mirabilem prædicari vult
Zach. 1. secundo isto reditu quam primo illo ingressu
3. Esdr. 5. terram promissionis. Proinde Hieremias loquitur
Hier. 16. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicet
 ultra, Viuit Dominus, qui eduxit filios Israël de
 terra Ægypti, sed viuit Dominus, qui eduxit filios
 Israël de terra Aquilonis, & de vniuersis terris
 ad quas eieceram eos. Cui rei non dissimili
 mihi videtur, quod Ecclesiam suam olim in ip
 Euangelij cunabulis, multorum signorum & v
 riorum charismatum copia congregauerit, ead
 dem modo de gentibus non minus mirabili
 mirabilium parcitate colligit, diuersa tempo
 secundum altissimas sapientiæ suæ leges diuer
 rationibus administrans. Attamen in re obscur
 quantum sapere datur, non nihil etiam rationis i
 uenire potest humana cogitatio, modo sobri
Ephes. 3. quærat, in charitate primum radicata & fundat
 vt possit comprehendere. Ac mihi quidem aliqu
 ties ista animo reperenti tam perspicuæ diuersit
 tis in potestate signorum, illa occurrere causa
 let, quod priscis temporibus omnino necessar
 fuerint, nostris non item. Etenim fides mysteri
 rum sublimium omnem humanam rationem fr
 perantium astruenda tunc erat apud homin
 maximè ratione sua cuncta metientes, & ad so
 tos calculos reuocantes, Græcos, inquam, atq
 Romanos, cæterosque illa maximè ætate sapien
 huius sæculi florentes. His quomodo per homin
 paucos, ignobiles, imperitos persuaderi posset, d
 etrina omnibus humani ingenij viribus validi
1. Cor. 1. mē obsistens, quam proinde stultitiam Dei Ap
 sto.

Stolus vocat, nisi diuina quædam, atque ineluctabilis euicisset authoritas, contestante Deo signis, & prodigiis, & variis charismatibus? Quod etiam Paulus Apostolus sæpè commendat. Sermo meus, inquit, & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei, & alio in loco; Qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri, per quem accepimus gratiam & Apostolatam ad obediendum fidei in omnibus gentibus. Ita religio Christiana, vbi humana præsidia prorsus aberant, diuinis est fundata miraculis. At nostrorum temporum longè alia ratio est. Nam & ij, quibus fides annuntiatur, omnibus rebus inferiores sunt, ratione, cultu, authoritate: & ij, qui annuntiant antiquitate religionis suæ, multitudine suorum, ingenio, elegancia, cæterisque copijs ad persuadendum superiores sunt, & abundant. Neque barbarorum ingenia ea sunt, quæ fidei difficultatibus terreantur, cum à maioribus suis obseruent ipsi longè incredibilia. Ac reuera si Christus annuntietur, vt opus est, obsequentes & ad credendum faciles sese exhibent. Denique quid magnorum signorum confirmatione opus est, vbi potius desideratur acutior intelligentia, quæ altitudinem doctrinæ nostræ aliqua curiositate disquireret? Vnum illud his gentibus huic nouo orbi potentissimum, & ad Fidem efficacissimum ac pene singulare miraculum necessarium est, mores cum Fide congruentes. Hoc & abundè

Heb. 2:
1. Cor. 2:

Rom. 1:

120 DE PROCVRANDA INDORVM
sufficit, & omnibus concessum est, modo velint.
In hoc argumento explicando de signorum rari-
tate, mirifice versatur S. Ioannes Chrysoſtomus in
epistola priori ad Corinthios tractans illa verba
Apostoli, vt Fides vestra non sit in sapientia ho-
minum, sed in virtute Dei. Ac primum quidem
monstrat signa Euangelicæ prædicationis initio
patrata Fidem non illi solum sæculo, sed & futu-
ris peperisse. Si enim illa tunc peracta creduntur,
certum est, doctrinam, cui confirmandæ adhibe-
bantur, diuinitus, esse profectam & inspiratam, sin-
autem historiæ, ac veritati signorum minus genti-
lis credat, at longè omnibus signis maius est, ho-
mines paucos, ignobiles, illiteratos, omnibus mor-
talibus exosos toti orbi persuasisse Religionem
adeo intellectu arduam, & omnibus affectibus
oppositam, quam neque ratione firmarent, neque
potentia defenderent, neque visibili aliquo præ-
mio persuaderent. Non ergo Fides iam satis fun-
data miraculis, nouis indiget confirmari, quin po-
tius vtilius esse asserit signis nunc carere, quo-
niam maioris meriti sit. Postremo, id quod de vi-
tæ integritate ad fidem conciliandam Euangelio
admonui, adeo confirmat, vt dicat, Quòd etsi in
præsentia signa viderentur, quis tamen persuade-
ret? Quis externorum aures nobis accommodaret,
cum tantopere increbrescat malitia? Etenim pro-
bata Christianorum vita maiorem apud multos
authoritatem sibi vendicabit, quàm signa. Siqui-
dem hæc apud impudentes, & malos homines
malam concitant opinionem. Vita autem pura,
etiam ipsum Diaboli os maiorem in modum ob-
struere poterit. Hæc ille. Quibus ego addiderim
inter

1. Cor. 2.

Chryf. ho.
6. in 1. ad
Corinth.

inter Apostolica signa ad subiungendum orbem in obsequium Christi hoc maximum extitisse. Si- 2. Cor. 12.
 gna, inquit Paulus, Apostolatus nostri facta sunt super vos: in omni patientia in signis, & prodigiis, & virtutibus. Vide, obsecro te, quid loquatur, ubi inter signa Apostolatus primum locum tribuit Patientiæ, secundum miraculis, & prodigiis. Atque ad Thessalonicenses, Ipsi scitis, fratres, 1. Thess. 2.
 introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit, sed ante passi, & contumeliis affecti, & cætera, ubi qualis fuerit vita, qui mores, quam ab auaritia, ab adulatione, à fastu omni remoti, id verò pro certo, & insuperabili veritatis annūtiatæ testimonio profert. Sit vita pura, & innocēs, in Christi prædicatore: & hæc signorū omnium vim obtinebit.

CAPUT X.

Quod etiam exiguo merito Prædicatorum, signorum parcitas aliqua ex parte attribuenda sit.

QUOD si quis præter allatam rationem, amplius adhuc requirat, accipiat etiam alteram. Miracula quidem etiam per homines à charitate Dei alienos effici posse, notior res est, quam ut longa probatione indigeat. Habes Paulum dicentem, si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Habes ipsum Dominum perspicuè docentem. Multi dicent mihi in illa die, Nonne in nomine 1. Cor. 13.
Mat. 7.
 mine

*August.
lib. 83. q.
9. 79. fu.
e.*

Luc. 9.

Act. 19.

Pf. 73.

mine tuo prophetauimus, & virtutes multas fecimus? Quibus ipse respondebit, Amen dico vobis, nescio vos: Discedite à me operarij iniquitatis. Quo in loco Basilius Magnus, & author de Ecclesiasticis dogmatibus seriò monent vitæ potius fidendum esse quàm signis, quod his interdum etiam peccatores abundant. Nam & ille in Euāgelio dæmones expellebat, qui Christum non sequebatur. Hæc quanquam ita se habent, tamen non dubium est, quin frequentissimum sit, & veluti lege fixum, vt quo quis fide & sanctitate magis eminenter, eo aptius instrumentum sit, per quod Spiritus sanctus tam præclara opera perpetret. Vix enim inter multos vnus occurret, qui vera signorum gloria claruerit, qui non idem egregia fide opus Domini operatus sit. Cum enim Apostoli etiam semicinctia ac sudaria magna in oppressis peragerent, scæuæ cuiusdam filij viribus maiora conantes, etiamsi Christum inuocarent, & Paulum commemorarent, tamen iustè audierunt sibi à malignis spiritibus responderi, Iesum nouimus, & Paulum scimus: vos verò qui estis? Quo facto nos admonitos scriptura voluit, etiamsi Christi nomen ad profligandos hostes ex corporibus humanis satis potens esset, sed tamen malorum meritis impediri sæpè rem tantam. Quid ergo mirum, si rara illa, & admiranda testimonia aufugerint, si signa nostra vt est in Psalmo, non videamus, neque sit Propheta in terra, vbi Fides exigua est, vbi charitas refrigescit, rarusque omnino est, qui parem animi cum corpore curam gerat, & celebretur ille pro sancto, qui paulò studiosius pueriles carnis illecebras, & sacculi

culi vanitates ab se abdicarit? Equidem non dubito si illa priorum prisca fides, si pietas, spiritusque feruor ille rediret, quin prisca etiam opera spectaturi essemus. Conuertamus oculos in nostri sæculi hominem B. Magistrum Franciscum, virum Apostolicæ vitæ, cuius tot, & tam magna signa referuntur per plurimos, eosque idoneos testes, vt vix de alio, exceptis Apostolis, plura, aut maiora legantur. Quid M. Gaspar, aliique socij non pauci in India Orientali, quantum diuinæ magnificentiæ laudem nouis conuertendis populis operibus admirabilibus pepererunt? Quod in aliis sacrorum Ordinum viris perspectum etiam est, & in nostra quoque Occidentali India non omnino inusitatum. Verè humilibus dat gratiam Deus. Atque vt eos canales infundendo liquori sapiens artifex eligit, qui neque comminuti, neque vitiati aliqua ex parte sint, ne humorem infusum, vel non transmittant quo oportet, vel propria affectione corrumpant: ita profecto Spiritus sanctus ad suam potentiam, & gloriam declarandam, eius puritatis viros, atque humilitatis assumit, qui nihil sibi sumentes, totum Deo cuius est omne donum perfectum, & salutem proximorum sincerè refundant. Quod quia magnum, & rarum est, ita scilicet, Deo esse fidelem, vt neque in magno, neque in paruo Dei gloriam sibi quis suffuretur, idcirco rara etiam sunt talia dona. Si enim in iniquo mammona infideles estis, ait veritas, quod vestrum est, quis credet vobis? Hoc profundè significans, quod qui etiam de puerilibus, & sæcularibus superbimus, de opibus, de genere, de elegantia, quod

vocat

Iac. 4.

1. Pet. 5.

Luc. 16.

124 DE PROCURANDA INDORVM
vocat iniquum mammona, & alienum, quod
verè, neque nostrum est, neque iusto dignum
quomodo non magis intumescemus, si spiritus
dona illa magna, & præclara nostræ fidei com-
mittantur? Atque has ego duas præcipuas et
causas reputare soleo in raritate signorum: & a-
lteram diuinæ esse iustitiæ, alteram sapientiæ,
quibus suprema illa, & inexhausta potentia
quodammodo cohibetur, atque libratur, ne
secundum diuitias suas effundat. In omnibus verò
bonitatem superexcedentem considerare licet, quod
etiam hoc ipsum quod minus præstare, atque in-
dulgere videtur, ad hominum certam salutem
accommodat, atque conuertit. Ipsi gloria in sa-
cula. Amen.

CAPVT XI.

De Predicatione inter eos qui Fidem iam receperunt.

Igitur morem illum Apostolicum Euange-
lizandi ubi nominatus Christus non est, ut or-
dinem beatissimum, ubicumque licet, retine-
ndum esse, ubi id vero minus conceditur propter
malitiam; vel regionum, vel hominum, saltem
suspirandum, & quoad eius fieri potest, imita-
ndum, satis, ut reor, monstratum est. Sequitur
de eo prædicandi genere differamus, in quo au-
ditores iam utcumque Christianos offendimus
& legibus nostris subiectos. Id quod est modus
vsi tati

vſitatus, propterea quod non tam nouis regionibus inueſtigandis, quàm olim repertis excolendis, magis inuigilare hominum ſtudia cœpere. Quain re duo præcipienda videntur. Vnum, vt Principum ciuili iurisdictioni minimè reſiſtatur. Alterum vt in Eccleſiaſtica cura religioſe, & magno animo perfeueretur. Nihil perinde inſtructioni, & ſaluti Indorum nocere compertum eſt, atque peruerſam quandam, & malignam poteſtatem temporalis, & ſpiritualis concertationem, aut imminutionem, aut quoquomodo offenſionem. Atque, vt de cæteris modo magiſtratribus ſæcularibus taceamus, certè grauiter errant quidam ſpecie fortàſſe pietatis, ius regium, & adminiſtrationem vocantes in dubium, quærentes interdum, quo titulo, & iure Hiſpani dominantur Indis? Num hæreditario iure ad nos deuoluti ſint, an bello iuſto ſubiecti? Quæ ſanè diſputatio eò pertinet, vt adminiſtrationis Indiæ, vel tollatur, vel certè debilitetur authoritas, quo ſemel ſi gradus fiat, quanta ſit futura pernicietas, quæ perturbatio rerum omnium conſequatur, dici vix poteſt. Neque verò id ego modò ſuſcipiam, vt bella, bellorumque geſtorum rationes defendam, atque omnes illos ſuperiorum temporum turbines. Illud religioſè & vtiliter moneo non oportere in hac cauſa amplius diſceptare, ſed veluti præſcriptum iam ſit, optima fide agere debere Chriſti ſeruum. Neque alia ſubtilior petenda eſt cauſæ euictio, quam quòd, vt demus quam maximè peccatum eſſe in uſurpatione dominatus Indiæ, tamen neque reſtitui iam poteſt (cui enim, aut quibus modis?) neque ſi
maximè

maximè posset, Fidei Christianæ semel susceptæ
 evidens iniuria, & periculum, id vllò modo pate-
 retur. Nam etsi infideles ad Fidem profitendam
 cogi violenter ab alienis præsertim principibus,
 disciplina Christiana grauissimè detestatur, &
 prohibet: eadem tamen ipsa religionem semel,
 siue iure, siue iniuria susceptam, nullo modo de-
 serendam esse, & desertores coërcendos esse se-
 uerè decernit. Qua de re extant Patrum antiqua
 decreta in Concilio Toletano, Oportet, inquit,
 vt Fidem etiam, quam vi, vel necessitate suscepe-
 runt, tenere cogantur, ne nomen Domini blas-
 phemetur, & Fides, quam susceperunt, contem-
 ptibilis habeatur. Plus enim habet iuris, vt Au-
 gustinus censet, quod in eis Dominicus chara-
 cter agnoscitur. Adde, quod subditorum non est
 ista examinare, sed honorem potius omnem de-
 ferre Principibus. Certè Cæsarium dominatus in
 orbem inuectus, si quis exactius discutiat, maxi-
 ma ex parte tyrannicus fuit, neque tamen Pau-
 lus, & Petrus eorum potentia resistendum do-
 cuerunt, quin potius honorem, obedientiam ac
 tributa reddenda diligenter præcipiunt, idque
 non solum propter iram, sed etiam propter conf-
 cientiam. Ac licet aliis gentibus iure aliquo im-
 perarent Romani, at in Iudæos iniuriosè profe-
 ctò irruerant: tamen Christus Dominus, neque
 censum, neque tributa reprehendit, sed soluit ipse
 quoque libertate sua non vtens, cum esset filius
 summi Regis. Et cum multa in Herode Ioannes
 Baptista acriter obiurgaret, potentiam tamen
 nunquam increpuit, imò verò milites stipendia
 Romana, qualis est in Actis Apostolorum, ille

Conc.
Tol. 4.
c. 55. d.
45. De
Juda.
Epis. 50.
ad
Bonifa.

Rom. 13.
Tit. 3.
1. Pet. 2.
Mat. 22.
Matt. 17.

Luc. 3.

Act. 10.

Centu

Centurio, rectè mereri sanxit. Denique & magnarum opum & Regnorum maximè iura, cum sæpe per iniuriam introducta sint, tamen videmus in sacris literis in principibus sua imperia constare, & subditos obedientiam doceri. Igitur siue iniuria vsurpatus sit dominatus Indicus, siue quod magis existimandum, & prædicandum est, quantum attinet ad Regum administrationem, iure & ordine, nequaquam expedit Indorum administrationem, quæ illis utilissima est ad salutem æternam, Christianis principibus derogare. Hoc sibi cum persuaserit Evangelicus operarius, poterit sine vlla offensione, & scrupulo in hanc latissimam segetem falcem mittere: & tam de salute Indorum, quàm illos administrantium in Christo cogitare, atque operam suam omnem impendere fideliter, ingressurus sine dubio vastissimam quandam syluam, multis quidem asperitatibus horribilem, sed tamen fertilitati Euangelicæ commodissimam, modo zelus Dei vigeat, & tolerantia non desit cum fiducia coniuncta. Et quoniam, quod ad caput alterum attinet de Ecclesiastica, & religiosa disciplina conseruanda tam in nostrates, quàm in ipsos Indos, vbi iam Fides Christi suscepta est, prolixiorē orationem desiderat, tractanda res est vberius consequentibus libris. Modo illud maneat, vt in militari disciplina res habet, non rectè prouinciam aliquam expugnari, & in ditionem redigi, nisi deducta colonia, & præsidio imposito, gradus figatur, ita profectò in horum infidelium conuersione, nihil sperandum esse lucri, nisi obfirmato animo, iis corripiendis, instruendis, atque ad perfectum vsque promo-

tendis

128 DE PROCVRANDA INDORVM
uendis consilia , curæ, conatúsque omnes admo-
ueantur. Neque enim repente quicquam legitima
incrementa suscipit.

C A P V T XII.

*De expeditionibus necessariis ad prædi-
candum barbaris Euangelium.*

Quoniam constat antiquo , & Apostolico
more non posse plerisque infideles obiri,
& debellari barbaros prius , vt mox domiti reli-
gionem Christianam recipiant , multis , & ma-
gnis rationibus peruersum esse monstrauius,
non exiguæ occurrere videntur angustia , quo-
nam modo , & via verbum Dei ad nouas natio-
nes peruenire queat. Sed quia omnibus gentibus
prædicari Euangelium oportet secundum Salua-
toris præceptum , & prædictionem , & nulla est
hominum portio , quam incurabilem reliquerit
summus conditor, colligitur, nouo aliquo Euan-
gelizandi genere vtendum esse , nouo quoque
hominum generi accommodato. Vt enim barba-
ri , veluti mixta humana & ferina natura con-
stant, vt moribus non tam homines , quam ho-
minum monstra videantur , sic quæ cum illis in-
stituenda est consuetudo , partim humana & li-
beralis , partim subhorrida , & ferox sit , necesse
est , vsque dum natiua illa sua feritate deposita,
paulatim mansuescere incipiant , & ad discipli-
nam humanitatémque traduci. Non igitur ne-
gligenda

gligenda est accuratior de expeditionibus tractatio, quibus, vel incognitæ nationes explorantur, vel iam exploratæ adeuntur, idque sæpius navigatione prolixa, interdum terrestri itinere. Quo in utroque genere in hoc Occidentali orbe, atque Oceano Antartico novæ quotidie gentes, & hucusque inauditæ occurrunt, quarum salus nullo modo contemni potest. Simul ergo proficisci oportet viros militares, necessaria humanæ vitæ præsidia in tam longa, tamque periculosa peregrinatione ferentes, simul vitæ æternæ præcones, castris Christi militantes, ut diabolica tyrannide captas animas Deo expugnent. Id ita coniuncto officio oportere fieri, non solum ratio docuit, verum ipsa iam longo usu comparata experientia. Quare si qua spes est salutis barbarorum, in his certè expeditionibus posita est. De quibus primum quod ad militiæ leges spectat secundum omnium supremam Dei legem, dicendum erit: deinde quod ad prædicationem conversionemque gentium pertinere 1. Cor. 15. arbitrabimur. Prius enim quod animale est, deinde quod spirituale. Tria igitur quæri posse videntur, Primum quo iure, quave ratione novæ expeditiones in barbarorum terras suscipiantur: tum quid in iis fas sit agere nostris: postremo quibus iniuriis laceßiti Christiani possint sibi barbaros subjicere, vel bello vel vi.

CAPVT XIII.

Quo iure Christiani expeditiones facere possint in regna barbarorum.

REgna igitur barbarorum quo iure Christiani adierint, adireve possint, si quis ex me quærat, facile responsurus sum non alio opus esse quam ipso communi naturæ, quod homines sint. Peregrinari cuius quocunque fas est: nefas vero hospitem pacatum, neque lædentem, neque suspectum communi solo excludere. Quamobrem leges illæ Chinensium, quæ capitis supplicium in hospites iniussu Regis venientes statuunt, iniquæ profectò sunt, & ab omni humanitate alienæ. Nam vt nihil aliud, certè innatus amor noua discendi, atque experiendi, ius cuique facit, vt remotissima quæque, si libeat, oculis, atque animo lustret, quod ad rerum humanarum, atque etiam physicarum prudentiam non parum conferre censuit Poëta, qui sagacissimi viri laudes exordiens: Qui mores hominum, inquit, multorum vidit, & vrbes. Itaque hostibus tanquam pœna dignis aditum ad nos præcludimus, cæteris non item, nisi meritò in suspicionem veniant. Iam verò mercaturæ artis hoc proprium est, vt quæ apud suos abundant, deferant ad externos, & quibus vicissim illi circumfluunt, reportent suis. Ita enim communis nostri generis author mortales omnes inter se sociandos

*Homerus
initio
Odiseæ,
vt vertit
Hera-
clitus.*

dos, & quadam communionem in officio retinendos existimavit, si sibi essent vicissim opportuni, & commodi. Atque ut in hominum ingeniis alios alia curare cernimus, ut hic calceos parat, ille contra domum ædificet, ita ipsas orbis terrarum regiones suo quoque quodam fœdere coniunxit, dum rerum aliarum aliis atque aliis fertilitatem attribuit, nec fœlicitatis humanæ esse censuit, quod ille cecinit:

Omnia feret omnia tellus.

Virgil.

Auri atque argenti haud scio an ditior vlla regio possit concurrere hoc ipso Piru, aliarum pene omnium rerum olim summopere indigente. Alibi metalla, alibi gemmæ abundant, alibi ligna, piper, herbæ medicinales, lana, serica, artificia, & id genus sexcenta. Qui ergo commoditates suas, nauigantes aut peregrinantes apud exteros quærunt, illis vicissim vtilis futuri, operæpretium facere quis non videat? At in istis, dicit aliquis, cupiditas potius regnat, & immoderata rapacitas, sicut & illis aliis perniciofa sæpe curiositas aut ostentatio potius, quam vtile aliquid discendi communicandive studium. Neque humanitatis est officium, sed auaritiæ sitis, qua feruntur. Quis hoc neget? At modo non quid vitiositas hominum habeat, sed quid ipsa communis vtilitas concedat, expendimus. Licet ergo, licet sine vlla dubitatione barbarorum fines penetrare, idque si renuant nulla vel accepta vel merito expectata iniuria, iniqui sunt. Verum his sepositis rationibus, quas habet ipsa natura communes, est omnino singularis quædam causa Christianis, & ab

132 DE PROCURANDA INDORVM
ipſo omnium conditore ius conditum, vt quæ
à Deo didicerunt, doceant ipſi cæteros morta-
les, quorum ſalutem optare & quærere debent.
Qui ergo dixit, Ite in mundum vniuerſum, &
prædicare Euangelium omni creaturæ, is certè
aditum liberum quocunq; terrarum aperuit,
quem qui nobis præcludere velint, & ſummi Dei
præcones ac legatos inauditos à ſe relegant, non
ſolum contra ſalutem ſuam facere putandi ſunt,
verum etiam inſignem Chriſtianaë Reip. contu-
meliam irrogare. Quod ſi barbari prædicatione
Euangelica commonendi excitandique ſunt, ne-
que id fieri vnius, & alterius Sacerdotis peregrina-
tione permittit, vel ipſorum ingenium ferox,
vel regionum immenſa diſtantia, neceſſario præ-
ſidio deſtituta, perſpicuum eſt complurium ho-
minum cætu, & rerum opportunarum apparatu
opus eſſe: quæ ſanè duo in Expeditionis ratione
continentur. Nouas ergo ſiue Expeditiones, ſiue
profectiones, ſiue alio melius vocabulo appelles,
ad Indorum terras, conuictumque explorandum,
eſſe æquitatis, & officij plenas, ſi genus ipſum per
ſe ſpectetur, ſatis ex his perſuaſum puto. Aristo-
teles quidem in Politicis ſuis, Peregrinis non ad-
modum fauere videtur. Seditioes, inquit, con-
citat peregrinitas, donec in eandem ſimul conf-
pirationem deuenerit. Quapropter quicumque
adhuc inquilinos ſuſceperunt, vel aduenas, om-
nes ferè ſeditionibus iactati ſunt, cuius documen-
ti exempla plurima accumulata. Cæterum & ſi
rectè ac perfectè inſtitutis ciuitatibus peregrin-
norum turba meritò ſuſpecta eſſe debeat, ac
proinde purgatio aliqua iuſta ſit, tamen barbaro-
rum

Matt. 16.

Aristot.
Pol. c. 3.

rum alia longè ratio est, qui vel ob hoc ipsum externis indigent, vt eorum Respub. rectè constituatur, imò verò vt possint eo nomine dignam habere Rempub. quippe cum ferarum magis ritu vitam agant, quos ad societatem legesque naturæ accommodatas attrahere, & reluctantes quodammodo compellere, seclusa tamen seruitute, & cæde, potius officio assignandum est. Quod vsque adeo certum habuit Philosophus, vt barbaros homines parere nolentes, bello etiam domare, iustum natura decernat, quod nos ita temperamus, vt capi quidem, aut cædi, aut profligari barbaros nequaquam sinamus, propterea quòd naturalem seruitutem nullam agnoscimus, sed tamen melioribus, & sapientioribus pro sua salute docendos ac regendos, non illiberaliter committamus.

*Aristot. I.
Pol. c. 5.*

CAPVT XIV.

*Quid in terris barbarorum,
Christianis liceat.*

Vnde fit consequens ea omnia, quæ huic fini honestè præscripto necessaria sunt, ipsa lege naturæ, & Christi, nostris apud illos licere, imò verò etiam expedire, modò id quod ybique quidem, sed in hac maximè causa seruandum est, modus adhibeatur, vt ne quid nimis. Quoniam ergo natura barbarorum est maximè inconstans, atque infida, opus est, vt qui apud illos versantur, securitati suæ consulant, &

I § neque

134 DE PROVVRANDA INDORVM.
neque nocere cupiant, neque tamen se frustra
lædi permittant. Quare quæ defensionis sunt
propria & tutelæ, ea nemo culpare debet, si
Christiani fatagant. In quo genere sunt por-
tus naualibus stationibus occupati, arces ere-
ctæ, ac munitæ, præsidia militaria cætera, quo
confugere violati queant, & barbaros quan-
tum satis erit, terrore ipso, in officio contine-
re. Hoc à Lusitanis factitatum in plerisque
Orientis maritimis vrbibus, non sine egregia
ipsorum gloria, & magna Christianæ Reipub.
commoditate, nemo est, qui non laudet. Quod
si morosior quisquam id interpretatur iniuriam,
propterea quod in suo regno munitiones, &
præsidia extrui ab externis, quivis nostrorum
Principum grauter indignaretur, & quantis
posset viribus obsisteret, intelligatur oportet,
barbarorum ingenium eiusmodi esse, vt
nullam patiatur iniuriam, si contra ipsorum in-
iurias se quisquam muniat, quod in nostris hu-
manè & pro dignitate se se gerentibus secus ha-
bet: qui enim inter suos non nisi armatus in-
cederet, iniurius esset, idem si inter externos,
& merito suspectos armatur, cautus & prou-
idus potius dicitur. Adde quod ipsorum bar-
barorum interest, vt nostri cum illis consuetu-
dinem habeant, quam fieri possit, tutissimam,
& diuturnam, vt religionis veræ, ac salutis suæ,
documenta percipiant. Atque hæc quidem mi-
litaris apparatus, & disciplinæ causa est, quam di-
xi. Iam quod ad commutationes rerum pertinet,
& mercimonia, nihil est quod hoc loco pecu-
liariter præcipiendum sit, præterquam vt pretia
rerum

rerum iudicio boni viri atque prudentis constituentur. Qua in re non mediocrem habet quaestionem; vtrum quanti barbari merces nostras aestimant, tanti transigi possint. Nam bracteolas, & calculos, & gladiolos, & sistras, & vitrea, id genus nugas ac scripula, tanto in pretio apud istos haberi compertum est, vt auri, aut argenti non parvam vim; interdum eximios etiam smaragdos cum his commutare perlibenter ament. Verum ista discutere enucleate, non huius negotij est. Illud exploratum teneamus, omne genus mercimonij cum istis exercere licere, pretium vero neque lege, neque certa ratione constare, sed iudicio sapientis, qui perspiciat quantum abundant iis, quae ipsi reddunt, & quanti faciant, vel ad vitae praesidia, vel ad ornatum quendam ipsis charum ea, quae accipiant a nostris, quanta horum copia inopiae sit: vt omnibus probe perspectis atque libratis quae rerum aestimatio iusta censenda sit, statuere possit. De agris vero colendis, & fructibus faciendis, dummodo fundi iis necessarij aut culti non occupentur, non dubium est quin beneficij etiam loco ponendum sit, si desertos & infaecundos agros nostri exerceant, & sementem faciant, atque Europae frugibus assuefaciant. Idem in gregibus alendis iudicium est, vbi pascua vberissima nullis vsibus vacant, quod plerique barbarorum armenti, ac pecoris negligentes sint, venationibus delectentur. Denique quicquid utilitatis nostris ex illorum solo accedere potest, sine vilo eorum detrimento, imo cum non exiguo emolumento, id iure naturae con-

136 DE PROCURANDA INDORVM
cessum esse dubitare non possumus. Quamobrem
quod ad auri & argenti fodinas exercendas spe-
ctat, quod præcipuè nostrates curant, pro concess-
so reputandum est, quicquid barbari pro negle-
cto habent. Ita metalla fodienda suscipere, aut
auri grana ex fluviorum obicibus cogere, aut ar-
genti fundendi industriam sequi, aut gemmas ex
fundo expiscari, aut pretiosos vniones eruere, aut
quicquid denique rarum est, & indigenis, vel ig-
notum, vel despectum, non est contra æquitatem,
si harum rerum studiosi sua diligentia & industria
persequantur. Sed obseruandum tamen, vt ne-
que iam ab incolis occupata, & habita in pretio,
injuriosè dolo, aut vi præripiantur, neque ipsi-
met nostris ad nostras non ipsorum commodita-
tes seruire cogantur: quod vtrumque periculi ple-
num est.

CAPVT XV.

*Quando liceat barbaris infidelibus bel-
lum inferre.*

QUod si barbari, vt sæpè solent, nullis injuriis
læsi, sed humanè ac beneficè affecti, nostros
lædere pergant, aut fide violata cædem mediten-
tur, præsidia aggrediantur euertere, agros populen-
tur, fruges corrumpant, naues iniecto igne crema-
re studeant, dolo alimenta surripiant, aut denegēt,
cæterasq; injurias adoriantur, non solū nostris sese
defendere, ac rueri licebit, verum etiam dāna illata
reparare

reparare, & acceptam contumeliam vlcisci, ac si res exigat, serio agere, & bello prosequi rem. Nam belli eam iustam definiuimus causam, vbi iniuria laceffitus princeps arma induit. Verum illud summopere aduertendum, non eodem modo barbarorum iniurias ac cæterorum hominum persequi oportere. Cum enim sint imbecilli, ac puerili ingenio Indi, magis puerorum ac fœminarum, vel potius pecudum more tractandi sunt, vt non tam eos serio vlcisci velis, quam necessario castigare, & terrere, neque tam gladius in istos acuiendus est, quam intentandum flagellum, vt vel ita mulctati discant timere & parere. Non enim ad illa sæua statim veniendum est, ad ædes incendio conflagrantes, viros ferro trucidandos, seruitutem perpetuam, & reliquas bellorum calamitates. Sed quatenus progrediendum sit, & vbi sistendum, Ducis Christiani charitas cum salutari prudentia coniuncta, & melius dictabit, & plenius, modo meminerit se Christi religionem profiteri, & verbo & exemplo debere, vt non tam suas curet, vel incommoditates, vel iniurias, quam vt pretiosa animarum lucra Domino acquirat.

CAPVT XVI.

De officio Prædicatoris Euangelici erga socios itineris.

His ita explicatis, iam quod sit Euangelici prædicatoris officium in nouatum vocatio-
ne

ne gentium, intuendum est. Atque illud in primis præcipiendum, ne quoniam nouo modo & immutata ratione Christum barbaris annuntiatum sit, septus militari præsidio & multiplici apparatu idcirco se Apostolico officio minus fungi arbitretur, animúmque demittat; quasi Euangelium non euangelicè annuntiet. Oportet Dei seruum diuinæ per omnia voluntati promptissimè subdi, ac se æterna illius sapientia regi, generosè permittere. Non omnium eadem tempora, sed cuncta fecit Deus bona in tempore suo. Nouo generi hominum, nouam Euangelizandi rationem non ingratè suscipiet; quisquis non suam, sed Dei gloriam meditatur. Sæpè aurea illa & depicta ante oculos antiquitatis laus, si ad nos referatur, nihil aliud, quam vmbra quandam & factum & nominis appetentiam immoderatam sapit. Etenim quid magis Apostolicum quam vbi que, & in omnibus institutum esse, vt sciat Deus seruus, in quibus est, sufficiens esse, & abundare & penuriam pati. Aliquando Christi discipuli sine sacculo, sine duplici tunica Euangelizant, aliquando verò etiam penulam postulant, & sollicitè præmitti iubentur, vt ne quid illis desit. Quod si militum & sæcularium profana turbamouet Christi seruum, meminerit Paulum apud Iulium nauigantem cum cohorte Italica eaque superstitionis Gentilicæ, eundem doctorem Gentium recolat Romam caput mundi primum ad se ingredientem spectasse vinctum, & militari custodia circumdarum. Quis vero ita crederet? Maximi prædicatoris in maximam urbem ingressum quam alienum, quam incommodum putes.

*Eccles. 3.**Phil. 4.**Matt. 10.**2. Tim. 4.**Tit. 3.**Act. 27.**Act. 18.*

si humanas rationes consulas? At si diuinas; Quæ circa me sunt, inquit, magis ad profectum uenerunt Euangelij. Verbum enim Dei non est ligatum. Quamobrem gloriose prorsus non hortatur strenuus militiæ cœlestis dux, Ut in omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros, non solum in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in uerbo ueritatis, quæ postea commemorat, uerum etiam in iis, quæ prius admonenda putauit, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus. Denique, In uirtute Dei, per arma iustitiæ à dextris, & à sinistris, per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam, ut seductores, & ueraces, sicut ignoti & cogniti, quasi morientes, & ecce uiuimus, ut castigati, & non mortificati, quasi tristes, semper autem gaudentes, sicut egentes, multos autem locupletantes, tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. His cœlestis tubæ uocibus generose animatus Christi miles, cum ad rem induxerit animam, & se totum diuino arbitrio permiserit, iam quid sibi præstandum sit erga cæteros, animaduertat oportet. Atque hic aduersus socios itineris, uel maritimi, uel terrestri, partes suas diligenter intelligat, ut eos quantum fieri possit, in disciplina Christiana conseruet, primum beneuolentia in omnes, omnibus omnia factus, ut omnes Christo lucrifaciat, affabilis, suauis, sermonem habens semper in gratia sale conditum, ut sciat quomodo unicuique eum oporteat respondere, ac nihilominus tempus redimat,

Phil. 1.

2. Tim. 2.

2. Cor. 6.

1. Cor. 9.

Col. 4.

Ephes. 5.

Rom. 15.

*Gal. 6.**Col. 1.**Hier. 23.**Act. 21.**1. Ioan. 2.**Osee. 5.*

dimat, vt sibi interdum vacet & Deo. Infirmi-
 tes aliorum portare, & non sibi placere, & præ-
 occupatum in aliquo delicto si spiritualis est, in
 spiritu lenitatis instruere, omnem hominem iux-
 ta Apostolum, & corripere, & docere, & conari,
 vt exhibeat perfectum in Christo Iesu. Hoc vt ef-
 ficiat, frequenter Verbum Dei proponet in spiri-
 tu, & virtute conterens petras. Neque valde locis
 aut temporibus impediatur, sciens Paulum in li-
 tore orasse, & prædicasse in plateis, in tentoriis,
 in nauigio, omnem locum Dei verbo non in-
 commodum iudicabit. Ad pœnitentiam maxi-
 mē hortabitur omnes, confessiones indefessē ex-
 cipiet, & scelerum, neque multitudine, neque ma-
 gnitudine perterrebitur, sciens Christi sanguinem
 propitiationem esse pro peccatis totius mundi. In
 summa duo magnopere prouidere debet, vnum,
 vt salutem suorum consulat verbo, & re, quantum
 licebit: alterum idque præcipuē, vt infidelium ac
 neophytorum illis curam seriō ac sæpe commen-
 det: ne nostrorum, vel iniuriis læsi, vel malefa-
 ctis offensi Christianæ religionis nomen blasphe-
 ment. Quid illis fas sit, quid nefas, tum quid de-
 ceat, & expediat, secundum ea, quæ supra sunt
 disputata, docebit, atque eos quamvis in militari
 classe, tamen Apostolorum quodammodo officio
 satisfacere debere admonebit. Denique sataget
 Christi seruis omnibus modis, vt Christiani Chri-
 sto, si non militent, vt par est, ne saltem bellum
 implacabile indicant, facti laqueus (vt scriptum
 est) speculationi, & rete expansum in Thabor.

CAPUT XVII.

*Qualem se prestare debeat Christi seruus
in conuersione infidelium.*

Cum nostris cura erit, quam diximus. Cum infidelibus verò ad Christum conuertendis, cuius rei causa omnis iste labor susceptus est, omnes charitatis vires exeret operarius Domini, memor se opus Domini operari, repetens verò animo, & altius expendens, Neminem venire ad Christum nisi quem Pater traxerit, Fidemque Dei donum esse, & corda hominum in manu Domini, in quo voluerit vertat, Voluntatemque à Domino præparari, & multa talia quibus Spiritus sanctus certissimos nos esse voluit, nullius esse industriæ, nullius diligentia nostræ vocationem gentium ad Euangelium, sed solius miserentis, & præuenientis Dei; ad orationes, & preces assiduas, atque feruentes totum se conferat, spem omnem in cœlesti gratia collocans, & diuinæ misericordiæ fores diutissimè pulsans. Et quamvis in omni negotio orationis præsidio fidendum sit; at in hac vna re nihil oratione magis necessarium, nihil omnino potentius: hæc vna impetrat gratiam, cui acceptam oportet referre Fidem. Apostoli quidem cum cætera beneficentiæ officia ab se ablegassent, Nos, inquit, Orationi, & ministerio Verbi instantes erimus, adeò inter se duo illa cohærere intelligebant. Nunquam Petrus, & Ioannes, nunquam Paulus ante precem ad Deum
fusam,

*Ioan. 6.**Ephes. 2.**Prov. 21.**Act. 6.*

*Dionis. de
Div. nom.
cap. 3.
August. 4.
lib. de Do-
ctrin.
Chri. c. 15.
Sap. 7.*

Luc. 6.

2. Cor. 1.

Matt. 18.

2. Thes. 3.

Ephes. 6.

Col. 4.

fusam, de Christo ad populum verba fecerunt, Et rectè Dionysius monet ante omnem actum. Theologiæ præsertim, orationem præire oportere. Augustinus quoque cum Ecclesiasticum Oratorem informat, initio sermonis se, & sua omnia, & fructum atque exitum orationis Deo committere ingenuè admonet, In cuius manus sumus, & nos, & sermones nostri. Ipse mediator Dei, & hominum Christus Iesus non ante ad prædicandum Apostolos mittit, quam in oratione perigil pernoctarit. Neque enim tam sermonis, & diligentiaæ suæ fructum, quam orationum expectare debet fidelis Dei minister. Neque suis tantum sacrificiis, & precibus quamvis assiduis, quamvis ferventibus, contentus esse debebit, sed aliorum etiam Christi servorum auxilia studiosissime efflagitare, ut ex multarum personis facierum gratia agantur pro eo, & consensus fratrum super omni re, quam petierint, in nomine Christi, obtineat apud Patrem misericordiarum. Paulus tantorum apud Deum meritorum vir per omnes epistolas pro se orari obnixè contendit, ut sermo Dei currat, & clarificetur, ut liberetur ab importunis, & malis hominibus, ut detur illi fiducia in apertione oris sui, ut loquatur Dei verbum ita, ut oportet eum loqui. Atque hæc, & alia huius generis cogitans Christi servus, maximam atque optimam ministerij sui spem, in efficacibus & frequentibus, & suis & suorum orationibus collocabit. Deinde exemplo suo, ac vitæ integritati, & innocentiaæ secundas partes attribuet, patiens, benignus, humilis, beneficus, continens, mansuetus, super omnia verò Christi, & fratrum charita-

re ardens. Sermones nostros minus fortasse barbari intelligent : at virtutis officia, ubique & clare loquuntur, & perfecte intelliguntur, & potentissime persuadent. Sed in hoc genere peculiariter fides, ac sincera beneuolentia in barbaros ac veluti paternam quaedam prouidentia exhibenda est. Nihil aequè animorum fidem conciliat ac beneficentia: ut de eo factis optimè mereri studeas, quem dictis tuis audientem velis. Quamobrem praedicaturos Apostolos iubet Christus infirmos curare, leprosos mundare, daemones eiicere, gratis accepta gratis dare, quod expeditissima ad conciliandos Euangelio homines via sit benignitatis ac beneficentiae. Sentiant infideles, sentiant catechumeni, sentiant neophyti Patrem, & aduocatum: pro iis saepe interpellet apud Ducem, & magistratum, hos à militum iniuriis tueatur, horum egestati consulat, vel propria mendicitate. Si quid acerbius designandum erit in aliquem, huius ipse administer non sit. Thesaurizet potius filiis parens, ac non solum sua, sed & se libenter impendat, & superimpendat pro animabus eorum, licet plus diligens minus ipse diligatur. Neque datum requirat, sed fructum. Dici non potest, quam sit ad persuadendum efficax charitas, & viscera digna Apostolo. Vbi tamen (ne & hoc praetereamus) sic dilectionem impendere norit, ut se se tamen non improuidè committat alienis: ne, quod quibusdam contigit nostris, dum plus aequo indulget infidis, temeritatis suae poenas luat. Nihil mutabilius barbarorum ingenio. Paulo Apostolo naufragati exhibent non modicam humanitatem pyra accensa, eundem à vipera appetitum, homicidam reputat,

MOX

*Luc. 9.**2. Cor. 12.**Philip. 4.**Act. 28.*

mox nihil à bestia læsum, pronuntiant Deum. Huiusmodi barbarorum ingenium est. Qui heri habebaris pro amico summo, hodie indicta causa interire iuberis, quem paulo ante homicidam & extremo supplicio dignum ducebant, mox, si ita res tulerit, adorabunt pro Deo. Itaque prudens ac fidelis Dei seruus, & illis consulat quantum poterit, & sui nihilominus non erit negligens. Iam tertias partes in ministro Euangelij, Verbum Dei sibi vendicabit, qua vna in re vehementer, & indefesse laborandum. Primum, vt sermonis aliqua copia sit, vel interpretem fidum vel per seipsum, si consequi potuerit. Quocirca non multa neque ardua, sed pauca eademque sæpius repetendo elementa sermonum Dei tanquam pueros edocebit: & M. Francisci industriam sequens, sermone vernaculo atque ipsis familiari mysteria fidei præcipua & vitæ Christianæ regulas repetet: illorum fabulas ac nugas facile confutabit: exemplis utetur atque similibus, quam fieri possit, ipsis accommodatis: interrogationibus urget non insuauiter. Si deprehendat in quopiam ingenij aliquid atque iudicij, disputationes non admodum philosophicas sed populares potius instituet. Signa adhibebit externa, & ceremonias cultumque omnem Ecclesiasticum plurimi faciet, vt vel hoc modo homines sensu obtusos commodius instruat. Iam concionibus publicis stans temporibus aget, iam priuatis colloquiis. Demulcere verbis, inuitare præmiis, minis terrere, persuadere exemplis, sed in Christi virtute, non in hominum sapientia. Deus, pater misericordiarum aderit seruo suo in omnibus, vt verbum Euangelij recipiatur, non

vt verbum hominum, sed sicut est vere, vt verbum Dei. Sed quoniam cum de ordine, & modo catechizandi agetur, latius ista explicabuntur, satis sit vel exiliter adumbrasse Euangelici prædicatoris officium. 1. Thes. 2.

CAPUT XVIII.

De tribus impedimentis, quæ conuersioni gentium maximè obstant.

Verum in conuersione gentium ad fidem, hostis nostri generis diabolus, cum acerbissima torqueatur inuidia, quibus potest viribus atque artibus agit, ne opus Domini prospere-
tur. Itaque innumera impedimenta inolitur, vt fructum sementis diuinæ de cordibus audientium rapiat. Ad hæc paratum atque constantem oportet militem Christi stare, ne asperitatibus offensus, ab incepto pedem referre incipiat, tum verò vt contrariis vndique perspectis, remedia adhibere opportuna conetur. Ostium fortasse 1. Cor. 16.
erit apertum & euidens, sed tamen aduersarij multi. Et quanquam sunt impedimenta verbi Dei plurima, tria tamen præcipua sunt: quorum vnum à nostris, alterum ab externis, tertium ab ipsismet, quibus Fides annuntiatur, proficiscitur. E nostris quidem, solent plurimum Indorum veram conuersionem retardare pessimi
K exempli

Eccle. 34.

De cate-
chi. rudi-
bus. c. 25.

exempli mores. Vnus autem ædificans, & alter destruens, quid proficit eis nisi labor? Nullam re vera ego grauiorem difficultatem sentio in hac causa; propterea quòd cum barbari religionis nostræ ignari sint, omnes nos similes ac veluti vnius coloris reputant. Ita crimen huius atque illius, in omnium redundat infamiam, & quòd est grauius ipsum Christianum nomen apud infideles in odium venit. Huic malo quid potest afferri remedij, nisi vt nostrorum hominum licentia, quibus modis possit, frænctur, neque vsque ad miseram infidelium animas sæuire sinatur? Deinde illud multum à B. Augustino commendatum in catechizandis rudibus documentum accurate seruetur, vt admoneantur ij, qui Fidem suscipere parant, ne religionem nostram ex nostris hominibus metiantur, sed ex ipsius potius æquitate, & sanctitate. In nostris si quem viderint modestum & probum, eum secundum legem, & Fidem sese gerere, quos vero arrogantes, auaros, obscænos, immites notarint, hos nobis quoque odio esse persuadeant, ac iuxta legem nostram multo grauiissimas suorum scelestum pœnas duros. In omni genere hominum bonos esse & malos: neque Christum cogere quenquam vi, sed in futuro iusta vel præmia, vel supplicia cuique pro meritis reseruare. Ad hæc quantum licebit, vt à talium consuetudine & familiaritate abstineant, curandum, & boni viri frequentius barbaris obiiciendi, & mutuo connectendi. Ad quæ omnia præsidis, siue ducis voluntas religiosè ac beneuolenter affecta, multum

multum momenti afferet, ut cohibeat atque castiget nimiam suorum insolentiam. Verum à suis quoque fidei candidati molestiam patiuntur non mediocrem, tum à Dominis, & proceribus, qui suos ad alienas leges transire grauius ferunt, tum maximè à veneficis & præstigiatoribus, & idololatriæ magistris, qui auaritia & ambitione corrupti lucri & gloriæ iacturam facere se vident Christianæ religionis augmento. Hi ut quondam Iannes & Mambre Moyse, Elymas Paulo & Barnabæ, obstinatè resistunt veritati. Quemadmodum in India Brachmanes, in Iapponia Bonzos, apud Noui regni incolas Piaches, in nostro Piru Humos cernimus. Et quidem Dominorum ac Principum suauiter, ac diligenter tentandà voluntas est, & expugnanda in Christo, & suorum obsequia, iuxta nostram legem promptiora futura, & gloriæ plurimum accessurum, cum his etiam crebrius & liberalius agendum. Multum quippe in vtramque partem horum studia promouent. Qua in re grauius à nostris peccatum esse in Atabalipæ Ingarum Principis nece, ipsi quoque eius successores conquerebantur, quod affirmarent, si regis voluntas delinita obtineretur, breui admodum futurum, ut vniuersum Ingarum imperium fidem libentissimè acciperet. Miro enim modo barbari omnes Regibus suis ac ducibus addicti sunt. Aduersus Magos acrius pugnandum erit: eorum fuci ac fraudes detegendæ, & traducenda insipientia, & ridenda deliramenta, & confutandæ versutiæ. Quòd si resipiscere nullo modo velint, & facultas non de-

2. Tim. 3.

Act. 13.

fit, à cæteris separandi, & grauius interdum mulctandi, modo plebem reliquam maior turbatio non sequatur. Sed his ambobus majus ac difficilius Fidei impedimentum ex ipsa inueterata consuetudine proficiscitur. Vbique sanè consuetudo magnas vires habet, sed in barbaris longe maximas, quippe vbi rationis est minimum, ibi consuetudo radices profundissimas agit. In omni natura motio eo diuturnior ac vehementior, quo magis est ad vnum determinata. Ita lapidem sursum ferri, impossibile: deinde bruta animantia dedocere, difficile: mox hominem parum mente vigentem à consuetis retrahere, graue. Proinde in hac vna palæstra omnes suos sudores, operas, conatus exercebit copiosè Christi discipulus. Proderit autem quam plurimum, ritus, & signa, & omnem externum cultum diligenter curare. His quippe, & delectantur, & detinentur homines animales, donec paulatim aboleatur memoria, & gustus præteritorum. Quæ causa fuit Moyfi, vt populum Ægyptiis ritibus assuetum, multitudine sacrificiorum, & ceremoniarum distineret. Neque enim prius quod spirituale est, sed quod animale. Postea superstitionis antiquæ monumenta cautè, & gradatim extinguenda curabit, vt idola sua Guacas, adorationesque omnes penitus dediscant, ac pro iis pias alias, atque Christianas frequentent. Deinde teneriores animos puerorum nondum illa superstitione imbutos Christiana consuetudo, & disciplina suauiter occupet, & paternas nugas ridere, ac contemnere iubeat, quod M. Franciscus

1. Cor. 15.

Franciscus sapienter faciebat. Præmijs, & laudibus paruulos inuitet, atque animet, maiores puerorum exemplo pudefaciat, & terreat. Postremo quod omnium est, & præcipue considerandum, & diligentissime obseruandum, non facile credet verbis, & quibusvis significationibus Barbarorum, etiamsi Fidem tenere, & Baptismum appetere se proclamant. Cum enim sint leues corde, facile credunt, non Fidem concipientes ex Deo, facile quoque id retractant inconstantes, & leues. Diu & multum tenendi, vt quid profiteantur, intelligant, vt veterem consuetudinem idolorum deponant, vt mores alios induant. Denique consuetudinis peruersæ venenum alterius consuetudinis antidoto curandum est, vt verè Christum induant, ac non partim in Christo, partim in Baal claudicantes, sibi grauiorem acquirant damnationem, & sancto nomini grauem faciant iniuriam. Non multitudine, sed veritate, animarum lucra computanda sunt. Ita religio Christiana pluris fiet, & qui illi dant nomina, gloriæ atque honori erunt.

CAPVT XIX.

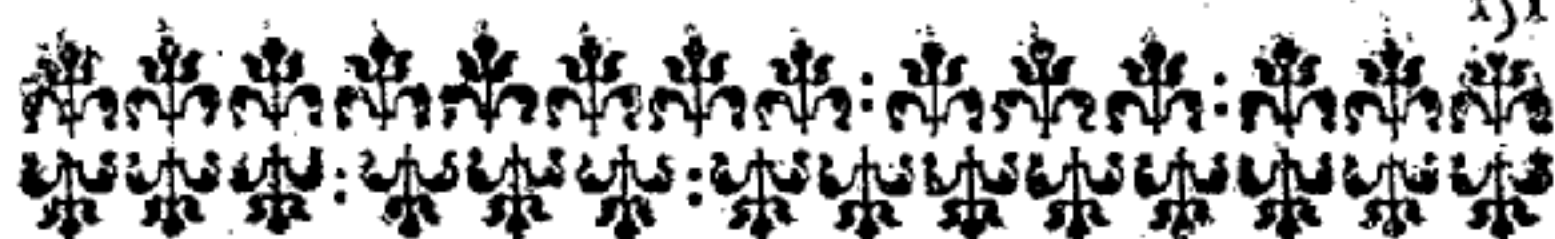
Epilogus dictorum.

Quoniam verò de vniuersa catechizandi ratione vberius in quarto libro dicitur, nihil præterea addendum arbitror, nisi vt sum-

150 DE PROCVR. IND. SAL. LIB. II.
mam eorum omnium, quæ differui, ad hoc
vnum conferam, vt per iniuriam fides nullo mo-
do propaganda existimetur, tum verò vt nouo
generi hominum nouam Euangelizandi ratio-
nem non fastidiat Christi seruus: & quantum per
rerum & temporum opportunitates licebit insti-
tutum vetus atque Apostolicum conseruet: vbi
minus, id exactè fieri patitur conditio hominum,
intelligat, neque de merito, neque de laude, ne-
que vero de fructu aliquid sibi perire, si fideliter
Dei gloriam quærens atque animarum salutem,
labores suos, & curas omnes in Euangelij dila-
tandi studio ad finem vsque consumat.

DE PROCVRANDA
INDORVM SALVTE.

LIBER TERTIVS.

*De Ciuili Administratione Indorum
salui necessaria.*

CAPVT PRIMVM.

*Non esse quæstiones omnes tractandas, ac
deinceps de ciuili administratione
differendum.*

Sic o equidem, in iis, quæ de iure belli, deque promulgandi barbaris Euangelij ratione hæctenus disputata sunt, multa posse quæri, multa tractari, quæ à me parum explicata, vel etiam prætermiffa videantur. Neque verò dubito quin studiosi ac literati nonnulli diligentiozem, atque vberiozem harum rerum, quæ sunt per se quidem grauiffimæ, & premunt quotidie vehementer animos religiofos, tractationem desideraturi sint, quibus in re tanta

*Arist. 1.
Ethic.*

communiter hæc, atque vniuersè dicta non faciunt satis, sed priuatas, ac familiares quæstiones suas minutè ac sigillatim solui mallent. Quibus profectò ita obsequi cupimus, vt quamvis peculiare de moribus sermones esse utiliores præuideamus, tamen instituti nostri rationem de tota causa Indorum susceptam, varijs, implicatisque quæstionibus obscurandam, ac veluti extenuandam non arbitremur. Etenim neque doctrinæ, neque experientiæ nostræ tatum tribuimus, vt explorare liquidò omnia, ac certò definire possimus, quæ præclarissimis etiam ingenijs negotium facessunt: neque si id mediocriter præstare possimus, ad propositum nobis finem accommodatum esset, quibus illud maximè animo est, ea afferre quæ & intelligantur ab omnibus, & quantum fieri poterit, nemini non probentur. Nam in tanta sylua eaque ita spinosa, ac densa, illud potius optandum esse videtur, vt via aliqua ad barbarorum salutem certa, ac tuta muniatur: omnes verò latebras exquirendi, omnia abstrusa lustrandi, omnia denique impedita, atque implicata perpurgandi onus tantum nemo nobis æquus imponet. Quamobrem & in ijs, quæ de rebus Indicis administrandis dicta sunt hæctenus, & in ijs, quæ deinceps plura dicentur, præcipuas quidem res, ac veluti capita, quantum Christi Iesu dono licet, explicare, & confirmare satis putamus: tenuiora verò cætera, atque illarum veluti radicum, vel fibras, vel germina, valde illa quidem alioqui necessaria, persequi hoc loco minimè suscipimus. Igitur Euangelij ad barbaros profectio, & ingressu superioribus libris declarato, quid illis præstandum sit, qui diuinitus ta-

cti

cti verbo veritatis manus dant, & in ouile Christi intrare volunt, deinceps pertractandum restat. Hi verò tanquam in Christo geniti infantes multa cura, diligentiaque egent, ac quemadmodum Regij pueri tum pædagogo regendi traduntur, tum magistro erudiendi; ita hi, & ciuiliū magistratum administratione solerti regendi sunt, vt in officio disciplinæque teneantur, & præceptorum spiritualium, idest, sacerdotum doctrina accurate imbuendi. Itaque de cura, & Politica, & Ecclesiastica saluti Indorum necessaria differendum est, Cùm verò id quod animale est, præire Apo-
I. Cor. 15.
 stolus definierit, tum verò sequi quod spirituale est, hanc partem ciuilis administrationis si ante persequamur, ex ordine certè faciemus, Qua verò ratione barbari omnes, qui Christi nomen profitentur, ad Principum Christianorum curam, ditionemque pertineant, ante exponendum est, quã de iis agatur, quæ vel Indorum populis illi præstare debent, vel ab ipsis vicissim percipere possunt.

CAPVT II.

Barbaros Fidem suscipientes ad curam, ditionemque Principum Christianorum pertinere.

PRincipio nemo est, qui neget, modo catho-
 licè sapiat, Euangelij promulgationem per totum terrarum orbem ad Romani summique Pontificis auctoritatem pertinere. Is enim proprie

Ioan. 21.

Ioan. 10.

priè est, cui in Petro ouile dominicum commissum est, cui grex omnis Christi traditus est, cuius proinde interest non solum oues iam congregatas pascere, verum etiam dispersas, ac dissipatas, quin potius nondum oues quærere, vt oues fiant, atque vt intra septa Euangelij cum reliquo grege pascantur, euocare: de quibus sanè Christus dixit, Alias se oues habere, quas oporteret adduci, vt fieret vnum ouile & vnus pastor. Hanc suam curam, & agnouerunt, & præstiterunt Romani Pontifices. Nam & Petrus Apostolus in Ægyptum Marcum misit, & Clemens Dionysium Arcopagitam in Galliam, & Gregorius Augustinum sociosque eius in Angliam, Gregorius item secundus Bonifacium in Germaniam, Hispaniam quoque, & Africã per sacerdotes à Romana Sede destinatos Christũ recepisse historiæ veteres tradunt, atque eiusmodi Euangelicis expeditionibus ad expugnandum Christoque subiiciendum terrarum orbem factis per summos Reip. Christianæ Imperatores, idest, Apostolicæ Sedis antistites, plena est omnis antiquitatis historia. Et nomẽ ipsum Apostolicum valde consentit. Neque enim ob id solum Apostolicam Romanã Sedem vocari puto, quod Apostolorum fuerit, nam fuit & Ephesina, & Hierosolymitana, & aliæ non pauca; verum etiam quia Apostolorum munus pro Christo legatione fungendi, & vsque ad terminos terræ, illius Fidem immobili firmitate testificandi propriè ac præcipuè in Romano Pontifice perseuerat. Hoc cum ita sit, quis dubitat, quin sanctissimi Patres, cum ipsis per se orbem obire non liceat, eam curam aliis demandare & possint, & debeant? Neque vt
eant

eant solum, sed vt destinent ipsi ac mittant, quos idoneos iudicarint. Id ergo negotij in noui orbis gentibus adeundis, & infinitis, & difficillimis Romani Pontifices Catholicis Hispaniarum Regibus detulêre, vt tanquam proprium, ac peculiare munus agnoscerent, & curarent. Cum enim classibus vsque adeo crebris, & magnis, apparatu quoque & sumptu ingenti opus sit propter immensam Oceani nauigationem, & terrarum regiones plerumque incommodas, & egentes, non potuit vlllo modo nisi Regiæ potentia res tanta committi. Cur verò Hispaniæ Regibus potius aut solis, si modo absit inuidia, non est ab æquitate alienum, cum & illorum auspicijs, atque ope primum inuenta, vtraque India sit, & nauigationi Oceani opportunissima Hispania sit. Denique primi illi eam prouinciã, & petiuerunt, & studiosè curarunt. Neque est cur de summorum Pont. voluntate conqueratur quispiam, si onus, vt re vera est, idque grauissimè premens, cogitetur. Eiusmodi prædicationem consequitur, vt qui ex infidelibus barbaris, Christianam Religionem profiteri velint, ad curam Principum Christianorum, tutelãmq; pertineant. Id cum literæ Alexandri VI. copiosè doceant, quarum concessionem ad hunc modum rectè viri doctissimi intelligunt, non est, cur in hac causa diutius hæreamus. Neque enim posset aliter Fides in tot populis recens, & tenera permanere ac accrescere, nisi Christianorum Principum patrociniò, fide, potentia aduersus inimicorum Christi defenderetur iniurias. Barbari natura efferrati & insolentes, fœdera, atque amicitias parum curare soliti, rationè faciliè contemnentes, quonã modo

modo frænari, tenerique possint, nisi nostrorum vim pertimescant? Quæ ratione Christi character impressus in novis Euangelij tyronibus non summo opprobrio sit, si semel baptizati Indi suorum scelere, & parricidio Fidem statim sint prodituri? Denique in tam remota orbis regione, & à cætera Christianitate seiuncta, in medio nationis prauæ & peruersæ, quid spei superesse potest, homines vt iufirmi, iudicij inopes, moribus perditis, natura instabiles perseuerent, nisi nostrorum regum sinu foueantur, atque vlnis infantium more gestentur? Cuius rei cum aliæ pleræque nationes, tum maximè Æthiopicæ, Angolæ, & Manicongi testimonium abundè dant, in quibus lauacrum Christi susceptum maiorum perfidia & temeritate ignominiose fœdatum est, cursus Euangelij abruptus, salutis hominum aditus omnis occlusus, qui si vim nostrorum sentirent, non in religionem Iesu Christi tam perniciosè sæuirent. Retiessimè omnino sentiunt summi Theologi esse penes Ecclesiam integram, absolutamque potestatem Fidem ab hostium iniurijs, & contumelijs tuendi, eaque nisi grauiora exinde mala consequantur, aduersus consilia & vim pessimorum esse vtendum. Itaque si expedire censeat, potest sine vlla dubitatione Ecclesia infideles Reges, aut Dominos de Fidelium dominatu, & ditione dejicere, eamque ad Fidei defensionem committere Christianis. Ac ne noui aliquid afferre videamur, præter concordem, vt dixi, sententiam, vetus sanè est Apostoli Pauli præceptum, in causa matrimonij si infidelis conjux fidei, fraudi & impedimento esse cœperit, liberum esse fidelem ab eiusmodi seruitu

*Th. 2. 2.
q. 10. ar.
8. ibidem
Caiet.
Dur. 2. d.
44. q. 3.
ar. 2. Vic.
Relect. de
Indis. So-
lus 4.
dist. 5. q.
vni. ar.
10.*

*1. Cor. 7.
Inno. 3.
c. Quæto,*

seruitute. Et certè constat arctius ac magis naturale vinculum esse coniugij, quam cuiusvis subiectionis, & seruitutis. Itaque si periculo Fidei etiam dissoluto coniugali vinculo pro data sibi à Domino potestate, occurrendum putat Ecclesia, quid mirum est, si in eadem Fidei causa subditum, seruúmve Fidelem ab infidelis Domini seruitute liberet? Adde quod idem gentium Doctor causas, disceptationesque Fidelium non vult ad ethnicos magistratus deferri, sed ipsos sibi legere, qui ius dicant, propterea quod Fidei iniuriam ab impijs pertimescebat. Quin etiam re ipsa Iudæos omnes ac Sacra nos hominum Christianorum seruitiis iam pridem spoliauit Ecclesia, cum primum ex infidelibus seruis fieri illi Christiani liberi velint. Qua de re etiam legem Iustinianus Imperator tulit, vt siue Paganorum, siue Hæreticorum serui, siue Iudæorum, ad Christianam religionem transire velint, dominorum potestati eripiantur, nullo etiam dato pretio. Quominus mirandum est, si tyrannide in recens effectos Christianos infideles Domini abutentes, omni in illos ditione ac iure, Ecclesiæ autoritate interposita, excidere possint. Quod si Euangelio prædicando, & propagando nullo modo obsistant, neque suis impedimento sint, quominus Christo, qui vel dare volunt, fidem dent, vel quam semel dederunt, inuiolatam seruent, etiamsi ipsi alioqui in erroris sui cæcitate persistent, non idcirco suorum gubernatione spoliandi sunt: sed est nihilominus summus veluti Imperator ab Ecclesia constitutus Christianus Princeps, vt causam Fidei, ac Fidelium prouidentiam, quotiescunque res postulet,

cap. Gaudemus, de Diuor-
tius. Conc.
Tol. 4. ca.
61. & 62.
Refertur
28. q. 1. c.
Iudæi. cap. Sa-
pe
malorū.
1. Cor. 6.
Gelas. d.
54. c. Ge-
neralis.
D. Greg.
eadem, d.
c. Frater-
nitatem,
ex li. 5.
Regist. c.
131. Et
titul. de
Iudæis,
& Sara-
cenis, c. 1.
& seq. cap.
sin. Conc.
Mariscō.
1. cap. 16.
apud
Gra. d. 54
c. Mancipia.
L. Deo
nobis, §.
His ita
dispositis,
C. de
Episcopis.

postulet, diligenter agat. Quoniam verò rarissimum est ac penè impossibile, vt barbari Domini in suo regno auitam religionem contemni, euertique, ac leges plerasque mutari non ægrè ferant, & quibus possint modis nouam religionem auertant, dæmonibus præsertim furentibus, ac multum apud suos ea de re tumultuantibus, commune ac veluti canonicum debet haberi, vt hoc tempore Indorum populi, quicunque Christum sequi destinarunt, sub nostrorum regum cura, atque administratione sint. Et tamen moderatione se nostri gerant oportet, si Christianam Rempub. saluam esse volunt, & religionis dignitatem pro virili sua parte tueri, vt neque ferro, nisi extremum discrimen vrgeat, agatur in barbaros, neque de commoditatibus ac dominatu suo pellantur, nisi quatenus iniurij Fidei, & suis perniciosi deprehendantur, neque grauius quicquam designetur, quo Christi Euangelium lædi, perturbariue possit. Denique vt agnoscat religiosus Princeps potestatem sibi à Christo ad ædificationem, non item ad destructionem datam. Et quamvis Christiani Principes Domini sint, parentes se tamen præbeant, neque tam quæ Indorum sunt sibi, quam Indos ipsos omnium Domino quærere videantur.

2. Cor. 13.

CAPVT III.

*Non oportere falsos titulos comminisci
dominationis Indorum.*

HOC igitur ius administrationis, ac subiectionis Indorum ex propria ac certa Ecclesiæ commissione generale est, & commune tum iis, qui hactenus explorati sunt, tum iis, qui procedente tempore occurrent. Quod quidem nisi aliunde perturbetur iniuria, æquum ac salutare esse constat. Alios verò titulos, quos afferre quidam nituntur, Regiæ potentia, vt mihi quidem videntur, assertores nō necessarij, ne assentatores dicam, qui nimirum ex tyrannide Ingarum in hoc regno, atq; vsurpato per vim Imperio, itémque ex polycratia gentium plurimarum legitimo Rege carentium (has Hispani Behetrias vocant) contendunt Christiano Principi regnandi ius facere, equidem neq; satis intelligere, neque certè probare possum. Etenim si à prædone alterius rem deprædari, & tibi vindicare non potes, quæro quid æquitatis, quid rationis habeat, quòd à tyrannis (vt ita esse faciamus) Indorum dominatum eripias, tibi que ipse adscribas? An idcirco iustior Sylla, quòd Rempub. Marij seruituti eruerit, addixerit suæ? An verò alienum scelus, nostro ius facit? Hoc vero perridiculum est, & Æsopicæ fabellæ persimile. Adde quod istorum imperia, per vim licet vsurpata, tamen annos iam sexcentos confirmata sunt: quam ætatem si in aliis plerisque imperiis neges

160 DE PROCURANDA INDORVM
neges præscriptioni esse satis, profecto res hu-
manæ omnes misceantur, necesse est. Quod enim
regnum est, quod non violentia magna ex parte
initio quæsitum sit? Ut non ineptè apud veteres,
& Reges, & Tyranni eodem nomine censeantur.
In Polycratiis vero, aut communitatibus, præter
cuium ipsorum consensum, imo contra omnem
omnium sententiam, externum principem indu-
cere, si tyrannide vacat, nescio planè quis vn-
quam tyrannus haberi debeat. Neque vero abnuo
multis Indiarum locis ex bello iusto ac legitimo,
quod propter iniurias hominum, aut fidei, offensas
existere forsan potuit, ius peculiare Christiano
Principi dominandi fieri, nam eiusmodi Lusitani-
cæ Historiæ nonnulla referre videntur. Verùm
cum de communi, ac certo titulo disputatur, Ec-
clesiæ authoritatem, Fidei periculum, ipsorum bar-
barorum salutem, Rempub. Indicanam admini-
strandi, & æquissimum ius præbere Principibus
Christianis, & illud per se abundare, certo nobis
persuadet cum ratione valde experientia ipsa con-
sentiens. Quamobrem siue alij tituli etiam sint,
siue non sint, constat ad Regum Catholicorum
curam maximè pertinere salutem Indorum, cui
procurandæ, & religionis præceptores, & discipli-
næ ciuilibus ministros lectissimos mittant, oportet,
vt Deo atque Ecclesiæ iniuncto sibi munere
perfungentes, vt ipsos decet & causa tanta exigit,
satisfaciant.

CAPVT IV.

*Quales administratores res Indicæ
postulent.*

Igitur quam refert vniuersitatis Indorum præfectos, ac magistratus optimos apud Christianos nancisci, quantumve ponderis in vtramque partem vel salutis, vel exitij ciuilis administratio habeat, quovis etiam tacente, res per se ipsa declarat. Nam cum in omni Repub. Magistratus perinde sit, atque pædagogus quidam, vt est ab Ambrosio præclare dictum, atque iusti & æqui custos immortalis, facile quivis intelliget, ita ad Ecclesiasticam, ac spiritualem institutionem comparatam esse ciuilem & humanam, quemadmodum ad Christi Euangelicam legem, naturalis iuris disciplina necessaria est, quippe nisi hæc fuerit obseruata, vt ait beatus ille, illa custodiri non possit. Quamobrem Paulus docet non esse potestatem nisi à Deo, easque quotquot sunt, à Deo ordinatas esse administras boni, mali vltices. Quibus consentaneum est illud Petri qui & Regibus, & Regum ducibus obediendum monet; quod bonis laudi, improbis terrori eorum officium sit. Ergo si sunt hæc capita populorum, si pastores, si duces, gubernatores, aurigæ, tum etiam lumina, specula, leges viuæ, & quibuscunque aliis nominibus tum diuinæ tum Philosophicæ literæ ornandos ducunt, quis satis dicere
L queat,

*In Epist.
ad Rom.
c. 1.*

*Ibidem.
Rom. 13.*

1. Pet. 2.

*Amos 6.
Hier. 23.
1. Reg. 9.
Ezec. 27.
Arist.*

*Ecccl. 10.**Orat. 20.*

queat, quantum in horum integritate, & fide præsidij ac salutis Reip. situm sit? Qualis enim rector est ciuitatis, tales inhabitantes in ea, & secundum iudicem populi, sic & ministri eius. Quem totum locum ab omnibus penè Reipub. legumque tractatoribus externis copiosè grauitèrque versatum, à nostris Ecclesiasticis, sacris, & exemplis, & documentis disertissimè illustratum, quanquam diutius proferre non opus est, tamen iuuat insignem Basilij ea de re accumulare sententiam. Necessè est, inquit, huiuscemodi viris mandare magistratus, ac eos aliorum constituere duces qui cæteros omnes prudentia, constantia, ac vitæ sanctimonia longè antecant, vt virtutes, quibus præditi sunt, communes fiant eorum omnium, qui eos imitantur. Nam ad mores eorum, qui gubernacula tenent, componere se totos ij, qui parent, solent, ita vt quales duces fuerint, tales esse necessè sit eos omnes, qui sequuntur, & quales fuerint in Republica Principes, tales vt plurimum existere solent reliqui ciues. Atque hæc quidem Magistratum, atque potentiam optimo atque aptissimo cuique demandandi cura in omni Reipub. in omni Principe debet esse vel maxima: at in noui huius orbis administratione, in barbarorum nationibus, & subigendis & continendis in Fide, quisquis rerum Indicarum vel tenuiter experiens sit, nullo modo dubitabit eam, neque primam, neque maximam esse debere, sed omnino ac penitus singularem. Etenim à præfectis, à ducibus, à iudicibus, à Regiæ denique maiestatis ministris, perinde, atque à fonte fluium, ad res omnes Indicas, vel perniciem, vel salutem, vel

si quid aliud tertium est, deriuari, ac permanere perspicuum est. Neque dici potest, eo fonte vitiato, quam latè lues influat, quàmque omne remedium respuat. Ac ne cui forte videar in suscepta causa amplificanda studio magis, quam ratione duci, afferam non nisi certa, & explorata argumenta, quæ vtinam quantum habeant ponderis & ipse exponere possim, & ij, quorum interest, velint attendere. Primum in aliis Rebusp. ac ciuitatibus ex multa antiquitate fundatis, & constitutis, habent moderatores adjumenta plurima eademque maxima, quibus etiam volentes non sinuntur errare. Sunt leges publicæ vtilis, est patriæ consuetudo, sunt exempla majorum, est denique quidam rerum veluti cursus ipsa antiquitate firmatus, quo in otio & negotio facile ac tranquille ciuitatis status per se pene consistit, vel certe si deflectat paululum, modica rectoris motione dirigitur, sicut in tranquillo ac tuto mari clauum tenenti vsu venit. At in Indicana gubernatione, cum præsertim noua regna adeuntur, atque habitantur à nostris, omnino est secus. Omnia noua, nullæ consuetudines certæ, leges iuræque omnia, naturali excepto, nihil prope modum firma authoritas, exemplaque superiorum temporum vel nulla, vel non imitanda, euenus quotidie inopinati, repentinæ plerúnque ac periculosæ mutationes, municipalia iura tum ignorata, tum non satis firma ad iudicandum, Hispanienses, Romanæque leges magna ex parte cum barbarorum diu retentis moribus repugnantes, status ipse Reipub. adeo inconstans & varius sui; dissimilis, vt quæ heri commodissima rectis-

simaque habebantur, hodie rebus commutatis
 iniquissima, ac perniciosissima existant. Hic quis
 non videat qualem moderatorem eiusmodi Res-
 pub. efflagitet, quam sapientem, quam cordatum,
 quam providum, quam integrum, atque con-
 stantem, quippe cuius consilio, & prudentia com-
 missa sint omnia, in quo praesidia omnia belli pa-
 cisque constituta, collocataque sint? Si enim pri-
 mos civitatum conditores optimos, ac sapientis-
 simos esse antiquitas voluit ad prima fundamenta
 iacienda, profecto perspicuum est, non nisi praes-
 tantissimos, lectissimosque viros orbis indagato-
 res, ac novarum gentium duces esse debere. Haec
 plane, vel una ratio ad obtinendam causam satis
 erat. Adiungam tamen alteram non minus effica-
 cem, atque robustam. Nam cum remotissimae re-
 giones haec sint, caputque huius uniuersae Reip. siue
 Regiam, siue Pontificiam maiestatem spectes, lon-
 gissime distitum, licentiae, ac libidini Praefecto-
 rum campus late patens ostenditur, ut quicquid
 collibeat, licere sibi etiam opinentur. Quod enim
 longe distat, quasi nihil ad se pertineat, facile teme-
 ritas humana contemnit. Hinc seditiosa consilia, tu-
 multus etiam, atque adeo totius Reip. perturba-
 tio: remedium vero oppido serum, atque incertum.
 Quarum rerum testis locuples est hoc ipsum re-
 gnum Peru toties intestinis armis concussum, atque
 instar procellosi maris contrariis ventis agitatum.
 Itaque ut Medici pulmonum, si aegrotare coepe-
 rint, curandorum perdifficilem esse rationem do-
 cent, quod ad traducendum eo usque medica-
 mentum longa & valde clausa via sit per stoma-
 chum, ut pharmaci vis valde iam debilitata perue-
 niat,

hiat, aut ne perueniat quidem, ita planè longin-
 quitas supremæ Potentiæ, atque authoritatis, hu-
 ius Reip. ægritudini leuandæ remedia opportuna
 vix plerùmque sperare permittit. Quamobrem
 quicquid in rebus Indicis à Præfectis peccabitur,
 propemodum dixerim sine emendatione peccabi-
 tur. Quod equidem perspexisse Romanos mihi
 persuadeo, cum ad remotissimas quasque prouin-
 cias non nisi lectissimos, atque integerrimos viros
 mittendos censerent, aliquando quoque, si res po-
 stulare videtur, ipsi Consules Reip. lumina non
 cunctanter proficiscerentur, quippe qui egregiè
 nossent, quos animos faceret temeritatis dilata
 vindicta, vtque soleat à reliquo grege seiunctus
 vel ipse bos efferari. Postremo si hæc tanta non ef-
 sent, illud non paruum existimari potest, quod vel
 leuia peccata gubernatorum, & procerum in re-
 bus Indorum ingentia crimina haberi debent, pro-
 pterea quod teneros adhuc illorum animos vehe-
 menter sauciant, & à Christiana religione perni-
 ciosissimè auocant. Etenim & publicorum Magi-
 stratum culpæ abscondi non possunt, quia vt
 Tragicus dixit,

Pellucet omnè Regia vitium domus.

*Seneca in
Thyeste.*

Et infirmi adhuc, & rudes Indorum sensus nullo
 modo de Christiana gente, deq; Christo ipso aliter
 iudicare norunt quàm ex his, quæ perspiciunt in no-
 stris sublimibus præsertim, atque authoritate emi-
 nentibus. Quæ res quanti fiat apud æquissimū ho-
 minū conditorem, atq; parentē, inde facile intelli-
 ges, quod cū lachrymis ac dolori intimo sãcti Re-
 gis David flagitiū admissum condonasset libenter,
 illud tamen seuerissimè vindicauit, & questus est,

L 3 quod

2. Reg. 12. quod inimicos Domini nomen blasphemare fecisset, cum inter se reputarent, Deum eius regis amicum habitum, qui tanta perpetrasset, quod ad diuinæ existimationis contumeliam quandam pertinere videbatur. Propheta sanè Ezethiel, etsi de suo Israëlè narrare videtur, verius tamen de nostri æui hominibus vaticinari credendus est, cum illa, diuini doloris & querimonix plena pronuntiat, Et ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meum, cum diceretur de eis, Populus Dei iste est, & de terra eius egressi sunt. Quas sanè ironicas voces fastidij, & despicientix testes, cum inter se gentes de nobis sapissimè vsurpant, tum verò cum acrius obiurgantur etiam in os nobis iactare non verentur, eadem quippe ipsi agimus, quæ in illis maxime reprehendimus. Si quis igitur animaduertat rerum Indicarum varium, ac mutabilem statum, tum supremæ potestatis tam longe positam sedem, mox animorum in fide recentium teneritudinem fateatur necesse est, ad nullam aliam prouinciam regendam, ad nulla negotia gerenda ampliolem desiderari sapientiam, integritatem, pietatem, vt mihi quidem sæpenumero occurrat, quod à Probo dictum sanctus Paulinus narrat

In vita Ambros. Ambrosio cum res Mediolanenses id temporis difficiles & præsumptas iret administraturus, Non tam se iudicem quam Episcopum, vt putaret benignitate, zelo, paterna cura erga omnes. Quade re Valentiniani illius maioris non erat parua gloriatio, quod eos ipse iudices daret, quos Ecclesia sibi legeret Sacerdotes. Atque vtinam nunc, vel Ambrosios, vel Nectarios, vel si qua sunt præfe

præfectorum celebriora nomina haberemus: profecto noui orbis administratio tales se maxime decere ipsis rebus ostenderet; quibus, quod Leo magnus Theodosio Augusto gratulabatur, non solum regius animus, sed etiam sacerdotalis, in-
 effectus.

CAPVT V.

Quam ob causam difficile inueniantur idonei rebus Indicis præfecti.

HOs igitur duces, hos magistratus res Indicæ postulant, neque vlla argumenta, quamquam vrgent illa quidem satis, tanti faciendæ sunt, quanti ipsa longi temporis experientia. Quam causam cum diserte ageret vir quidam clarissimus, & inter regios ministros Princeps, colligebat nusquam fidem, prudentiam, animi magnitudinem magis requiri, tum vero adiungebat aptissime. Et cum tales ministros efflagitent res, qui homines ad hæc venimus? Vt potius exonerandæ Hispaniæ causa quam huius reipublicæ capessendæ missi esse videamur. Quotum enim quemque inuenies, cui si in Hispania magistratu potiri, si præfectura licuisset, Oceanum trajecturus fuisset, atque hæc in extremo orbe quæsiturus? Ita melioribus rebus exclusi ad hæc veluti extrema conuertimur. Mihi vero hæc prudentissimi viri oratio, non tam esse iniuriosa videtur in

168 DE PROGVRANDA INDORVM
multos, quos prouinciæ hæ, & habuerunt, & ha-
bent præstantissimos, Christianæque ac sapientis
administrationis laude florentes, quam commo-
nere potius, & conqueri Indicarum rerum natu-
ra ipsa comparatam difficultatem. Etenim, cum
penetrandi ad Indos plerisque, vt modeste dica-
mus, familiaris rei angustia in causa sint, ac re-
lictam patriam, liberos, charos omnes, labores
quoque immensos, & pericula nauigationum,
itinerum, noui cœli, ea vna cogitatione compen-
sent, quod aliquando tandem ex India redituri
sint diuites, ac beati, vt quod reliquum est ætatis,
in otio splendide agant, suos etiam fortunis iu-
uent (quis enim si cogitationes, consiliaque sua
inspiciat, ita se animatum neget?) Quis obsecro
non videt cupiditati, atque auaritiæ ianuam esse
parefactam amplissimam? Vt cumulandæ pecu-
niæ cura sit prima, cætera omnia huic vni post-
habeat, quippe cuius causa se tanta suscepisse,
tanta perpessum esse secum reputat, dedecoriq; sibi,
& ignominia vertendum, si ex India non opti-
mè nummatus reuertatur ad suos? Sic vsus,
atque hominum existimatio habet. Hac lege
quis iam magistratus, vel supremus, vel infimus
non cupit familiaris rei suæ commoda augere?
Quod non potest non vehementer nocere Reipu-
blicæ. Aristoteles quidem magnopere interesse
Reipub. censet, ne egentes ad magistratum vo-
centur, quod pauperes in magistratu vanales
fieri ob egestatem asserat. Moyse quoque de
creandis iudicibus Iethro socer sapienter confi-
siliū dedit, quod ille libenter accepit. Prouide,
inquit, de omni plebe viros sapientes, & timentes
Deum,

Pol. c. 7.

l. 3.

c. 8.

Exod. 18.

Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam. Et quamvis Indicis magistratibus stipendia ampla constituta sint, quibus viri boni contenti sunt, sæpe tamen sitis illa opulentè in patriam reuertendi iusto nescit expleri, vt hîc quoque verum sit illud Salomonis: Rex iustus erigit terram, vir auarus destruet eam. Atque inde quoque rebus Indicis altera non leuior ærumna proficiscitur, quòd cum gubernatores omnes, ac iudices Hispaniam cogitent, studia sua omnia, & curas illic collocent, Indicum solum veluti alienum, atque extraneum habent, ita parum curant, quod nihil amant, quod quantum statui, atque incrementis Reipub. obsistat, dici non potest. Inter laudes eorum, qui ciuitatem aliquam administrant, & necessarias dotes, illam primam Philosophus numerat, vt statum præsentem Reipub. ament. At Rempub. hanc ita plerique ab animo suo alienant, vt exilij loco habere videantur: aut certè præclarè cum rebus Indicis agatur, si quemadmodum milites præfecti vbi castra ponunt, in id temporis, quod eo in loco se acturos intelligunt, commeatum, cæteraque opportuna curant: inde abeuntes dissipata omnia, atque exusta relinquunt, ita nostri homines ad id saltem ætatis, quod hîc exacturi sunt, vtcumque res Indicas constare velint. Hæ sunt administrationis Indicæ graues difficultates. Ad quas accedit quoque alia longè quidem maior, verum non ita communis, sed propria eorum, qui nouas Indorum terras adeunt, sedibus ibi collocandis intenti, quòd cum ad barbaros eant, non nisi armorum

Prov. 29.

S. Pol. c. 9.

armorum præfidijs fulti rebus se incertis committant, ubi vel se tueri oportebit, vel ferro etiã aperire viam. Itaque totus iste primus ingressus militaris est. Quamobrem ei demandari provincia solet, qui peritia militari excellit; neque ad copias ductandas tam Ducis probitas, quam militaris peritia spectari solet. Hic quid occurrat incommodi; facile quivis cogitare potest. Cum enim primus ingressus fidei, prima exordia Evangelij, prima Christi annuntiatio pro ductu ac voluntate hominis; ut parcissimè dicam, militaris transigenda sit; illius sententia in omnibus princeps sit, cumque dux ipse profanus sit, manus vero satellitum temeraria, qualem expectare debemus administrationem, quam rebus Christianis providentiam? Quamobrem illud etiam atque etiam Catholici Principes, horumque proreges, aut cuiuscunque demum intersit, cogitare deberent, cum ad eiusmodi expeditiones bellicas duces præfectosque legunt, ut pii, Christiani integri, Deum timentes, salutemque hominum plurimi facientes quærantur, denique ij, qui se Episcoporum, imo verò Apostolorum munus sustinere perspiciant. Quanquam enim ad arma tractanda non tam viri probitas, quam militaris peritia, ut Aristoteles voluit, spectanda sit, tamen ubi de fidei initiis agitur, de salute tot barbarorum, denique de ipso Christi honore, atque estimatione, infinitis partibus pluris facienda est vitæ integritas, atque constantia. Neque enim tam dilatandæ Reip. causa res geritur, quam Fidei amplificandæ. Huic verò duci & moderatori probè etiam adiungere oportebit cohortem non hominum

num perditorum, ac profligatorum, sed si non optimam ac religiosam, tamen non pessimam, & infamam. Quod si quis nimia ista censebit, ridens fortassis in cogendis militaribus copijs eiusmodi despectanda probitate præcepta, is sic habeat, longè magis esse risu dignum, ad Euangelij primum introitum eos reputari commodiores, qui ad nocendum procliuiiores sint. At neque vir ea probitate ac modestia facile reperietur, inquit, neque delectus ille hominum ad expeditiones bellicas vllò modo haberi potest. Primum si fieri nequeat, expeditiones ne fiant. Neque enim amat Christus annuntiari cum insigni Christianæ religionis dedecore. Deinde non vsque adeo dura res est, modo voluntas ne desit, præfectus quispiam quærat non solum militari laude clarus, verum Christiana pietate commendatus: vtque ad illius comitatum si non deligantur pij homines, tamen non admittantur nefarij. Si enim homines infames, & sordidos Imperatoribus militare Romanæ leges non iniuria vetuerunt, quid est cur Christo in primo illius ad infideles ingressu perditissimus quisque nomen dare sit permittendus? Quamobrem cum in omni Magistratu Indico, tum verò maximè in prima ad barbaros profectio- ne viros idoneos sapientia, & pietate præstantes præficere oportet, magna adhibita diligentia, vt tales omnino quærantur, inuentique præmijs, atque honoribus ad rem pro dignitate gerendam pernoueantur. Quanquam magna apud Deum gloria copiosaque pro meritis rei tantæ remuneratione nihil potest amplius ac præstantius cogitari. Assiduæ autem nostrum omnium ad Do-
minum

Osee 13.
Iob. 34.
Hier. 3.

172 DE PROCURANDA INDORVM
minum preces esse deberent, si modo tot homi-
num millia amamus, aut alicuius facimus, vt ne-
que det reges in ira sua, neque propter peccata
populi regnare faciat hypocritas, sed mittat po-
tius pastores iuxta cor suum.

CAPVT VI.

*Non esse iniquum tributa Indos pendere
administratoribus suis.*

QVoniam administrationem nouæ Christia-
nitatis penes nostros principes esse iam di-
ximus, & his ex Dei, Ecclesiæque præcepto
incumbere, saluti Indorum ministros idoneos
tum ad spiritualia, tum ad ciuilia præbeant,
exinde dicendum est, vtrum ad horum ipsorum
necessarios vsus, possit ab Indis exigi aliquid,
quidve illud sit: mox, quod vicissim Indis re-
pendi debeat, Tributa ergo necessaria ad spi-
ritualem, politicamque gubernationem certa
ratione moderata, ac definita non iniquè In-
dorum gens pendere existimanda est. Nam vt
omittam, Philosophorum Respubl. suas consti-
tuentium, de publicis tributis sententiam, qui
semper moderatoribus publicis, negotiisque
communibus de publico, & communi cen-
su tribuendum docent, certè in diuinis noui
testamenti literis, vsque adeo expressa res est,
vt nihil amplius. Paulus sanè Apostolus hunc
totum locum scribens ad Romanos excellenter
illustrat:

Illustrat: Necessitate subditi estote, inquit, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. *Rom. 13.* Ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruietes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem. Quo loco non oscitanter notari debet, quos alloquatur Paulus, & de quibus. Scribebat sanè ad Romanos iam Christianos subditos verò Cæsaribus, qui in liberam ciuitatem per vim irruerant ad potentiam. Et tamen his necessariò parendum monet, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam, id est, non timore hominum solum, sed etiam Dei ita urgente. Deinde tributorum pensiones præcipiens, atque commendans, causam reddit æquissimam, quod publici magistratus ministri Dei sint in commune bonum seruietes, ac proinde eos, ali atque honorari à subditis iustum sit. Qua ex re colligit reddendum esse quicquid debetur, siue tributum sit, siue vectigal, siue quidvis aliud. Quæ in hoc loco commentetur Chrysostomus, placet etiam ascribere. *Hom. 23.* Innumera bona, ait ille, ciuitatibus per magistratus obueniunt, quæ si sustuleris, omnia simul pessum ibunt, ita vt neque vrbes, neque agri, neque domus, neque forum, aut aliquid aliud consistere queat, sed omnia simul subuertantur, potentioribus imbecilliores impunè deuorantibus. Propterea ab antiquis temporibus communi omnium sententia principes à nobis sustentari debere visum est, ob id quod sua ipsorum negligentes, communes res curant. Et mox, Quòd si Paulus tunc cum gentiles adhuc essent Principes, ista

ista præcepit, multò magis oportet ea fidelibus exhibere. Eam Apostoli sui doctrinam Christus Dominus non solum præcepto ante constituit, verum etiam exemplo commendavit suo. Nam de Cæsari reddendo censu rogatus, Cæsari, quæ Cæsaris sunt, reddenda esse respondit, magisterio obedientiæ, ut ait sanctus Ambrosius, & nos inhæremus, dum solvimus, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei Deo, tributum Cæsaris est, non negamus. Ipse verò recens natus Salvator in Bethleem etiam profectus est, ac descriptus, & Augusto Cæsari Iudæam tunc cum cætero orbe obtinenti censum persolvit, quemadmodum vult D. Nazianzenus. Quam rem cum & diuinorum librorum authoritas, & ratio ipsa satis muniat, atque confirmet, neque nostrorum Theologorum eorum quoque, qui causæ Indicæ studiosiores sunt, aliqua ab iis tributa exigi posse quisquam neget, nihil est cur in loco plano, & expedito amplius immoremur.

Matt. 22.

In oratione contra Auxentium.

Luc. 2.

In oratione sine epistola ad Iulianum.

Et Aug. de cat. rud. c. 21.

C A P V T VII.

Improbantur tria genera tributa taxandi.

TAmetsi ab Indis tributa exigere nostris licere manifestum sit, at quanta illa tamen, & qualia quæve ratione, & sorte, & quovsque, id sanè perobscurum est, & ad explicandum impense difficile. Neque enim statim immodicas exactio- nes probaturi sumus, neque auaritiæ, ac rapacitatî

citati multorum conuiuere debemus, quæ vna
 res totius regni euersio sit, atque Indici fundi,
 vt comicè dicam, calamitas. Nam quod hos ca-
 pere oportet, illa intercipit. Ac sit licet maior
 res facultate nostra certum aliquid in re vsque
 adeò incerta & dubia definire: tamen operæ pre-
 tium facturus sum, vt mihi videor, si diligen-
 tius rationes aliquas tributa taxandi excussero.
 Primum igitur documentum fit, Indis mulctæ
 nomine tributa imponi minimè posse. Nam vbi
 iustè aliqua ciuitas, aut gens debellata est, solet,
 idque meritò, pecuniaria redditio pro victoris
 arbitrio imperari, vt temeritatis suæ pœnas luat.
 Hanc vel potissimam tributorum originem exti-
 tisse, Gregorius Theologus vult, ita scribens,
 Ex peccato penuria nata est, perniciosæ cupi-
 ditatis mater, quæ bella peperit, à quibus orta
 sunt tributa, quibus in diuina condemnatione
 nihil grauius est, & acerbius. Hæc Gregorius. Ad
 hunc modum proffigato ac victo Ioachaz Rege
 Iuda à Pharaone, centum talentis argenti & ta-
 lento auri terram esse mulctatam diuinæ literæ
 tradunt. Hoc genus tributorum tum profanis, tum
 sacris literis frequentissimum est. Sic Moab à
 Dauide percussum sub tributo seruisse, itemque
 Syrum Damascenum, sic Chananæum tributa-
 rium factum Ephraim authore Iosué, nec non
 reliquas illas nationes Iebusæorum, Amorrhæo-
 rum, atque aliorum Salomonis opera perpetuo
 tributo soluendo addictas esse populo Israël sa-
 cra historia commemorat. Quod sane nullo mo-
 do iniuriosum esse, non solum sanctorum virorum
 exempla demonstrant, sed etiam aperta ratio, quæ
 iure

*Orat. ad
 Iulianū.*

*4. Reg.
 23.*

*2. Reg. 8.
 1. Par. 18.
 Iosué 16.
 Es. 17.
 3. Reg. 9.*

iure belli victos victoribus subdit, neque fortunis solum, sed libertate quoque vitæ ipsa reddit obnoxios. At Indorum populi, ut supra satis disputatum est, à Christianis debellari non possunt, ac proinde neque libertate, neque argenti pensione mulctari. Quid enim nostros læserunt, quorum ne nomen quidem audierant? Dei verò offensas, naturæque iniurias vlcisci, nostra nihil interesse, opinor alias satis esse monstratum. Itaque graviter profecto peccarent, qui eo iure debellatos barbaros instar Amorrhæorum, & Chananæorum, vel potius, ut præsentia loquamur, Maurorum, atque Turcarum, servitute, atq; multa pensione onerarent, existimantes etiam beneficium se collocare, quod nõ capite plecterent. Neque enim tam stolidi ratio nisi ab imperitia, & insolentia militari proficisci potest. Quod si id genus quippiam hætenus perpetratum est, consulant certè conscientias suas, qui ita se compararunt. Atque hoc sanè documentum certissimum est: sequens verò multò certius, Nefas esse in exigendo censu rationem habere Euangelij illis communicati, quasi retributio expectetur, ut pro Fide, & Baptismo, Christi que notitia imperita vicissim repetatur argentum. Hæc tota sordidissima cogitatio hominum tum imprudentium tum improborum Euangelium veluti licitantium (nam & hoc à quibusdam jactari aliquando solitum audio) nihil profectò à Simone illo abest, nisi quod ille nefarius pecuniam potius dare pro gratia, isti gratiam pro pecunia cupiunt commutare. Nullo ergo modo ferendum est, ut in designando tributo, quid per Christianismum sint consecuti barbari, cogitetur. Quæ enim gratis accepimus

gratis

Act. 8.

Matt. 10.

gratis quoque dare iubemur. Tertium documentum esto, Barbaros causa soli, terræve ab ipsis cultæ, & habitatæ nihil debere Principibus Christianis. Quod vt intelligatur, meminisse oportet tunc demum ratione soli pensionem persolui Principibus, aut Reip. ab homine priuato, cum Principis auctoritate, & iure conceditur. De quo genere tributorū Ambrosius videtur loqui in sua illa contra Arrianos defensione mirabili. Si tributum, inquit, Imperator petit, non negamus. Agri Ecclesiæ soluunt tributum. Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vendicandorum, & cætera quæ persequitur. Hoc igitur ita habet, cum ager regio iure possidetur. Quare videmus tū subditos à Dominis, tum externos à ciuibus agros ea parte accipere, vt certos semper census inde persoluant. Isto sanè exemplo sanctus Ioseph vniuersam Ægypti terram subdidit Pharaoni, quinta portione frumentaria Regiis vsibus perpetuo ad dicta, quòd quibus agros ipsos tribuisset, rectè & iure posset cum his de reddenda ea semper portione pacisci. At hæc ratio in tributis Indorum iniri nequaquam potest. Neque enim solum nostrum ipsi occuparunt, sed nos illorum, neque ad nos ipsi, sed ad illos nos certè peruasimus. Itaque barbarorum terra subditur quidem Christianis principibus, cum primum populi ipsi subduntur, sed nihil, illius ratione barbari debent, quam à nobis mutuati non sunt, sed nobiscū potius communicarunt. Plurimum verò interest, vtrum homines ratione loci subdantur, an potius hominum causa locus ipse. Hic enim res nullo modo adducuntur, sed integrum ius pence dominos manet,

*De hoc
tributi
genere loquitur
Zacharias Papa
in ep. ad
Bonifacium. De
sclauis
Christianorū, &c.
Extat
lib. 5.
epist. 112
quæst. 1.
Si tributum 24.
q. 8. cap.
sancitū.
Gen. 47.*

M

Quare

Quamobrem Indis (huc enim nostra iam dudum tendit oratio) pro modo ac magnitudine possessionum, agrorum, gregum, pascuorum, tributa etiam exaggerare, & cumulare, vt pro tanto tantum certa ratione persoluant, iniquissimum esset, si quidem rebus nihil per se debentibus census imponeretur. Quod sanè, neque factitatum haecenus esse scio, sed est fortasse improborum cupiditate tentatum. Neque tamen illud modo disputo, An Rex, quemadmodum Ingarum Imperio successit apud nos, & Moteçumæ apud Mexicanos, ita quoque in omnia illorum iura concesserit, vt agros, greges, pascua, mineralia, cæteraque principum suo ipse iura adeat. Nam si rectè & ordine ab illis ista obtinebantur, & legitimè ac iustè nostri illis successisse censentur, rectè quoque ista omnia retineri consequens est. Vtrùm vero aut illud ita habeat aut illud, examinare ac diiudicare nostrum non est. Habent Catholici reges consilia, senatusque suos, habent conscientiaë magistrōs. Subditis, dum iniuria non est euidentis, pro iure suorum principum sentiendum, pronuntiandumque est, vt Apostoli Petri præceptum integrè conseruetur, Regem honorificate. Illud hoc loco solum agimus, quod & fatentur omnes & est per se satis certum, etiamsi barbari conuertantur ad Christum, non tamen rerum suarum iure excidere, neque verò nostris, quamvis subdantur ad fidei susceptæ tutelam, vel seruitute vel fortunis suis obnoxios esse, id quod Paulus quoque Pont. max. apertè decreuit.

1, Pet. 2.

CAPVT VIII.

*Vulgaris ratio tributa imperandi
expenditur.*

PLerisque autem illa ratio tributa imperandi videtur æquissima, vt perspiciatur primum, quibus rebus vnaquæque prouincia abundet, vtrum frugibus, veste, gregibus, mineralibus, argento: tum verò numero Indorum oppidatim, tributimque inito, ea summa quotannis imperetur, quæ possit commodè conferri, ita vt singuli certa portione tantum attribuant, quantum vel ex hisce rebus, vel ex operis suis locandis sustentata familiola, præbere queant. Quæ sanè consuetudo obtinuit, vt viritim tributa pendatur. Extant regia edicta grauitè cautentia, ne ab Indis ea exigantur, quæ & ad se sustentandos, atque ab ægra valetudine, si acciderit, recreandos, & ad liberos educandos, ac matrimonio collocandos necessaria habent. Quam Christiano pectore dignam legem laudare par est. Qua in re totam quoque illam prouincias lustrandi diligentiam, prouentus, ac commoditates perspiciendi, tum vt ea iniungantur quæ commodissimè possunt præbere Indi, vt nihil supra vires, nihil nimis graue sustineant, cæterasque instructiones eodem pertinentes, comprobare profectò decet: quin ne illud quidem improbandum est, vt singuli, qui modo vel ætatis imbecillitate, vel corporis affecta valetudine, vel officio publico non

impediuntur, aliquid in commune conferat, vnde tributi pensio fiat. Bene hæc sanè omnia. At quod viros in primis doctos non bene habet, quo etiam me moueri vehementer fateor, illud est, quòd solum cogitatur, quid Indi soluere possint, quid verò soluere debeant, non item. Quæ sanè consideratio, vt non exigantur, quæ non possunt reddere, necessaria est: sed nullo modo sufficiens, nisi præterea addatur, vt neque ipsi ab Indis capiamus, quæ nostra non sunt, Iustitiæ sempiterna lex docet, ad exigendum ab aliquo quidpiam, tametsi necesse sit vt possit ille præbere, tamen nullo modo id satis esse, nisi & possit soluere, & insuper debeat. Nam siue non possit soluere, siue non debeat, æquè est iniqua exactio. Et si enim supra satis monstratum est Indos nostris aliquid debere reddere, quorum in administratione sunt, non tamen continuò efficitur, vt quantum possint, tantum debeant, etiamsi rem temperes verbo leniore, vt tantum tribuant, quantum commodè queant. Itaque ratio hæc peruulgata ad tributa barbaris imperanda, qua solum spectatur, quid quantumve vnusquisque soluere queat, licet plerisque vt dixi, sancta ac legitima appareat, tamen penitus inspecta, non satis idonea, imò verò exitiosa deprehendatur necesse est. Quæro enim, cur Hispanis, & Gallis cæterisque per Europam, si ista conditio offeratur, vt singuli tantum pendant, quantum possunt commodè, iniquissima, & iniuriosissima sit, Indis verò iusta & æqua? An istos sua imperitia, imbecillitas, tenuitas fecit obnoxios? Deinde quid hoc à feruorum conditione abest, à quibus iustè exigitur quidquid reddere possunt, quia quicquid

Quicquid seruus acquirit, Domino acquirit? Præterea si bello iusto domiti, mulctæ nomine tributa pendere cogerentur, quid posset grauius imponi, quam id vnusquisque vt det, quod potest? Nam quod non potest, ne tyrannus quidem exigendum putat:

CAPVT IX.

An propter reuocandos ab otio barbaros, tributa grauiora imperanda sint.

AT dicunt qui res Indorum, atque ingenia maximè callent, hoc magnoperè barbaris expedire, vt tributis grauentur, propterea quòd natio hominum ignaua, & otiosa, nisi cogatur laborare, & industriam, atque operam in quæritando censu ponere, socors more pecudis vitam transigit, turpiter belluinis rebus vacat: quippe qui neque rem familiarem augent, neque sibi consulunt in posterum, sed hodierno tantum cibo contenti, genio indulgent. Ad hanc quidem rationationem, quæ peritissimo cuique maximè familiaris esse solet, nos sanè ita respondemus, vt barbaros laborare, negotiari, occupatione & cura distineri, per quam ipsis salutare esse fateamur, imò verò illorum Reipub. vtcunque constituendæ necessarium omnino. Qua de re Ingarum proceres ingenio sine dubio peracri, iudicioque præstantes, in eo vel maximè rectam istorum ac diuturnam administrationem esse censuerunt,

7. Pol.
cap. 15.
Eccl. 33.

vt quam maximè exercerentur, minimèque vacare sinerentur. Itaque vbi necessaria aut vtilia deerant, etiam rebus superuacaneis distinebantur, vt qui eorum disciplinam cognouerit, merito miretur, quod veteres narrant, etiam vermiculorum colligendorum certam mensuram quibusdam imperatam, alios faxis vltro citroque voluendis serio occupatos. Neque verò causa aut obscura est, aut longè posita, cur Indos negotio vrgeri maxime expediat. Etenim barbari omnes ingenio sunt seruili, seruis verò nullum otium esse debere, etiam in prouerbum abiisse Aristoteles dicit, quòd otium petulantes faciat, id quod noster sapiens præclare monuit, Mitte, inquit, seruum in operationem, ne vacet, multam enim malitiam docuit otiositas. Igitur exerceri Indi debent, non negamus, sed libentissime amplectimur. At cui exerceri, cui negotiari, cuius inferuire commodis debeant, hoc verò quæritur. Cum enim illud à tyrannico dominatu regalis absit, quod hic in subditis moderandis non suam, sed ipsorum magis utilitatem spectet, profectò non est obscurum sincere cernentibus, operas atque negotia Indorum in ipsorummet emolumenta debere conuerti. Non enim instar apiarij id tantum mellis in aluearibus relinquendum est, quantum apibus alendis sufficit, ne intereant, reliquum omne auferendum: neque vt greges detondendi sunt, quibus vellera ita desecamus, vt radices solum denuo procreandæ lanæ saluas esse sinamus. Excepto igitur eo, quod & spiritualibus & ciuilibus præpositis necessarium esse prudens charitas sanxerit, quicquid vltra salutis

Indorum

Indorum prætextu nobis vsurpamus, pro rapina ducendum est. Atque equidem vereor, ne vbi se quidam Catones Mutiosve profitentur, moresque barbarorum censura sua seuera notare atque emendare pergunt, Pharaones potius existant, *Exod. 5.* depositaque censoria larua, qua tam rigide increpitant, Vacatis otio alteros se Nabuchodonosores exhibeant, omnia expilantes, & miseros duram seruitutem seruire cogentes. Desinant ergo iam tandem homines auari, & inhumani saluti se se Indorum iactare, fortunisque consulere. Agnoscant potius, ac fateantur priuatis se commodis seruire, nulla publicæ disciplinæ cura teneri, nullo gentium harum adiuuandarum desiderio tangi. Omnino fucus ipse se prodit, neque sustinet diu cupiditas prouidentia sibi falso nomen impositum. Quod si duri esse pergamus in miseros, neque nostræ cupiditatis ardorem eorum lachrymæ extinguant, profectò timendum est, ne multus ac creber clamor Indorum cælos omnes penetrans ad ipsum æquissimi iudicis tribunal irrumpat. Regnum, ait Spiritus sanctus, transfertur de gente in gentem propter iniurias, & contumelias, & iniustitias, & diuersos dolos. Auro quoque dicit nihil esse scelestius. Et qui calumniatur pauperem, vt augeat diuitias suas, dabit ipse ditiori, & egebit. Et in sancto Iob terribilius. Hæc est pars hominis impij apud Deum, & hæreditas violentorum, quam ab omnipotente suscipient. Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt, & nepotes eius non saturabuntur pane: Qui reliqui fuerint ex eo sepelientur in interitu, & viduæ illius non

*Exod. 5.**Hier. 52.**Ecccl. 10.**Prov. 22.**Iob. 27.*

184 DE PROVANDA INDORVM
plorabunt. Si comportauerit quasi terram argen-
tum, & sicut lutum præparauerit vestimenta, præ-
parabit quidem, sed iustus vestietur illis, & argen-
tum innocens diuidet, ædificauit sicut tinea do-
mum suam, & sicut custos fecit umbraculum. Di-
ues cum dormierit nihil secum auferet, aperiet
oculos suos, & nihil inueniet, apprehendet eum
quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas.
Quas sane diuinæ seueritatis minas in pauperum
oppressores, violentosque alieni sudoris exactores,
videant qui volunt, an de nonnullis huius sæculi
hominibus res ipsa copiose declarauerit. Filios cæ-
fos, nepotes auita hæreditate deiectos, vix pane
saturatos, posteritatem omnem extinctam, vi-
duas etiam virorum obitu lætas, & voti compo-
tes, argentum terræ propemodum coæquatum ad
pauperes deuolutum, sacras domos pretiosis illo-
rum spolijs, & veste coornatas, ac reliqua, quæ de
violentorum ultione diuina Iob loquitur, prom-
ptum est cernere in plerisque nostræ ætatis homi-
nibus, quæ quicumque meminerit, fateatur ne-
cesse est, etiam nostræ Reipub. & gentis referre
plurimum, vt modus teneatur diuinæ authoritatis
lege præscriptus: quem si exactiones excefferint,
non solum non erunt adiuumento, verum etiam
Deo iustissime vindicante, certi exitij, & ruinæ
causa plenissimæ. Extat sanè epistola grauissima
Gregorij magni ad Constantiam Augustam, in
qua multa seuerè locutus adiungit, Idcirco for-
tasse tantæ expensæ in hac terra minus ad uti-
litatem proficiunt, quia cum peccati aliqua
admixtione colliguntur. Præcipiant ergo sere-
nissimi Domini nihil cum peccato colligi. Nam
scio

lib. 4.
Reg. epi-
cola 33.

scio quia & si parum Reipub. attribuitur utilitatibus, ex eo multum Respub. adiuuatur. Quæ sapientissimi Patris sanctissima sententia causæ totius Indicanæ nullum proferri potuit vel plenius, vel certius oraculum.

CAPVT X.

Quis modus in tributis taxandis tenendus.

SI quærat ex me, Ad quam igitur Regulam respicere debent, qui tributa neophytis barbaris ex bono & æquo taxare cupiunt, ego certe nullam noui aliam præter eam, quam D. Thomas affert de lege humana eleganter differens, quamque Theologi reliqui summopere probant. Vt in lege ferenda onerosa præsertim, finis ipse penitus inspiciatur, atque pensionis tantum imponatur, quantum fini proposito congruit, tum verò in distribuendis eiusmodi oneribus proportionis æqualitas conseruetur. Hinc quoties excefferit, pro iniqua legem computari oportere. Hæc illustrium Theologorum, rationi prorsus consentanea, de tributorum impositione sententia est. Duo ergo accurate prouidenda sunt ei, qui in lege de tributis ferenda nolit errare: Vnum ex parte Indorum, vt non grauentur nimium, sed ea exigantur, quæ possint opportune præbere & commode: alterum ex parte nostrorum, vt quod ab Indis accipitur, pro officio ijs ac necessaria prouidentia imper

1.2. q. 96.
artic. 4.
Sylu. Gabel-
bella, 3.
q. 2.
Sor. lib. 1.
de Iust.
q. 6. a. 4.
Caiet.
verb. lex,
in sum-
ma.

impertienda æquum, congruensque sit. Huc enim Theologi, & Theologorum decus Thomas respiciunt, cum dicunt tributa ratione finis necessaria licere imponere, ea verò eòvsque debere progredi, quovsque finis ipse efflagitat. Itaque quod supra iam dixi, repetendum est diligenter, vehementer eos errare, qui Indorum gentes perinde atque prædia quædam, aut greges reputant, vnde quidquid emungi potest, dummodo ne intereat funditus, sed futuris vsibus referuetur, siue ager sit siue pecus, id totum honesto ac liberali lucro assignant. Sed labuntur profecto grauissimè, quicumque ita se comparant. Neque enim Indos tuos numerare potes, & quasi de tuo inde quidvis accipere. Quin potius si quid accipis, ob id accipis, vt tu vicissim aliquid aliud rependas, quod si non dederis ipse, quidquid abstuleris, iniquum est, & iniuriosum. Vt Medicus ab ægroto, Aduocatus à cliente iustè pretium capit, pro impensa opera, & officio: ita Patronus ab Indo si quid accipit, pro officio accipit. Itaque quemadmodum militibus Reip. causam suscipientibus de publico, & annona, & stipendia præbentur, quæ sanè à cæteris pro collato in se beneficio Reip. tuendæ iure exiguntur, neque tamen militia prætextu quantumvis extorquere, & corradere fas est, sed hætenus tantum, quatenus militi, præsidiiisque comparandis, ac tenendis opus est: ita prorsus quæ Christiani à barbaris tributa capiunt, eovsque solum progredi oportet, quovsque fini proposito necessarium est. Est verò ille finis ratione præscriptus, vt ministri salutis, & administrationi Indorum necessarij non desint, honorenturque congruenter.

Hi verò in duplici genere sunt. Primi ac præcipui numerantur Pastores animarum, Ministri salutis æternæ, quos eorum largitionibus, & prouentibus aliquos ipsi diuino verbi, & Sacramenti pane nutriunt, non tam dispositionis humanæ, quam diuini esse iuris notissimum est. Id omni lege defini Paulus gentium Doctor disertè ostendit. Nam de lege gentium hoc argumentum versans, **Quis militat, inquit, suis stipendiis vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte eius non manducat?** Ne verò secundum leges humanas tantum agere videatur, producit statim diuinam Veteris Testamenti. Nunquid secundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum est enim in lege Moyse, **Non alligabis os boui trituranti.** Si nos spiritualia vobis seminauimus, magnum est, si carnalia vestra metamus? Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt, & qui altari deseruiunt, cum altari participant? Atque hæc quidem iuxta legem veterem, quid verò noua, & Euangelica? Nequaquam ab his discrepantem monstrat, Ita & Dominus ordinauit iis, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio & viuere. Dixerat quippe Dominus, **Dignus est operarius mercede sua.** Nihil ergo opus est testimoniis aliis, quæ sunt plurima, eademque grauissima. Vnus Paulus, vel potius Spiritus sanctus in eo loquens nobis abundet. Verùm præter Sacerdotes Domini non est dubium, quin politicæ, atque humanæ administrationi Reip. barbarorum, per quam necessarij sint sæculares præpositi. Hi verò distributi videntur apud nos in duas species.

Nam

1. Cor. 9.

Deut. 25.

Deut. 18.

Luc. 10.

Matt. 10.

Nam & iudices Magistratusque sunt, de quibus dictum est supra; & si quid restat, dicetur post: & sunt propriè susceptores Indorum, siue Patroni (ita enim appellare malo, quos vulgus nostrum suo sermone Encommenderos vocat) quibus procura, ac prouidentia, quam gerere debent hominum suæ fidei, ac tutelæ commissorum, licet sanè tributa quædam vicissim capere. Quo in loco accuratè intuendum est Regiam Maiestatem ius illud omne, quod habet ad exigenda tributa à populis neophytorum sibi ab Ecclesia in fidem datis, in eiusmodi Patronos transfundere, eosque penes collocare, certis quibusdam pactionibus interpositis, de quibus mox opportunè dicemus. His ergo, si eos se se exhibeant, quos fide iurata profitentur, tributa rectè solui non est, cur reuocetur in dubium, cum manifestum sit licere Principi alijs attribuere, quæ percepturus ipse esset. Qua de re & nostrorum Theologorum, iurisque prudentium concors sententia est, & accedit B. Gregorij nullo modo contemnenda auctoritas, qui ad nobiles quosdam viros Sardiniaë scribens, eosque & quid debeant præstare subditis sibi commissis, & quidem infidelibus adhuc, & quid eam ob rem percipere ab illis possint, commode admonet. Ad hoc quippe, inquit, illi vobis commissi sunt, quatenus & ipsi vestrae vtilitati valeant ad terrena deseruire, & per vestram prouidentiam, eorum animabus ea, quæ sunt æterna, prospicere. Vnde apparet rectè posse nobilium hominum, ac bene de Rep. meritum fidei curæque committi, vt saluti barbarorum consulant, eaque ex causa ab his sua ipsi emolumenta percipiant. Quoniam verò cum est

conuentio

lib. 3.
Regist.
epist. 23.

conuentio aliqua, vt ob hoc illud detur, certa quædam ratio ac proportio feruetur necesse est, ne aut hinc excedat, aut inde deficiat, omnino perspiciendum est, ad quæ & qualia Patroni Indorum obligentur, vt inde verissimè cognoscamus quando & quovisque iustum sit talibus tributa persolui. Sed ante considerandum erit, Anne expedierit Indorum populos in Fide rudes eiusmodi patronis committere, quibúve ex causis id excogitatum, effectumque sit.

CAPVT XI.

Causa, ob quas Hispanis Indi commendati sint.

CAUSAS igitur cogitanti mihi, cur in hoc nouo orbe Indi Hispanis hominibus commēdati sunt, vnde & vulgare illorum vocabulum traxit originem, tres præcipuæ veniunt in mentem. Prima, quòd cum suis expensis, & laboribus in nouas regiones penetrarent summis, & difficultatibus, & periculis se se obijcientes, excogitatum, atque inuentum est, quod mercedis loco tribueretur à Principe ipsis ita flagitantibus, vt ex Indorum populis suo patrocínio commissis emolumenta annua perpetuò reportarent. Quemadmodum Imperatores Romani emeritis militibus agrum aliquem impertiebantur, vnde sustentandæ reliquæ vitæ certi prouentus relinquerentur. Nostrorum autem hominum prima cum Rege
 pactio

190 DE PROCURANDA INDORVM
pactio fuit, vt Indorum à se expugnantorum ad-
ministratio tum sibi, tum primo successorum, aut
hæredi firma rataque esset: exinde Regi liceret,
cuicumque placuisset, adscribere. Itaque, pro mili-
tiæ stipendio, pro victoriæ præmio Indi Hispanis
dati sunt. Altera quoque fuit causa, eaque maioris
momenti: quòd nouus orbis Regi vsque adeo
longè posito subactus, in illius ditione retineri
nullo modo poterat, nisi à quibus erat quæsitus,
ab ijsdem custodiretur, vt licentiam barbarorum
frænarent, & à finitimis tuerentur, & nostris de-
mum legibus assuefacerent. Neque enim minus
est, vt quidam Poëta dixit, quam quærere, par-
ta tueri, imò verò vt Nazianzenus probè asserit,
longe maius ac difficilius. Vt ergo in peregrina
terra homines alioqui patriæ amantissimi teneren-
tur, fierentque nouæ Reip. cultores, atque am-
plificatores studiosi, fixas ibi sedes collocantes, at-
tributa sunt certa oppida Indorum, quorum, &
dominatu & commodis potirentur. Perinde at-
que vmbra quædam Hispaniæ procerum repræ-
sentata sit, cum subditis, siue, vt nostri vocant,
basallis imperitent. Tertia eademque maxima,
ac reliquarum fundamentum causa extitit, vt noui
Fidei tyrones, teneræque stirpes patrocinio cura-
que veterum protegerentur, instituerentur, reli-
gionis disciplina regerentur, Denique salutis viam,
vt omnino munirent, atque infirmos in Fide, vt
monet Paulus, assumerent. Arbitror me omnes
institutionis huius causas esse complexum. Iam se-
quitur, vt de vnaquaque quid habeat æquitatis
quid difficultatis, quid officij, differamus. Ac
prima illa de remunerandis laboribus sumptibus-
que

*Ouidius.
Inuectiua
prima cõ-
tra Iu-
lian.*

Rom. 14.

quæ militarium hominum, ex necessitate quadam potius quam ex voluntate, aut religione profecta fuisse videtur. Neque enim poterat Princeps, aut per quam ægrè poterat, tantos tot hominum sudores, imo vero etiam cruores dixerim, præmio pari afficere, nisi in nouo orbe illorum virtute parto, potentiam quæstumque partiretur. Nam neque isti alioqui contenti essent, & cæteris similia, audendi, aggrediendique cupiditas omnis extingueretur. In Lusitanica India, quod Regum Lusitanorum auspicijs, & auro parta sit, potuit penes Regem totus ille dominatus sine iusta suorum querela retineri. Nostrorum verò hominum, quoniam suo pte ductu & re, tanta peregerunt, longè alia ratio est. Itaque necessitatis, vt dixi, cuiusdam fuit, vt suo quodam iure, vt olim Israëliticæ tribus distributore Iosue, terram sortirentur, permanente tamen, quod minimè obsecurum est, supremo omnium penes Regem imperio. Quamobrem fatendum est, hac nostris mercede proposita, distribuendi leges quodammodo, & fuisse, & esse seruandas. Vt planè, nisi alioqui quippiam impediatur, de hac Rep. bene meritis, ipsiusmet emolumenta reddantur, & pro ratione meritorum maior minorve portio unicuique designetur. Neque enim inanis prorsus, & superuacanea vox est hominum, suo sudore, & sanguine partis, nouos, & nihil in Rep. gerentes præclari frui vehementer exoptulantium, idque non leuis iniuriæ loco exprobrantium. Etenim cum cætera non desunt, debet profectò laborum, meritorumque ratio haberi, id quod & Regia statuta præscribunt, & gubernatores à se obseruari

*Ios. 13. &
deinceps.*

19^a DE PROCVRANDA INDORVM

obseruari contendunt, verè an falsò, non statuo, satis proposito est, omnium vna consensio. Sed ecce ingens malum vnde minus timebatur, exortum, ex æquitate iniquitas, ex commoditate damnum, ex iure conflatur iniuria. Quis enim cum sibi Indos pro mercede propositos, ac redditos intuetur, non statim labores, expensas, pericula, quibus defunctus est, cogitat, parumque esse quicquid capiat, & sentit, & iactat? Itaque prouentus commodaque sua, quæ ex Indorum, vel opera, vel tributis percipit, non pro futuro in illos officio, & à se impendenda opera, sed pro iam exhaustis laboribus metienda putat. Cui malo quid remedij possit afferri, non satis video. Verùm illud serio moneo, atque contestor, quamvis æquum sit in eiusmodi commendationibus Indorum, rerum antea præclare gestarum rationem habere, minimè tamen tributa operaque istorum amplius augeri posse, quam conferendi in illos beneficij ratio postulet. Quemadmodum & præfecturæ in Rep. & sacerdotia in Ecclesia benemeritis quidem conferenda sunt, & dignioribus, oppido ampliora, at census, vel publicus, vel Ecclesiasticus pro futuro labore, atque officio datur. Itaque huic percipiendo veteres labores prætexere minimè licet. Sed si profecto desis officio, atque imposito munere non perfungaris, quantumcunque olim emeritus sis, prouentus tutò non percipis. Secunda vero causa conseruandæ, ac tuendæ Reip. huius, non dubium est, quin æquitatis vtilitatisque plurimum habeat, quin potius in eo salus Regni tum temporalis tum spiritualis sita sit, si non desint his ve-

luti

luti deductis coloniis coloni sui. Nam id quoque Romanæ Reip. sapientissimæ moris fuisse constat, ut novos colonos, quo firmaret, defenderetque coloniam suam domicilio donatos variis priuilegiis, commoditatibusque prosequeretur. Regis, regni que interest maximè, ut sint qui tanquam proprium domicilium tueantur, & quoad licet, amplificent. Quamobrem propria quadam nuncupatione, eaque apud nos honorifica, hi propriè vicini, ciuésve nominantur. Itaque & vxorati esse iubentur, & certam urbem incolere, vnde nisi annuente prorege, abesse nusquam liceat: si abfuerit, absentis expensis alius sufficitur, quod si diutius moras traxerit, ab Indorum moderatione remouetur, aliusque succedit perinde, atque demortuo. Quin etiam Principis hi omnes feudatarij habentur, fidem suam sacro iureiurando Reip. Regisque iussis astringentes. Itaque bella si qua exoriantur in prouincia, propriis sumptibus adire, & belligerari coguntur, quod nuper in bello Ingarum Cuzquenses, & in Chiriguanensium, Charquenses, Pacensesque fecerunt: proinde equos, arma cæteraque in repentinum quemque tumultum parata habere, in otio, & negotio Reipub. adesse promptissimè. Quæ quidem omnia, & prudenter, & salutariter instituta sunt, neque parum conscientias eiusmodi hominum leuant, qui pro imposito sibi onere honorem quoque, hoc est, prouentus referant. Neque enim, quod multi falso opinantur, sola est causa redditus Indicos percipiendi, propria ac peculiaris Indorum saluti adhibita cura, licet ea præcipua sit, verùm aliæ quoque causæ sunt, sunt alia etiam

N   publicæ

194 DE PROCVRANDA INDORVM
publicæ utilitatis officia, quibus cum addicun-
tur nobiles homines, iure remunerandi sunt. Eas
ob res quod regem ex Indis capere oportebat, id
in eiusmodi feudatarios omne transmittit. Ter-
tiâ quoque ac potissimâ causa supra allata de cu-
ra, prouidentiâque Neophytorum, si nuda ipsa
per se spectetur, speciosa planè, & honesta, at-
que officij plena videatur. Quid enim magis sa-
lutare dici potest, quam vt noui Christiani ve-
terum diligentia commendentur? Quod etiam
De Eccl. in primæua Ecclesia in more fuisse Dionysius
Hier. c. 2. Areopagita satis indicat, cum fidei candidati
probata vitæ susceptoribus traderentur, piè ac sa-
lubriter imbuendi, atque officiosè adiuuandi.
Hæc vt dixi, perpulchra, perque honesta causa
est, si nuda ipsa cernatur. At vbi à cogitatione
venimus ad rem, IESV bone, quæ perturba-
tio, quanta foeditas. Verum vitio hominum,
non causæ hoc fit. Neque vero prauorum per-
uersitas bonis detrahere debet, sed Dei optimi,
& benignissimi ope fiet, vt Patroni officium
non deserant, sed nomini suo ipsi respondeant.
Nostrum iam est quæ sint horum partes in Indos
à se susceptos exponere.

CAPVT XII.

Quòd doctrinam fidei, & moribus sufficientem Patroni Indis susceptis præbere teneantur.

PRimum ac maximum onus sustinent, Indos iam Christianos effectos in fidei, morumque doctrina, cæterisque ad salutem opportunis, quantum opus est, adiuuandi. Re enim vera Patroni, Pædagogi, Nutritiique in Christo teneris adhuc & paruulis dati sunt. Hoc omnes sine exceptione consentiunt, & docti, & indocti, & experti & imperiti. Hac lege, hac conditione Indi nostris à Principe commendantur, recepto usitatoque more sese penes ipsos conscientiam suam exonerare testante. Quod sanè onus ipsi, qui sustinent, rarè intelligunt. Ex hoc primo præcipuoque documento efficitur in primis, vt quicumque iniuncto sibi muneri non faciunt satis, non solum graue crimen admittant maledictionis æternæ rei, quòd opus Domini fraudulenter faciunt, ve-

Hier. 48.

N 2   pergant,

pergant, possint omnino, imo vero debeant ab Indorum commendatione remoueri, aliis eorum loco suffectis. Quæ ne duriora quispiam arbitretur, aut quoniam consuetudo contrà obtinuit, tanquam noua respuat, extat hodie quoque Regij decreti publica fide exemplum, quod ipse quoque legi, vtrumque illud, & de restitutione facienda, & de remouendis negligentibus Indorum patronis, seuerè grauitèrque statuentis, seruarique omnino in posterum præcipientis. Ego verò adiciam id quoque, quod perparum aduerti video, cum sit vel maximum, quod in Indorum commendationibus longè plus spectare oporteat, vtrum is, cuius fidei commendantur, ea existimatione sit, vt imposto muneri non defuturus merito credatur, quam meritorum rerumque gestarum quantus splendor extiterit. Atq; omnibus modis affirmo id, quod vel tenuiter doctus facile concedet, Patroni, indignus si sit, consciētiam quidem non esse tutam, at multò minus Principis eam curam cōmittentis indigno. Indignum autem eum dico, quem viri boni, ac sapientes nequaquam idoneum reputant eiusmodi negotio procurando, nimirum qui præ vitæ impuritate, præ inueterata auaritia, præ socordia ingenta miseros susceptos vexando, expoliando, diuina omnia, ac salutaria pro nihilo ducendo, pessundaturus apparet. Profecto mirari libet, quòd cum in triennali, aut etià annuo Prætoze creando, vitæ integritas accuratè quærat, in perpetuo Indorum Domino, cuius sit vel leue peccatum perniciosius futurum, vix morū ratio habeatur: sola vel ipsius, vel maiorum merita attendantur, tanquam pecuniæ dādæ non animarū negotiū tractaretur. Quæ-

ret ex me aliquis, quainnam institutionē, quā doctrinæ rationem sufficere intelliget Patronus, ut conscientiæ satisfaciatur suæ? Respondebo breuiter ac vere, nunc temporis magna ex parte ea cura, & molestia liberatos esse patronos: siquidē Episcopi sibi sumserunt, neq; iniuria, ut sacerdotes ipsi designent, ac destinent: quibus Patroni stipendium à maioribus præscriptum optima fide persoluant. Quod si hos, vel remissos, & negligentēs notarint, vel improbos, & impuros, vel cupidos, ac rapaces, deniq; gregem Domini lædi grauius insolētia Pastorum animaduernerint, pro fide, quam suis debent oportet ad Episcopos deferat, & quātū in ipsis sitū erit, ardēter agant, ut susceptis suis quā optimè cōsultum sit. Id cum sedulo præstiterint, si tamē nihil profecerint, fidem suam hac in parte liberarūt: nec quæretur de manibus illorum sanguis effusus, cuius antistites Principi pastorum, cum apparuerit, rationem reddent: Quot verò sacerdotes in Indorum oppidis habere oporteat, breuiter quidem dici potest, quot erunt necessarij fidei institutioni, Sacramentorum administrationi, cæterorumque Ecclesiasticorum functioni. Prouincialium vero synodorum, ubi de paræciis agitur, canonibus definitum est, quoto numero Indorum vnus sacerdos sufficere existimandus sit. Sequatur patronus Episcopi sui iudicium, si synodi decreta seruari vsquequaque non possunt. Quicquid verò parochis tribuendum erat, si abesse contingat, siue negligentia patroni id fiat, siue penuria ministrorum, siue Episcopi desidia, nihil interest: prorsus tantundem debet Indis restituere ad minimum vsque obolum. Neque potest illa summa cuiusvis

*C. cum ex
iniuncto,
de Hæret.
docet id
Innocent.
3.
Exech. 3.
1. Pet. 5.*

*In Conc.
Limenſi
Const. 77.*

iudicio in alios vsus conuerti, aut quouis prætex-
 tu alio deflecti. Qua de re frustra sanè nonnulli
 dubitarunt. Nam præter edicta regia id disertè ca-
 uentia, ratio est aperta, quod pecunia illa ab In-
 dis tanquam ex conditione persoluitur ad mini-
 stros Ecclesiasticos sibi necessarios sustentandos;
 hi cùm defuerint, quacunque ex causa defuerint,
 debet profectò horum stipendium ad largitores
 redire ex integro. Quemadmodum cum pro ne-
 gotio tuo curando homini pecuniam offers, si ni-
 hil ille curauerit, siue culpate id, siue inculpate,
 certè pecuniam tuam iure repetes, neque te inui-
 to ea pecunia auerti in alias causas potest. Igitur
 hæc certa, & sunt, & habentur. Illud non item,
 vtrum qui negligentia sua, crassaque culpa In-
 dos sibi commissos, sine sacerdote, sine legitima
 doctrina tenuit, teneatur restituere tributa omnia
 per id temporis percepta, an vero satis sit, tantum
 reddere, quantum parochio dandum erat. Qua de
 re alios audire mallet, quam ipse dicere. Verùm
 non teneri omnia tributa restituere, magis mihi
 persuadeo, propterea quod tametsi doctrina Indo-
 rum, prouentuum annuorum colligendorum præ-
 cipua causa sit, non tamen sola, vt supra explica-
 tum est. Sed sunt alia quoque patronorum onera
 Reipub. utilia, quibus cùm defuerint, non iniuste
 tributis aliqua ex parte fruuntur. Iam si quis vr-
 geat, quantum ergo, & quousque restituendum
 est? Nihil equidem certius asserere possum, quam
 vt visitatorum, ac iudicum regionum sententiis
 acquiescat, qui cum non soleant præter doctri-
 næ defectus, & damna alioqui Indis data, aliud
 præterea iubere restitui, idque mos habeat do-
 ctorum

Cap. II.

ctorum ac proborum hominum, aliquid insuper imperare, quandiu res amplius explorata non est, minimè oportet. Quod si Indorum tam populosa ac frequens turba sit, ut sunt pleræque in prouinciis superioribus, manifestum ut sit vnum sacerdotem tot hominum curæ & doctrinæ nullo modo esse satis: neque tamen antistes admonitus plures mittat, vel quia non habet in promptu, vel quia fortasse dissimulat, ita ut Patronus non sit in culpa, quæritur merito, an oporteat reddere Indis id, quod alteri sacerdoti, si adesset, erat attribuendum. Hic quoque varia res est. Sed cum iuxta retentum morem, vel iuxta synodale decretum obseruatum, plures essent sacerdotes adhibendi, non dubito, quin redditurus sit Indis Patronus, quicquid de duorum stipendio, vel plurium subtractum sit, siue vitio id suo acciderit, siue secus. Nam ut dixi, pactiois ea lex est. Vbi verò neque consuetudo, neque synodi decretum, neque præsulis vrget præceptum, etiamsi plures ministros populi numerositas postulet, potest Episcopi sui iudicium sequi, si vnum satis esse ille responderit. Denique vsque dum ille statuatur pluribus esse opus, potest dato sibi ministro esse contentus. Namque ut prius adimonui hac parte sollicitudo præcipua ad Episcopos recidit, qui de Indorum rebus edocti Patronos molestia antiqua idoneos ministros quæritandi liberarunt. Hæc de præcipua cura Patronorum hoc est de spiritali ministerio erga iam Christianos Indos, attigisse sit satis.

CAPVT XIII.

*Quid erga nondum baptizatos Indos
Patronis liceat.*

ANtea vero quam ad politica officia progrediar, diluenda est dubitatio de cæteris infidelibus Indis, qui sorte cum Christianis eadem coniuncti sunt, quorum tanta est copia in provinciis nonnullis, ut intra annum, aut non multo amplius in vna ad decem, & septem millia majoris ætatis baptizati referantur. Alibi verò commendati Indi omnes, vel pene omnes idololatræ adhuc sunt, ut in Prouincia sanctæ Crucis. Magna ergo mihi quæstio esse videtur, An à talibus tributa quoque Christiani exigere queant, propterea quòd nondum sunt Ecclesiæ subiecti, ex cuius commissione ius omne nostris in barbaros esse diximus. Deinde quamnam ob rem pensiones eas nostri dignè percipiunt, siquidem nulla iis Sacramenta, nulla diuina officia communicant? Cæterum consuetudo nihil videtur inter fideles, infidelesque Indos discernere, quoad tributa reddenda. Omnes iisdem astringit legibus. Id igitur an liceat, & si olim dubitabam, imò verò improbabam, tamen te magis animaduersa, non adeo mihi persuadeo iniquum. Etenim Principi subditi hi quoque sunt, postea quam terra hæc in illius ditionem venit, siquidem istis non minus ius dicit, quam cæteris:

ac proinde quemadmodum olim Paganis Christiani tributa pendebant, cum illi rerum potirentur, ita nunc temporis Christianis Pagani non iniuria persolunt. Neque enim modo de iure dominatus Indici disceptatur, sed pro confesso summum imperium hoc illi stare, qui imperat. Accedit ad hoc, quod infideles Indi nullo modo Christi baptismum auersantur, quin & cupiunt, & petunt: verum plerique in numero catechumenorum siue ipsorum vitio, siue nostrorum negligentia tenentur. Cum ergo in catechismi cura, hi quoque cum cæteris communicent, non immerito cum cæteris quoque ministris necessaria tribuunt. Siquidem Apostoli Pauli præceptum est, Communicet autem is, qui catechizatur ei, qui se catechizat in omnibus bonis. Minimè verò ferendum esset, ut Christiani Christianis, paganis pagani imperarent, cumque vnum eundemque populum hi, & illi constituent, non posset non exitiosissimum esse discrimen eiusmodi. Quam ob rem præterquam quod his quoque ius dicere, atque hos tueri perinde ac cæteros principis interest, proprie ac peculiariter patronorum, parochorumque partes sunt, cum istis quoque de salute æterna seriò agere, ad Euangelij gratiam vocare sedulo, de fide instruere, instructos moribus informare, volentes & dignos vltro ad Ecclesie gremium, si grauiori periculo vrgeantur, salutari lauacro succurrere, vt sanctorum Patrum decreta habent. Denique nihil prætermittere, quod ad illos Christo lucrificandos pertineat, quod non charitatis tantum, sed officij sui propriam obligationem agnoscant

Gal. 6.

De con-
sec. d. 4.
c. Si qui,
et seq.

202 DE PROCURANDA INDORVM
agnoscant necesse est. Quod vsque adeo D. Gre-
gorius sentit, vt ad Ianuarium Episcopum scri-
bat his verbis: Rusticos, quos habet Ecclesia tua
nunc vsque in infidelitate remanere negligentia
fraternitatis vestræ permisit. Et quid vos admo-
neo, vt extraneos ad Deum adducatis, qui ve-
stros ab infidelitate corrigere negligitis? Vnde
necesse est vos per omnia in eorum conuersio-
nem vigilare. Nam si cuiuslibet Episcopi in Sar-
dinia Insula Paganum rusticum inuenire potue-
ro, in eundem Episcopum fortiter vindicabo. Iam
verò si rusticus tantæ fuerit perfidiæ, & obstina-
tionis inuentus, vt ad Deum venire minimè con-
sentiatur, tanto pensionis onere grauandus est, vt
ipsa exactionis suæ pœna compellatur ad rectitu-
dinem festinare. Ex qua sanè tanti Patris authori-
tate, & diligentiam discimus conuersioni infide-
lium adhibendam, & modum, si se duriores præ-
buerint rusticitate magis animi, quam electione
rationis, cuiusmodi barbari penè omnes sunt, iu-
dicij vix sententiam sequentes, sed impetu, aut
consuetudine impulsæ, vt hi certè seueritate qua-
dam salutari compellantur intrare. Pensionibus
vero grauandos censet beatus Pater, quas sine in-
iuria potestas imponat. Nam si iniquæ essent,
nullo modo exaggerandas ille censeret. Atque
hæc quidem ad se dicta Sacerdotes accipere de-
bent. Patroni verò illa, quæ ad nobiles Sardinia
idem Pontifex scribit in hunc modum, Cognoui
penè omnes vos rusticos in vestris possessioni-
bus idololatriæ deditos habere, & valde de hac
re contristatus sum, & post pauca. Vnde magni-
fici filij exhortor, vt omni cura, omnique sollici-
tudine

*Lib. 3.
ep. 26.*

*23. q. 6.
Iam ve-
rò.*

*Lib. 3.
Regist.
ep. 23.*

tudine animarum uestrarum zelum habere debeat, & quas rationes omnipotenti Deo de subiectis uestris reddituri estis, aspiciat. Ad hoc quippe illi uobis commissi sunt, quatenus, & ipsi uestræ utilitati valeant ad terrena deseruire, & uos per uestram prouidentiam eorum animabus ea, quæ sunt æterna, prospicere. Si igitur impendunt illi quod debent, uos eis cur non soluitis quod debetis? Idest, ut assidue illos magnitudo uestra commoneat, ab idololatriæ errore compescat, quatenus eis ad Fidem ductis omnipotentem Dominum erga se placabilem faciat. Hæc Gregorius: quibus & quid liceat accipere, & quid deceat reddere infidelibus Indis sibi commissis, Patroni satis, quantum arbitror, edocentur. Illud obiter aduertendum debet, quamuis non liceat per vim ad baptismum Christianamque professionem compellere barbaros subditos, licere tamen imo expedire ab idolis colendis etiam inuitos reuocare, hoc est illorum simulacra, & fana demoliri, superstitiones diabolicas extrudere, quæ non solum Euangelij gratiam impediunt, uerum etiam naturæ legem infestant, quam ut seruent, compelli infideles subditi sine ulla dubitatione possunt, id quod abunde declarant leges Constantini, Valentiniani, Theodosij, cæterorumque Principum Christianorum, quas mirificè sancti Patres collaudarunt: neque laudatores modo, sed impulsores authoresque se præstiterunt. Et re uera quamuis officij minus exhibeatur infidelibus Indis, tamen non uidetur satis consuli saluti eorum, si tributorum minus pendant, quam Christiani, uel hac enim de causa à baptismo percipiendo deterrebuntur, si grauiora

tunc

Conc. Eli-
ber. can.

41. iuben-
tur Chri-
stiani in-
fidelium
seruorum
idola cõ-
minuere,
idem in-
sinuat

Aug. ser.
de Pueris
Centurio-

nis. De
Paganis
& tem-
plis eorũ
l. 1. c. 1.

Nemo,
Niceph.
lib. 7. c.

46. lege
Amb. l. 5.

ep. 30.
contra
relatio-

nem Sym-
machi.

Aug. lib.
1. contra
epi. Par-

men. c. 7.
& epi.
48. & 50.

204 DE PROVANDA INDORVM
tunc sibi tributa imminere cognouerint, quæ po-
tius imminui sanctus Gregorius vult, vt leuem
Christi sarcinam, & iugum suaue libentius su-
beant.

CAPVT XIV.

De temporali prouidentia Patro- norum in suos.

EAdem quoque Indorum commendatione di-
ligenter præscribitur Patronis, vt non solum
in Fidei, ac salutis æternæ eruditione populi sibi
commissi curam gerant, verum temporali præsidio
in vitæ huius ærumnis quotiescunque ope eorum
indigeant, benigne adsint, intelligantque, se Neo-
phytis datos esse parentum loco. Horum igitur
rem politicam iuuare debent, & ab iniuriis, vel
hominum, vel temporum pro sua virili tueri. Ita-
que vt Hispaniæ proceres sui municipij homini-
bus defensionem, ac prouidentiam proprio iure
debent, quo nomine ab illis tributa percipiunt, sic
in his locis populis Indorum sibi attributis Patro-
ni singularis cuiusdam in otio æquè, ac negotio
patrociniij tenetur obnoxij, aut si id maioris, quem-
admodum familiæ suæ pater ipse familiam con-
sulere debet. Serio ergo illud sibi dictum cogitent
de clientibus suis, Discite benefacere, quærite iu-
dicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, de-
fendite viduam. Abdiam in alendis famelicis, & è
periculo eripiendis infantibus repræsentent: aut
egregium bonorum sibi diuinitus affluentium di-
tributorem

Esai. I.

3. Reg. 18

tributorem sanctum Iob imitentur, qui sua illa fortunata tempora memoria repetens, ait, Si nega- Iob 34.
ui quod volebant pauperibus, & oculos viduæ expectare feci, si comedi bucellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea, si despexi pereuntem, eo quod non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem. Hac beneficentia & fide si susceptis suis nostri consulerent, verè & nomini & officio responderent suo, essetque non voce tantum, sed re ipsa horum institutio nouis Euangelij cultoribus conseruandis, & promouendis quam maximè accommodata.

CAPVT XV.

Quam circumspectè onerosæ leges fortunis Indorum indicendæ.

E Numeravi hæcenus omnes, vt reor, Patronorum functiones, institutionisque huius causas, quas intuentes iis, quas cernimus, legibus Principes hanc Indorum Remp. condiderunt. In aliis orbis regionibus, apud Orientales præsertim alias esse rationes neophytorum instituendorum non ignoro: neque verò disputo, an nostratia hæc longè illis inferiora sint, minusque ad salutem, quam quærimus, accommodata. Fuisset forrassis alia Reip. forma commodior, & ad Iesu Christi notitiam consequendam nouis gentibus multò iucundior. Quæquam, vt dixi supra, quæ nostris barbaris incommoda acciderunt, hominum magis nequitia, quam administrationis vitio referenda

referenda sunt. Quamvis enim rectè & sapienter constituta Resp. quamvis æquis legibus temperata, facile improborum temeritate violatur, cum sit nihil, quod non humana peruersitas, si relinquatur sibi, conuertat in peius. Viderunt alij, quid cui præferendum sit. Nos ea omni collatione prætermissa, præsentia, & nobis nota tractamus, illud superioribus adjicientes, causas eas, quas retuli, nostris vt Indi commissi sint, oportere omnibus vtriusque fori, externi inquam, atque interni iudicibus esse notissimas. Quibus ex omnibus rectè sapienterque animaduersis poterunt profecto legislatores statuere, quid tributi gens quæque Indorum Patronis suis soluere debeat. Idque vt sine vitio, & errore decernant, perspicient primum quantum, & quibus è rebus prouentuum commodè omnino possit afferre, tum verò cum ratione metientur, imposito oneri, ac functioni exoluendæ suæ, quantum Patronis assignare par erit, idque ex æquitate, & prudentia moderabuntur, vt non aliorum remissio & indulgentia, aliorum, vt Apostolus ait, sit tribulatio. Et facultatem ergo Indorum, & præpositorum operam, atque obligationes intuebitur sapiens Reip. moderator, vt tributa taxet, atque constituat. Quam sanè & facultatum, & gubernationis rationem simul ineundam in censu imponendo, & vel augendo, vel relaxando Aristoteles quoque ad Reip. conseruandam incolumitatem valde commendat.

2. Cor. 8.

5. Pol. c. 8

Si quidem excedat, inquit (populus populique gubernandi difficultas, vt ego interpretor) augeatur census secundum multiplicationem : sin verò deficiat, relaxetur, ac minor fiat census taxatio.

Quò

Quò sanè spectasse videntur nonnulli gubernatores nostri. Iam verò vltèrius progredi, & quantum ex vnoquoque viritim exigì oporteat, & vtrum homines tantum censerì debeant, an etiam fortunæ, vt ditiores plus tribuant, & quovsq; nostræ considerationis fines egreditur, legum prudentiæ potius id vniuersum relinquendum. Nobis, quæ causa sit iusta tributorum Indicorum, & ad quam regulam debeant temperari, exposuisse satis est. Illud tantummodo admonendum arbitror, tam graue esse hanc imponendi tributa prouinciam, vt nisi multa accuratâque consultatione virorû prudentium, & rerum peritorum, atque, quod caput est, ab omni cupiditatis specie alienorum res primum agitetur, agitâque manifeste constet, quicquam decernere, ac lege sancire valde temerarium sit. Si enim ad priuatas de fundo, de domo, de legato controuersias finiendâs; solent homines non contenti vulgaribus, Regios etiam senatus adire, & è sapientissimorum iudicum suffragiis sententiam postulare, quantò obsecro amplius, ac maius est, cum de totius gentis perpetuo censu agitur, vbi vel leuissima iusti, & æqui ignoratio damnum affert fortunis innumerabilium hominum sempiternum? Quamobrem seuerissimè simul atque sanctissimè Romani Pontifices inter atrocissimos casus Sedi Apostolicæ reseruatos illum semper numerandum putarunt, cum Domini Christiani populorum sibi subditorum ceruices, vel nouis pensionû oneribus premunt, vel auctioribus cumulant. Quæ vel vnica res negotij magnitudinem copiose perspicuèque declarat. Neque enim esse potest Proregis, Præsidisve, leue, aut venia

*In 4. ca.
su bulla
Cæna
Domini
1568.
Sylu. Ex-
com. 7.
§. 54. Ga-
bella. 3.
§. 7. Nau.
c. 27.
n. 58.*

208 DE PROCURANDA INDORVM
nia dignum erratum, vbi vel studio partium, vel
rei cognoscendæ negligentia, vel proprij sensus
fiducia, in tanto negotio labitur.

C A P V T X V I.

*Quid confessionibus Patronorum audien-
dis Sacerdoti providendum.*

*Eccl. 8.
1. Pet. 2.
Matt. 22.
Matt. 17.
Rom. 13.
Didrac-
mum
Cæsari
solui vult
Hieron.
in Mat-
thæum.
At Am-
bros. li. 1.
epi. 1. &
Hilarius,
& Chry-
sost. &
Theoph.
in Matt.
Sacerdo-
ribus sol-
ui cen-
sent.*

Prov. 30.

AT vero de Principum legibus magistra-
tuumque sententiis censere non interest cæ-
terorum, quibus potius præceptum est, ne contra
iudices iudicent, & vt pareant siue Regi quasi
præcellenti, siue ducibus ab eo missis. Certè Chri-
stus Dominus, neque Cæsaris censum neque Sa-
cerdotū didracmā reprehendendum, imminuen-
dūve putauit: sed tum hoc soluit, tum illum red-
dendum docuit. Neque illius Apostolus tributo-
rum vectigaliūve examen, sed redditionem inte-
gram imperauit. Quare vbi non est manifesta tri-
buti impositi iniquitas, & Præpositus tuta cons-
cientia petit, & subditus non tuta subtrahit. Itaque
Sacerdotes dum vel Patronorum res concionibus
versant, vel horum confessiones audiunt, non de-
bent nimij esse censes, ne nihil agendo pacata
perturbent, & sine villo fructu quieta pectora exti-
mulent: neque verò decet, quæ publica lege fir-
mata sunt, priuata authoritate velle conuellere.
Hoc vt dixi, vbi lex non aperte esset iniqua. In quo
fortassis quidam zelo non secundum scientiam
vtentes, dum nimium emungunt, iuxta vetus pro-
uerbium eliciunt sanguinem. Habet hîc locum
illud

illud antiqui sapientis, ut ne quid nimis. Quin potius sic à Sacerdotibus Christi eiusmodi homines excipiendi sunt, quemadmodum manipulares olim à Ioanne Baptista, quibus de sua salute quaerentibus breuiter cum magna moderatione respondit, Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris. Sed notanda sunt tamen conscientis istorum tractandis praecepta nonnulla, in quibus quantum ad rem, de qua nunc agimus pertinet, frequentiores esse iniuriæ solent. Primum quamvis in taxationibus tributorum publica lege conscriptis, authoritati Principis acquiescere possit Patronus, nisi aperta fraus, aut iniuria, aut vis intercedat, neque de hac re nimium hæerere, aut sollicitari debeat Sacerdos, cui eiusmodi cura minimè incumbit, scire tamen, & hunc & illum oportet, si Indus aliqua ex causa peculiari non sit nisi magno suo detrimento soluendo, non posse tributum ab eo tuto exigi. Exemplis res fiet perspicua. Fortè accidit, ut anni inclementia agricola fruges, vel vitiatas, vel perexiguas collegerit: accidit, ut ægrotaret, ut vel tugurium ignis depastus sit, vel ouiculæ scabie interierint. Hic si Patronus rigidè tributum exigat, & infelicem Indum, cuius tenuissima, & in diem tantum res est, coniiciat in vincula, aut malè mulctatum dimittat, magnam facere iniuriam putandus est. Nam etiamsi ex mutuo, aut permutatione ista ille deberet, tamen cum tanto suo dano soluere nemo equus cogeret, cū Propheta seuerè increpet eiusmodi rigidos exactores, dicēs, Percutitis pugno impiè, & omnes debitores vestros repetitis. Præterea verò, ut est supra definitum,

O tributum

Luc. 3.

*In Conc.
Turon.
c. 49.*

Esai. 68.

tributum nullo modo debet nisi ex ijs, quæ habet, commodè habere potest, congruenti sibi familiæque sustentatione seruata. Quæ si casu aliquo subtrahantur, neque premi moleste debet, neque in sequentes annos præsentì exactione onerari. In qua re nonnulli nostri liberales se haberi volunt, quod ea remittant, quæ recuperare non possunt. Alij inhumana atrocique contentione seruitutis genus edicunt, vt tandiu laborare cogantur, quoad ipsorum arbitrio sit satisfactum. Illi quidem non admodum admirandi, cum id faciant, quod necesse est, fiat: hi verò prorsus etiam detestandi, quod ius suum iniuriam aliorum putent. Atque hoc est, quod olim sanctus Papa Gregorius valde cum Augusta expostulat, Corsicæ exactiones tam durè fieri, vt filios suos, Insulares vendere cogentur, vt tributa persoluerent. Ipse verò Dominus Israëlì improbitatem execratur, pro eo quòd vendiderit pro argento iustum, & pauperem pro calceamento. Qui conterunt, inquit, super puluerem terræ capita pauperum, & viam humilium declinant. Talia à nostris agitata cum Indis non ignorant regionis Americæ experti. Id ergo totum iniquum est, & extremæ rapinæ non absimile. Quin potius quoties graui egestate & damno propter annonæ caritatem, aut morbū quemvis grassantem aut rei familiaris infortunia Indos premi patronus videt, debet omnino non illa charitatis tantum lege communi, sed propria susceptionis suæ ratione, subuenire, ac de suo tribuere. Hoc igitur ita habet. Alterum verò documentum est, permutatione patroni facere ne sinantur, à quibus lege

*lib. 4.
epist. 33.*

Amos 2.

lege

lege prohibentur. Solent pro veste, exempli causa, argentum, pro frumento vestem, pro radicibus aliud aliquid, sæpe etiam ipsorum operas quærere, quod totum periniquum experientia monstravit, lex interdixit. Etsi enim pretium æquale videntur & petere & capere, tamen reuera & sibi vtiliora, & Indis grauiora moluntur. Hic ergo etiã vigilet Sacerdos Domini. Tertium idemque valde ad rem pertinens sit tum in exigendis tributis, tum in persoluendis operis seruitijsque Indorum oportere fraudes, atque imposturas vitare eorum, qui inter Indos ipsos excellunt, cæterisque præsumunt, quos Curacas seu Caziques nominamus. Horum quippe fraude, & violentia miseri plerumque suo sudore frustrantur, sæpe multò plura conferre coguntur, quam lex ratione præcipiat: cum sit subditorum tanta imbecillitas, tanta plebis inualidæ trepidatio, vt ne mutire quidem audeant contra suos illos Satrapas, sed viuac videntes pereant potius, quam illorum imperijs minimum obloquantur. Hanc tam præpotentem tamque diu expertam tyrannidem nostri susceptores compescere certè deberent, atque eripere inopem de manu fortiorum, secus res habet: vtrique compositò fabulam agunt, istis illi sponte conuiuent, illos isti patienter ferunt: vt simile quippiam paræmiæ lupi, atque vulpis agi videatur. Quod malum quam latè pateat, nemo non sentit qui res Indicas vel summis digitis attingit. Remedium verò quale sperare liceat, ignoro, cum inde pernicies proficiscatur, vnde salus maximè petebatur. Sed publica lege, vt eiusmodi sceleri, & dolo occurratur, caueri iam dici-

212 DE PROVANDA INDORVM
tur, hætenus certè cautum esse videmus nihil.
Vt cumque id habeat, peruestiget spiritualis medi-
cus, an hoc quoque loco, vt solet virus insideat,
aperiatque diligenter, ac ferro resacet, nec parcat
igni, si opus sit, quippe cum in lethali profundo-
que ulcere, seueriora medicamenta tutiora sint.
Ac nescio an hoc loco de Magistratibus, Sacer-
dotibusque vsurpem illud sancti Leonis, inferio-
rum ordinum culpas ad nullos magis esse referen-
das, quam ad desides negligentisque rectores, qui
multam sæpè nutriunt pestilentiam, dum auste-
riorem dissimulant adhibere medicinam.

*Epist. 86.
ad Nicet-
sam, disp.
86. infe-
riorum.*

C A P V T X V I I .

De seruitio personali Indorum.

SEquitur, vt de seruitio personali Indorum
differamus, seruitium personale solemus in-
telligere quicquid utilitatis ex ipso hominum
labore, operaque percipitur. Quo in loco, quo-
niam impeditior, asperiorque est, & si quis
alius maximè necessarius, consistere aliquan-
tulum oportebit. Atque in primis Indos non
esse seruitute mulctatos, sed liberos prorsus, &
sui iuris ex iis, quæ in libro secundo disputa-
ta sunt, sumimus. Etenim, & publicæ leges,
ita statuunt, & consuetudo diuturna, & ratio
constans, ac certa, quòd qui nulla iniuria la-
cessunt, non possint reddi belli iure captiui. Nem-
pe sermo nobis est non de generali quadam
subiectio

subiectione, quam Aristoteles non admodum propriè vocat seruitutem naturalem, quàmque D. Ambrosius non natura introductam neque venditione comparatam, sed insipientiæ redditam dicit, ad Noë in Cham filium irreligiosum, maledictionem alludens: sed loquimur de civili legitima ac propria seruitute, quæ iure gentium victos victoribus subdit, quomodo solent definire Philosophi seruum, quicquid est, Domini esse. Liberi ergo isto modo Indi cum sint, operas illorum ac labores sua mercede frustrari iniquissimum est. Nam siue agrum tuum excolat, siue gregem pascat, siue domum ædificet, siue pabulum ac ligna comportet, siue onustus eat, siue literas cursor deferat, siue domi tuæ desidens ostia obseruet, denique quicquid operis agat, cuiusque vsui sit, dignus est operarius mercede sua, quam qui negat, sanguinis reus arguitur. Sic enim monet Spiritus sanctus in Sapiente, Qui auferit in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum, qui effundit sanguinem, & fraudem facit mercenario, fratres sunt. Et in lege Domini disertè positum, Non morabitur opus mercenarij tui vsque mane. Per Malachiam quoque se Dominus minatur testem velocem in eos, qui calumniantur mercedem mercenariorum suorum. Neque mitiora Iacobus Apostolus, Ecce, inquit, merces operariorum vestrorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit. Terribilis sanè clamor, qui pro subducta mercede aures Dei aduersus potentes, & diuites interpellat. Quod si in alieno iumento onerando, vel equo

Lib. 1.

Polit.

Lib. 2.

epist. 7.

Gen. 9.

Ecclesi. 3. 4.

Leuit. 19.

Malachi. 3.

Iacob. 5.

Mal. 3.

ferendo pretium domino iuste reppenditur, cur non iniquum valde existimetur hominis liberi corpus oneri laborive addicere, neque quicquam tamen soluere pro opera collocata? Illud quoque vigilantè audiendum, quod sermo diuinus non eos culpatur, qui mercedem penitus abnuunt, immane enim id atque inusitatum relinquendum putauit, sed eos nominatim perstringit, qui vel morantur vel imminuunt, vel quovis modo defraudant pretium sudoris alieni. Ne mihi igitur obsoletum à te cibum porrectum commemoras, ne vestem annuam, ne agelli portiunculam illius vstibus relictam referas. Adest iustus arbiter Deus, qui se etiam testem pro paupere & quidem velocem pollicetur. Quæres, quænam æstimatio iusta sit, vt scrupulus omnis tibi eximatur. Si lege præscriptum est pretium, vt in rebus plerisque est, ne alium quæras interpretem, quicquid de legitimo detrahis, rapina est. Si nulla lex est, communis æstimatio bonorum atque prudentium ponet modum, aut etiam vtriusque locantis, inquam, & conducentis mutua pactio, dummodo dolus omnis, & vis absit. Quo toto genere multum ac sæpe peccant, & patroni Indorum, & prætores, & ipsi passim parochi, dum subditis pro rerum occasionibus multa imperant, nulla aut pauca persolunt, qui neque à culpa eximi neque à satisfactione excusari villo modo possunt. Neque verò obsequendi facilitas, & prompta opera Indorum prætendi debet, cum genus hominum timidum ob id tam officiosum, atque obsequens se se præbeat, quod timeat sibi, atque consulat, dumque pœna liberetur,

liberetur, pretium non audet repetere; id enim seruilis ingenij est. Alioqui cum se possunt subducere ex oculis, neque plagas timent, egregie fugitant operamque detrectant. Igitur cuius operæ, cuius labori Indorum mercedem suam esse reddendam perspicuum est. Sed quoniam lege interdum præscriptum est, ut certus Indorum numerus Patrono detur ad hoc illudve negotium, ut ad pascenda pecora, aut agrum excolendum, fementemve faciendam, quod olim vsitatus erat, & nunc etiam temporis in nonnullis locis fit, quærunt multi, an id iniquum quoque sit, quod videatur seruitium personale introduci contra modo definitam quæstionem. Verum id sanè iniquum non est per se, cum tributi loco accipitur: Nam quam essent aliàs pensionem reddituri, vel argenti vel vestis, vel cæterorum, tantundem si remittatur Indis, pro operæ mercede reditum intelligitur. Vbi peruersitas illa cauenda est, nè eiusmodi onera inæqualiter Indos premant, sed per sortes, vicesque suas, tum ut huic detrahatur de illius tributo, quod ipse seruiuit, ac non huius sudoribus alius lucrum faciat. Itemque illud prouidendum, ne ob eas seruiendi vices sibi rebusque suis in necessarijs desint. Quæ quidem omnia dictare facile est, perficere verò, aut infecta emendare perquam difficile. Libero homini mercedem reddi oportere pro opera ostensum est: vtrum vero liberam quoque esse oporteat illius operam, ac nullo modo cogi, à multis merito quæritur. Mouet enim non parum hinc, quod liber homo si cogitur, liber non est, atque adeo qui ad opus inuitum trahit, non

leuem facere videtur iniuriam, seruile enim est pati vim. Inde verò non parum quoque vrget, quod si barbarorum ingenio, & voluntati indulgendum est, nihil operis vnquam fiet, nihil negotij conficietur, quippe qui otio desideant, ac sibi etiam ipsis vix necessaria laborent: alios verò nisi vi aut metu perculsi, nihili faciant, Atque hoc loco nõ disputamus de ea coactione, quæ affertur cum ipsorum interest, vt cum sibi oppidum ædesve ædificare iubentur, aut templa extruere, aut fundos colere, cæteraque rei, vel publicæ, vel familiaris officia, est enim in aperto res, cum etiam ingenui omnes ad ista compellantur, cum militiæ pacisve negotia ita fieri exigunt. Magistratus cum ista & indicit, & vrget pro officij sui munere facere non dubitatur. At Republic. hæc Indicana cum partim Europæis, partim Indicis hominibus constat coagmentataque sit, cumque sint multa, quæ nullo modo Hispani in his locis per se faciant, propterea quòd vel laboriosa, vel sordida ducunt, & vt quam maximè velint, non possunt tamen tanta perficere, quale est, humum effodere, rudera egerere, lateres cogere, onera baiulare, iumenta agere, cæteraque seruilia, quæ si desunt, breui omnis ciuitas deleatur, necesse est: ad talia igitur si sponte sua barbari minimè ducantur, an liceat fasque sit per vim, metumve compellere, id prorsus in quæstionem vertitur. De qua re sunt, qui Indis vsque adeo patrocinantur, seridò vt affirment grauem ferre iniuriam, cum ad ista coguntur: Hispanosque vel sibi seruire, vt in Hispania fit, vel si ingenui omnes esse pergunt, eos neque vesci, neque bibere iubent,

siquidem

siquidem qui non laborat, ne manducare quidem
 eum Apostolus vult. At si dura ista omnia viden-
 tur, deserant, inquit, deserant quam cupiditate
 non vtilitate terram occuparunt, & ad patrias
 angustias reuertantur. Quorum etsi dictu ap-
 paret liberalis, atque honesta sententia, tamen fa-
 ctu tā est & difficilis, & absurda, vt nihil præter-
 ea. Nam vt demus ex Hispanis non paucos posse
 seruilia ista tractare, propterea quòd natalis, edu-
 catioque non admodum abhorrent, & lucri spes
 potest fortassis excitare: tamen quota ista portio
 est hominum præ multitudine necessaria? Iubere
 autem vel ista cessare, vel nostrates ad sua re-
 meare, quis non videt, quam sit fidei & religionis
 lumen extinguere? Quamobrem non est impro-
 bandum, quod ciuitates omnes institutum re-
 nent, & seruant, vt Indorum ad ista necessaria mul-
 tudo deputetur, parèréque, si nolit, cogatur, dum
 modo & conueniens, vt dixi supra, merces labori
 retribuatur, & cum minimo salutis fortunarum-
 que suarum incommodo ab Indis ista exigantur,
 tum etiam inter ipsos iusta oneris vicissitudo ser-
 uetur, ne aliorum remissio, aliorum sit tribu-
 latio, sed ex æqualitate, vt dixit Apostolus. Si
 tria hæc custodiantur, nihil hîc inesse iniuriæ,
 nihil querelæ, primum proborum ac sapientium
 hominum consensus persuadet: qui & nunc, & ex
 ipso initio ita Remp. hanc administrandam intel-
 lexerunt, Deinde ipsorum barbarorum consuetu-
 do per antiqua ab ipsis Ingarum Regum exordiis
 ante Christianum nomen auditum multis sæculis
 conseruata. Postremo ius naturæ hoc habet, vt ad
 totius corporis, familiæ, ciuitatisve conseruationē
 necessariæ

218 DE PROVANDA INDORVM
necessariæ partes laborare iubeantur. Neque enim oculus calcare terram iubendus est, vel culinariam paterfamilias exercere. Vniuersa porro Indorum, atque Hispanorum multitudo vna eademque Resp. habenda iam est, non duæ quædam inter se disiunctæ, siquidem, & Rege, & lege vtuntur iisdem vtrique, & vtrique tribunal, & ius non aliud, atque aliud, sed idem certe. Quare quæ ab Indis nostris hominibus operæ impenduntur, non exteris & alienis collocari putandæ sunt, quod fortassis fallit nonnullos, sed suis potius ciuibus: quoniam & si testa ferro male cohæret iuxta Propheticum vaticinium, tamen eosdem statuæ huius pedes ambo componunt. Itaque mirandum non est, si testa ferro prematur interdum, illud potius optandum, ne penitus comminuatur, ac dissipetur. Denique Aristoteles magnus ciuitatis instructor, toto suo primo Polytico, aut nihil agit, aut hoc certè obtinet, vt secundum naturam in Repub. quidam seruiant, qui labori idonei sunt, quidam imperent, qui ratione potius præstant, dummodo alijs alij adiumento sint, oculosque alter ad videndum pedes alter ad ambulandum mutet. Quæ si vera sunt, manifestum est non esse ab æquitate alienum, quod publica diuersoria per vices suas, quas mitas ipsi dicunt, Indi & incolere, & viatoribus necessaria præbere pretio dato iubentur, quod ex veteri Ingarum disciplina nostri accepere, vt alia pleraque plena prudentiæ. Neque verò improbandum, quod mercenarij conductitij certo die, & loco adesse Magistratum decreto solent, quodque publicis operibus,

vt pontibus reficiendis, vijs expediendis, alijsque
 id genus distinentur. Neque illud vituperandum
 quòd peculiare ob causas ad domestica ministe-
 ria quibusdam locis attribuuntur, vt in xenodo-
 chijs, in religiosis domibus, tum etiam publico-
 rum nobiliũmve hominum, aut contra graui-
 ter affectorum, & indigentium seruitijs suo ordi-
 ne, & ratione assignantur. Abusio tamen illa am-
 putanda est, & pro iniqua ducenda, cum in eiu-
 modi mitaios (sic enim vocitant) siue mercena-
 rios iustum pretium imminutum est, vel maiora,
 quam vires ferant, imperantur, vel diutius reti-
 nentur quam pro ratione præscripta, quæ iniu-
 riosa sunt omnia, & ex improbitate hominum
 potius quam ex vllò verò iure profecta. Neque
 bona vnquam fide ista vsurpata sunt, sed magna,
 vel temporis, vel hominum corruptione. At
 personalia seruitia quæ diximus, publica autori-
 tate inducta sunt. Priuata verò an fas sit aliquan-
 do barbaros nolentes ad opera opportuna com-
 pellere, non tam dubitare videntur multi, quam
 ipso suo facto dubitandum afferunt. Deprehen-
 sus, vt tritissimo vtar exemplo, in media via
 Hispanus, cibi indiget sibi, pabuli iumento, aut
 etiam sarcinulis vectandis iumentum quoque. Orat
 Indum vt sibi subueniat, explicat causam, pre-
 tium offert, nihil ille mouetur, neque prece,
 neque pretio, neque verò flocci facit, vtrum
 viam ille conficiat necne, imo ne si intereat qui-
 dem. Hic facti nulla esse solet quæstio. Nam
 dicto citius Indus capillis trahitur, calcibus
 tunditur: sedulo statim, atque copiose cuncta
 administrat, adeo, vt plerique iactent nostratium,

220 DE PROVANDA INDORVM
tium, persuasum Indis esse à suo Zupaio, id
diabolo, nihil vt Christianis sponte impertiar
sed per vim omnino, & iniuriam. Quæ qua
quam militum licentiæ, & rapinæ fabula oppo
tunè inducta est, tamen res ipsa non admodum
abhorrere videtur à vero. Etenim qui barbar
rum confessiones pro veteri superstitione idol
rum sacrifici hodie quoque audiunt, feruntur gra
uissimas pœnas ei iniungere, qui se se aliqu
Christiano profuisse confessus sit. Neque miru
est eò vsque progredi hostis antiqui in Christi
nos odium, in suos quibus potest modis tran
fusum. Sed redeo ad rem. Cum eiusmodi ang
stia incidunt aut ijs similes, quod in his region
bus percrebrum est, quid Deum timèti viro age
dum sit, dicam, vt sentio. Primum si potest pacti
ne transigi, id multo prius ac melius. Vbi n
potest, si commodè conueniri potest magistrat
aliquis, qui publica authoritate cogat, adeund
est. Hic quoque si desit, vt deest persæpe, ac nego
grauitas vrget, nihil aliud præcipi potest, neq
breuius, neque planius, quam vt leges neces
tatis obserues, quæ tibi necessaria sunt quære
cum quam minimo proximi detrimento. Hor
sta certè aliqua vis, atque compulsio afferti p
test, & terroris quædam significatio, tanqua
puero alicui iusta, & commoda contemne
ti. Qua in re multum p' erumque iusti, & æ
limites transiliuntur. Quorsum enim verbera,
verba sunt satis? Quorsum plagæ, si vel me
incussus hominẽ subigit? Iam verò an on
baiulanda Indis imponere crimen sit, multi qu
ru

sunt. Nam prima illa tempestate Hispanorum has regiones peragantiū, magnā esse hominum factam iacturam propter eius generis duras molestias non dubium est. Quamobrem & olim sæpe, & nuper demum lege lata Indi onusti iter carpere prohibentur. Tamen consuetudo omnium propemodum secus habet, tum harum regionum incredibilis incommoditas, & penuria id veluti suo iure deposit. Sanè Indos onerari onustosque incedere per se quidem, neque iniquum est, neque perniciosum, cum ab antiquissimis annis, ita assuefacti sint, fueritque solemne toto tempore Ingarum, imò verò hodie quoque se suis sarcinulis ipsi onerent, quæ sæpe non leuius pondus habent, quam quod à nostris imponitur. Neque habet ea res plus miraculi, aut violentiæ, quam quòd in Europa baiuli onera etiam grandia dato pretio quovis vnde vis, portant. Quamobrem si & onus moderatum est, & via non longior æquo, & pretium non iusto minus, nihil res ipsa peruersi habet. Vtrum verò expediat necne Reipublicæ ista vel prohibere, vel sinere, non nostri arbitrij est decernere. Lex verò quatenus obliget consuetudine contra obtinente, nihil habet hîc propriæ difficultatis, sed commune est cum aliis plerisque. Certè ut est culpanda, vel detestanda potius veteranorum quorundam immanitas fœdissimè barbarorum ceruicibus abutentium, ita etiam quorundam delicata nimis hoc tempore trepidatio est
 impro

222 DE PROVANDA INDORVM
improbanda, qui non vident, non solum con-
suetum unicuique non esse molestum, verum
etiam iucundum, putantque omnium sensus, &
animos ex suis esse metiendos. Integrum æstivum
diem metendis frugibus insudabit rusticanus,
aut aratro ducendo, qui si quartam horæ partem
vtrumque genu humi figere iubeatur, necem si-
bi præfagiet certam. Est suus unicuique iucun-
dus labor. Itaque gentes Indorum apud nos baiu-
landis oneribus perassuetæ, si æquo plus non
virgeantur, neque iniuriæ, neque incommodi
quicquam subeunt, cætera, vt dixi, moderata
sint, pondere, labore, pretio.

C A P V T X V I I I .

De Metallorum operatione.

AT illud durissimum videtur imperium, cum
metallis effodiendis mancipantur, quod vlti-
que adeo ærumnosum & graue à priscis est iudi-
catum, vt quemadmodum nunc ad triremes dam-
nântur propter insolentia crimina homines facino-
rosi, ita olim ad fodienda metalla damnarentur
quod capitali supplicio proximum erat. Ad id er-
go homines liberos nihil mali commeritos adi-
gere inhumanum, atque iniquum valde videtur.
Deinde compertum est eo in labore multos absu-
mi, vel fatigatione fractos, vel discrimine extin-
ctos. Horror est dicere, quæ mineralium intri-
psa abditissimæ telluris viscera delitescunt.
facies sit, quæ vorago, vt verè tartarus ipse pater
videatur

videatur, neque ineptè Poëtæ olim gazas apud Plutonem reconditas fabulari sint. Chrysoftomus sui temporis laborem hominum in extrahendo metallo miratur, narratque eloquenter, verum illa omnia præ nostris fumus, & umbra sunt. Perpetua atque horrenda nox, aër crassus & subterraneus, descensus prolixus & perdifficilis, cum durissima rupe sæua contentio, statio periculosa, si vestigium nutet, actum est, humeris vectatio permolesta, per gradus obliquos, & male hærentes ascensio, cæteraque etiam cogitatu graua. Ad hæc cum argenti venæ in præruptis plerumque & inaccessibleibus rupibus sitæ sint, terraque inhabitabili, vt curentur, à patria extorres veniunt, solum aëremque mutant, facillimè valetudine afficiuntur. Quid verò vbi argenti viui effodiendi labor est, cuius vel tenuissimus halitus, cum igne circumclusus exhalatur, præsentem necem affert? Quid de gemmis explicandis dicam? In oppido Rio de la hacha, vocato cum essem, comperi duram Indorum seruitutem extrahendis conchiliis, summo mane in ratem imponebantur, in pelagus descendebant magnæ sæpe profunditatis, vbi integrum penè horæ dimidium halitu compresso vrinatorum more, conchilia, ostreaque conquirent immenso labore, summo periculo, cibus semper parcissimus: commercium omne interdictum: custodia omnibus nocturna communis: vitæ ratio molesta, ac liberis hominibus prorsus aduersa. Hæc diu actitata, serò tandem animaduersione digna emendata sunt, sed sunt tandem Rege Catholico id semel, ac bis, ac tertio inquirente,

rente, & agente. Itaque Indi omnes liberi declarati sunt, & ab eo labore cessare iussis; quicumque superstites tam diuturno labori reperti sunt. Ad eundem ergo modum, & metallorum effodiendorum non admodum dissimiles ærumnæ sibi debere non paucis videntur. Habent enim cum iniuriam contra libertatem Indorum, quod feruire cogantur alieno lucro cum tanto suo incommodo patria sæpe liberisque desertis: tum vero exitiale periculum, cum cœli mutatione, laboris molestia rei ipsius discrimine impendere videatur interitus. At si metalla curari desierint, si argentum è venis non eruatur subuersis à radicibus montibus, vt est apud S. Iob, si aurum ex fluviorum obicibus non cogatur, mineraliaque cætera negligantur, actum est, Indorum negotium & Resp. interijt. Neque alios fructus Hispani tanto Oceani circuitu quarunt, neque alia ex causa, vel mercatores negotiantur, vel iudices præsent, vel ipsi quoque sacerdotes plerumque Euangelizant. Argentum aurumque si desit & se subducat ex oculis, omnis frequentia, omnis comœtio, omnis ciuilis & sacerdotalis concursus breui euanescet. Testes sunt Insulæ Hispanica & Cuba, & sancti Ioannis, olim quidem frequentissimæ, dum auri materia circumfluerent, nunc penè desertæ & horridæ, postquam indigenarum penuria pretiosissima metalla, quæ illic abundant, elaborari non possunt: In omni hoc nouo orbe eas prouincias doctrina maximè florere cernimus, quas opibus quoque præstare constat, vt ad hoc commune emporium omnes vndique confluere videantur.

Equidem

Iob 28.

Equidem nescio vtrum potius faciam, querarne nostrorum temporum calamitatem, & charitatem refrigerentem, fidemque raro in quoquam inuentam, iuxta Domini verbum, tot animarum millia vt Christo lucrifiant, non satis merces videri dignas, quæ nostrorum animos excitent, auri argenteque cupiditatem longè plus valere apud nos, vt ista si desint, animarum salus pro nihilo fiat? An verò Dei bonitatem, summamque prouidentiam admirer, qui pro nostrorum hominum ingenio, vt gentes adeo remotas, & barbaras Euangelio adiungeret, aurum argentumque his terris tam copiosè donauit, hisque veluti illexit nostrorum cupiditatem, vt si charitas non inuitaret animarum, auri saltem cupiditas inescaret? Et quemadmodum olim incredulitas Israël salus fuit gentium, ita nunc Christianorum auaritia Indorum vocatio facta est. Quid enim? Siue per veritatem siue per occasionem Christus annuntietur? Sed in hoc gaudeo, sed & gaudebo, ait magnus Apostolus. Occasiones namque benefaciendi etiam Deus captat. Prima Euangelij diffusio ex trepidatione, & discipulorum ob Hierosolymitanam tempestatem nata est, Apostolis solis vel penè solis Hierosolymis persistentibus. Populus Israëliticus ob iram Dei sibi commeritam inter gentes dissipatus est, quibus magna ex parte saluti fuit. Itaque & populo suo iram, & alieno misericordiam eodem facto Deus impendit. Meritò Paulus compellat, cum ad ista venit, altitudinem diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei. Itaque quis non diuini consilij arcanum suspiciat, atque admiretur, qui aurum argentumque omnium

*Luc. 18.**Rom. 11.**Phil. 1.**Act. 8.**Deut. 28.**Hier. 9.**Tob. 13.**Rom. 11.*

P

morta

226 DE PROCVRANDA INDORVM
mortalium perniciem salutem voluerit esse Indor-
rum? Quamobrem quæ sine Dei offensa, & fra-
trum injuria adhiberi consilia possunt, vt ista ne-
que intercidant, neque imminuantur, ea à sapien-
te & religioso Reipub. administratore negligenti-
da non sunt. Et quoniam graui maturaque Theo-
logorum, iurisque prudentium consultatione non
ita pridem totum hoc de mineralibus per Indos
laborandis negotium tractatum est, extantque
leges prouinciales scriptæ, quo ordine, quæue mo-
deratione metalla eruantur, vt saluti commodif-
que Indorum prospectum sit, non mihi video
tantorum virorum sententiam improbare, multo-
que minus leges alias debere præscribere, quibus
tam aspera Indorum conditio temperetur. Tan-
tum capita repetenda sunt, breuiterque ponenda,
quibus eius rei facultas constringatur. Primum
igitur doctrinæ spiritualis ministri in his, qui me-
talla operantur, ne desint, vt sint qui Missas cele-
brent, qui in fidei rudimentis erudiant, qui mo-
rituros confessione excipiant, cæteraque necessa-
ria administrent. Deinde vt valetudini consulatur,
ne aut contrario valde cælo vtentes traducantur,
aut è longo valde tractu euocentur, aut laboribus
immodicis opprimantur. Mox, vt fortunis quo-
que suis non pessimè consuli sentiant, sed pretio
iusto tam molestus eorum labor compensetur, si-
nanturque lucella sua interim quærere. Adhæc vt
& valentibus opportuna alimenta suppeditentur,
& ægrotantibus solatia necessaria non desint. Ad
vltimum vt labor ipse distribuatur commode per
vices suas, ne diutius contra voluntatem suam à
patria abesse cogantur, neve vna prouincia sem-
per

per oneretur, alia semper in otio degat. Quas condiciones si, ut par est, legitime seruauerint nostri, quemadmodum à viris sapientibus enucleatè propositæ sunt, videntur tolerandi, ne commercio finito, cura quoque Euangelij concidat: at si negligentur hæc, & acerbius cum Indis tanquam cum mancipiis agatur, viderint ipsi, quas Patri pauperum & iudici orphanorum rationes reddituri sint.

Psal. 67.

CAPVT XIX.

Quibus modis salus Indorum per seculares ministros procurari possit.

Quoniam humanam ac ciuilem administrationem Indorum hoc libro explicandam suscepimus, & quibus ex causis & qualibus conditionibus tum Patroni tum Magistratus obstringantur, vtcunque licuit, exposuimus, superest, ut dicamus quæ maximè ad eum finem facere videbuntur. Neque nunc tamen expectandum est, ut de optima Republ. differamus, legumve ferendarum rationem, cæteraque rectoris artis persequamur, quæ neque facultatis sunt nostræ, neque si maximè forent, ad præsens institutum pertinerent. Tantum quæ proposito negotio, id est, ut Euangelicam salutem barbari consequantur, propius inferuiunt, ea attingenda sunt. Quorum caput est omnium, quod quidam rerum Indicarum egregius æstimator dixit, in barbaris prius esse

curandum, vt homines esse discant, deinde vt Christiani, quod tanti ponderis est, vt inde vel salus certa, vel certa pernicies expectanda sit. Etenim feritatem inter nationes barbaras plurimum reperiri Aristoteles recte monuit, quam non minus recte definiuit, vitium esse adeo exuberans, vt hominem feram potius efficiat. Tales vero habitus, etsi ille regionum extremo vel aestui vel frigori non falso alicubi ascriptus, tamen & frequentius, & certius est consuetudine maxime fieri, quod & alias docuit, & satis nos admonet huius Indici coeli mirae temperies. Hos igitur syluestres, ferinosque homines ad humanitatem traducere, urbanisque institutis accommodare prima debet esse cura moderatoris. Frustra diuina & coelestia docebis, quem ne humana quidem capere, aut curare perspicias. Prodest in ea re plurimum nostrorum hominum consuetudo, prodest cultus omnis externus, atque obseruantia maiorum, profunt conuentus certis, & diebus, & locis, poenaeque & contumeliae irrogatae negligentiae; honor, & praemia recte factis proposita: ex ipsis, qui elegantiores sunt, caeterorum magistros, censoresque constituere. Ordo vero quidam tum oppidorum, tum domiciliorum, vt non veluti cuniculi fortuitas sedes eligant, tum vero vt in conspectu, eorum omnis actio sit, neque latebras petere sinantur. Ad haec permixta illa ac sine villo delectu spurca habitatio, vbi simul & maritus, & vxor, & filius, & filia, & frater, & hospes, & canis ipse atque sus cubat, accurate auertenda est, quantum licebit, quae causa est nullius

7. Eth. c. 1.

2. Mag. mor. c. 5.

Sed. 16. Probl. 1.

7. Eth. cap. 5.

nullius pudoris, nullius paternæ reuerentiæ, generis quoque, imo & sexus contempti equinæ cuiusdam libidinis in obuia quæque sine vllò pudore grassantis. Quæ tamen neque breui omnia exigenda sunt, neque desperanda vel serò. Videmus certè non parùm esse perfectum, vbi nonnulla cura moderatoris effulsit, quæ si confirmata, vigilansque fuerit, non dubium, quin alium hominum statum efficiat. Vnus M. Franciscus Xauier, isque nulla ciuili potestate munitus, Insulam Morifertur ex immanissimâ feritate ad miram mansuetudinem traduxisse, neque adeo longo tempore. Quæ vero antiquorum inueterata consuetudine occalluisse videntur, vt in meliorem formam transferri nequeant, maioribus sua amantibus, peregrina penitus respicientibus; ea minorum, id est, puerilis, iuuenilisque ætatis accurata institutione emendanda sunt. Cui vni rei omni studio incumbere oportet rectores, si modo res Indorum aliqua ex parte curant. Iuuentutis, quæ ieceris fundamenta, eam tu perpetuo structuram reliquæ ætatis existima. Quamobrem non est quorundam contemnenda sententia, qui scholas, Ecclesiæ rudimenta, domicilia quoque & tempore procedente collegia nobilium maximè Indorum Hispanos viros maxime integros, & probatos curare debere censent, vbi à suorum consuetudine, quoad liceat, remoti mores nostros, sermonemque perdiscant, qui possint mox suis esse idonei præceptores. Quæ sanè sententia quamquam difficultates non paucas habet, tamen, vt minus prospere cedat, non poterit profecto non & plures, & maiores utilitates afferre.

*Lib. 4. de
vita Ige
naty.*

230 DE PROCURANDA INDORVM
Iam illud maximi faciendum est, vt ab Indorum
populis desidia, atque otium diligentius ampu-
tetur, cui & naturaliter dediti sunt, & vita sensu-
que omni torpescunt, vitiis quoque impuris non
parum capti. De qua re quoniam quæ satis esse
puto, supra insinuata sunt, faciemus ad reliqua
gradum.

C A P V T XX.

De ebrietatis malo barbaris familiari.

INter omnes verò barbarorum morbos, quibus
aleuandis atque tollendis inuigilare debet Chri-
stiani rectoris prouidentia, nullus aut commu-
nior, aut perniciosior, aut etiam ad curandum
difficilior ebriositate. Qui res noui orbis optime
callent, negant posse promoueri quicquam in re-
ligione, ac ne in qualicumque quidem institutio-
ne politica, nisi malum hoc latissimè sæuiens ab
Indorum finibus exterminetur. Ac profecto mi-
rabile est in tot tam vasti orbis nationibus reper-
tis, cum nullus vini vsus, nulla penitus notitia ex-
titerit, temulentiaè tamen vsque adeo vitium om-
nibus esse commune, vt pro raro miraculo sit, si
qui sobrietatem non odio, & ignominia prose-
quantur, id quod de Tucumanis, & quibusdam
aliis sanè paucis accepimus, nescio an falso.
Quanquam vnum illud ebrietatis malum incre-
dibile est dictu, quot artibus, quam variis, quam
exquisitis procuretur. Ex oryza Æthiopas, & Si-
nas

nas expresse quodam ac decocto humore ebriofas sibi temperare potiones vulgare est. Nostris indigenæ plerique ex fruge sua præmansa fermentum aquæ immergunt atque excoquunt; alij putrefacta potius vtuntur; vnde Sora ab ipsis dicta efficitur; quovis falerno potentior. Quidam ex ramulis quibusdam arborum decerptis sua vina conficiunt. Alibi ex palmulis expressus liquor ebrietatis mire efficax, quem & veteribus in usu fuisse scribit Chrysostomus. Insulani nonnulli serui saccareum succum quibusdam medicamentis ita inficiunt; vt vehementissima potio euadat, quam illi Guarapum nominant. Verum quid attinet innumerabiles temulentia species referre, vt quod in vna vite natura latere voluit, id peruersa ars ad tam multa transtulerit? Sed neque nouum hoc est; neque nostrorum barbarorum proprium. Scribit Plinius grauis author fuisse Occidentis populis suam ebrietatem fruge madida, Pluribusque modis, inquit, per Gallias, Hispaniasque nominibus aliis sed ratione eadem, Hispania iam & vetustatem ferre ea genera docuerunt (id est, instar vini diu in cellariis asseruati). Ægyptus quoque potus similes excogitauit. Nullaque in parte mundi cessat ebrietas. Hæc Plinius. Quo minus nostris barbaris irascendum est, quod vitis inopiam fruge compensant, suaque inde vina conficiunt, cum & veterum ista fuerint, & hodie quoque non dissimilia Cantabri in Hispania ex pomis factitent, & Belgæ ex hordeo exprimant. Quæ omnia potionum genera Siceræ nomine apud Hebræos comprehendere Hieronymus docet. Cura vero cibis vtantur Indi ferè vilissimis, & parcissimis, atq;

*Homil. in
c. 9. Esai.*

*Lib. 14.
c. 22.*

*In epist.
ad Gal.
c. 5.*

ingluuiem maxima ex parte ignorent, perpotandi tamen nullus est finis, nullus omnino modus. Ac mihi tā prodigioſe bibacitatis cauſā aliquando requirēti ea occurrit in primis, quā Plinius eodē loco inſinuauit. Namq; & hęc neceſſitas vitium comitatur, vt bibendi cōſuetudo augeat auiditatem, ſcitumque eſt, Scytharum legati, Quanto plus biberint, tanto plus ſitire Parthos. Perinde eſt enim vinolentiam bibēdo velle ſedare, atque ignem materia appoſita pergere extinguerē. Nam quod naturę appetitioni datur, moderatum eſt; at vitioſa, & præter naturam libido nullo expletur, vt præclare Ariſtoteles de pecunię auiditate dixit. Id etiam

Hom. 29. Chryſoſtomus bene admonuit ebrietati vacantes
in Genes. nunquam ſatiari, ſed quantum ingurgitāt, tantum ſiti flagrare, ita vt inflammatio quædam eis ſit vini

Eſai. 5. yſus. ſæſtuant enim vino ebrij, vt nos legimus in Eſaiã, ſiue vinum comburit eos, vt alij ſignificãtius legunt. Mihi verò præterea non ſolum delectatio ipſa potandi ab ebriis quæri videtur, ſed illa quoq; longè iucundiffima eſſe, quæ eſt ſumma infelicitas, mentis emotio. Sensus illam caliginem, & noctem offuſam cerebro, dulcem ſibi reuera eſſe ipſi barbari iactant, & rebus ipſis copioſe probant, cum potionibus interdum vtantur perquam acerbis, interdum ne potionem quidem vllam adhibeant, ſed ſucco pigmentiſve naribus reſumptis, in quo nulla eſſe poteſt ſaporis voluptas, ebrietatem accerſant. Nam in quadam inſula cum nauigationis commoditatem expectarem, didici ex Tabaco contuſo (genus id herbę eſt ad permouendum cerebrum mire efficax), ſeruos Æthyopicos naribus exorbere vim ſolitos, grauēque ſibi ac diurnam

turram inde temulentiam excitantes, pro magnis
 deliciis ducere, vt vix minis plagisque ab ea con-
 suetudine auelli possent. Verum præcipua causa tã
 effusarum comotationum, tamq; ardentis studij,
 Diaboli prorsus ars est, qui nescio quibus præsti-
 giis insanos homines. noctes diésque bibendo cõ-
 sumere pro summa felicitate, pro maxima religio-
 ne persuasit. De his planè loquitur sapiès cum ido-
 lolatrarum mores explicat, Tot & tam magna ma-
 la pacem appellant. Aut enim filios suos sacrifi-
 cantes, aut obscura sacrificia facientes, aut insaniam
 plenas vigiliis habentes, neque vitam, neque nu-
 ptias mundas iam constituunt, & cætera. Qui
 symposia barbarorum, & bibendi canendique vi-
 cissitudines, turbulentaque illas pernoctationes
 conspexerit, non potuisse melius significari dicet,
 quam per vigiliis insaniam plenas. Eam quoque
 antiquorum fuisse superstitionem, vt Deos suos
 effusa perpotandi licentia celebrarent, noctur-
 nasque cantiones, ac saltationes libidinis furoris-
 que plenas multo mero dedicarent, Philonis libri
 attestantur, Græcis pariter, atque Barbaris mira-
 contentione certantibus, vtris potius ebrietatis
 palma concederet. Hinc Pæanes, hinc Orgia,
 cæteraque impudentia omnis Deorum cultibus
 attributa. Quo etiam exemplo Balthasaris cõuiuæ
 temulenti simul bibebant vinum, simul Deos
 suos laudabant aureos, argenteos, æreos, fer-
 reos, ligneos, atque lapideos, vt scriptura com-
 memorat. Quare ebrietatis malum non simplex
 quoddam hominis vitium, sed vniuersæ Reipub.
 pestem existimare debemus, quæ & numero, &
 diuturnitate vires sibi maximas compararit.

*Sap. 14.**De vita
contem-
plat.**Dan. 5.*

CAPVT

CAPVT XXI.

Quæ mala ex ebrietate oriuntur.

Gal. 5.
1. Cor. 8.
1. Cor. 5.
Hom. 29.
in Gen.
Gen. 43.
Prov. 11.
Chrys. in
c. 5. Esai.
Conc. Turon. c. 48.
Arist. 3.
proble. 5.
lib. 14.

Satis quidem ad fugiendam ; detestandamque
 ebrietatem esse debebat, quod inter ea opera
 ab Apostolo numeretur, quæ qui agunt, regnum
 Dei non possidebunt, qui etiam tanquam vene-
 natam ebriosorum mensam vitandam docet.
 Quamquam ebrietatis verbo cum copiosam
 quandam saturitatem scriptura significat, non ne-
 cesse est crimen accipere, quemadmodum adno-
 tauit etiam Sanctus Chrysostomus, vt cum Ioseph
 cum fratribus inebriatum legimus, & apud Salo-
 monem, Qui benedicit, impinguabitur, & inebrians,
 ipse quoque inebriabitur, quod in bonum
 accipiendum esse, non est dubium. At vbi vera
 remulencia & ebrietas est, ibi crimen esse dubi-
 tare non licet Christiano. Satis ergo mala est
 ebrietas ipsa per se, quæ excludit à regno Dei.
 Sed sunt longè grauiora, quæ ab ea mala profi-
 ciscuntur. Verè enim à sanctis Patribus innume-
 rabiliū malorum fons perhibetur. Qua de re
 extat Magni Basilij elegans sanè, & copiosa ora-
 tio, cuius sententias exscribere, vt sæpe solet,
 videtur Ambrosius in libro de ieiunio, & Helia.
 Tribus ergo, vt compendio dicam, nocet vehe-
 menter ebrietas, Corpori, Moribus, Fidei. Ari-
 stoteles, & morbos, & causas persequitur in
 Problematis, Plinius in naturali historia. Ex
 nostris

nostris os aureum Ioannes ad suos Antiochenos,
 Non pauciores sed multo plures, & difficiliore
 animi, & corporis morbos immoderata vini pa-
 rit potatio, passionum bellum, absurdarum hye-
 mem cogitationum menti introducens, & cor-
 poris vim molliorem, & solubiliorem efficiens.
 Non enim ita terræ natura vexata aquarum super-
 abundantia continuè dissoluitur, vt corporis
 vis mollescit, & diffluit, & exilis redditur, vi-
 ni potu continuo ingurgitata. Cui Ambrosius
 concinit, Hinc phrenesis periculosa, hinc cal-
 culi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, & re-
 liqua. Neque tacuit ista sapiens, Sed quàm suf-
 ficiens est, inquit, homini erudito vinum exi-
 guum, & in dormiendo non laborabis ab illo,
 & non senties dolorem. Vigilia & cholera, &
 tortura viro infrunito, somnus sanitatis in homi-
 ne parco, &c. Quæ cum ita sint, verissima eo-
 rum mihi sententia visa est, qui immaturos plu-
 rimorum obitus in hac regione nimix ebrietati
 tribuunt. Sunt etiam viri pergraues, qui hanc in-
 feriolem, ac maritimam oram olim Indorum
 populis refertissimam, & numerosissimam, nunc
 adeo imminutam, ob id inter alia sentiunt, &
 prædicant, quod post Hispanos ingressos ef-
 frænate suæ sicerae, & quidem exitiali maxi-
 mè indulgeant, argumento esse, quòd monta-
 nos, quia & parcius bibunt, & natura frigidio-
 re sunt, multitudine etiam auctos esse videamus.
 Id sanè magno Christianis opprobrio est In-
 gam Regem barbarum, & idolis deditum ab
 ebrietate subditos sibi populos cohibuisse: no-
 stros vero, quos oportebat mores quoque per-
 ditos

c. 22.
 Hom. 1.
 ad Pop.
 Ant.

De Felicitate
 & ieiunio
 c. 1.

Eccl. 31.

ditos emendare, temulentiae incrementa tanta fecisse. Omitto interim tumultus quotidianos, plagas, neces ab eiusmodi computationibus natas, quod & Indis, & seruis Aethiopibus familiare est. Vidi ipse ex taberna duos semicaptos vino egreffos vix oboli causa, se mutuo vno eodemque gladio confecisse, & quidem extracto bis e percusso corpore praeter alterum ferendi furore. Itaque momento temporis exanimis ambo corruerunt. Neque enim frustra Salomon dicit, Cui va, cuius patri va, cui rixae, cui foueae? Cui sine causa vulnera, cui suffossio oculorum? Nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Adde quod sensum hominis ebrietas, etiam digesta reddit stupidum, & mentis aciem grauius obtundit, atque hebetat, obliuionem rerum omnium affert, & vt Plinius dixit, mortem memoriae. Quid vero attinet dicere oris illum foetorem, gestus improbitatem, incessus titubationem, quidvis loquendi temeritatem, importunas corporis fordes, caeteramque illuuiem, vt homo breui in belluam transisse videatur? Quae quanquam in omni genere ebrietatis damna reperies, nusquam tamen cumulatius, quam in istis barbarorum ingurgitationibus adeo portentosis, vt corpus instar vtris, aut canalis potius perennis, potu fluat, quae sane pestis valetudinis, vitaeque humanae tanta est, si nulla Dei praecipua cogitentur; nulla sceleribus intentata supplicia, tamen ob Reipub. incommoda diligentissime cuius legislatori, & magistratui cauenda, relegandaque sit. Corpora igitur infestat ebrietas, animos vero quid? Nempe nulla est morum corruptela maior. Audi, si vacat,

Basilium

Basilium in præclara de ista ipsa peste concione, Ebrietas, inquit, Dæmon est voluntarius ex voluptate animabus nostris inditus, ebrietas malitiæ mater est, virtutis inimica, fortem virum reddit ignauum, ex temperato facit lasciuum, iustitiam ignorat, prudentiam extinguit. Et post nonnulla, Quid opus est reliquam perturbationum cateruam enumerare, morum peruersitatem, promptitudinem illam ad iracundiam, ad querelas, celerem ac repentinam animi ad omnia mutationem, strepitum multum, ac tumultum, facilem ad dolos deductionem, ad omnes iræ motus inconsiderantiam? Voluptatis verò incontinentia omnis ex vini fonte originem, vimque habens, præceps ad omnem impuritatem, atque intemperantiam ruit. Animalium omnium libidinum fœditatem superat, cum bruta naturæ leges in hoc genere noscant, atque obseruent: ebrij tantum in mare fœminam, in fœmina marem quærunt, atque optant. Hæc Basilium, aliæque complura, quæ non augendæ orationis studio, sed quotidianæ experientiæ obseruatione prolata sunt. Obsidet hoc monstrum, atque infestat vniuersum terrarum orbem, verum nusquam grauius sæuit, quam inter hosce barbaros, apud quos ea est rerum omnium perturbatio, vt extremæ obscœnitates, & nefaria flagitia computationis furore admissa in magna laude ponantur. Canitur more solemni, conueniunt sine vilo discrimine omnis ætas, sexus, necessitudo: bibitur ad contentionem: dolia integra pene vno spiritu exhauriuntur: ducuntur choreæ perquam elegantes, saltitatur vsque dum Bacchus victos sternat: vigiliæ insania, atque petulanti

*Homil. in
Ebrieta-
tem &
luxum.*

tulanti libidine plenæ exiguntur : quidvis licet in quemvis, inuiolata lege computationis. Hic quæ dedecora humani generis pudet referre. Non paritur virgini, non defertur vel matri, nihil inter coniuges interest, furit etiam libido in viros, masculi in masculos turpitudinem operantur. Persas computationibus suis scorta tantum adhibere solitos Plutarchus refert, vxores nullo modo, quod dicerent, temulentiam fræna nescire. Ipse Loth vnus in vniuersa Sodoma iustus inuentus, ebrietate tamen victus filiarum incesta libidine non abstinuit, quid facient barbari? Quid meræ pecudes? Equidem assentior Pittaco duplices pœnas in ebrietate peccantes decerenti. Nam quamvis sciam Diuum Augustinum non incestum in Loth, sed ebrietatem culpare, Ambrosium quoque mitius in ebriorum crimina animaduertere, tamen Philosophi sententiæ nemo repugnabit, qui per ignorantiam excusari peccatum negat, cum ignorantia ipsa, & scitur causa peccati, & nihilominus non cauetur, nedum cum vel ob hoc ipsum placet, vt peccetur licentius. Ita prorsus res habet, consulto barbari temulentiam amant, tanquam libidinis omnis magistram. Sunt verò Bacchanalia hæc, aut Orgia, aut Cibellia, aut Lupercalia, aut quouis nomine appellari malis, non annua vt apud veteres, sed menstrua, vel quotidiana potius. Nullus est mensis, qui ea celebritate vacet, nullus cætus cogitur, nulla res seria initur, non nubitur filia, non paritur pecus, non foditur ager, non Deo sacrificatur nisi ebrietate optima duce præeunte. Vna illa publicas, priuatâsque res ornat, & magnificentiæ,

&

*In libr.
Nî Philosophandum sit
inter pocula.
Gen. 19.*

*Arist. in
Ethic.
Lib. 22.
con. Faustum, c.
44. In
lib. de
Abrahâ
cap. 6.
Arist. 4.
Ethic.*

& religionis argumentum. Misera prorsus stultorum hominum seruitus, qui cum ipsi natalibus parum à brutis absint, studio, atque opera omni contendunt, vt brutis quoque deteriores fiant. Mores quidem tales ebrietas efficit: Fidei verò ianuam intercludit, estque religionis Christianæ inter Indos hostis sæuissima. Præclare Beatus Ambrosius dixit, ebrietatem esse perfidiæ matrem continentiam Fidei, quod perspicue docet sermo diuinus, Sedit, inquit, populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. Quem ludum intelligat, quis ignorat? Vituli aurei adorationem explicant patres, & Paulus ipse, Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis, sicut scriptum est, Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. Certissimum est ebrietati esse sacrilegium plerumque coniunctum. Non ante Balthasar sacra vasa poposcit, ac profanè abusus est, quam temulentia imperauit, tum Deos suos cuique laudandi certamen exortum est. Reuera vinum, & mulieres apostatare faciunt etiam sapientes. Incredibili versutia Diabolus in hoc orbe omnem suum cultum ebrietate condiuit, omni vicissim ebrietati aliquid de suo cultu adhibendum docuit. Experientissimi morum Indicorum pro certo confirmant nullam esse paulo celebriorem computationem, nullas vigilas statas, quin peculiari superstitionis, & sacrilegij genere imbuantur: Huiusque sceleris obseruata est tanta calliditas, vt non aliter iam antiquum suum errorem & idololatriam tueantur, quam per occasionem solemnium computationum, atque cantionum.

*De Helia
& ieiun.
c. 12.*

Exod. 32.

1. Cor. 10.

Dan. 5.

Ecccl. 19.

240 DE PROCURANDA INDORVM
tionum. Huc maxime spectat omnis eorum Ta-
qui, sic enim vocant celebres cantilenas inter po-
tandum potissimum adhiberi solitas. Ipso sacri
Parasceues magno die, quo Domini Iesu Christi
mortem Christiani pie colimus, Satanæ artificio
flagitiosissimi ludi ab ebrijs barbaris aguntur mo-
re solemni: quod tantum nostræ sanctæ Religio-
nis ludibrium etiam à baptizatis iam multis In-
dis, vt nobis viri fide digni narrarunt, occultè
quoad licet, frequentatur. Atque in hoc genere
sunt alia plurima veteranis magis comperta. Quã-
obrem sanctissime est in Prouinciali Concilio in
hac vrbe celebrato decretum, vt eiusmodi com-
potationes tanquam idololatriæ fomenta sum-
ma diligentia excludantur, ac penitus exterminen-
tur: estque certa ac constans plurimorum senten-
tia frustra Indos Christianam Religionem doceri,
quandiu pestifera isthæc consuetudo inerti no-
strorum dissimulatione retinetur.

C A P V T X X I I .

*Quibus modis ab ebrietate Indi
compesci queant.*

VErum huic tam pernicioso malo & si non
dubitant omnes pij, & prudentes occurren-
dum esse, tamen quomodo occurratur, non est
omnium vna sententia. Sunt, qui non aliter ebrie-
tatem tollendam putent, quam vsu omni sicerae,
idest Indicæ potionis excluso. Id vt fiat grauissi-
mas

mas esse proponendas, & exigendas pœnas, si quis vel è fruge ea vina conficiat, vel confectis vtatur. Nisi enim materia omnis subtrahatur, nullo modo tantum incendium extinguere posse. Quorum vox nihil propemodum ab eorum sententia mihi abesse videtur, qui non ita pridem cum Romano Pontifice seriò agendum existimarunt, vt generali Ecclesiæ decreto vineæ omnes ab orbe Christiano extirparentur, relictis tantum in sacros vsus necessariis, quòd per vini immoderatam vim incredibilia mala dicerent euenire, idque in Septentrionalibus præsertim Europæ populis multis magnisq; documentis demonstrabant. Sed facilè horum est explosa sententia. Neque enim vt scitè dixit Chrysostomus, vino, sed vinolentiæ, fræna adhibenda sunt. Eadem certè causa, & pecunias nullas esse iubebunt, vt auaritiæ occurrant, & pretiosos pannos, vt fastus retundatur, & fœminas ipsas sepelire oportebit, ne libidine concitentur viri, quin potius oculos eruent, & linguam adiment, ne tanta peccemus. Omnino nihil est adeo sanctum, adeo bene prouisum diuinitus, quo non in perniciem suam abuti possit humana malitia. Et reuera sicut vinum decenter, & sobriè vsurpatum, & valetudini, & robori, & lætitiæ confert, quæ qui detrahit, iniuriam Dei prouidentia facit insignem, emendare volens quæ ille sapienter fecit, ita planè siceræ Indicæ portiones utilitates habent non contemnendas, quas qui prorsus adimit, non mediocriter miseros premit. Nam & robustam, & salubrem, & assuefactis non iniucundâ esse siceram (sic enim iam dudum voco istam vulgare Indorum potionem, siue Maicio, siue Cacao

Chrysof.
hom. 31.
in 1. ad
Cor.

Q siue

siue quovis alio genere constet) nullo modo negare possunt, quicumque ista experti sunt, genus verò hominum inops, & tenue nullas alias delicias agnoscens, hoc vno adiumento priuare velle inhumanitatis est. Ergo non res in culpa est, sed modus quærendus est. Atque in primis quamvis sicera omnis non prorsus interdicenda videatur, tamen rectè admodum & sapienter Regio edicto cautum est, ne fucatæ illæ, & præpotentes portiones oppidoque damnosæ conficiantur, qualis ea est, quam nostri foram dicunt. Nam vbi non tam potum, quam ebrietatem quæri constat, iure optimo vitiosum potionis genus prohibetur. Hoc ergo excepto, non placet omnem potandi iucunditatem barbaris adimere. Sed si rectè concessa in ebrietatem conuertant, iam seueriore pharmaco putredo hæc ressecanda est. D. quidem Augustinus valde in Africanas suæ ætatis compositiones stomachans, consilium dat Aurelio Carthaginensi Episcopo, vt placidè, suauiterque ista emendare conetur, Non ergo asperè, inquit, quantum existimo, non duriter, non imperioso modo ista tolluntur, magis docendo, quam iubendo, magis monendo, quam minando, sic enim agendum est cum multitudine peccantium, seueritas autem exercenda est in peccata paucorum. Sic planè cum liberis, atque bene morigeratis hominibus decebat Dei sacerdotem ingenuè agere, & ratione magis, quam lege, doctrina potius, quam potestate niti. Nam & nobiles Lacedæmonij ebrietatis remedium esse ducebant, ebriorum hominum spectaculum foedissimum conuiuiis suis proponere, vt in se discerent ea cauere,

Epist. 63.

Plutar-
chus in
vita De-
metrij.

cauere,

cauere, quæ in aliis tantopere abominarentur. At nostrorum barbarorum ebrietas longè alia via exterminanda est, quorum alij longè mores sunt, & ingenium natura ipsa feruile. Seruus verò, *Prou. 29.* vt dixit Sapiens, non potest verbis emendari, quod enim dicis, intelligit, sed obedire contemnit. Itaque & si exempla proponenda sunt, & si sacerdotales commonitiones, atque comminationes cessare non debent; tamen vt in vetustis vlceribus fit, asperiore medicamine sanies ista radenda est. Opus est potestate ciuili, opus est seria animaduersione in temulentos, ac nisi lege agatur, frustra surdis verba fient. Verum si putredo hæc ressecanda est, & tamen materia non demitur, quidnam remedij esse potest? Dicit quispiam. Audiui ex viro ornatissimo, eodemque totius rei Indicæ peritissimo plerisque videri difficilem, & permolestam eam cohibendi ab ebrietate prouinciam: sibi verò perfacilem, & iucundam. Cum me tantæ rei pollicitatione non mediocriter crexisset, subiecit præceptionem & mihi, & vt opinor, cuius prudenti valde probatam. Vituperabat ille eos, qui bibendi consuetudinem, aut ad certos calices definirent, aut priuatis mensis magnopere interdiceret. Censebatq; potius quandiu intra priuatos parietes priuatim ipsi biberet, etiã si fortassis excederent, vel dissimulandum esse, vel si proderentur, non admodum rigide excipiendum. At computationes publicas, statas, ac celebres, eas summis viribus esse exturbandas, ac profligandas, idque & expedire omnino, & factu non esse difficile. Vtriusque suæ assertionis causas afferebat egregias. Nam priuatim vniuscuiusq; per-

Q 2   potationem

*Provi. 30.
Epist. 63.
ad Aure-
lium.*

potationē infestē profecui tum difficile est, quod
larebras domesticas, atque horas importunas, &
inufitatas varietates peruestigare nemo possit: tum
verò nimis hoc arctum, & asperum est, ac meritò
verendum est, ne qui nimium emungit, eliciat
etiam sanguinem. Quamobrem B. Augustinus
quanquam ebrietati infestissimus, censebat ta-
men aliqua ex parte conuiuendum, sed feramus
hæc, inquit, in luxu, & labe domestica, & eorum
conuiuiorum, quæ priuatis parietibus continen-
tur. Atque hæc quidem antiquis eam & robustis
Christianis condonabat, barbaris & à patria su-
perstitione recentibus, quique iudicio parum ad-
uersus cōsuetudinem obsistere queant, non mino-
ra certè condonaturus. Et si enim ebrietas per se
quidem crimen est, tamen ob ea maximè vitu-
peratur, quæ parit mala: quæ tamen in priuata
mensa, neque ita multa, neq; adeo immania sunt.
Nam tota illa incestuosa libido, illa sexus fœdissi-
ma permutatio, mox cædes, truculentia, & quod
est omnium caput, scelerata idololatriæ obserua-
tio, in priuata mensa ignorantur, vbi præter con-
iuges, vix est alius? Quæ certè omnia in celebri-
bus, & publicis compotationibus effusissimè sæ-
uiunt. Imò vero horum causa licentius patrandò-
rum instituta sunt solemni more conuiuia, quibus
non solum licere sibi quidvis omnes intelligunt,
verum improbissima quæque audere splendidum,
& gloriosum putent. Ista ergo publica tollere pe-
nitus oportere dicebat, tum ob innumera, &
grauissima damna inde vt à primo fonte manan-
tia, tum ob pessimi exempli scandalum, quo Resp.
tota labefactatur. Neque verò id esse arduum, &
difficile,

difficile, non enim ita isthæc latere posse, vbi temulencia, & multitudine ipsa proditur, & temporum certa obseruatione deprehenditur. Quæ non differentis verba sunt tantum: sed res ipsa docuit expertum. Constituebat vir ille ex ipsismet Indis iudices, atque obseruatores, quibus negotium dabat, vt toto pomeridiano tempore conuentus omnes Indorum peruestigarent, si quem temulencia operam danter offendere, ad se se continuo deferrent, sin vel negligenter indagarent, vel inuentum scelus dissimularent, pœnas minabatur acerbas non temulentis, sed obseruatori, qui non quæsisset, aut indicasset, negligentia, aut malitia conuictum obseruatorem pro concione semel, atque iterum mulctari iubebat, tertio opus non erat, tanto omnibus terrore commotis, vt deinceps in detegendis ebriis solertissimi essent. Iam verò cum obseruatorum cuiusquam industria delata esset ebrietas, eò conuolabat, recenti, ac flagranti delicto obnoxios capiebat: primum leuiore aliquo supplicio contentus, secundo, ac tertio augebat pœnas, aliquot ex primoribus verberatis, aut etiam crine detonsis, quod Indis acerbissima iniuria loco est. Affirmabat, cum Prætoris Cuzquensis munere fungeretur, quæ vrbs omnium caput, atque altera nostris Indis Roma fuit, breui iis artibus effecisse, vt ne vestigium quidem ebrietatis relinqueretur, in remotissimas quoque prouincias temperatiæ exempla à maioribus suis transmissa Indi cæteri sequerentur. Sed negligentia, & socordia successorum rem tantam excidisse, & ad pristina temulencia studia reditum esse. Idem, cum Chuquisacæ essem, suscepit me hortante,

peffimum illum morem abolere, Petiit viciffim à me, vt in concione ea de re verba facerem, rei que foeditatem exprobrarem: ipfe focium, quo vtebar linguæ Indicæ bene docto, conuoçata ad fe Indorum concione legem de publicis computationibus abolendis promulgare perfuaderéque iubet: obferuatores deinde creat, quibus oppidi regiones distribuit, fe fe certiozem, nifi grauius vapulare malint, mature facere imperat. Quid multa? Semel deprehensa temulentia, vix fecunda animaduersione opus fuit. Verum omnes ifti conatus, nifi magiftratus omnes confpirent, facile corruunt. Reuera fi qua decet constantia, & zelo, præfecti, atque ij, penes quos fumma eft, negotium perfequerentur, poterat breui peffis hæc procul exterminari. Plerique rei difficultates caufantur, foecordiam ignauiamque fuam cum accufare potius ac dolere deberent. Quid verò ignauiam dico? De industria pernicies tanta conceditur, imò verò appetitur propter priuatas nescio quas commoditates. Alij Indorum operas larga ebrietate conceffa, fibi conciliant. Alij non folum bibere fiunt, verum ipfi quoque temulentiam propinant. Complures officinam ficeræ apud fe habent, publiceque coquunt, atque diuendunt, & apud fe computandi commoditatem offerunt. Neque tam turpis, infamisque quæftus pudet, neque ficeram qualemcunque, fed furiofam illam foram lege contempta vendunt, gladium vltro porrigentes infano. Atque hæc noftri Hispani factitant, lucrúmque eiusmodi ex animarum interitu etiam elegantiores religiofioresque captant. Quæ spes vltra reftat infœlicium horum

rum salutis, quando ab iis venena porriguntur, à quibus erat antidotum expectandum? Vtiam terribilem irati Dei gemitum non audiamus, quem Propheta quidam scribit, Propinabatis, inquit, Nazaræis vinum, & Prophetis mandabatis, dicentes, Ne prophetetis. Ecce ego strido subter vos, sicut stridet plaustrum onustum fœno. Omnino Christus Deus noster suorum scelere, & parricidio premi videtur, sic enim peccantes in fratres, in Christum peccamus. Paulus neque manducare carnes, neque vinum bibere libenter suscipit, modo fratrum saluti consulat: nos vino etiam composito fratrum animas enecare pergimus, vt lucrum vndecumque radamus. Hæc tota populi Christiani ignominia; siue eo, quo diximus, modo, & industria, siue alijs artibus quæ ab alijs piè & fructuose excogitatae sunt, omnino releganda est per publicæ potestatis ministros, & diligentissime danda est opera, vt publicæ saltem, atque sacrilegæ barbarorum temulentia, terrore, minis, pœnæ acerbitate, modis omnibus propulsentur. Si enim sibi persuadere debent, nihil neque religionis, neque disciplinae in Indorum animos influere posse, nisi omnium malorum fons ebrietas obstruatur.

Amos 2:

1. Cor. 8:

Rom. 14:

CAPVT XXIII.

De Prætoribus Indorum.

AD has igitur disciplinae Indicæ seueriores leges exequendas, quoniam & necessariae

Q 4

omnino

248 DE PROVANDA INDORVM
omnino sunt, & nisi seridè in præuaricatores ani-
maduertatur, superuacaneus erit labor omnis, ne-
que Sacerdotum est ita seuerè plectere, vt suo lo-
co dicemus, videtur multis, mihi que ipsi perutile
esse præfectos, iudicè sive peculiare dare. Cum
enim à curia frequentia que nostrorum Magistra-
tum longius absint, pleraque oppida, nisi suos ipsi
Prætores habeant, quos timeant, quos obseruent,
facile aut delicta latebunt, aut impunita relin-
quentur, crescetque impunitate ipsa quidvis per-
petrandi temeritas. Nam neque sacerdotalis offi-
cij est ista vlcisci, cum præsertim erit aliquid
atrocius vindicandum, neque Patronorum curæ
tutò committi possunt, à quorum potentia, & in-
iuriis, vt defendantur, indigent sæpè publica au-
thoritate. Itaque quod non ita pridem factitari
cœptum est, vt certis Indorum prouinciis sui Præ-
tores designentur, mihi non displicet, modò eo
sint pietatis Christianæ studio præditi, ea animi
moderatione, vt merito religionem omni officio
adiuturi videantur. Quorum tamen tanta est pau-
citas, vt vix eluceat, vtrum melius sit nullos Indis
esse rectores, an tales esse, quales permultos cer-
nimus, de quibus dictum videri queat, Quia co-
gnoui multa scelera vestra, & fortia peccata ve-
stra, hostes iusti, accipientes munus, & pauperes
deprimentes in porta. Verum hominis ista sit cul-
pa, non officij. Est enim perquam necessarium,
primum ad legum custodiam, morumque corre-
ctionem, vbi vel bestiali flagitio præ temulentia
peccatum est, vel frater à fratre violatus iniu-
ria, vel ipse summus Deus sacrilega superstitione
offensus. Deinde vt imbecillos à potentioribus
tueantur,

Amos . 5.

tueantur, Satrapas, Curacásque cohibeant, Patronos insolētius se se gerere ne sinant, iniusta, & dura seruitia non ferant. Mox vt disciplinæ ciuili humanóque conuictui assuefaciant, vt perditorum Hispanorum Indos deprædantium facem auertant. Postremò, vt quæ erunt publicæ utilitatis officia ab iis curanda, ne prætermittantur. Arque eo munere fungentem remunerari par est, idque ipsorum Indorū censu persolui non est iniquum. At illud perspiciendum, an, quæ Patronis tributa pendantur, ad ista quoque sufficiant. Ob eam enim causam solui diximus, quòd Rex tueri subditos, & iustitia regere debet. Viderint ergo qui nouis ad ista prætoriana officia pensionibus Indos grauandos putant, an satis in tuto Patronorum res sint, qui cum tanta emungant, parum ipsi, aut nihil ciuilis administrationis clientibus præstant. Hunc de præfecturis Indicis locum antequam præteruehar, admonendi sunt præfecti ipsi, ne tam se iudices, quam parentes exhibeant, neque prorsus solita in cæteros seueritate vtantur. Pueris se potius ludi magistros, quam forenses iudices cogitent. Neque iuris illa stricta norma ubique seruanda, sed strepitu omni remoto, ex æquo & bono plerumque iudicandum, id quod etiam salutariter edicunt Regiæ leges, quæ scripta, & rescripta ferè adimunt, & pietium, si quo horum opus sit, accipere vetant. Causas more patrisfamilias componere, & pro arbitrato agere, sæpe tutius, atque commodius, nisi atrox aliquod facinus accidat, quod rarum est, cum pleraque nugarum, & puerilium concertationum similia sint. Qua in re illud uiris grauibus vehementer displicere animaduerti,

250 DE PROCURANDA INDORVM
 animaduerti, quòd ab Indis testimonium iureiurando exigitur, cùm constet eos facillime peierare, utpote qui, neque ipsius iuramenti vim sentiant, neque veritatis studio tangantur, sed testimonium eo modo dicant, quò credunt iudici gratissimum fore, aut à primo quoque suæ factionis homine edocti sunt. Hos igitur iurare compellere, & ipsis exitiosum est propter infinita, & quotidiana periuria, & causæ ipsi valde incommodum, cum firmitudo veritatis nulla speretur. Multorum ergo sententia est in Concilio Provinciali edici oportere, ne ab Indis iurisiurandi religio flagitetur, idque lege lata eaueri debere. Etenim si pueri & infames à testimonio dicendo, à iuramento interponendo iure arcentur propter iudicij infirmitatem, falsitatisque suspicionem, cur obsecro Indi non longius amandandi sunt, quorum perspecta est plusquam puerilis inconstantia, & veri omnino contemptus? Quod cum experti satis essent Apostolici Inquisitores statuerunt, ut nobis aliquando dixerunt, Indi cuiusvis testimonium non esse pro integro accipiendum, imò ne iuramento quidem ut testem vrgendum, sed indicij loco habendum, si quid detulerint, perinde atque à puero quopiam, aut homine semiinsano res diceretur, quod ad inuestigandum quidem moueat, sed ad credendum minimè persuadeat. Prouidenter sanè & magna æquitate decretum, ut omnia sacri illius tribunalis. Quod si plerasque controuersias nisi iuramento interposito iuxta Paulum Apostolum non posse finiri contenderis, equidem causas ipsorum inter se ordinarias dixi supra velut à ludi magistro potius quam à forensi prætore

*In Conc.
 Turon.
 cap. 34.
 Summo-
 pere, id
 cautum
 est.*

Hebr. 6.

prætores transigendas. Extraordinarium verò, & atrocius cum quippiam emerferit, lege decernitur, quo ordine agendum sit. Neque enim omnem pedem idem coturnus decet, neque verò leges Romanæ, & sacræ in omni causa æquè testimonia omnium vel repudiant, vel admittunt.

CAPVT XXIV.

*Mores Indorum Christo non repugnantes
permittendos esse, & de concordia
Prætoris cum Sacerdote.*

CHRISTIANIS moribus, disciplinaque nostra sunt quidem barbari paulatim imbuendi, omnes verò sacrilegæ superstitionis, aut barbaricæ feritatis ritus sensim amputandi: attamen si qua in re illorum mores à religione, & iustitia non discrepant, non existimo facile immutandos, sed patrias, ac gentilitias consuetudines ab æquo non abhorrentes retinendas esse, secundum eas ius dicendum, quemadmodum Indici senatus Regia decreta continent. Qua in re valde peccatur à multis vel propter ignorantiam municipalium observationum, vel ob nimium, & præmaturum communicandi nostra feruorem. Hic non morabor Plutarchi philosophi illustre præceptum de gubernanda Rep. apponere. Vertere se ad mores civium cognoscendos oportet, atque eorum penitus exploranda, atque tractanda ingenia. Etenim statim mores, & ingenia conari mutare populi,

*In Politica
ca ad
Traianum.*

252 DE PROCVRANDA INDORVM
populi, nouisque ea legibus moderari extemplo
velle, non modo non facile, verum ne tutum
quidem omnino est, vt res quæ multo tempore,
& ingentibus viribus indiget. Simile ducit ex
vino perpulchrè, quod initio, bibentis arbitrio
regitur, mox sensim calefaciens hominem com-
mutat, & vertit ad se. Quamobrem multa dissi-
mulanda sunt, nonnulla etiam laudanda: quæ te-
naciùs hærent, & perniciosius lædunt, ea dexte-
ritate quadam in bona similia commutanda. Cu-
ius rei authorem luculentum Gregorium ma-
gnū profero, qui rogatus ab Augustino Anglorum
Archiepiscopo in simili causa, ita scribit Mellito,
Dicite Augustino Episcopo, quod diu mecum
de causa Anglorum cogitans tractaui, videlicet
quia fana idolorum destrui in eadem gente mi-
nimè debeant, sed ipsa quæ in eis sunt idola, de-
struantur; vt dum gens ipsa eadem fana sua non
videt destrui, de corde errorem deponat, &
Deum verum cognoscens, & adorans ad loca,
quæ consuevit familiarius recurrat, Et qui boues
solèt multos in sacrificio dæmonum occidere, de-
bet his etiam de hac re aliqua solemnitas immu-
tari, vt die dedicationis, vel natalitijs Martyrum
tabernacula sibi circa easdem Ecclesias, quæ ex
fanis commutatæ sunt, de ramis arborum fa-
ciant, & religiosis conuiujs solemnitatem cele-
brent. Nec Diabolo iam animalia immolent, sed
ad laudem Dei in esu suo animalia occidant, &
donatori omnium de satietate sua gratias agat: vt
dum eis aliqua exterius gaudia reseruantur ad in-
teriora gaudia consentire facilius valeant. Nam
duris mentibus simul omnia abscindere impossi-
bile

*Lib. 10.
Regis.
ep. 71.*

bile esse non dubium est: quia is, qui locum summum ascendere nititur, gradibus vel passibus, non autem saltibus eleuatur. Cuius etiam documentum exemplum profert in Israëlítico populo Ægyptiorum sacrificijs assuefacto, quem Dominus ab idolorum cultu reuocans, sacrificia vni Deo de pecudibus offerri imperauit. Quæ eo sunt fusius repetita, quo perspicua magis res fiat non solum præcepto Gregorij, verum etiam exemplo de bobus conuiuio maectandis, quos idolis suis sacrificare consueuissent. Quo planè modo conuiuia, & comotationes aliquando publicæ permitti barbaris possunt, ita dumtaxat vt in foro, quemadmodum Ingarum leges habebant, edant & bibant, vbi ebrietatis illa effusio non ita timenda est, cum testes habeat; ac vindices oculos nostrorum omnium. Denique quæ concedenda, quæ toleranda, quæ contrà. cominutanda, aut nullo etiam modo ferenda sint, dictabit abundè charitas Christi cum prudentiæ moderatione coniuncta. Superest tantum, vt ciuilem omnem potestatem admoneamus, vti in administranda Rep. Indorum cum Ecclesiastica germanè coniungatur, sitque Prætor Sacerdoti, quod Samuëli Dauid, quod Hieremiæ Iosias, quod Esaïæ Ezechias, quod Syluestro Constantinus, quod Theodosius Ambrosio. Facile quidvis perficietur, si gladius vterque consenserit, ac vaginam eandem induerit. Contra, nihil ita perturbat, labefactat, euertitque religionem, morumque doctrinam, ac mutua inter sacrum, profanumque contentio. Scriptum est, Vnus ædificans, & alter destruens, quid proficit eis nisi labor? Et rursus, Non est dissensionis

*Ecc. 34.
1. Cor. 14.*

1. Cor. 11.

Matt. 18.

1. Cor. 16.

Ephes. 4.

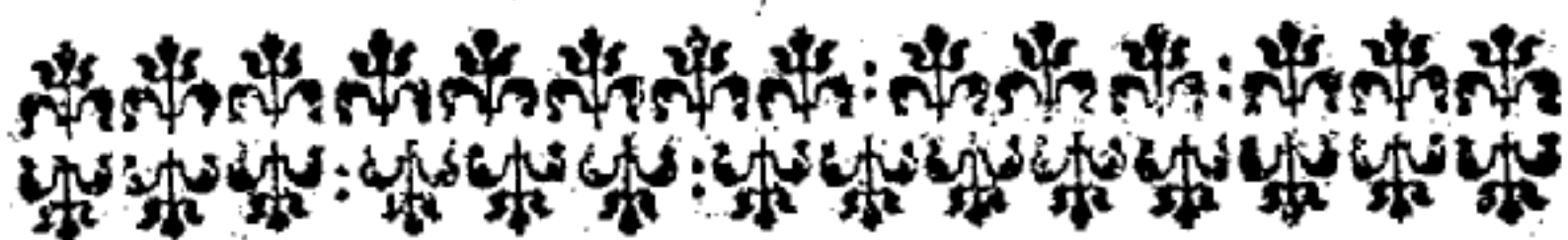
Phil. 2.

1. Cor. 10.

tionis Deus ; sed pacis , Et alibi , Si quis videtur contentiosus esse , nos talem consuetudinem non habemus , neque Ecclesiæ Dei. Et væ certè est illi , qui vnum scandalizauerit ex his pusillis , qui credunt in Christum. Omnia ergo in charitate fiant , omnia secundum ordinem , omnia in vinculo pacis. Nihil per contentionem , neque per inanem gloriam. Non quæ sua sunt , singuli considerantes , sed ea , quæ aliorum. Et si sunt igitur officia distincta , & neque sacerdotem decet arma tractare , neque iudicem sacrificia offerre , tamen idem animus , mens eadem , idem perducendi omnes ad Christum studium. Itaque sibi mutuo adiumento vt sint , omnibus modis curandum est : atque alter quidem in iis , quæ ad Deum , alter in iis , quæ ad homines magis occupatus vterque Dei oues pascant , & salutem suorum quærant , non quærentes quod sibi vtile est , sed quod multis , vt salui fiant.

DE PROCVRANDA
INDORVM SALVTE.

LIBER QVARTVS.

*Qualem oporteat esse ministrum salutis
Indorum, quibus Præsidijs hanc
prosequi debeat.*

CAPVT PRIMVM.

Excellentia Sacerdotalis officij.

VANQVAM omnis sermo diuinus sacerdotalis officij commendatione plenus est, tamen nusquam vel copiosius, vel breuius Euangelici doctoris magnitudinem edocemur, quam vbi ipsum sapientiæ fontem Dominum Iesum Christum audimus nouos suos discipulos alloquentem, atque in his numerosam horum posteritatem instituentem. Vos, inquit, sal terræ, vos estis lux mundi, ita omnem ad virtutem capessendam, ac regnum cœleste obtinendum vim admirabili

Matth. 5.

*De Nu-
ptijs &
concupis.
Ioan. 1.*

Ephes. 3.

1. Cor. 11.

Phil. 3.

1. Cor. 4.

mirabili breuitate complexus. Quæ enim duo, bono expetendo, ac persequendo necessaria sunt, & quorum vtrumvis si absit, difficultate vincamur, nempe vt bonum ipsum non lateat, tum verò vt delectet, quemadmodum Augustinus optimè vidit, quorum vtrumque Dei ipsius est proprium, qui & lux est vera illuminans omnem hominem, & omnem suauitatis fontem in se vno continet, ea in suos ministros deriuat, magnificèque communicat: vt tum splendore doctrinæ illustrandas hominum mentes à se intelligant, tum vitæ, morumque condimento auersa, ac veluti stomachantia mortalium studia non solum virtutis fastidio leuent, verum etiam propensius excitent. Itaque quod veteri prouerbio tritum est, sole, & sale nihil esse vtilius hominibus, id in Euangelico sacerdotio veritatis suauitate percepta, atque gustata situm esse nemo non sentit. Quam sui muneris excellentiam tanti facit Apostolus Paulus, vt datâ sibi gratiam ad illuminandas gentes, & prædicandas inuestigabiles diuitias Christi, toto orbe sole clariorem ostendat, tenebras noctemque omnem procul depellens, tum se formam, atque exemplar publico spectaculo proponat, ita alios sui imitatores esse cupiens, vt ipse sit Dei. Salis nimirum copiose functus officio laboribus, sudoribusque consumptus, vt diuinum saporem alijs impertiat. Nisi enim lique scat, & à se deficiat quodammodo, cætera condire sal nequit. An vero quisquam aliud quam salem cogitet, cum audit illa dicentem? Puto quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit tanquam morti destinatos, quia
spectaculum

spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus, Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo, nos infirmi, vos autem fortes, vos nobiles, nos autem ignobiles, usque in hanc horam, & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris, maledicimur, & benedicimus, persecutionem patimur, & sustinemus, blasphemamur, & obsecramus, tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc. An non hîc liquefcit, & totus à se deficit Paulus, vt Iesu Christi gustu auditores sectatoresque suos imbuat? Quid illud? Etsi immolor supra sacrificium fidei vestræ, gaudeo & congratulor omnibus vobis, id ipsum autem & vos congratulamini mihi. An & illud non est mente propemodum excidentis, Cupiebam ego ipse anathema esse pro fratribus meis? Fratres in locum suum apud Christum subrogari præ charitatis magnitudine exoptant, vt nobilissimi Græcorum volunt. Ac certè quandiu hæ lucernæ in candelabro Ecclesiæ illuxère, copiosa in domum Domini confluentium turba introitum patefactum, expeditumque habuit, quandiu hæ ciuitates munitæ à Domino in monte positæ steterunt, bellantium aduersus Christum machinæ, tormenta, visque omnis euauit, ac iuxta Prophetam, nullo modo præualuit, sed refugium potius præsidiumque hominibus imbecillis contra omnes hostiles iniurias conspicuum vndique ac tutissimum reddiderunt, quandiu denique, & in morden-

R probati

Phil. 2.

Rom. 9.

Greg. Nazian. in Apologético.

Chryf. in l. de compun. cordis, &

Hom. 1. de Laudibus Pauli, & 2.

& 6.

Hier. 1.

*Mal. 2.**Matt. 5.**Mal. 2.**Esai. 19.**Zach. 11.*

probati animi moribus salis naturam exhibuerunt, & sanati mortales, à mortéque ipsa vindicati, & Christum tanta gratia sapiebant, vt pro eo extrema perpeti gloriæ ducerent summæ. Tum sanè illa Dominus de suo Sacerdote libenter commemorabat, Pactum meum, inquit, fuit cum eo vitæ & pacis, & dedi ei timorem, & timuit me, & à facie nominis mei pauebat, lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas non est inuenta in labiis eius. In pace & in æquitate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniquitate, labia enim Sacerdotis, inquit, custodiunt scientiam, & legem requirent de ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Talis dum fuit Sacerdos Domini, tanta sanè, ac talia præstitit, lux enim mundi, sal terræ. At si sal euanuerit, quid sequitur? In quo salietur? Ad nihil valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Si in alios is esse desinat, qui iubetur, cæteros quidem vtilitate sua priuat, cæterum ita se ipse perdit, vt irrecuperabilis sit habenda quodammodo eius salus, & desperanda curatio. Neque in sterquilinum tantum projicitur, sed hominum quoque hîc pedibus proculcatur. Quam aptè propheticus ille sermo statim Euangelica ista subtexit. Vos autem, ait, recessistis de via, scandalizastis plurimos in lege, irritum fecistis pactum Leui, dicit Dominus exercituum. Propter quod & ego dedi vos contemptibiles, & humiles omnibus populis, sicut non seruastis vias meas, & accepistis faciem in lege. Infinitum esset cætera persequi, quæ contra hos fatuos Principes Tanaos, contra Pastores stultos,

vel

vel potius idola pastorum, contra se ipsos potius pascentes, contra vœsanos Prophetas, contra Sacerdotes contemptores, atque arrogantes, contra sterus solemnitatum, contra popularis plausus captatores, contra inexplebiles pecuniæ gurgites, cæterasque pestes Propheticus sermo declamat. Vix aliàs sancti Patres plenioribus velis feruntur in pelagus, quam cum de Sacerdotali contumelia oratio est. Gregorius certè vterque, & Romanus, & Nazianzenus, tam disertè, & copiose, vt nihil supra. Huius Apologeticum, Pastoralem illius nemo est, qui sine summa trepidatione legere queat, modo sensus aliquid habeat. Augustini iam presbyteri plenos dolore gemitus ad Valerium Episcopum suum quis sine pudore vsurpati à se nominis Sacerdos audiat? Cunctationem recusationemque Sacerdotij apud Ioannem Chrysostomum quis si virum inspiciat, non miretur? Sin orationis vim totis quatuor libris attendat, non assentiatur? Quid Hieronymi nimia pene modestia, atque humilitas Epiphaniij literis contestata, qui diu à tremendo altaris mysterio celebrando abstinuit, idque cum in monasterio versaretur, in quo multitudo fratrum nullum alium presbyterum haberet, excepto Vincentio, qui eadem verecundia ne ipse quidem sacra faciebat? Verum nisi fallor hos omnes sicut antiquitatis autoritate, ita orationis sublimitate, & gradiloquentia quadã superare videtur Dionysius magni Præceptoris magnus ipse discipulus. Is in epistola quadam ad Demophilum indignos munere suo Sacerdotes his verbis obiurgat, Si igitur quæ illuminat, Sacerdotum est sancta distinctio, proculdubio ille à

*Ezech. 34**Soph. 3.**Mal. 2.**Eccl. 3.**Hier. 5.**Mich. 3.**Epist. 148**In lib. de Sacerdotio.**In epistol. ad Ioannem Hierosol. traducta ab ipso Hieron.**Epist. 8.**ad Demophilum**Monachum.*

260 DE PROCURANDA INDORVM
Sacerdotali ordine, & virtute omnino prolapsus
est, qui illuminans non est, multoque sanè magis
qui neque illuminatus est. Atque vt mihi quidem
videtur, audax nimium huiusmodi est, si Sacerdo-
talia munia sibi assumit: neque metuit neque ve-
retur ea, quæ sunt diuina præter meritum perfe-
qui, putatque ea latere Deum, quorum sibi ipse
conscijs sit, & se Deum fallere existimat quem
falso nomine appellat patrem, audetque scelestas
blasphemias suas (neque enim preces dixerim) sa-
cris aris inferre, easque super signa illa diuina ad
Christi similitudinem dicere. Non est iste Sacer-
dos, non est, sed infestus, atrox, dolosus, illusor sui,
& lupo in Dominicum gregem ouina pelle ar-
matus. His plura aut maiora de Euangelici mini-
sterij, & culmine, & præcipitio qui expectat, cui-
que ad resipiscendum non ista sufficiunt, infatua-
rum se iuxta Domini sententiam, & nullo vn-
quam sale saliri posse demonstrat.

Matth. 5.

C A P V T II.

*Inter Indos maximè Sacerdotes,
prestare oportet.*

AT vulgaris est, inquiunt, isthæc Sacerdotalis
officij commemoratio, vetus ista querela est,
quam declamas. Est ita sanè, non dissentior. Ve-
rum nusquam æque necessaria commonefactio, à
nemine magis excellentia illa flagitanda, quam ab
eo, qui animas verbo Dei lucrificandas Christo
suscepit,

suscepit, & animas infidelium, idque apud Indos,
 hoc est, vbi adiumenta habiturus sit pauca, impe-
 dimenta quàm plurima. Vbi quo præclariùs opus
 aggreditur, tanto in maiore periculo versatur, ne
 dum quærit alios, ipse pereat, imo verò ne & se, &
 alios perdat, quod vtinam non tam verè, & crebro
 vsurparèt sermo diuinus, Laqueus ruinæ populi
 Prophetæ. Vtinam væ illud ex ore veritatis non
 audiremus. Væ vobis qui tulistis clauem scientiæ,
 ipsi non intratis; & introeuntes non finitis intra-
 re. Etenim vbinam gentium illa verius Zacharias
 proferre possit ignoro. De pecoribus occisionis,
 quæ qui possederant, occidebant, & non dole-
 bant. Et vendebant ea dicentes, Benedictus Do-
 minus, diuites facti sumus, & pastores eorum non
 parcebant eis. Quis verò non sanctas istorum vo-
 ces audit, cum Deo gratias agunt, quod de Sacer-
 dotio, & doctrina Indorum ditati ad patriam ar-
 gento onusti remeant? Et dicentes, Benedictus
 Deus, diuites facti sumus, non tamen parcent gre-
 gi, vt ait sermo diuinus. Sed voment aliquando,
 quæ male glutierunt, & gement, qui nunc trium-
 phant. Vox vlulatus pastorum (ita enim sequitur)
 quia vastata est magnificentia eorum, vox rugitus
 leonum. Et ego non parcam, ait Dominus, super
 habitantes terram. Tota ergo desolatio terræ inde
 profectò venit. Propter nefaria admissa Ophni &
 Phineës, ipsi quidem intereunt, populus autem
 sanctus turpiter terga vertit, & quod est dolen-
 dum, arca Dei ab hostibus capitur, & ludibrio ha-
 betur. Quærit Dominus virum, qui stet oppositus
 pro domo Israël, nescio an inueniat. Pastores, in-
 quit, stulte egerunt, & Dominum non quæsierunt,

Ose. 9.
Matt. 23.

Zach. 11.

Zach. 11.

1. Reg. 4.

Ezech.
22.

Hier. 10.

propterea non intellexerunt, & omnis eorum grex dispersus est. Nulla ergo alia causa quærenda est, cur Domini greges in his saltibus dispersi erent, quam verorum pastorum magna penuria in tanta mercenariorum minimè lupos arcentium copia. Neque frustra Paulus cum de prædicando Evangelio præcepta dat, Timotheum dilectum monet, sollicitè cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis. Sunt enim operarij mali, subdoli, qui non tam Christo seruiunt, quam suo ventri. Hi multi & multiplices nomine pastores, reuera versipelles lupi demoliti sunt vineam Domini Sabaoth, cauponantes verbum Dei secundum Apostolum, qui magnitudinem Evangelici prædicatoris admirans, & pondus Apostolici officij expendens vehementer exclamat, Et ad hæc quis tam idoneus? Verè enim Apostolicos homines postulat Apostolicum munus, Crucem Iesu Christi & verbis, & factis annuntiandi, & in illius obsequium orbem vniuersum redigendi. At nos aliter censere solemus. Et ad hæc quis non idoneus? Ad Indos docendos quis non sufficit, etiam si literis vacuus, etiam si moribus non ornatus? Quo minus mirandum est, si vbi sementis faciendæ cura contemnitur, nullus ibi, aut rarus fructus appareat. Mihi sanè iam dudum certa, & fixa sententia est, Indicæ Messis inopiam operariorum vitio, non telluris sterilitate contingere.

2. Tim. 2.

Phil. 3.

2. Cor. 11.

Rom. 16.

Hier. 12.

2. Cor. 4.

2. Cor. 2.

CAPVT III.

Contra eos, qui Indorum tarditatem accusant.

NEquē eos audiendos puto, qui quam in se deberent agnoscere, ac dolere culpam, in Indos rejiciunt, illorum ingenia nusquam non vituperantes, nosque dum contra asserimus, rudes rerum, imperitos, tyrones, infantes clamant, qui inepta quadam pietatis specie facile decipiamur: se veteranos, expertos, scientes, facto periculo, certa, & explorata proferre. Qui mihi *2. Reg. 16* Sibæ illius, quem Regum historia narrat, calliditatem imitari videntur, qui claudum Miphiboset herum suum, dum pro se non potest occurrere, & serui commenta diluere, accusans, proditionem suam in illius criminationem vertit, atque hoc astu eum de omni fundo depellere pergit. Sed *Psal. 148.* Dominus erigit elisos, & soluit compeditos, & illuminat cæcos, pupillum & aduenam ipse suscipiet. Accusant igitur Indorum tarditatem ad capienda Fidei mysteria, obtusos esse, hebetes, truncos, qui nihil præter sua farra, cibosque crassos cogitare queant, ad cœlestia, & spiritua- lia cognoscenda stupidi, brutique sint. Frustra in iis edocendis tempus teri, denique post annos iam quadraginta ab Euangelij ingressu in tam im- mensa turba vix quenquam reperiri, qui symboli duo capita intelligat, quid Christus sit, quid vita

æterna, quid Eucharistia, vel crasse agnoscat. Pe-
 cudes potius habendos, quam homines. Verum
 qui ista iactant, respondeant mihi velim, qua di-
 ligentia, qua industria, qua constantia istos ipsi
 erudierint, aut ab alijs eruditos norint. Recita-
 tur bis terve in hebdomada symbolum, idque
 Hispanico idiomate, cæteræque orationes eodem
 modo: iubentur deinde Hispanica isthæc edisce-
 re, ac memoriter recitare, quorum ne syllabam
 quidem intelligunt, & pronuntiant ridiculè. Vul-
 garis, ac tritus doctrinæ tradendæ iste est modus.
 Hucusque Evangelici Catechistæ cura se porri-
 git. Vbi elegantius exquisitiisque res agitur, pro-
 cedit eatenus, vt sermone Indico composita quæ-
 dam in Catechismi formulam pueri recitent, quæ
 ipse Sacerdos ne attingit quidem, plerumque quia
 haud intelligit, quippe cum præter paucas vocu-
 las ad seruitia imperanda, cibosve petendos, lin-
 guæ Indicæ prorsus sit infans. Quod si peritus sit,
 quod rarum est, mysteria fidei, & regulas neque
 explanat, neque verò satis nouit, inepta quædam
 & friuola concionatur, vt mentam belli tempo-
 re dicas, si qua fortè attingit, ita alienè, ita parum
 auditorum sensibus accommodatè, vt nihilo ma-
 gis intelligantur. Quis verò vnquam Catechista
 rationem auditorum exegit? Quis interrogan-
 do ex ignotis nota fecit? Quando Indus audiuit
 à Sacerdote suo, Heus tu fac memineris à me di-
 ctorum, pensum hoc in triduum tibi tribuitur, vt
 Christum, quem nos Christiani adoramus, quem-
 que illic imagine expressum vides, & Deum esse
 scias regnantem in cœlo, ex omni æternitate, &
 hominem factum in terris propter donandum
 nobis

nobis regnum cœlorum. Si rectè responderis, laude, & præmio afficeris, sin perperam, publicè lues? Quid simile vnquam factitatum? Denique perinde Indis doctrina traditur, atque cum à mendicis stipis colligendæ causa precationes, aut versus aliqui cantillantur, qui illud tantum spectant, vt dicendo ipsi ad finem vsque perueniant carminis, vtrum verò auditores, vel attendant, vel delectentur; pecunia iam accepta, non admodum curant. Tota ergo catechizandi ratio vmbra-tilis est, & ludicræ similis. Ego verò si homines ingenio acerrimo, & discendi percupidi tales præceptores nacti essent, nihil aliud quam vt duplo ignorantiores euaderent, doceri isto modo arbitrarer. Olim in symbolo addiscendo, & intelligendo mysteriisque Fidei agnoscendis viri ingenio præstantes, & literatura celebres diu in Catechumenorum ordine tenebantur, cum Ecclesiastica disciplina vigeret, neq; ante ad Fidei Sacramentum admittebantur, quam multas ab Episcopo de symbolo conciones audissent, diu & multum cum Catechista contulissent, post quas omnes curas, & meditationes, magnum erat, si recta sentirent, consentanea responderent, quod religionis nostræ mysteria altissima, vt re vera sunt, ac difficillima intellectu haberentur: & nos valde supini, atque oscitantes grauitè Indos vituperamus, tardos, ac stupidos criminamur, quòd ea non teneant, quæ neque tradidimus ipsi, neque ab alijs illi accipere potuerunt, sublimia præsertim, & ab eorum sensu & consuetudine longè remota? Alioquin si tanta istorum est hebetudo, tam obtusum ingenium, quid causæ est, quòd Fidem à nobis cum non

didice

*Polus in
Prol.*

didicerint, didicerunt tamen alia tam multa, tam
difficilia, ipsis omnino antea inaudita, idque tam
probè, vt cum nostris certare queant? An non
musicos modos, & numeros tum voce, tum tibijs,
& plectro passim perquam concinnè reddentes
Indos audimus? Quidam etiam componentes pe-
ritos cantus Magistros videmus? An non Ecclesia-
stica officia peragere ritè solent? Scribendi, pin-
gendi, & quidvis fingendi alios aliàs artifices quis
ignorat? Quid quod lites ipsi, & intendere, & de-
pellere mirè iam norunt, cum heris vt suis sæpe
contendere, interdum etiam superare videamus?
Quæso vnde artes istas hauserunt? A quibus didi-
cerunt? An ad ista omnia ingeniosi & prompti, ad
sola salutis suæ necessaria documenta inepti, & tar-
di? An potius si quam in istis humanis magna
etiam ex parte non necessarijs curam vigilantiam-
que præstiterunt nostri, parem in doctrina Fidei
tradenda præstitissent, non ita tardos discipulos
offendissent, non ita ignaros reliquissent? Equidem
sic opinor, neque ab ea opinione auelli vnquam
potero; quin pessimo præceptorum, omnes esse audi-
tores hebetes credam. Certè huius Regni Piru
multo maximam partem diligenter lustraui, & vt
de cæteris Indorum nationibus nihil modo pro-
nuntiem, hos ingenij expertes nullo modo prospe-
xi, quin magna ex parte subtiles, acutos, quidvis si-
mulandi, ac dissimulandi non imperitos artifices.

CAPVT IV.

Contra eos, qui peruersitatem morum Indorum Fidei non receptæ causam asserunt.

ID ita habere cum plerique fateantur, tamen ab Indorum accusatione non recedunt: sed alia ex parte eos adoriuntur, vt ignorantiam non suo, sed istorum vitio tribuendam probent. Aiunt acutos quidem esse neque ingenij expertes: verum natura prauos, ad malum procliues, boni omnis hostes, sapientes, vt faciant malum, bonum autem facere nescire: tanta peruersitate salutaria sibi fastidire, vt non solum ad intelligendum, & discendum nihil laborent, sed etiam statim respuant, atque auersentur, ita nihil illis hæere memoriæ, nihil intelligentia percipi, propterea quod voluntate ad Christiana omnia alienissima sunt. Argumento esse manifesto, quod Christianorum consortia diligenter euitent, ad Ecclesias non nisi inuicocœant, patres spirituales suos, si paulò accuratius eorum mores emendare pergant, conspiratione facta per falsas criminationes ad se depellant, nihil pium, & salutare nisi per vim agant, præsentem tantum Sacerdote Christianos se simulent: clanculum vbi datur facultas, auitas superstitiones studiosissimè obeant. Denique ipsos cultiores, & elegantiores inter nostros nutritos, quos Ladinos appellare

Hier. 4.

pellare solemus, quos oportebat magis Christianis moribus pollere, decuplo cæteris esse peiores, cuiusvis sceleris egregios fabricatores. Pueros, qui ad speciem pij, probique sint inter nostros, vbi primum se ad suos receperint, ne gustum quidem probitatis vllius præferre, sed cæteris grauiora audendi duces esse, & Magistros, vt in istos omnes vetus condemnatio permanere videatur, Quoniam nequam est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum, & non potest mutari cogitatio eorum in perpetuum. Atque hæc sanè differunt non ij solum, qui negligentiae, ac somno suo præferre excusationem vndecunque velle videntur, verum etiam homines pij, religiosi, non indiligentes, & qui pro longo rerum vsu eximie ista calle re existimantur. At nisi ego vehementer fallor, horum quoque oratio magna ex parte aberrat à vero. Non enim ideo Euangelium ab Indis receptum non est, quia illorum mores prauis sunt, sed ideo potius moribus prauis sunt, quia Euangelium non receperunt. Prudenter, & verè quidam nostrum scripsit Pater non videri sibi ad Indorum horum animos penetrasse Euangelium, sed ad speciem tantum receptum: neque enim fieri posse, si in intimis sensibus radices egisset, quin copiosos, manifestosque fructus cerneremus. Quid enim potentius verbo Dei? Quid ad immutandos homines efficacius? An est vlla tanta peruersitas morum, quam non emendet spiritus Christi? An est vlla tam effusa barbaries, tam horribilis feritas, quam non domet, ac mansuefaciat lex gratiæ, si penitus animo admittatur? Certè Dominus vocare venit peccatores non iustos ad poenitentiam

Sap. 12.

Matt. 9.

rentiam. Opinor Paulum ijs prædicasse, quibus dicebat. Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri, obsecro, quænam intelligit, cum dicit, Hæc quidem fuistis? Non solum egistis, verum etiam consuetudine in illa veluti versi eratis. Quæ illa? Relege superiora. Nolite errare, neque fornicarij, neque idolis feruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Et hæc, inquit, fuistis. Non video quæ his horribiliora nostris barbaris obijci possint. Et tamen ex illis sæcibus, ex tanta sentina mundauit Dominus sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, In ouili Dominico Leonem, & Pardum, & Ursum simul cum oue, vitulo, & agno futuros, & omni feritate deposita eodem pabulo pascendos diuinus Propheta describit. Quin etiam venenosas omnes bestias lusui potius, quam horrori futuras, cum primum paruuli manum senserint. Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis, & in cauerna reguli, qui ab lactatus fuerit, manum suam mittet. Non nocebunt, & non occident in vniuerso monte sancto meo, quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes. Huic igitur salutari aquæ diuini sermonis, huic lauacro purissimo, & fecundissimo nulla est tam pestilens plaga, quæ non cedat, modo vim illius admittat. Et qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur. Et mox post pauca, Et leuabit signum

1. Cor. 6.

Tit. 2.

Esai. 11.

Ibid.

270 DE PROVANDA INDORVM
num in nationes, & profugos Israël congregabit,
tanta ferarum, & venenatorum commemoratio-
ne quid aliud significat Spiritus Sanctus, quam
nullius nationis, aut gentis quamvis noxios,
quamvis malignos mores Euangelicæ gratiæ ob-
fistere posse, sed cedere, cum primum illius Par-
uuli de radice Iesse signum acceperint, vimque
persenserint? Hoc tam illustre & Apostolicum,
& Propheticum testimonium credo nemo con-
temnet. Sed cur in illius temporis gentibus ista
locupletissimè impleta legamus, in nostri sæculi
gentibus potius desideremus, quid putas causæ
esse? Profectò si merita inspicias hominum, non
erant illi meliores; si naturam; vtrique homines,
vtrique eadem massa infecta propagati. At illi in-
genio & quodam vigore naturæ longè superiores.
i. Cor. I. Profus ita est. Verum quid hoc? An contemne-
mus Paulum contra admonentem, Videte voca-
tionem vestram fratres, quoniam non multi po-
tentes, non multi nobiles, non multi sapientes
secundum carnem, sed quæ stulta sunt mundi
elegit Deus, vt confundat sapientes, & infirma
mundi elegit Deus, vt confundat fortia, & igno-
bilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea,
quæ non sunt, vt ea, quæ sunt destrueret? Quam
copiosè quam fortiter istos naturæ observatores,
& venditores refellit diuinus Apostolus, adeoque
naturæ nostræ imbecillitatem, & abiectiorem
non repugnare gratiæ ostendit, vt etiam commo-
diorem affirmare videatur, propterea quod humi-
litem plurimum iuuat, quæ ad gratiam conse-
quendam, & prædicandam maximi fit. Hos ergo
cum natura vique adeo humiles, vsque adeo man-
fuetos, & patientes cernamus, qui possumus inde
Euange

Euangelij introitum excusare, vnde maximè inuitatur? Sed neque isti vsque adeo inepti sunt, neque ita stupidi, neque verò ab æquo, & honesto tam auersi, quin, si suo quodam more ducantur, non facile consentiant, tametsi cum antiquis illis ingenij cultu & doctrinæ exercitatione nullo modo sint comparandi. Cur ergo illorum tanta messis, horum tam tenuis, & inops? Expende omnia subtiliter, & ad altiore[m] reuoca intelligentiam, inuenies potissimam causam in eo esse, quod diuinis, & occultis quidem, sed iustis consilijs, antiquis gentibus prædicatores fuerint prædicatione sua digni, cum nostris tam sint plerique indigni, vt longè plus euertant, ac dissipent, quam ædificent, atque plantent. Itaque præcipua causa ad ministros parum idoneos redit. Quæ namque est prædicatio nostra? Quæ fiducia? Signa certè non edimus, vitæ sanctitate non eminentus, beneficentia non inuitamus, verbi ac spiritus efficacia non persuademus, lachrymis, ac precibus à Deo non impetramus, imo ne magnopere quidem curamus. Quæ ergo nostra querela est? Quæ tanta Indorum accusatio? Pudere nos potius deberet vitæ nostræ, horrore esse tantus Dei contemptus, odio esse tam supina fratrum nostrorum pereuntium obliuio. Et cum ad Apostolicum hocce munus gentibus Christum Euangelizandi deberemus esse lectissimi, sapientia, & sanctitate mirabiles, venimus sordidissimi quique & omnibus rebus extremi, vbi illud est, Parati omni poscenti vos rationem reddere de ea, quæ in vobis est, spe? Vbi & illud: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde? Et Filius hominis non venit animas

1. Pet. 3.

Mat. 11.

Luc. 9.

272 DE PROVANDA INDORVM
mas perdere, sed saluare? Atque illud fixum, ra-
tumque maneat sine vlla dubitatione, quod Indi
non induerint Christum maxima ex parte mini-
strorum tum negligentiae, tum improbitati esse
tribuendum.

CAPVT V.

*Messsem esse copiosam, modo operarij
idonei non desint.*

Quamobrem rectè prudenterque scripsit Po-
lus rerum Indicarum & indagator curiosus,
& aestimator prudens, tribus ex causis videri sibi,
tam multo tempore, tam modicum promouisse
Euangelium apud Indos. Primum quòd exempla
praua nostrorum hominum fidem prædicationi
Euangelicæ derogarint. Deinde quòd in cogno-
scendis, extirpandisque erroribus, supersticiosif-
que opinionibus nullam prædicatores operam
collocarint. Postremo, quòd vtilitatibus, politi-
cæque administrationi Indorum vix sexò consuli
cœperit, quibus ex omnibus subtiliter ille colli-
git, falsò Indorum nationem, aut tarditatis, aut
pertinaciæ accusari, cum neque rectè viuendo,
neque apte docendo à nostris sint conuenienter
legi Euangelicæ instituti. Neque dubitandum
esse, si illa, vt par est, adhibeantur, quin futurus
sit fructus longe copiosior opinione multorum.
Nouimus ipsi qui pro vulgari existimatione de
ingenio, salutèque Indorum desperatè sentirent,

&

& ab ijs edocendis vehementer abhorrent, qui mox obedientia perurgente animum appellentes ad rem, fideliterque ministerio suo functi, ante non longum tempus tanta de insperato fructu spe ac voluptate perfunderentur, ut nihil sibi acerbius cogitarent, quam ut ab Indorum doctrina auellerentur, qui nobis palam, serioque confirmant, se se facto periculo abunde didicisse non mediocres fructus sperari debere, modo sacerdotes diligentia, & tolerantia operi suscepto non desint. Neque verò ita nihil est actum hactenus, neque labor omnis ante actus adeo cassus & irritus, quin si & tempora tumultibus plena cogitentur, & curæ ministrorum, ut parcissimè dicam, sua magis, quam Christi quærentium, non amplius effectum sit, quam esset meritò expectandum. Neque tam sunt Indi omnes infideles, neque vsque adeo à Christo alieni, & auersi, ut plerique iactant. Nouit Dominus qui sunt eius. Profectò Ianaconæ nostri, id est, Indi nobis familiares, si quemadmodum fidei nostræ assuefiunt, ita etiam mores Christianos spectarent, non dubitandum esset, quin sicut fide & notitia religionis Christianæ cæteros Indos Atunlunas longe excellunt, sicut etiam morum integritate superarent. Sed quæ vident, discunt. Rectè credentes vident, credunt & ipsi rectè, improbè agentes vident: discunt, & ipsi improbè agere. Ego certè opinor non solum ætate nostra, sed superioribus quoque patres nostros in gètes horridiores, & magis à vero auersas incidisse, fructificasse tamen copiose, quod diligentia, ardore, patientiaque sua difficultates omnes euerterint.

*Eccl. in
hist. "
Anglo.*

*In tertio
rom. Con-
ciliorum
prope ini-
tium.*

*Greg. ter-
tius in
epist. ul-
tima ad
Bonifa-
cium.*

*D. Bern.
in vi. il-
lustr.*

cerint. Legat qui volet antiquos Anglorum mo-
res: duriores nostris Indis inueniet: ac Augusti-
nus, Laurentius, Iustus, Mellitus cæterique à
Sancto Gregorio missi quanta effecerunt, quam
gloriosa in Insulæ illius conuersione? Turin-
gos, & Saxones, aliasque nonnullas Germaniæ
nationes vsque adeo barbaras extitisse olim, vt
nihil magis, sanctorum Pontificum Gregorij se-
cundi, & tertij, itemque Zachariæ responsa
Apostolica satis indicant. Ab vno tamen Bonifa-
cio à Sede Apostolica prædicationis causa misso
quanta multitudo sub Iene Christi iugum cerui-
ces dedit? Ad centum millia hominum non
longo tempore idem Pontifex scribit sacro ba-
ptismate ablutos. Quid nostri Hispanientes Astu-
res? Quid Cantabri olim? An non per viros Dei
mansuefacti, & feritate exuta, humanitati quo-
dammodo redditi sunt? Quid de Malachia, quem
libro primo commemoravi? Quid de cæteris di-
cam, qui non solum Græcis, & sapientibus, sed
barbaris quoque & insipientibus Euangelium sa-
lutis æternæ impertiti sunt? Quod si magis re-
centia, & nostris proxima desiderantur, non ob-
scuræ famæ est quicquid in Prouincia Veræ Pacis
Dominicanæ familiæ Patres egerunt, cum In-
dos filiorum loco haberent, ab ipsis verè paren-
tes agnoscerentur, illéque in primis Frater Ioan-
nes, nisi fallor, nomine, vir Sanctus, & Pro-
phetiæ spiritu clarus. Eodem modo, & Mino-
ritæ, & Heremitæ, cæterique, vel monachi,
vel clerici zelo Fidei, & salutis animarum suc-
censi, non exiguam apud nos laudem, apud
Christum etiam cumulatum præmium laboris
sui consecuti sunt. Nostros verò quid attinet di-

gere in India Orientali, quorum sudores pro Christo felicissimi extiterunt? Qui ad fines usque terræ bonum Christi odorem diffundentes, vel ipsa commemoratione rerum gestarum animos Dei amantes exhilarant, atque imitandi studio vehementer inflammant. Quorum Dux Sanctus Magister Xavier Apostolici temporis splendorem, & claritate signorum, & rerum magnitudine, & laborum tolerantia renouasse videri potest. Quid huius sectatores Magister Gaspar in India citeriori, Cosmas Torres in Iaponia, Ioannes Nobrega in nobis continenti Brasilia, reliquique patres spiritu feruentes, parati pro fratribus animas ponere, & se ipsos impendere, ac superimpendere Euangelio Christi? Quod & fecere non pauci. Omnino si tales Indorum populis diuino dono Ministri contingerent, messem essent inuenturi lætissimam. Verum Paulus Apostolus illo iam tempore, quo primitiæ Spiritus sancti effusæ sunt, dolet, ac deplorat omnes quærere, quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi, & se vix vnum Timotheum vnanimem, & syncerum coadiutorem habere, quid nos dicemus, qui in fæces mundi incidimus, quando & charitas multorum refrigit, & veniens Filius hominis vix fidem in terra inuenturus est? Attamen obsequendum est diuino præcepto, & assiduis, ardentibusque precibus rogandus est Dominus messis, vt mittat operarios in messem suam, qui non verbo, & lingua tantum diligant, sed opere, & veritate se ipsos idoneos noui testamenti ministros præbeant. Atque id quidem, vt Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis In-

*Lib. 3. de**vita**Ignatij.**cap.**Listera**Patrum**societatis**ex India**Orientali.**Patrum**1. Ioan. 3.**2. Cor. 3.**Philip. 2.**Mat. 24.**Luc. 18.**Mat. 10.**1. Ioan. 3.**2. Cor. 3.*

276 DE PROVANDA INDORVM
dorum Ecclesiæ largiatur, plena fiducia speran-
Joan. 15. dum est, quia sine illo nihil possumus facere, qui
quos vult, ponit, ut eant, & fructum plurimum
permanentemque afferant. Sed quod nostra in-
terest, quales esse oporteat tanti operis ministros,
in quo rei bene gerendæ spes omnes sitas esse
monstrauimus, ipso Deo nostro adiuuante, accu-
ratè deinceps persequemur.

C A P V T VI.

De peritia Indicæ linguæ necessaria.

TRia in omni Christi ministro, qui Indo-
rum salutem sit curaturus, quærenda sunt,
vita integra, doctrina idonea, copia sermonis:
quorum si desit aliquid, & alijs profuturus non
est, & periculum animæ suæ non leue ipse susti-
neat. De his modo sigillatim pro re præsentî di-
cendum est. Atque ut ab extremo ordiar, loquendi
facultatem ei, qui docendi parte suscipiat adesse
oportere nemo dubitat. Quamobrem Aposto-
los suos non ante ad docendas gentes Christus
misit, quam gentium linguis spiritus dono lo-
querentur. Fides enim, sine qua saluus esse nemo
Rom. 10. potest, ex auditu est, auditus autem per verbum
Dei. Hic ergo sita est salus gentium in verbo Dei,
quod sanè ad homines peruenire non potest, nisi
vocibus hominum deferatur, quas qui non per-
cipit, verbi Dei vim sentiet nunquam. Qua vna
in re vel maxime sudare oportebit seruum Chri-
sti,

sti, si hominum amat salutem. Quanquam enim
duri, ac permolesti labores sunt alienæ linguæ di-
scendæ, barbaricæ præsertim, tamen & gloriosa
victoria est, & dulcissimi fructus; & Dei charita-
tis illustre testimonium, Occurrere animo debet
sanctus Ioseph, qui inter alias ærumnas suas non
leuem illam expertus est, vt linguam, quam non *Psal. 80.*
nouerat, audiret. Idem procedente tempore in ea
ratione, cuius peregrinam linguam didicit, salu-
tis Princeps, & author singularis, qui adeo fami-
liarem sibi effecerat Ægyptium sermonem, vt pa-
terni quasi esset oblitus, cum fratribus Hebraicè *Gen. 42.*
per interpretem colloquerentur. Igitur si quis sa-
lutis Indicæ studio inflammatus est, sibi is sermō
persuadeat, nihil præclarum sperare oportere, nisi
sermonis colendi prima, indefessaque cura sit. Si
enim is, qui supplet idiotæ locum ad tuam be-
nedictionem, quam non intelligit, non potest di-
cere, Amen, quamvis enim tu bene gratias agas, *1. Cor. 14.*
sed ille nihil ædificatur, quoniam modo concio-
nanti sibi quamvis mirabiliter quamvis diuinè
de Christo, populus ignotæ linguæ & profundi
sermonis respondebit in corde suo Amen, hoc est,
animi præbebit assensum? Quomodo quamuis tu
rectè loquaris, ædificabitur ad Fidem & dilectio-
nem frater, cum voces tantum sparguntur in ven-
tum, ac more Babylonicæ confusionis qui sermo-
nibus dissident, nequaquam sensu animisque con-
spirant? Mihi attente sæpe diuque de salute Indo-
rum procuranda cogitanti nihil eommodius, ni-
hil certius venire solet in mentem, quàm vt ho-
mines probati, atque integri, sermonis Indici cu-
ram susciperent, familiarissimam consuetudinem
S 3 haberent,

278 DE PROVANDA INDORVM
haberent, copiamque ad dicendum sibi pararent
cum arte tum exercitatione diuturna. Valde enim
mihi persuadeo ita futurum brevi, ut Euange-
lium Christi ad animos istorum penetraret, &
vires suas exprimeret, quod in hodiernum diem
plurima ex parte tantum auribus Indicis insonuis-
se, non etiam intima cordis penetralia pulsasse
videtur. Neque enim alia via orbis terrarum re-
liquis ad gratiam Christi peruenit, quam verbi
Dei forti instantique prædicatione sicut in Actis
Apostolorum sæpè legimus, & Ecclesiasticæ om-
nes historiæ tradunt. Neque verò alius aditus, aut
alia via nationi Indorum ad Christum aperi-
enda est, quam assiduæ efficacis ipsisque accom-
modatæ prædicationis verbi Dei. Qui secus opi-
natur, etiam atque etiam errat. Nam præter do-
cumenta diuina eademque grauiissima, attestatur
nobis copiosissimè rei experientia. Videmus In-
dos, si quem nacti fuerint linguæ suæ peritum
concionantem, attentissime audire, magnope-
re delectari facundia, impetu ipso dicentis rapi,
atque ore hiantes oculis immotis hæere suspen-
sos. Quod ego in sociorum concionibus cum no-
tareim, adeo capiebar noua Indorum attentione,
& voluptate, ut præ gaudio penè gestirem, spe
concepta salutis istorum pergrandi, si modo ali-
quot nobis, vel Pauli, vel Apollines eloquentes
adessent. Neque illi sanè dissimulabant, quomo-
do afficerentur, cum ad alios alij conuersi dice-
rent, Nunquam se Christi legem talem cogitasse,
aut audisse, alij ab illo sibi patre cor ipsum scin-
di, dum verba de Deo faceret, affirmarent. Quod
si qui populi aliquid vel intelligentiæ, vel probi-
tatis

ratis præferunt præ cæteris, inueniuntur sine vlla exceptione ij esse maximè, qui sacerdotes, aut habuerunt, aut habent veteranos sermonis sui peritos. Perditissimi verò omnium, qui novos & imperitos ministros ab Hispania recentes fortiti sunt, quorum infantiam egregiè rident, elinguesque contemnunt.

CAPVT VII.

De Parochis Indici sermonis ignaris.

Qui tales igitur ad docendos Indos accedunt, non solum parum aliis profunt nisi ipsi & elingues, sed sibi etiam officiunt non mediocriter damnationis periculum subeuntes, quòd id oneri sibi imponunt, quod portare non possunt, quorum vel auaritia, vel arrogantia tanta sit, vt ultra quam possint, conentur facere, qui mercenarij cum sint non pastores, ostendunt abundè nihil ad se pertinere de ouibus, propter pugillum hordei, & fragmen panis animas viuificantes, quæ non viuunt. Sunt huius generis hodie perquam multi, qui iniuncto muneri doctrinæ Indorum copiosè se satisfacere existimant, Orationem dominicam, & Symbolum, ac salutationem Angelicam, tum præcepta Decalogi Hispanico idiomate identidem Indis recitantes, eorum infantes baptizantes, mortuos sepelientes, matrimonio iuuenes collocantes, & rem sacram festis diebus facientes. Hæc summa doctrinæ est,

Hier. 48.

Ioan. 10.

Ezech.

13.

Ezech.
34.

IOAN. 10.

ita se parochi officio fungi satis superque opinantur, neque interim conscientia, quam utinam cauteriatam non habeant, mordentur, quod dispersæ sint oves Domini, eo quod non sit pastor, factæque sint in deuorationem omnium bestiarum agri, errentque in cunctis montibus, omni colle excelso, neque sit, qui requirat quod periit, nec qui reducat abiectum. Nam quomodo verbo fidei reducent, qui linguam non habent? Quibus vocibus lupos arcebunt, ovesque nominatim vocabunt, qui nullo modo, quid loquantur, intelliguntur? Oves, inquit, vocem eius audiunt. At vocem audire non possunt, quam pastor proferre non nouit. Atque accipiat licet quivis, ut volet, quod dicam: rigidum & morosum appellet, nihil moror: ego cum sacerdotem, qui linguæ Indorum ignarus est non nisi cum animæ suæ iactura Parochi officium suscipere posse iam pridem, & opinor, & assero, quod etiam manifesta ratione demonstro. Duo sunt de necessitate salutis, Fides, & Pœnitentia. Fidem docere ac prædicare non potest sermonis expers: Pœnitentiæ Sacramentum administrare non potest, qui neque quæ confitetur Indus, intelligit, neque quæ præcipit ipse, intelligitur, Eum verò, qui neque instruere in Fide, neque in Pœnitentia iuuare potest sibi commissas oves, pastoris nomen sine grandi crimine usurpare nemo rectè sibi persuaserit. Aiunt se per interpretem suos instituere, ac docere, quid credant, quid agant, quid fugiant. Atqui interprete vtuntur plerumque vel infido, vel imperito, qui vix intelligat ipse, quæ audit, vix etiam exponere norit, quæ intelligit, utpote
Indus

Indus ipse quoque, vel ab Indis prognatus, qui neque res, neque sermones nostros satis plerumque callet. Ut omittam, quam ægrè, quamque frigidè per alienam linguam sensus transmissus veniat, atque in ipsa via anfractibus debilitatus sæpe corruat, vigore omni, qui est veluti animus sermonis, extincto. Sed demus Indos doceri interprete utcumque. Nam integre perfectèque doceri non posse certum est. Quid de Pœnitentia facient? An adhibebunt interpretem confessioni hominis? Omnino medicina maximè necessaria careant necesse est miseri Indi, & cum fragiles sint ac sæpe labantur, præcipuâque illorum spes in supremo spiritu posita sit, cum confessionem serio expetunt, salutis æternæ iacturam facient propter sacerdotis imperitiam. Occurrent hîc quoque se non vsque adeo omni Indici sermonis intelligentia destitui, quin vnum, & alterum verbum intelligant, vno vero audito crimine in mortis extremo periculo, vbi amplius fieri nequit, absolutionis sacramentum impendi debere morituris. Cui sanè rationi de absolutione eius temporis ego nullo modo dissentior, cum sit nostrorum Theologorum, ac veterum quoque Patrum certa sententia. Attamen qui factum eo in discrimine excusant, nullo modo similem licentiam, vbi nihil tale vrget, sacerdoti concedunt. Cum ergo omnes post baptismum lapsi ex diuino præcepto etiam citra mortis articulum ad confessionem teneantur, Ecclesiastico verò quotannis, quomodo potest Parochus audire confessiones suorum, cum quibus locutionis commercium nullum

S. Leo ep̄
91. ad
Theodo-
rum. De
Pœn. d. 1.
c. multi-
plex. 26.
q. 6. His
qui tem-
poro. Trid.
Sess. 6. c.
14. can.
29. ses. 14.

e. 2. can.
6. De
Pœnitentijs. cap.
Omnia.
Conci.
Trid. sess.
14. cap. 5.
Sess. 14. c.
5. &
can. 7.

282 DE PROCURANDA INDORVM
nullum habet? Quod si dicant id, quod mihi
ex hisce quidam aliquando respondit, similia in-
quirenti ex eo, se confessiones suorum audire, cum
nonnulla percipiant, atque id sibi satis esse, ut
absoluant. Ego sanè contra affirmo, cum confes-
sionis integritas ex iure diuino sit, eum non esse
idoneum Pœnitentiæ ministrum, quem propter
imperitiam dimidium, & eo amplius necessariò
latet, perinde enim est, ac si tantundem non au-
dieret, quam esse integram, & idoneam confes-
sionem præter mortis periculum nemo utcumque
doctus existimat. Denique ubi Parochus non ea
facultate pollet, ut substantiam saltem, quæque iu-
dicium illius requirunt, possit integrè assequi, ne-
que salutem Pœnitentis pro ratione personæ, & cri-
minum necessaria documenta adhibere, nullo
modo est ad audiendas confessiones reputandus
idoneus. Qui verò Pœnitentiæ sacramentum
communiter administrare non potest, hunc
ego Parochi officio tura conscientia fungi ne-
go, Damnas igitur, dicet quispiam, omnes &
Parochos, & Episcopos, & Patronos Indorum,
qui illis nullo alio consulunt modo, quam ho-
rum sacerdotum præsidio, qui noui, rudesque In-
dici idiomatis ex Hispania aliundèue aduentant?
Ego verò non omnes vitupero, & damno. Fie-
ri potest, ac sit non rarò, uti ministrorum ea pe-
nuria sit, ut si sacerdos ijs omnibus dotibus
exornatus expectandus sit, longo tempore In-
di sine vllò Christianæ religionis officio futu-
ri sint. Cum ergo alij peritiores, melioresque
non suppetunt, licet sanè, imò vero expedit hos
vocare, quicumque sunt, illisque iniungere, ut
sacrificio,

sacrificio, Baptismo, Matrimonio iuuent suos, Pœnitentia etiam animam iam agentes vt dixi, vitia publica amputent, exemplo ac beneficentia efficere adnitantur, quod minus sermone possunt. Sanè tunc temporis neque Præsul præcipiendo, neque Parochus parendo reus est, sed laude dignus vterque. Vt si scûta aurea in domo Regia affigi non possunt, ærea saltem suspensa cernantur. Porro interdum accidit, vt eiusmodi sacerdotes elingues quidem, sed manu alioqui prompti, plus in Indorum conuersione effecerint, quam alij vsque ad loquacitatẽ diserti. Quod si non ea paucitas sit ministrorum, Episcopus tamen tuus te eam prouinciam subire iubeat, debes sermonis imperitiam omnem tuam opponere, teque ineptum excusare, sin adhuc pergat iussa vrgere, tutò Prælato obedis, tutò oues, qua potes, facultate pascis. Debes tamen copix interim sermonis parandæ non indiligentem operam dare. Viderit verò Episcopus, quam Pastori magno, qui eduxit oues in sanguine testamenti æterni, rationem redditurus sit, qui nisi maximè idoneos suis præficiat, sanguinis sine dubio apud æternum iudicem reus erit. At hi, qui iubente nemine, nemine vocante, ipsi se intrudunt, ipsi Indorum Parochias anhelant, lucro prorsus intenti, nihil aliud, quam quæstum existimantes pietatem, cum sint alioqui ineptissimi, muti, elingues, qua ratione, & lege excusentur, quod speculatores se constituerint, qui clamare non norunt, alij iudicent. Ego certè tantam temeritatẽ, tantum Dei animarumque contemptum excusare nec volo, nec possum, cum liceat videre paruulos deficere vulneratos in plateis

3. Reg. 14.

Heb. 13.

1. Tim. 6.

Ezech. 3.

teis ciuitatis, atque exhalare animas suas in sinu
 matrum suarum, cum planè quos matrum affe-
 ctum, & curam præ se ferre oportebat; struthio-
 nes potius voraces, atque crudeles experiantur,
 atque ita fiat vt lactentium in Christo lingua pa-
 lato adhæreat, quod doctrinæ vbera vel clausa, vel
 arida inueniant, & grandiusculi panem petant,
 cum sit tamen nemo, qui frangat.

Thren. 2.

Thren. 4.

Ose. 9.

CAPVT VIII.

*Quod quidam non rectè inscitia sermonis
 Indici consulant.*

ATque hæc de necessaria notitia sermonis ei,
 qui animæ suæ interitum auertere cupit, di-
 cta sunt: quæ tamen eam, quam optamus, & quæ-
 rimus, idonei Dei ministri mensuram minimè im-
 plent. Nisi ergo linguæ vulgaris egregiè periti
 viri, doctrinæ atque instructioni tot populorum
 operam dent, mea quidem sententia parum ad-
 modum promouebit opus Domini. Vnus eius-
 modi, cui Dominus linguam eruditam dederit,
 vt sciat lassum sustentare verbo, & infirmum in
 fide assumere, centum istis triuialibus Catechistis
 anteponendus est, cum solus vnica concione plus
 efficiat, quàm illi multi toto sæculo. Atque uti-
 nam tales dono verbi affluentes, si non quotquot
 opus esset, at pro numero saltem Prouinciarum
 haberemus, qui fiducia pleni loquerentur ad ple-
 bem de Domino Iesu, non dubito, quin Aposto-
 lica

Esai. 50.

Rom. 14.

lica exempla redirent. Sed quoniam & linguarum
 dona cessarunt, & studio atque diligentia rarus
 est, qui eos in sermone progressus faciat, merito à
 multis quid huic malo remedij adhiberi queat,
 disputari solet. Sunt qui Indos ad nostrum idio-
 ma discendum seueris legibus cogendos cen-
 seant, in alieno nimium liberales, de suo parci. Hi
 Platonice Reip. similes leges verbis, quod faci-
 le est, nudis effingunt, quæ si conferatur ad rem,
 mera fabula. Si enim pauci Hispani in aliena pa-
 tria, sermonem tamen suum non possunt dedisce-
 re, & peregrino imbui, ingenio alioqui præstan-
 tes, & intelligendi necessitate obstricti, quid cere-
 bri est innumerabiles gentes patrium sermonem
 in ipsa patria obliuisci, externo solum uti, quem
 raro ac valde illibenter audiunt? Intra parietes
 porrò domesticos familiaria cum tractant, ma-
 terna lingua loquentes quis deprehendet? Quis
 deferret? Quomodo Hispanicè loqui adiget? Alij
 magis rationi consentanea solent optare, ut si non
 peregrinam linguam discere & frequentare co-
 gantur barbari, tamen eam quæ generalis dicitur,
 ut ignorare non sinantur, quod non vsque adeo
 factu difficile existimant, cum potuerit Ingarum
 consultissima lege perfici, ut omnes amplissimi
 huius regni Prouinciæ Cuzquensem illam, siue
 Quichuam scirent, adeo ut per tria mille millia-
 ria, & eo amplius hodie quoque in usu sit. Potue-
 runt ergo, inquit, barbari reges propter conser-
 uandam imperij sui concordiam, & communio-
 nem, quam voluerunt tot & tantis populis lin-
 guam dare, non poterunt verò Christiani princi-
 pes propter religionis vsque adeo necessariam
 causam,

causam efficere, vt eadem illa lingua ita percrebrescat, vt omnibus vsui iit? Etsi enim primores Indorum illam ferè callent, vulgus tamen mulierum, puerorum, eorúmque quos ipsi Atuntunas vocitant, genus hominum agreste, vix quicquam satis illius norunt. Qua ex re, & prædicando verbo Dei, & confessionibus audiendis impedimenta fiunt sanè graua, cum idiomatum tam multiplex sylua sit, vt in his locis, quæ ipse emésus sum, existinem plusquam triginta linguas numerari, easque valde & inter se abhorrentes & ad discendum difficiles. Cui tam magno incommodo, si quo pacto possit occurrere nostrorum moderatorum vigilantia, optime de Indicana salute meritos posteritas omnis laude celebraret. Sed dum hæc vel fieri nequeunt, vel certè non fiunt, missa Indorum informatione, nostrum ipsi non destinamus informare sermonem, quoniam charitatis lege, illos à nobis potius quæri quam ab illis nos decet. Sunt igitur (in quorum me numero aliquando fuisse confiteor) qui salutem Indorum educandos, præficiendósque ex Indigenis Hispanorum filiis magistros arbitrentur. Hanc esse compendiariam viam, propterea quod hi sermonis abundè gnari sunt, cui ab incunabulis assuefacti sunt, quoad quidvis explicandum familiari vtiqueant: sensu verò & religione Christiani integri & solidi, cum ab Hispanis progenitoribus fidem Ecclesiasticamque consuetudinem hæreditario ferè iure retineant, idque pro summa gloria ducant. Ac planè quicumque ex his probatæ diuque spectatæ virtutis reperti fuerint, doctrinæ quoque non expertes, in ministros sermonis assu-

mi per commodum est, neque dubitandum quin horum studio & oratione, qui non solum sermones, verum res etiam ipsorum & norunt, & amat, si fidelem ac diligentem operam nauent, Indium multum adiuuandi, promouendique sint. Quæ si honestas morum satis eluceat, & diuturnis documentis pateat, quidvis aliud Indorum saluti posthabendum est. Neque valde scrupulosè natales eorum repudiandi sunt, atque odio & iniuria (quod à multis non rectè sit) prosequendi, qui patre Hispano, matre Inda prognati sunt. Fieri enim potest, vt inter istos quoque mixto genere, Timotheus quispiam sit patre gentili, matre Iudæa ortus, & tamen cum testimonium bonum habeat à fratribus, assumatur à Paulo, utilisque Euangelico operi reperiat, qui cæteros quoque meritis & laude præcellat. Quid vetat alterum quoque Hiram similibus natalibus ortum à Salomone Rege euocari, & præclarissimis, difficillimisque templi operibus præfici, quod plenus sapientia, & consilio sit? Neque enim personarum acceptor est Deus. At quamvis hæc ita habeant, tamen certissima magistra experientia copiosè monstrat non posse nos, nec debere sollicitudinem omnem nostram studiumque deponere Indigenarum præsidio fretos, neque verò oportere rem tantam apto sermoni hominum committere, quorum mores non æquè apti sint. Ferè enim Indorum ingenia, & mores redolent, quorum & lacte, & consuetudine educati sunt. Magna prorsus est primæ consuetudinis vis, magna primi caloris impressio. Neque frustra tam religiosè Abraham famulum adiurauit de non danda filio suo Isaac uxore Chanaanæ:

*Actor. 16.**3. Reg. 7.**Actor. 10.**Gen. 24.*

nanaa:

Gen. 27.

I. I.

nanæ: neque muliebriter, ac non potius sapien-
 ter Sancta Rebecca Hethææ fœminæ coniungi
 Iacob suum adeo exhorruit, vt vitam mallet
 amittere. Sunt proprij cuiusque regionis mores,
 quemadmodum & natiui fructus non iidem vbi-
 que, sed varij. Cretenses semper mendaces, ma-
 læ bestiaë, ventres pigri. Testimonium Poëtæ ve-
 teri fert Apostolus, quod vera scripserit. Itaque
 solerter ingenia inspicienda sunt hominum, mo-
 resque diu probandi, vt patriæ minus temperatæ,
 & constantis, vel potius lasciuæ, & leuis opinio-
 nem quis eluat. Periculo certè compertum est
 ex istis plerisque plus obesse corruptis mori-
 bus, quam verbo sano proficere. Quamobrem
 ita istorum loquendi oportunitas contemnenda
 non est, vt tamen ingenio & moribus nisi ple-
 nissime probatis, non tutò res tanta, tamque pe-
 riculosa credatur.

CAPVT IX.

*Quod oporteat ad Indos venientes Prædi-
 catores Indicum idioma diligen-
 ter discere.*

ITaque laborandum nobis est, & quod vnum
 restat ex omnibus, studio & tolerantia, ser-
 monis facultas paranda. Id quamvis difficile, &
 negotiosum sit, non tamen fieri nequit. Vide-
 mus homines in Hispania natos, atque educa-
 tos, quosdam etiam de nostris Theologos non
 obscuro

obscuri nominis , qui obedientia duce ad has regiones venerunt , charitate illustrium conatum authore impellente, tanta se discendo idiomati Indico curā dedidisse , vt non minus facunde & copiose Ingarum sermone concionentur , quam materno possent. Deus enim quorum incitat mentes , vt ait Leo Papa , adiūuat *Epist. 32.* etiam actiones. Non nemo etiam haud quaquam vna lingua contentus plurimum cognitionem adhibuit , quem nullo præceptore vsum intra tres , quatuorve menses in lingua Aymarayca , quæ post Cuzquensem secundum locum tenet , tam foeliciter concionantem audiuius, vt ipsi Indi Collani magnopere admirarentur. Hunc ego tam gloriosum laborem , & contentionem omni Theologici studij laudi antepono. Ac re vera si quis seridè adiecerit animum , non ita magno ac diuturno sudore omnem eam difficultatem quantacunque sit , superaturus est. Neque enim Hebraïci Chaldaïcique sermonis difficultatem Indicus æquat sexcentis partibus. Græci vero ac Latini prolixitatem , & multiplicem scitūque arduam copiam, multo minus, quin longe simplicior , inflexiones paucissimas habet, breuibūque admodum documentis comprehendendi potest. In quo si interpositiones postpositionesque , quibus maximè à Græco , & Latino, atque Hispanico abhorret , & cum Hebraïcis affixis plurimum conuenit , semel deuoraueris , nihil ferè ardui reliquum fiat. Pronuntiationem verò barbaricam habet quidem plurima ex parte, sed cum Hispanica omnium quod ego sciam Idiomatum , maximè congruentem,

*In prolo-
go Gram-
maticæ
Indicæ.*

290 DE PROVANDA INDORVM

vt non immeritò Frater Dominicus Episcopus scripserit, videri sibi Hispanorum nationi has gentes diuinitus præparatas. Iam verò in illa sua veluti inculta barbarie adeo pulchros adeo elegantes idiotissimos habet; formulâsque dicendi mirabili breuitate multa complexas, vt delectet vehementer: quorum vnus vocis vim si Latinus, Hispanusve exprimere velit, pluribus ipse vix possit. Sed spiritualium & philosophicarum rerum sicuti notitia plurimum carebant, vtpote barbari, ita verborum Indicorum penuria maxima est. At vsus Hispanicæ voces Indicæ fecit, Vt enim equum, bouem, vinum, triticum, oleum, multaque id genus quia non nouerant, ab Hispanis non solum res sed vocabula quoque acceperunt, pro quibus nos quoque alia Europæ vel animantium, vel frugum genera ignota mutuati sumus; ita equidem censuerim non magnopere laborandum, si Fides, si Crux, si Angelus, si virginitas, si coniugium, si pleraque alia non satis Indicè ac propriè reddi possit. Licebit enim ex Hispanico mutuari, & propria facere, vsuque ipso linguam locupletare, quod & omnes fecere nationes, Hispanica maxime, vt aliena copia ipsa ditesceret, quod prudentissimus quisque Simiyachac, id est, Indici sermonis Magister frequentare iam solet. Pronuntiandi vero difficultas vbi veluti infartis assutisque multis syllabis pleraque dictiones in longum crescunt, non potest non esse molesta paternæ præsertim suauitati assuetis, multoque illa altera grauior, intelligendi Indos stridentes sæpe ore potius, quam loquentes, sed deuoranda est tandem vsuque ipso
atque

atque exercitatione vincenda. Cætera quippe facilia valde. Est autem ad certa præcepta neque multa, neque difficilia redacta ars omnis Indicæ linguæ: qua in re primis scriptoribus, etsi multa falso multa improprie & absurde præceperint, tamen gratiæ habendæ sunt maximæ, multum enim adiuuat ars, methodusque tradendi prima rudimenta. Sunt etiam iam satis multa scripta copiose & ornate, quorum electione proficere studiosus auditor queat, & emergent quotidie plura & cultiora. In his & legendis, & ediscendis memoriter, itémque frequenti scriptione imitandis multum crescet sermonis cognitio. Quamobrem lectiones publicæ institutæ linguæ Indicæ perutiles sunt, ac nullo modo contemnendæ. Verum hæc omnia instar umbratilis pugnæ, & palæstra potius, quam acies. Ad rem ergo veniendum est, & frequenti colloctione cum Indis serid iam agendum, vbi audiendo ac loquendo familiaris sermo fiat. Inde ad conciones progrediendum, & pudore metúque deposito, sæpe & audacter errandum, vt aliquando non erretur. Initio quidem memoriter & res & verba dicenda, mox etiam sequentur verba res ipsas. Ista quidem, dicet, opinor, aliquis, præcipere in promptu est, exequi verò perquam remotum, ita sane habet. At tamen & labor omnia vincit, & laborem facit iucundum propensio animi. Mihi nulla in hac causa terribilior difficultas occurrit, quam auersæ voluntates hominum. Adeo enim ista non amant, adeo non curant, vt etiam contemnant, ac loco ignominia habeant cum Indis versari & loqui Indicè. Christi vero amatores atque

animarum studiosos eo amplius incitare atque accendere debent, quod mundo ista fastidio sunt, Paulo Apostolo nos prouocante, Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Dauide quoque exclamante, Viuit Dominus, quia ludam, & vilior fiam. Omnino nihil pretiosius hac Crucis Christi inuentione, & exaltatione & triumpho. No-uit ille qui accipit. Quamobrem si Sacerdotes, ministrique Euangelij multum apud Indos proficere cupiunt, illud modis omnibus curent, vt recentes ab Hispania antequam feruor ille, & sitis animarum intepescat, nulla alia re occupentur, ac distineantur, quam accuratissimo studio discendæ Indicæ linguæ, & postquam didicerint exercendæ. Hoc nisi fiet, vix aliquid fiet, quod experimento compertum habemus. Sapienter ergo & religiosè Dominicanæ familiæ Patres in Guatimala prouincia, vt mihi fide dignus vir solebat narrare, inuiolabili statuto venientibus ab Hispania totum primum annum nihil aliud quam studium sermonis iniungunt. Anno integro exacto ad fructificandum mittunt, quod vtinam omnes sequeremur exemplum, fieret paucis annis sine dubio plusquam effectum est plurimis. Neque enim Societatis nostræ Beatus Fundator Ignatius Indicæ linguæ lectiones publicas frustra præcepit, vbi vtilis viderentur, neque vsquam necessarium magis, quod Regulæ habent, vt Regionis, in qua degunt, sermone loquantur omnes; sunt enim perquam necessaria omnia ista præsidia, vt facultas paretur verbi diuini gentibus annuntiandi. At si quis vel per occupationes urgentes, vel per minus fœlicem ingenij sortem

tanta

Gal. 6.

2. Reg. 6.

Par. 4.
 Conf. cap.
 11. &
 Declar.
 lit. B.

tanta consequi nequeat ; non continuo debet sibi ab hoc Dei opere vacandum existimare , silentioque vitam agere. Potest multis modis facultatis suæ exiguitatem adiuuare. Primum si doctus ipse cum sit & probatæ virtutis , socio utatur sermonis perito , quem ipse sententiam seorsum doceat , & quid , quove modo dicendum sit , instruat , eumque ut Moyses Aaron interpretem habeat , ut per illum potius ipse loquatur. Non quidem , ut alter alterius verbis verba reddendo loquatur interpretis more (quod frigidum est tamen ne id quidem contemnendum ,) sed summam potius edoctus ante concionem oratoris partes impleat , quod nos perutile sumus experti , si socius contingat idoneus ac fidelis. Præterea non esset utilitatis exiguæ , si aliquot ipse conciones & breuem aliquam Catechismi expositionem memoriter disceret , atque ea identidem repeteret apud Indos. Neque enim verendum est , ne illos repetitione offendat , neque tam isti indigent magis , & exquisitis rationibus , quam quibusdam facilioribus , accommodatis , iisque sæpius repetitis. Nam & gloriosissimus Dei Præco Franciscus eo modo instituisse fratres suos simpliciores prædicatione perhibetur : & Magister Franciscus noster apud Malauaricos ea industria multum in conuersione gentium profecit. Ac mihi cum missionem quandam obirem , venit in mentem id nobis non difficile , Indis vero valde commodum fuisse futurum , quod in missionibus loca subinde commutentur , doctrina vero eadem vbique repetenda sit , ut paruulis lac Euangelij præbeat. Ad hæc possent

virorum grauium, & eloquentium scriptæ orationes de rebus Christianæ religionis publicè legi, & cum aliqua emphasi pronuntiari, quibus Indorum populi non solum instruerentur, verum etiam excitarentur. Quæ sanè consuetudo olim in Ecclesia diu retenta est, & à sanctis Patribus magnopere commendata. Sunt vero nostrorum scripta Indicè valde opportuna, quæ si relegantur, non dubito, quin auidè excipienda sint. Et spero equidem, modo ardor non desit spiritus Christum, & Christi paruulos complectentis, his aliisque rationibus, quas idem spiritus commode suggeret, magnos Fidei salutisque Indicæ prouentus aliquando affuturos.

C A P V T X.

De Scientia Sacerdoti necessaria.

SEQUITUR scientia, quæ tam propria Sacerdotis est, vt pectori insculptam Doctrinam gestare lex iusserit, significans Dei seruum doctorem esse oportere cæterorum, quorum suscipit curam, ne, si scientiam à se repulerit, repellatur ipse vicissim à Domino, ne Sacerdotio fungatur, atque ita pariter, & Propheta, & populus corruat. In plebeio homine habet ignorantia suam fortassis excusationem, at in Sacerdote vt Leo Papa scribit, vix ferenda est excusatio, quæ prætendat inscitiam, imo verò, vt in alia epistola scribit, in ijs, qui præsumunt, inscitia nec excusatione digna

gnâ est nec venia. Quatenus autem peritum esse oporteat Sacerdotem, satis Patrum Canones indicant. Si prædicandi quidem verbi Dei fungitur officio, cum sit hoc proprium Pastorum, atque Doctorum, eum esse oportebit, quem Paulus describit, Amplectentem sanè eum, qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere, qui hæc præstare non potest, temerè Doctoris in Ecclesia vsurpat locum, maius sibi iuxta Iacobum Apostolum iudicium sumens. Quod cum tantæ magnitudinis tanti etiam periculi sit, nemo satis præstare potest, nisi missus à Domino, Quomodo enim, inquit, prædicabunt nisi mittantur? Et, qui loquitur à semetipso, gloriam propriam quærit. Et, ipsi loquebantur in nomine meo, cum ego non mandarem eis, & cætera id genus multa, quæ terrori sunt, ut nisi aut ex officio incumbat, aut maiorum autoritate imponatur, aut ipsa charitate apertè perurgente & extimulante, vitari non queat, nemo sui memor, onus magnis quoque viris formidabile subire audeat. Sed ut dixi, charitas Christi urget æstimantes hoc, quia Christus pro omnibus mortuus est, ut qui vivunt, iam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est. In Indorum autem prædicatione, & laboris est plurimum, & vanitatis perparum, ubi laudes, applaususque populares non expectantur, ubi neque gustus nimium delicatus exquisitis illecebris excitandus est, verum eius panis, qui nobis abundat, & præ copia penè vilescit, qualiscunque erogatio admirabiles esurientibus epulas præbet. Itaque quò alias magis periculosum, & anceps

*Dis. 28. s. in laicis.**Leop. 82.**Tit. 1.**Iac. 3.**Rom. 10.**Ioan. 7.**Hier. 29.**2. Cor. 5.*

296 DE PROVANDA INDORVM
Magistri munus, eò inter barbaras gentes &
fructuosius, & tutius, cum non hominum fa-
uorem aucupetur, sed Dei pro paruulis suis gra-
tam mercedem speret. Parochi verò Indorum, si
quis munus obeat, Catechismo Concilij Triden-
tini, quid sciendum sit, satis dicetur. Ut primum,
symbolum, mysteriaque Fidei præcipua norit ex-
ponere pro captu audientium; mox præcepta di-
uina qui aut seruentur, aut violentur, tum quæ
ad sacramentorum intelligentiam, vsumque per-
tineant. At modo probatæ ille vitæ laude flore-
ret, atque locutionis Indicæ facultate non careret,
cum viros haberet, quos tutò in grauioribus cau-
sis consuleret, non magnopere ego scholarum ap-
paratum, reconditamque illam doctrinam in eiu-
modi Indorum Parocho desiderarem, quippe cu-
ius munus magis prudentia quadam, atque in-
genij, morumque Indicorum peritia constet, quam
subtiliori literatura. Ut enim Magistri nouitiorum
in religiosis domibus eliguntur, virtute prudentia-
que præstantes, ipsoque vfu rerum spiritualium,
propterea quod ea ars artium cum sit, non tam
paginis euoluendis, quam internis spiritus motio-
nibus discernendis paratur (tametsi cum funda-
mentum istud iacitur vitæ purioris ac sensus exer-
citati ad discretionem boni, & mali, sanctorum
Patrum lectio, vt Gregorij, Basilij, Bernardi, ac cæ-
terorum, Diuinæque scripturæ præsertim medita-
tio plurimum adiuuet:) ita planè in moderatione
Indorum, qui nouitij quidam sunt religionis Chri-
stianæ, & quidem quibus omnia diuina, & Eccle-
siastica valde noua, valde inusitata occurrant,
exoptanda esset eximia quædam vitæ sanctitas in
ministro

ministro Dei cum pari prudentiæ ac dexteritatis
 laude coniuncta: scientiæ verò is modus eaque
 mensura, quæ communiter opportuna est, vt sciat
 quæ forma Catechismi seruanda, quis ordo Sa-
 cramentorum tenendus, quantum sibi liceat in
 absolutione, quæ sint reseruata crimina, quæ pri-
 uilegia Neophitorum à summis Pontificibus data,
 cæteraque talia, quorum notitiam ex Concilio
 Prouinciali Limensi petere potest. Ritus verò In-
 dorum, auitas consuetudines, & superstitiones,
 modumque cum his agendi, & versandi non nisi
 longo vsu rerum discere potest, hinc cum pendeat
 utilis administratio sacerdotij Indorum, valde do-
 lendum est, vsque adeo rarum esse Parochum, qui
 triennium integrum exigat in sibi commissa Pa-
 ræcia: sed statim eum tædeat suorum, aut libido
 ambitioque aliorum huc illuc circumferat, vbique
 cursantes, nusquam consistentes, atque ita fructus
 exiguos afferentes. Deberent illud meminisse, &
 Episcopi, & Parochi, Diligenter attende vultum *PROV. 27.*
 pecoris tui, tuosque greges considera, non enim
 habebis jugiter potestatem, & corona tribuetur
 tibi, multoque magis illud boni pastoris de bono
 pastore documentum, Proprias oues vocat no- *IOAN. 10.*
 minatim, & cum eas emisit, ante eas vadit. In
 Concilio quidem Limensi magno pondere ver- *Const. 4.*
 borum decretum est, Ne Parochi Indorum ante
 sexennium doctrinam, siue Paræciam mutare
 permitterentur, nisi ineuitabiles causæ accide-
 rent. Nunc temporis prout libitum est, quia am-
 pliores prouentus alibi sperat, aut cum Patro-
 no intercessit iurgij quippiam, aut vrbica fre-
 quentia magis iuuat, siue vlla cunctatione grex
 commissus

298 DE PROVANDA INDORVM
commiffus deferitur, ignoto traditur: qui dum
fubinde pastores mutat, neminem agnofcens, à
nemine agnitus nec numeratus facile difpergitur,
& luporum infidijs occiditur. Ipsi Epifcopi, quo-
rum intererat fuorum Parochorum leuitatem in-
constantiamque compescere, vel lenire, & miti-
gare fastidia, multo magis ad ifta conuenient,
commutantes ipsi quavis de causa Præpofitos.
Hæc tanta clades est animarum, vt fatis deplorari
non poffit. Nihil ergo Sacerdos Christi præclari
perficiet in falute Indorum fine familiari, & ho-
minum & rerum notitia: nunquam hanc confe-
quetur, nifi pedem fixerit. Talem igitur fcientiam
in Parocho Indorum plurimi faciunt, illam vero
elaboratam Theologiæ cognitionem nullo modo
contemnunt.

CAPVT XI.

*Oportere in nouo orbe aliquos esse præ-
stantes Theologos.*

QVin potius tametsi in plerisque mediocris
quædam doctrina fit satis, tamen eos, ad quos
recurrunt cæteri, à quibusque velut à fonte hau-
riunt, tam esse oportet absoluta Theologiæ facul-
tate instructos in nouo orbe, vt nusquam gen-
tium amplius. Id ita esse, qui rem accuratius ani-
maduerterit, certis indicijs deprehendet. Primum
enim, vbi Fides Christi recens fundata est, tam-
que immensis spatijs longè lateque propagata, ibi
fanè

fanè & ad veteres pellendos errores, & ad nouam
 tuendam religionem Theologiæ doctrina mag-
 nopere necessaria est, cuius partes Augustinus ^{12. de}
 esse docuit, vt Fidem saluberrimam gignat, nu- ^{Tri.}
 triat, atque defendat. Olim cum audissent Apo- ^{Act. 8.}
 stoli, quia recepisset Samaria verbum Dei, mise-
 runt ad eos, non quosvis, sed Petrum & Ioannem
 Apostolorum facile primos. Quam ob causam pu-
 tamus? Nisi quod religionis Christianæ exordia,
 præcipua quadam sapientia indigent, industria, di-
 ligentia, quemadmodum in nouis plerumque stir-
 pibus videmus accidere. Deinde in nouo hoc Or-
 be noua esse negotia oportet, nouos mores, leges,
 contractus, rationes denique vitæ vniuersas longe
 alias: militiæ, mercaturæ, nauticæ, totius Indicæ
 administrationis difficultates occurrunt quotidie
 nouæ & magnæ, quibus nisi sacrae doctrinæ lux
 adsit eaque copiosa, in magnis ignorantia tene-
 bris, ac certo periculo salutis suæ homines versen-
 tur necesse est. Quod si nulla secundum Deum le-
 ge, ac ratione contineantur & frænentur, auari-
 tiæ, atque libidini cuncta permiffa breui sine vilo
 modo misceri, ac turbari certum est, id quod per-
 spicue sermo diuinus per Esaiam minatur, Aufe- ^{Esai. 3.}
 ram, inquit, consiliarium, & sapientem de archi-
 tectis, & prudentem eloquij mystici (quid se qua-
 tur attende) & irruet populus vir ad virum, tu-
 multuabitur puer contra senem, & ignobilis con-
 tra nobilem, & reliqua, quæ prosequitur. Salo-
 mon quoque breuiter, sed abunde, Cum defece- ^{Pro. 29.}
 rit Prophetia, hoc est, Dei verbum, dissipabitur
 populus. Atque vtinam superiorum calamitatum
 quas Respub. hæc diu perpeffa est, non ea causa,
 vel

vel præcipua extitisset, quod ubi fuit potentia & armorum plurimum, ibi doctrinae, & Christiani consilij perparum fuit. Vix dici potest, quam ad continendos homines in officio diuinæ doctrinae præsidia necessaria sint. Postremo remotissima, & ab Hispaniæ, Europæque totius finibus longissime distita regio est, quam tenemus: causæ ut dixi, occurrunt variæ, vrgent plerumque vehementer: habent momenta magna & animarum & corporum. Quis ergo conscientia remedium consiliûmque ab Hispania usque expectari æquo animo ferat, quod vel serum, vel inutile fortassis futurum sit, interdum etiam pene dixerim noxium? Difficile est absentium causas certò dijudicare, & ut Leo Magnus scitè ait, inter longinquas regiones in nimias dilationes tendunt veritatis examina. Tum etiam quæ de relatione tantum notitia constat, cum pro ingenio & studio hominum vario varia ea esse & incerta solent, periculosè de summis Christianæ salutis negotijs adhibet censuram suam. Euenit crebrò, ut quemadmodum medici etiam peritissimi absente ægroto consulti, dum neque morborum causas, neque hominis constitutionem satis perspectam habent, grauitè fallantur, & fallant: ita etiam nostri Theologi Hispanienses, utcûmque illi celebres, & illustres alioqui sint, tamen de rebus Indicis non mediocriter errent. Qui verò cominus ista considerant, oculis lustrant, ac veluti manu tenent, etiamsi minus periti illi sint, tamen longè certius, & fœlicius philosophentur. Paulus certè Apostolus quanquam multa Corinthijs præscribit absens, plurima tamen tunc se dispositurum promittit,

Epist. 32.

1. Cor. 11.

mittit, cum fuerit apud eos. Multum omnino confert oculata experientia, & magnas sapientiæ occasionēs præstat. Quamobrem nisi qui cæteros foueant, atque illustrent splendore doctrine, absoluti aliqui, & præstantes Theologi sint, dubium non est, quin magnam religionis totiùs causa in partibus Indicis iacturam factura sit.

C A P V T XII.

*Vite probitas in ministro Euangelij quòd
& à Deo & ab hominibus
requiratur.*

Vitæ verò sanctitatem in Sacerdote (quod erat ex tribus primum) etiam nomen ipsum admonet eximiam esse debere, quod non solum sacras literas vbique sonare, sed etiam prophanas commendare scribit B. Ambrosius, qui Pythagoricum illud ad sacerdotes propriè accõmodat. Cõmunem, atq; vsitatam populo viam non esse terendã, quod ab Hebræis, quorũ & genus duxisse vult, accepisse asserit. Nihil enim in sacerdotibus plebeium requiri, nihil populare, nihil cõmune cum studio, atq; vsu & moribus incõditæ multitudinis. Sobriam à turbis grauitatẽ, seriam vitã, singulare pondus dignitas sibi vendicat sacerdotalis. Quomodo enim potest obseruari à populo, qui nihil habet secretũ à populo, dispar à multitudine? Hęc ille. De qua re tã multa sunt in diuinis literis tradita, tã multa à factis Patribus explicata, vt si recitare pergam,

*Ad Iu-
neum l. 2.
epist. 6.*

Luc. 6.

gam, Homilias declamare videar. Illud seriò dicam, quod etiam, atque etiam animaduerti, in ijs qui nouis gentibus præficiuntur, vt non solum mores, sed Fidem ipsam ædificent, tam excellenti opus esse sanctitate, vt Apostolica verè debeat optari. Ipsos Apostolos Dominus noster quanta primum attentione misit, vt se præcurrerent, ac veluti velitarent? Orationem profundam perui- gil ante produxit, cum Patre rem tantam com- municans, vocatos præterea ad se quibus verbis, quam grauibus officij admonet? Qua disciplina mittit? Quibus præceptis imbuit? Quanta inte- gritatis, quanta mortificationis, quanta patientiæ commendatio? Quid obsecro hoc tali apparatu tantus Magister agebat aliud, quam vt informa- ret Ecclesiæ doctores, & pastores, ne cui manus citò imponerent, ne Euangelicæ prædicationis munus nisi selectissimis & probatissimis commit- tendum putarent? Idem mox à mortuis resurgens non patitur suos illos quamvis iam feruentes & accensos amore ipsius, quamvis scripturarum sensu donatos ad Euangelizandum prodire, sed domi se potius continere iubet, & magna medi- tatione expectare, donec induantur virtute ex al- to. Quin etiam Paulus iam ad tertium cælum rap- tus, & mira operatus, non prius cum Barnaba destinatur ad gentes, quam sanctis fratribus jeiu- nantibus, & ministrantibus Spiritus Sanctus eos sibi ad opus hoc segregari iubet. Diuturnam pro- fectò vitæ immaculatæ probationem Apostoli- cum hocce munus efflagitat. Paulus ipse grauissi- me de eligendis fidelium præpositis admonet Ti- tum, Vt constituas per ciuitates presbyteros, sicut

*Luc. 24.**Act. 13.**Tit. 1.*

&

& ego disposui tibi, si quis sine crimine est. Oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed hospitem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem. Ministros quoque præcipit alibi probari prius, & sic ministrare, nullum crimen habentes. Quæris, cur tanta exigantur in Euangelij ministro. Dicam equidem breuiter, quod neque Deo, neque hominibus, neque verò sibi ipsi satisfacere vilo modo queat, nisi talis tantusque sit. Etenim Dei gratiam etsi certum est nullis proprijs meritis præueniri, tamen æquè quoque indubium est, iustorum sanctitate & precibus, præpositorum præsertim, effici sole- re, vt subditus populus Dei largam in se benedictionem, & gratiam experiatur. Idque multò maximè in initijs fidei, vbi nulla possunt eorum, qui vocantur, merita inuitare, & multa possunt crimina obstare. Scio equidem Dei gratiæ profus fuisse, vt tot millia Iudæorum Petri exhortatione pœnitentiam agerent, & in Christum crederent, vt tot millia gentium Pauli prædicatione idolorum vanitate reiecta Deum viuum, & verum colerent. Et hoc neque currentis esse neque volentis, sed Dei miserentis. At eandem Dei misericordiam hoc præparare, vt precibus meritisque suorum tanta donaret, qui negat aut dubitat, ipsi diuinæ gratiæ injurius est. Vult enim quodammodo pati vim, & hoc summæ est beneficentiæ, vt ad benefaciendum se pulsari sollicitarique velit. Ob id populo duro virum mitissimum, sibi- que amicissimum præficit, à quo sese etiam teneri clamitat,

1. Tim. 3.

Act. 2.

Ch. 4.

Act. 16.

Ch. 17.

Rom. 9.

Exod. 32.

*Gen. 20.**Gen. 5.**Iob. c. 2.**I. Reg. 11.**4. Reg. 19.**Esa. 37.**Act. 8.**Phil. 2.**Act. 27.**D. Eccles.**Hier.**c. 7. p.**Ezec. 22.**Esa. 64.**I. part.**Past. c. 1.*

clamat, ne in impios furorem effundat. Ob id pro Abimelech, & populo Ægyptiorum Abraham, pro Rebecca Isaac, pro amicorum ignorantibus sanctum Iob, pro Israël's populo, tum Samuëlem, tum Dauid, tum Ezechiam & pro ipso Ezechia, Isaiam, pro Samaritanorum plebe Petrum, & Ioannem, pro Epaphrodito ægrotante Paulum, itemque pro connauigantibus, tum pro alijs alios patres, amicosque suos Deus orare vult, & preces, sacrificiaque offerre, vt perspicuè doceat sese, vt minorum misereatur, in quibus non suppetunt ea merita, majorum studio prouocari velle. Habet enim hoc diuinæ prouidentiae ordo mirabilis. Hinc Dionysius, si quis per seipsum, inquit, ad Deum accedat, sanctosque despiciat, hic diuina nunquam familiaritate potietur. Atque, hoc est, quod per Prophetam exostulat, Quæsiui virum, qui se medium interponeret, & non inueni. Hoc quoque alius propheta deplorat, Non est, qui consurgat, & teneat te. Quin potius improborum præpositorum peccatis eo vsque prouocatur ita diuina, vt non solum beneficia conferre cesset, verum etiam vindictam acceleret. Quare seuerè quidem sed verè Gregorius deterret indignos præpositos, cum ait, Qua mente apud Deum intercessionis locum pro populo arripit qui familiarem se eius gratiæ esse per vitæ merita nescit? Aut ab eo quomodo alijs veniam postulat, qui vtrum sit sibi placatus, ignorat? Qua in re est etiam formidandum, ne qui placare iram posse creditur, hanc ipse ex proprio reatu mereatur. Cuncti enim liquido nouimus, quia cum is, qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus

ad

ad deteriora prouocatur. Quæ cum ita sint, uerendum profecto, ne Indorum in fide exigui progressus, in multis etiam initia non facta, nostris malis meritis coram Deo æqua lance respondeant. Quo enim hi magis à Deo alieni, & à cœlesti luce seiuncti, eo Sacerdotis, & patris merita illustriora esse oportet, ut quod deest illis, apud optimum patrem Deum ipse sufficiat. Dixi præterea hominibus sine vitæ integritate professe vix posse, quia reuera regnum Dei non est in sermone, sed in virtute, plusque commouet vita pura, quam oratio culta. Contra, mores corrupti doctrinam sanam facile euertunt, & inanem reddunt. Sergius quidem Paulus Proconsul vir prudens tunc credidit admirans super doctrina Domini, cum verbis vidit facta succedere. Nos verò prodigia; quibus Euangelicas voces confirmemus, nulla producimus, neque verò est opus: vitæ vna restat ad plenam confirmationem, ut ait Chrysostomus, quæ si desit, cætera ruant, necesse est. Indorum verò ingenium esse dixisse me memini, ut incredibili attentione de factis maiorum pendeant, illa obseruent vigilantissime, inde hos iudicant, & aut contemnunt, aut suspiciunt, & pro Deo habent. Cuius verò vita despicitur, necesse est, ut etiam prædicatio contemnatur. Non ergo aliis proderit sine vitæ puritate, & splendore Sacerdos, sibi autem nocebit plurimum, quod est diligenter intuendum.

1. Cor. 4.

Act. 13.

Hom. 33.
in 1. Cor.

CAPVT XIII.

*Quod ij, qui inter barbaros versantur,
humanis ad virtutem auxiliis
sint destituti.*

1. Cor. 9.

Eccles. 4.

Sunt intergentes Indorum versantibus humana ad virtutem adiumenta perpauca, impedimenta permulta. Quo minus oportet eos salutis suæ negligentes esse, sed & integritatis radices altas egisse, & ingruentium contra ventorum tempestati fortiter repugnare, renouantes de die in diem interiorem hominem, Apostoli Pauli semper memores, qui talis, tantusque cum esset, castigabat tamen & in seruitutem redigebat corpus suum, ne cum alijs prædicasset, ipse reprobus efficeretur. Quam curam nisi quisque sui diligentè gerat, cum in Indorum commorantur oppidis parochi, neminem sunt habituri adiutorè. Magnum virtuti præsidium, societas bonorum. Socius exemplo excitat, sermone recreat, consilio instruit, orationibus adiuuat, autoritate cõtinet, quæ omnia solitudini defunt. Sapienter admonet Salomon, Melius est duos esse simul quàm vnum. Habent enim emolumentum societatis suæ. Si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Væ soli, quia cum ceciderit, non habet subleuantem se. Horreri periculoque immenso est tanta in parochijs Indorum solitudo. Atque vt mihi quidem videtur, quantum fieri posset danda esset opera, ne minus quam duo degerent,

degerent, cum præsertim multa oppida reductione iam facta frequentia sint, quibus vnus minimè sufficiat. Etenim Christus Dominus discipulos ad prædicandum binos misit, cum possent tamen singuli plures populos obire. Sed præceptor noster tum consolationi, tum cautioni suorum ipsa societate consulendum putauit, tum etiam ædificationi securitatique externorum. Quã *Matt. 10.*
 formam tenuere postea Apostoli, cum Petrum & *Acto. 8.*
 Ioannem mitterent, cum Barnabam & Paulum, *Act. 13.*
 cum Iudam & Sylam, & rursus Barnabam & Mar- *Act. 15.*
 cum, Paulum & Sylam, atque ita penè perpetuo. Apud nostros vero Euangelij ministros mira solitudo. Ex qua primùm desidia paulatim oritur: deinde licentia, cum sine teste peccetur, reprehensio nulla timeatur, postremo iam lapsi sera, & difficilis resipiscentia cum medico careat. Hinc in malo consuetudo, boni præterea omnis obliuio, denique vitæ melioris desperatio. O quot ita miserè corruere, vt meritò ululare debeat abies: cum viderit altissimas ac nobilissimas Cedros Libani cecidisse. Non loquor antiqua, non repeto Heronnes, Tertullianos, Origenes, Nicolaos, Salomones, cæteraque documenta veterum. Recentia & quotidiana intueor. Et quid obsecro prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Imo verò qui sibi nequam est, cui bonus erit vnquam? Omnia ergo adiumenta & præsidia humana, quæ ex aliorum vita, moribus, doctrina, autoritate proficiscuntur, desunt propemodum parocho Indorum. Quoniam igitur modo nisi multum in virtute profecerit, suæque ipse disciplinæ custos integerrimus ac vi-

*Zacha. 11.**Mat. 16.**Eccli. 14.*

308 DE PROCURANDA INDORVM
gilantissimus sit, suscepto muneri sine ingenti suo
damno satisfacere queat ?

CAPVT XIV.

*Quæ libidinis & auaritiæ incentiuæ
occurrant ?*

AT qui solitudo etsi omnibus istis auxiliis ca-
ret, tamen olim expetebatur à multis, pro-
pterea quòd etiam occasionibus laqueisque va-
caret, vbi libidinis, & cupiditatis materia omnis
abesset. At barbarorum commoratio ita est omni
humanitate destituta ad bonum, vt tamen ma-
lum nihil illa magis pertrahat & irriter. Impudi-
citiæ omnis vorago ingens, vbi hominum timor
nullus, fceminarum mira lasciuia & procacitas,
pudor penitus omnis ignotus: occasio frequen-
tissima, non tam quæsitæ ad libidinem, quàm libi-
dinem ipsa quærens. Timor quidem Dei poten-
tissimus est ad resistendum peccato: At vbi pudore
pariter ac metu humano destituitur, tum verò
vrgetur ipsa facilitate peccandi, facillimè, quæ
nostra est miseria, abiicitur. Vbi enim & tentat
procliuitas, & suadet impunitas, quid non obti-
neat illecebra? Quis verò castus & pudicus, nisi
fugiendo materiã libidinis? Nam ea semel admo-
ta, quid sequatur, Salomon, & præcepto monet,
Prou. 6. (Quis ambulabit in igne, & plantæ eius non com-
burentur?) & exemplo docet, qui & dilectus à
3. Reg. II. Deo insigniter, & sapientia tanta ditatus, & senex
iam

iam succubuit victus, omnemque illam celebritatem suam eius maculae labe foedavit. Scripsit quidam beatus Pater; pudorem diuinitus datum esse mulieri, ne, si deesset; non fieret salva omnis caro. Apud barbaras foeminas pudor tam deest, ut nihil hae parte a pecude distent: imo vero cum pecudes pudore non superent, libidine superant. Quis igitur ex tanto incendio sospes exhibit, nisi quem gratia diuina protexerit, & quotidiana carnis mortificatio vallauerit? Est alia quoque tentatio grandis, cui sine magna animi constantia resisti non potest, dominatum exercendi in Indos, quorum naturalis atque vsitata subiectio, & nulla ad resistendum audacia, animos facile tollit rectori, ut quicquid collibeat, sine cunctatione ad rem conferendum putet. Sunt enim qui dominantur fidei suorum, qui cum austeritate imperant, & fas omne ac nefas pro suo arbitratu statuunt, verè ab Apostolo descripti operarij, qui deuorant, qui accipiunt, qui extolluntur, qui in faciem caedunt, qui Deo non seruiunt, sed suo ventri. Qui ita tenere primatum amant, ut non recipiant quosvis alios, quamvis vitae probatae, & doctrinae sanae, & in opere Dei exercitatos. Inde fastus quidam insolens: Quod si quis frater verbum exhortationis habeat ad plebem, ingraterè prorsus accipere, inuidiam concitare, nihil iuris aliis facere. Neque ignoro esse complures, qui coadiutores in Dei opere non solum accipiant, sed vehementer etiam efflagitet. Inde quoque cupiditatis habenae laxissimae cum campus late patens occurrat, vbi quicquid quaestus exerceri velit, nemo sit contradicturus, opera prompta Indorum ad quidvis. Si scelera

Ioannes
Clyma-
cillus

2. Cor.
11.
Rom. 16.

310 DE PROCURANDA INDORVM
maiorum dissimulare pergat, argenti quidvis cor-
radet, si mulctare pecunia, si seruitia imperare, ob-
sequia omnium parata. Denique absoluti cuius-
dam imperij & auaritiæ tam est effusa materia, vt
nisi quis temperatissimo animo sit, virtute iam
confirmata, in transuersum breui agi possit.

C A P V T X V.

Contra abusus Indicorum Parochorum.

PRæclare verò ageretur cum rebus Indorum,
si Sacerdotum ea saltem modestia esset, vt vi-
tiorum occasionibus humanè oppugnarentur, ac
non quærerent etiam ipsi de industria vitæ solu-
tionis licentiam accersentes vtrò sua damna, po-
nentes sponsonem cum morte, & tot & tam
magna mala pacem existimantes. Neque enim la-
queos diaboli effugiunt, fœminas consortio suo
& vitæ vsibus adhibentes. Quod si à vestimento
tinea, & à muliere iniquitas viri procedit, quæ po-
test esse castitatis tanta custodia, quæ hostem per-
petuo insidiantem, domo, lare, & indiuidua con-
suetudine accipiat? Aiunt sibi nec cibos coquere
nec cætera seruitia parare debere, ad hos vsus fœ-
minas necessariò adhibendas esse. Quasi verò, &
viri ista præstare non possint, Indi præsertim ad
omnia obsequia promptissimi. Aut si fœminarum
omnino munditias cupiunt, non possint anus, quæ
neque ignem neque fumum, vt dicitur, pariant,
reperire. Nescio an alia in re maiore cura labora-
tum

tum sit ab antiquis Patribus, vix plures aut feueriores canones legas, quam vbi id agitur, ne cum foeminis habitent clerici. In Concilio magno Niceno quam grauiter de subintroducendis mulieribus clerico vitandis cautum sit, nemo non nouit. Omnes prouinciales Synodi plenae sunt. Patrum decreta vehementer clamant, vnusque Hieronymus satis esse potest vsque ad inuidiam hoc loco decertans: Hospitiolum tuum, inquit, scribens ad Nepotianum clericum, aut raro, aut nunquam mulierum pedes terant, quia non potest cum Deo habitare, qui foeminarum accessibus copulatur. Foemina conscientiam secum pariter habitantis exurit, nunquam de mulierum formis disputes, foeminae nomen tuum nesciant, & caetera. Nulla profecto excusatio hinc admitti potest, vbi si minus conscientiae, fama saltem suae consulere debet parochus. Negotiationem vero Sacerdotes exercere, atque vsuras insuper quærere, omnium Concillorum, atque Pontificum, Leonis praesertim vocibus interdictum est, & Pauli ipsius, vel potius Domini, quod scirent omnium malorum radicem esse cupiditatem, & saecularia negotia militiam Dei plurimum impedire. Hic ego quid commemorem exquisitas mammonae artes, emptiones, distractionesque rerum, pacta & conuenta secretò inita, argentum ad negotiandum institoribus datum, vt cum foenore redeat, quod plerumque meritò nullum reddit, & forte quoque exclusi, & actione qui se se eorum fidei dedunt, qui imposturam facere clerico indulgentiam

V 4

tiam

Conc. Eliber. cap. 19. & 20. dist. 88. per totam, & lib. 3. decreta. tit. ultimo.

Dist. 32. c. Interdixit. Conc. Aquisgran. c. 39. Lucius Papa in ep. ad Episcopos Gallia & Hispan. Concil. Turon. c. 7. In 3. lib. decret. tit. de cohabitatione clericorum, & mulierum. Hieron. ad Nepotian. ad Rustic. ad Paulin. & ad Oceanum Gratian. sub vno textu coniungit d. 32. c. Hospitiolum. 14. q. 4. Quoniam multi. Leo ep. 1. c. 3. & 4.

312 DE PROCURANDA INDORVM
tiam putant? Iam verò auri cum argento permu-
tationes ipsiusque argenti probati, & puri cum im-
puro, industriam tempora obseruantem, & fide-
lium oblationes vendentem, cum Patronis mu-
tua sub certa lege, & mille alias auaritiæ fraudes
recensere longissimum est. Itaque illæ potissi-
mum Paræciæ Indorum appetuntur, & magno
sæpe ambitu, & pretio obtinentur, quæ licet pro-
uentus habeant fortasse minores, negociandi ta-
men commoditates vberiores præbent. A Sacer-
dote vsque ad Prophetam omnes auaritiæ stu-
dent, ait sermo diuinus. En Indici Sacerdotij Cha-
ribdis, & Syrtes, ad hos scopulos miseranda, &
quotidiana naufragia. Quid verò de aleatoribus?
Et hos grauissimè damnant Canones, sed frustra,
quantum video, ad nos. Ponitur mensa fortunæ,
dies noctesque alea iacitur, collusores, vt ad cada-
uer vultures, vndique accurrunt, si morantur,
etiam accersuntur. Populare est in Sacerdotis do-
mo ludendum. Integri anni stipendia vno sæpe
iactu raduntur. Fastidia plerique solitudinis & otij
obtendunt, qui ægroti confessionem, aut rudis
catechumeni instructionem, si quartam horæ par-
tem excedat, molestam, & prolixam accusant. In-
somnes nocte, multo iam die sacra peragunt, idque
cursim, vt mirum sit eos pictas chartulas pro sacris
paginis non referre. Non inuehor equidem, neque
maledicendi animo ista depromo. Sed cogor vi-
cem nostram dolere, qui fabula, & ludibrium facti
sumus vicinis nostris. Alij verò venationes, aut au-
cupia exercere honestissimum ducunt, plus sæpe
in venaticis canibus insumentes, quam pauperibus
erogantes præsepia ad obequitandum plena, acci-
pitres

Hier. 6.

*In 6. Syn.
gener.*

c. 50.

dist. 35. c.

Episco-

pus.

Esai. 65.

pitres magno studio alere, greges Indorum post se trahere, montium iuga frequentius terere quam Ecclesiæ limina. Aduersus has ineptias multa quoque sancita in Conciliis Patrum, Gallicanis præfertim. Sed collapsa est iam pridem disciplina Ecclesiastica omnis, idem, & sacerdotes, & præsules, & monachi actitamus. Reprehendi iam illa non possunt, quæ cõmunia sunt omnibus. Itaque is cui pastoralis Indorum cura committitur, non solum contra Diaboli machinas, & naturæ incentiua pugnare debet, sed iam etiam confirmatæ hominum consuetudini, & tempore, & turba præpotenti se se obijcere, & ad excipienda inuidorum, ac maleuolorum tela forte pectus opponere, qui si quid à profano suo instituto abhorrentem viderint, proditorem, hypocritam, hostem clamât. Hæc ergo, quæ breuiter attigi, & in aliis curare, cum eorum forte confessiones audierit, & in se cauere bonus Christi minister debet, quod vt pro dignitate præstet, quanta opus sit gratia Dei, quanta vitæ obseruantia, ipse perpendat. Adijciã deniq; ad calcem sancti Isidori sententiam de sacerdotij sanctitate, vt hunc totum locum amplius de Parochi vitæ integritate concludam. Sed quid plura subiiciamus, inquit? Si enim is, qui in presbyterio, vel episcopatu positus mortale aliquod peccatum admiserit, retrahitur: quanto magis ante ordinationem, si peccator inuentus est, cauendum est, ne ordinetur. Quapropter quia lex peccatores à sacerdotio remouet, consideret se vnusquisque, & sciens, quia potentes potenter tormenta patientur, retrahat se ab hoc nõ tam honore, quam onere. Quid enim erudiendis, atque instruendis de virtute populis præerit,

*In Synodo
Franci-
ca, &
Suessio-
nensi,
& Turo.
cap. 8. &
Forosu-
liens. c. 6.
De cleri-
co vena-
tore, cap.
Episco-
pum, ex
Conc.
Aure-
lianensi.*

*Etymo.
lib. 7. c. 6.*

314 DE PROCURANDA INDORVM
præerit, necesse est, vt in omnibus sanctus sit, &
in nullo reprehensibilis habeatur.

C A P V T X V I.

*De Orationis præsidio Euangelizanti
necessario.*

Q Valem oporteat esse ministrum salutis Indo-
rum, dictum est hæctenus, dicendum dein-
ceps, quibus præsiis hanc, quam expetit, In-
dorum salutem consequetur. Mihi ad tantam rem
efficiendam quinque omnino necessaria videri so-
lent; vt vir Euangelicus oratione Deum sibi con-
ciliet, Exemplo homines moueat, beneficentia
alliciat, Catechismo instruat, sacramentis sancti-
ficet, quæ sanè sigillatim Parochos, pastoresque
Indorum, quoties res incidit mihi horum con-
scientias tractanti, rogare soleo, quantum memi-
ni, & commendare diligenter. De quibus etiam
vberius modo differendum puto. Igitur vniuer-
sæ sacerdotalis curæ, negotiique gerendi caput
orationem esse non dubito, modò ea feruens,
assiduaque sit. Etsi enim omni negotio spiritali
inchoando, & prosequendo orationis præsidia
prima præcipuaque sunt, authore Dionysio, vel po-
tius Christo, qui semper orare monet, neque vn-
quam deficere, tamen vbi de conuersione anima-
rum agitur multo maximè, quòd gratiæ res tota
sit, quæ impetrari precibus potest, meritis præue-
niri non potest. Quod si non de quavis conuer-
sione

*De diuin.
Nom. c. 3.
Luc. 18.*

fione res est, sed de prima, de maxima, de difficilissima, quando vocatur infidelis ad Fidem, quando non affectum solum, sed ipsum quoque sensum iubetur exuere, & sese penitus abnegare, ut in obsequium Christi captiuo intellectu eat, tam est profecto orationis singulare præsidium, ut qui cætera omnia adhibeat, hanc si omittat, nihil acturus sit in hasta & clypeo veniens, non in Domino fiduciam habens. Neque enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non saluauit eos, sed dextera tua Domine, & illuminatio vultus tui, quia complacuiisti in eis. Plus longè, sine vlla dubitatione, Paulus orationibus egit, quàm concionibus, plus lachrymis, & gemitibus, quàm exhortationibus. Itidemque Petrus, & Ioannes, cæteri que militiæ Christianæ duces. Orationi Stephani Saulum donatum vult Martyr Cyprianus, sicut Monicæ matris lacrymis regenerationem suam magis acceptam fert Augustinus, quàm Ambrosij concionibus. Quamobrem ante omnem diuini verbi tractationem orandum ardentè monet idem beatus Pater, Deoque dicendum ex animo, In manu tua Domine sumus & nos, & sermones nostri. Idcirco pro infidelibus tam diligenter sancta mater orat Ecclesia, ut iidem Cyprianus, Augustinusque notarunt, quod eos tenebris suis profundissimè immerfos lucem diuinam aspicere minimè liceat, nisi sol iustitiæ sedentibus in regione vmbrae mortis clementer illuxerit. Ego P. Franciscum Xauier, tot millia hominum Christo peperisse facundia non puto, qui etiam in materno suo sermone non admodum eloquens perhibetur à nostris, ne dum in aliena lingua barba-

rica

Psal. 43

Serm. de bono Patientia

Lib. Conf. lib. 4. de Doctrina Chr. c. 15. de 30. Sap. 7.

rica verba vix frangens potius quam proferens; sed feruentissimis certè precibus, ardentibus lacrymis, gemitibus, suspiriisque ex imo ductis, in quibus totus erat noctes integras peruigil, quibus multo fortius, & continentius Deum pulsabat, quam homines vlla dicendi vi. Atque in hoc ipso Regno nouimus, qui simplici quidem sermone & imperito, sed spiritu Dei feruens plus in conuersione Indorum effecerit, quam multi præclari locutores. Immensum esset antiquæ ætatis exempla narrare. Vnus Paulus Apostolus pro omnibus esse potest, cuius in orando incredibile studium pro verbi victoria nullus hominum fide dignum putaret, nisi Spiritu sancto teste eum mentiri non posse cognosceret. Euolue ex ordine illius omnes epistolas: inuenies, ad Romanos Deum sibi testem aduocantem, quod sine intermissione semper in orationibus suis memoriam eorum faceret: pro Corinthiis semper gratias agentem Deo: pro Ephesiis genua flectentem, vt Christus habitaret per fidem in cordibus horum: pro Philippensibus omnibus semper in cunctis orationibus cum gaudio deprecantem: Colossensibus non cessantem postulare, & orare, vt agnitione Dei impleantur: Thessalonicensium memoriam faciètem in orationibus sine intermissione: Timothei discipuli memorem, & hunc desiderantem nocte & die: Philæmonis quoque, & domesticæ eius Ecclesiæ in orationibus semper memorem, quod de Tito quanquam tacet, tamen debemus accipere, qui maior digniorque apud Paulum erat. Nam Hebræorum, quibus de hac re nihil videtur significare epistolæ exordio paululum commutato, & propter argumenti magnitudinem,

gnitudinem, & sublimitatem stylo pene oratorio magis quam epistolari vsus, ad Romanos scribens, *Rom. 10.* an memoria excidisset sibi, satis indicat, cum tristitiam sibi magnam doloremque continuum refert, adeo ut separari à Christo quodammodo pro illis cuperet, pro quibus dicit quamuis obstinatis & duris obsecrationem tamen à se fieri salutis causa. *Rom. 10.* Galatas, ut ne hos quidem prætermittamus, quamquam acriore oratione vtendum ratus pro necessaria obiurgatione, suauitatem illam orationum premendam existimarit, tamen quantum orationibus adiuuaret, quibus lachrymis prosequeretur, non solum inde discimus, quod solitudinem suam alibi omnium Ecclesiarum perhibet, verum etiam *2. Cor. 11.* quod materno quodam affectu flebiliter conuenit hos, Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. *Gal. 4.* Omnino stupore dignum fidemque omnem propemodum superans, tot Ecclesiarum, tot domorum, tot hominum memoriam perpetem in vno Paulo hæerere, quos semper, quos sine intermissione, quos in cunctis orationibus etiam iurisiurandi religione interposita sibi scribit esse præsentem. Ego Pauli charitatem à Christo deriuatam, qui omnes, cum oraret, nominatim recordaretur electos, eo modo intelligo, quo immensum pelagus in suum aliquem magnum influit, atque hac orandi diligetia, quod tanta per- *Act. 27.* egerit, desino penè mirari, qui meminerim orationi nihil esse difficile. Itaque ut ducentarum septuaginta sex animarum vita mortalis donata est Paulo precanti, ita innumerabilium vita animi æterna. *2. Petr. 1.* Quid Petrus, cuius tantus ardor extitit, ut etiam post obitum suum frequenter suos apud se

Eccl. hist.
lib. 4.
cap. 15.

Epist. 97.

Act. 6.

Marc. 9.

se habiturum polliceatur? Ac certè verum esse mihi persuadeo, quod D. Chrysostronus scripsit pastores Ecclesiæ solere prius atque studiosius suorum in oratione meminisse, quam sui. De Polycarpo Ioanis discipulo Eusebius narrat, cum à lictoribus quæreretur, martyriumque suum adesse cerneret, impetrato orandi spatio duas horas in commemorandis Christi fidelibus nominatim sibi commissis exegisse, sui fortasse mentione vix habita. Tanta erat in suos charitas priscorum illorum Patrum, tantus ardor orandi. Et est prorsus verum, quod ad Augustinum beatus Innocentius scripsit, plus nos proficere alternis, & communibus orationibus, quam singularibus, & priuatis. Postremo qui in vocatione gentium laborat, meminerit se Apostolorum fungi officio, qui alia alijs omnia demandantes, duo tantum sibi sumpserunt, ut orationi & ministerio verbi instantes essent. His duabus functionibus oratione ad Deum & oratione ad homines Apostolica cura definita est, quas si quis seiungat, ac distrahat, tam fieri nequit, ut optatam fratrum salutem acquirat, quam si longum pelagus enauigare contendens, vel nullà vela suspendat, vel plenis velis nauim statione non soluat. Qui velit igitur in Indicana vinea fructuose operari, orandi studium nunquam sibi intermittere persuadeat, se ipsum verò iuge sacrificium offerens, lachrimis, fletibus, ieiunijs, vigilijsque crebris, atque omni corpusculi maceratione Deum sibi propitium reddat, ut Euangelium crescat, atque fructificet in vniuerso mundo. Opinor sane in illo genere dæmoniorum multa versari inter Indos, quæ non nisi ieiunijs, & orationibus eijciantur.

ciantur. Inter omnia verò venerabilis illa agni immaculati victima principem locum tenet, quam Patri quotidie immolet toto mentis affectu, plenaque fiducia, fidentissime postulās, ut eos, ad quos legatione fungitur, filij sui cohæredes & concorporales esse dignetur, pro quibus ille sanguis effusus est. Fieri non potest, ut tali oblatione tam bene munitæ preces ab eo, qui diues est in misericordia & propter nimiam charitatem suam, cum & ipsi essemus mortui, conuiuificauit nos Christo, repulsam ferant.

Ephes. 2.

CAPVT XVII.

De vitæ exemplo.

EX frequenti cum Deo consuetudine, vitæ quoque diuinæ gustus quidam efficitur, & quamvis sobrij alijs esse pergant, qui alioqui mente excedunt Deo, & illius cellarijs sæpe interfunt, non possunt tamen non ebrietatis illius, atque dulcedinis abundantiam eructare, Deumque redolere. Et quicquid Moyses caput obuelet, ne fulgoris magnitudine plebis oculos perstringat, tamen ex consortio Dei ita eum immutat, ut redire necesse est, ut ne ipse quidem se agnoscat, ignorétque faciem sibi alteram, postquam diuino colloquio potitus est. Itaque orationis præsidio non solum alijs Dei gratia impetratur, pro quibus orat, sed ipse quoque nouo igne succenditur, ut vitam cœlestem, Deoque

2. Cor. 5.

Cant. 5.

Psal. 144.

Exod. 34.

que dignam instituat. Vitæ verò conspicuam puritatem in Fidei præceptore apud Indos summo-
 pere necessariam esse vt docendo proficiat, & aliàs sæpe iam diximus, & est sæpius adhuc re-
 petendum, cum nullā alia maior, & certior spes sit salutis Indorū incorrupto boni pastoris exem-
 plo, contra nulla validior pestis stulti pastoris pessimo exemplo, quem pulchre sermo pro-
 pheticus idolum potius pastoris appellat. Agat ergo sedulò minister Christi, vt Christum, vi-
 ta ipsa testetur, vt cognoscant omnes illius discipulum, cuius doctrina gloriatur. Discat à Christo mansuetudinem, discat humilitatem; discat perfectam illam, & maximam charita-
 tem, vt vitam etiam pro ouibus promptè expendat. Meminerit operibus bonis ita lucere coram hominibus, vt videntes glorificent Patrem qui in cœlis est. Hoc esse omnium ad persuadendum potentissimum miraculum certò sciat, quod cum ex tot tantisque illius primæuæ Ecclesiæ relictum sit, indefesso studio conseruare debemus.

1. Pet. 5. Petrus quidem à Domino pastor Ecclesiæ vniuersæ constitutus pastores admonet, obsecratque, vt se formam gregi ex animo exhibeant, quod in maiorum exempla intueri subditi soleant, atque inde informare naturaliter mores. Quare fidenter

1. Cor. 11. Phil. 3. Paulus prouocabat suos ad se intuendum, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, & alibi, Obseruate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formā nostram. At quibus in rebus formā se præbere vitæ ministri Christi maximè debent? Petrus sanè factum, & importunam dominandi arrogantiam, tum cupiditatis omnis suspicionem vehementer exagitat,

exagitat, Neque dominantes, inquit, in clero, neque turpis lucri gratia. Paulus verò talem se ipse commemorat apud Theſſalonicenſes, Neque aliquando fuimus in ſermone adulationis ſicut ſcitis, neque in occasione auaritiæ, Deus teſtis eſt, neque quærentes ab hominibus gloriam, neq; à vobis, neque ab aliis, cum poſſemus vobis oneri eſſe vt Chriſti Apoſtoli, ſed facti ſumus paruuli in medio veſtrum, tanquam ſi nutrix foueat filios ſuos, ita deſiderantes vos cupide volebamus vobiſ tra- dere non ſolum Euangelium, ſed etiam animas noſtras, quoniam chariſſimi nobis facti eſtis. Quid non iſto animo Paulus efficeret? Cuius vel ferreum pectus hac tanta dulcedine non molli- ret? Quem ſæculi etiam ſapientem, etiam rerum mortalium amatorem non vinceret, flecteretque tanta illa integritate, tam mirabili rerum omnium contemptu? Verum præter hunc, & ſui & rerum omnium contemptum, & inflammata in fratres charitatem, caſtitiſ exemplum peculiariter Timotheo præſcribit, Exemplum, inquit, eſto fidelium in verbo, in conuerſatione, in charitate, in fide, in caſtitate. Titum quoque eodem modo admonet, In omnibus te ipſum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate. Non ſolum caſtitiſ omnibus notam eſſe iubet, ſed integritatem quoque, & grauitatem, vt nihil leuitatiſ in eo notari queat, non oculus liberior, non vultus fractior, non verbum petulantius, nihil laſcium, nihil impudici cordiſ ſtudium redolens extet, ſed aſpectuſ ipſe, inceſſuſ, colloquia omnia plena iucundæ cuiuſdam grauitatiſ. Illud ſeniſ Hieronymi obſeruet, Quicquid

1. Theſſ. 2.

1. Tim. 2.

Tit. 2.

In epist.
ad Nepo-
tignum.

In 1. ad
Tim. ho.
104.

1. Cor. 4.

de te probabiliter fingi potest, ne fingatur, ante
deuita. Denique in his duobus, continentia in-
quam, & pecuniæ contemptu etiam opinionem
hominum captet. Multa quidem alia Apostolis
crimina obiecta ab aduersarijs fidei Chrysoftomus
dicit, cæterum cupiditatis, aut impudiciæ etiam
ab inimicis, & mendacibus nunquam fuisse incu-
satos, quod in his omnes, vellet nollet, testimo-
nium veritati dare cogerentur. Id quod in Christo
Rege nostro aduertere est, cum tamen inuidiosis-
simè, & iniquissimè oppugnaretur, ac proscindere-
tur ab impijs. Mihi ad hos Indos proficiscenti sa-
pienter quidam noster suggestit frater in Orientali
India diutissimè ipse versatus, non solum verita-
tem in hac parte, sed etiam opinionem studiosè
esse quærendam, vt te (sic enim me ille alloque-
batur) hypocritam agere interdum minimè pœni-
teat. Vt enim virginalis fama, sic sacerdotale de-
cus sinistra suspitione facile violatur. Ita ergo sese
comparet minister Euangelij, vt omni momento
spectaculum se esse Deo, & Angelis, & hominibus
cogitet.

C A P V T XVIII.

De Beneficentia.

Beneficentiam tertio loco numerabamus.
Quamvis autem ipsa verbi Dei impartitio be-
neficentiæ sit præclarissimæ, neque tam stulti si-
mus, vt panem quo venter esurientis impletur in
elemo

eleemosynæ genere præferamus Dei verbo, quo mens discantis instruitur, ut Augustinus admonuit: tamen eam modo beneficentiam propriè nomino, qua fratrum salutis fortunisque consulimus. Hanc in omni Rectore aduersus subditos magnopere necessariam eleganter Gregorius ostendit. Egentis, inquit, mentem doctrinæ sermo non penetrat, si hunc apud eius animum manus misericordiae non commendat. Tunc autem verbi semen facile germinat, quando hoc in audientis pectore pietas prædicantis rigat. Nam quasi iure ut diximus, à percipienda prædicatione gregis animus frangitur, si cura exterioris subsidij à pastore negligatur. De hac externorum bonorum communicatione, & prouidentia Petri Apostoli vocem illam accipiendam dicit, Pascite, qui in vobis est gregem prouidentes non coactè, sed spontaneè secundum Deum. Huc quoque illud adiungit; Si quis suorum maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Et certè hunc fuisse ab Apostolis traditum morem longa ætate retentum, ut Ecclesiæ pastores de Ecclesiæ bonis, deque suis ipsorum egentibus omnibus opportuna suppeditarent notius est, quam ut Conciliorum decreta innumerabilia, & Ecclesiastica gesta referre opus sit. Hanc ob causam Diaconos inter alia creatos ab Apostolis constat, ut mensis pauperum ministrarent, adeoque Agape illa culta est tunc, quæ postea paulatim elanguit, & quasi vestigijs tantum conseruata est, ut nullus inter eos egens esse sineretur. Hac prouidentia Ecclesiastica, paternaque misericordia in pauperes plenè sunt literæ Sanctorum, Ambrosij præser-

*De Cat.
rud.c.14.*

*2. lib.
Past.c.7.*

1. Pet. 5.

1. Tim. 5.

Act. 6.

*Greg. 3.
Dial. c. 1.
August.
de Civ.*

tim, atque Chrysoſtomi, quam eo proceſſiſſe ſci-
mus, vt nonnulli Pontifices ſua omnia diſtrahe-
rent, quidam ſudoribus ſuis pauperes alerent. Pau-
linus Nolanus Epiſcopus, vt magni ſcriptores fi-
deque digni referunt, ſeipſum quoque vendendum
tradidit, ſeruitutiſque ſuæ pretio inuſitata miſeri-
cordia alterius calamitati ſuccurrit. Lógum eſt, &
minimè neceſſarium antiquorũ patrum vel facta
narrare, vel decreta relegere, qui eoſdẽ voluerunt,
& verbi Dei ad paſcẽdas animas eſſe miniſtros, &
honorum ad ſeruanda corpora diſtributores. Qua-
re etiam OEconomos Chriſti vocandos cenſue-
runt. Re autem vera ſi nihil in hac parte nos ad-
iuuaret antiquitas, tamen ipſæ res moreſque Indo-
rum ſatis hoc tempore ſtudioſos Dei miniſtros
admonerent excitarentque vt ſi fructum ſpiritua-
lem verbi cupiant, beneficentiam nullo modo ſibi
perire patiantur. Nam ſi lucra animarum ſitimus,
nulla magis compendiaria via beneficentia. Bene-
ficentia animos facile expugnat, atque deuincit,
quicquid vult copioſè perorat, atq; perſuadet. Nã
vt in ſuperioribus libris dixiſſe me opinor, ideo
Chriſti Apoſtolorumque ſigna, tam ad Fidem
aſtruendam fuẽre potentia, quod omnia penè uti-
litati hominum impenderentur. Inde facile, ac li-
benter conciliati animi hominum ſalutis conſilia
ab optimè de ſe meritis hauriebant. Mortuos, in-
quit, ſuſcitate, leproſos mundate, infirmos curate,
dæmones eijcite, & ad cumulum omnium, gratis
accepitiſtis, gratis date. Hoc extremum ſi ſyncerita-
te Euangelio digna in Dei præconibus gentes
cernerent, quamvis barbaræ, quamvis feræ, breui
profecto manueſcerent, omnique illa feritate de-
poſita

Luc. 10.

posita lenissimo Christi jugo victa colla summitterent. Et canes & pisces, & ipsi immanes leones beneficia sentiunt, & ea gratitudinis suæ argumenta historicis conscribenda dederunt, quæ homines nisi flectant, saxeos mostrent. Falsa prorsus, & improba sententia multorum est, Indos nihil beneficia sentire, humanitate non tangi, gratitudinis ne vestigium quidem ostendere, quo in eos clementior beneficentiorque sis, eo deteriores reddi. Sed quamvis nonnulla ex parte de barbarorum seruili ingenio, & minime ingenuo, ita existimare proclive est, tamen quod ad cohibenda humanitatis, & beneficentiæ in eos officia attinet, non satis vigilanter ista dicuntur. Namque apud eos, quibus se non satis Indi committunt, quorum fidem suspectam habent, tenet sanè vulgaris ista opinio locum. Libenter enim beneficium accipiunt, breui obliuiscuntur acceptum, ratio, aut nunquam gratiam referunt. Causa est naturæ ipsorum imbecillitas, & timiditas. Ut enim canis alienus nec mensæ tuæ assuefactus objectam offam, aut frustum rapit, atque ita abit, si plura non videt: at mensæ herili assuetus adest aliter, herumque iam sibi notum sequitur: ita profecto barbari natura alieni à consortio, & humanitate non se credunt tibi etiam beneficienti, timentque adhuc potius quam amant. At si longo usu didicerint te sibi beneuolum verè, profecto & grati sunt, & se ipsos etiam dedunt. Dicant sanè Hispani, qui Ianaco-

*i. Indos
dome-
sticos, suæ
familia-
res.*

326 DE PROCURANDA INDORVM
requirant, apud patronos præsulesque etiam con-
testentur eo Patre nullum sibi esse chariorem. Di-
cant sacerdotes ipsi, qui in eos fuere liberaliores,
an non sentiant ad quævis obsequia promptos, an
non Dei verbum videant eos libentius suscipere,
& animum ad nostra germanè accommodare?
Nos certè ipsi exiguum quiddam beneficij imper-
titi, tamen excedentes, & lachrymas illorum vi-
debamus, & clamores exaudiebamus, & quosdam
longo itinere nos consectantes vel inuiti retine-
bamus. Quod si illam nostrorum hominum urba-
nitatem, verborumque elegantiam, atque animi
grati significationem officiosam, quia in Indis mi-
nus inueniunt, apud ingratos frustra beneficia
collocari iactant, falsò sanè in barbarica
consuetudine mores cultiores quærunt, quos ne
apud rusticos quidem suos Hispani reperiunt.
Quod si constantem æstimationem benemerito-
rum librantem omnia iustissima lance desiderant,
nimium istud est in ijs præsertim, qui nos longè
sibi duriores, quam humaniores experti sunt.
Sed est tamen sensus beneficiorum apud Indos,
qui ne feris quidem deest, saltem vt commodita-
tes suas cogitantes eos libenter audiant, quos de
se benemeritos vident. Benemerendo igitur mul-
tum ad conciliandas aures animosque Euange-
lio proficitur. Quod si nihil aliud, certè Christia-
ni nominis honor nos maximè mouere deberet,
vt intelligant Indorum gentes non omnes Chri-
stianos esse auaros, quæstuarios, alienorum ex-
pilatores, quod in plerisque viderunt: sed esse
etiam humanos, beneficos, liberales, qui se non
sua quærant. Illos à Christo esse alienissimos,
has

hōs Christi, & verba, & exempla sectari, verè enim glorificant Deum, Christumque magni faciunt, cum tales eius ministros vident. Nam illa, quæ de regno cœlorum commemorantur à nobis deque præsentium rerum contemptu, vel non capiunt, vel non facile sibi persuadent, cum sermo factis evertitur. Ingens Helisæi laus quòd exter-
 num Naamanum lepra mundans argentum aurumque respuerit: graue Giezi facinus, qui Prophetæ Dominique sui puritatem, & splendorem, argento eius nomine falso postulato offuscauerit. Itaque perpetua lepra mulctatus etiam posteros nequitię suæ testes reliquit. Id nunc fit à plerisque, qui Christi se seruos profitentur, & quam eorum Dominus pecuniam repudiavit beneficio liberalissimè collocato, hanc isti repetunt illius nomine, sed lepra impleti infidelitatis suæ pœnas iustissimas dant. Infidelitatem qui in alijs curant, infideles ipsi, eorumque tota posteritas. Ergo operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei, neque pigeat Euangelicum ministrum ægrotum visitare, xenio aliquo recreare, famelicum cibario saltem pane pascere, nudum operire, pauperem, cui non est adiutor, à diuitum calumnijs, & potentia eripere, pro afflictis principem magistratumve conuenire, cœlibes matrimonio honestè quæsito collocare, rem familiarem consilio augere, morientibus sedulò & benignè astare, sepulturam curare, eos, qui quærentur ad mortem, eripere, lites & dissidia componere: omnidenique officij genere cumulatè prosequi, si quidem certissimè sciat Christo Christianæque religioni honorem maximum, ad spiritualem fratrum

4. Reg. 5.

Gal. 6.

Eccli. 7.

328 DE PROVANDA INDORVM
salutem viam apertam, sibi præmium copiosum
parari, si verum illud est, quod veritas dixit, Quod
Matt. 25. minimis istis fecistis, mihi fecistis.

CAPVT XIX.

De correptione & disciplina.

1. Thes. 5. **C**VM verò Christianæ dilectionis sit non modo consolari pusillanimes, sed etiam corrumpere inquietos, hanc quoque beneficentiæ partem, quæ perperam admissis corrigendis insistit, minime sibi prætermittendam parochus existimare debet. Ac sicubi disciplinæ seuerioris cura adhibenda est, ea profecto opus est maxime in natione Indorum, quòd & natura seruili, & moribus plerumque puerilibus sint qui sese ita comparant, vt nisi timoris stimulis excitentur, facile de via deflectant, aut pigri consistant. Rectè prorsus Salomon scripsit, Virga & disciplina tribuunt sapientiam, & alibi, Stultitia colligata est in corde pueri, sed virga disciplinæ fugabit eam, & rursus, Non emendabitur verbis seruus durus. Seruus non potest verbis erudiri. Paulus quoque Apostolus non solum mansuetudinis spiritum, sed virgam quoque præfert interdum. Sed quomodo & quatenus castigatione vtendum sit sacerdoti Dei, id certè quæritur. Plerique persuasi nisi per vim & metum nihil se apud Indos proficere, vsque ad plagas deserviunt, neque verentur Deo sacratas manus, in colaphos suorum vertere. Rem prorsus inhonestam,

nestam, & sacerdotali authoritate maximè indignam eum, qui patris nomen vsurpet, qui Christi teneat locum, tam vilem carnificinam exercere. Apostolus quidem inter cætera, quæ in eo qui Ecclesiasticæ familiæ præficiendus sit, requirit, hoc etiam meminit, Ne sit percussor, siue vt legit Ambrosius, verberator. Ac ne quis interpretetur in subditos talia exercere licere peccantes correptionis gratia, id quoque Canon Apostolorum, cuius à Tarassio Patriarcha in septima Synodo mentio fit, disertè prohibet. Cuius verba, vt à Gratiano in decretis referuntur, sunt hæc, Episcopum aut Presbyterum, aut Diaconum percutientem fideles delinquentes, aut infideles inique agentes, & per huiusmodi volentem timeri, dejici ab officio suo præcipimus, quia nunquam nos docuit hoc Dominus, sed e contrario ipse cum percuteretur, non repercutiebat, cū pateretur non comminabatur. Quod si vniuersæ Apostoli ministros Dei ab eiusmodi violentijs abstinere voluerunt, profecto nostrorum Sacerdotum percutiendi ac sæuiendi licentiam grauissimè accepturi fuissent, cum & se infestos & prædicationem suam odiosam reddant, quod ad magnam pertinet Euangelij iacturam. Ferè enim Dominos magis, quam Patres, & vltionem potius quærentes suam, quam ipsorum emendationem Indi arbitrantur. Adde quod à cæteris Hispanis vexati, nisi Sacerdotum benignitate reuocentur, Christianum nomen exhorrescunt. Ipsi quoque parochi præter insigne dedecus, quo ordinem suum afficiunt, vt in Concilio Bracharensi legimus, aliorum apparitores effecti, etiam iracundiæ flammam excitant,

Tit. 1.

7. Synod.
act. 3.Dist. 45.
c. Episcopum.Dist. 45.
De clerico
Per-
cus. cap.

vt

*c. Si quis.
ex Conc.
Agathēs.
Cap. 116.*

330 DE PROVANDA INDORVM
vt & animo perturbati, & vultu ipso indecori
passim tumultuentur. Quibus ex causis omnibus
prouidenter in Concilio Limensi ab omni cæde,
verberibus, detonsione comæ, cæterisque in Indos
designari solitis abstinere parochi iussi sunt, mul-
tandi, si secus faciant, suorum præsulum arbi-
trio. Hic iam vociferantur plurimi sibi omnem
docendi, & emendandi suos facultatem eripi, In-
dos nisi Sacerdotem timeant, pro nihilo illius mo-
nita habere, facile iussa contemnere, si impunè se
abitueros intelligant, nihil boni sponte facturos,
quo liberalius cum ijs agitur, eo deteriores reddi.
Pueros esse moribus, & ingenio, puerorum more
tractandos, qui nisi præceptoris flagellum præ-
oculis habeant, neque discere, neque parère sciant.
Vbi primum Indus intelligat nihil sibi à parochio
suo timendum, neque ad Missam venire diebus
festis, neque ad doctrinam conuenire, neque con-
fessiones curare, Christianæ omnia religionis offi-
cia flocci facere, ebrietatem inuerecundè sectari,
insanire in fœminas, superstitionem cultumque
antiquum repetere, ariolos suos consulere, simu-
lacrâ adorare, omnem disciplinam, fidem denique
ipsam funditus perire. Hæc se & olim expertos, &
quotidie experiri certissime. Itaque Sacerdotum
manus qui à supplicio Indorum cohibent, nihil
aliud quam Indorum manus in nefas omne dis-
soluere, Quorum profectò non potest contemni
oratio, aut omnino conficta reputari. Quamvis
enim illi pulsando cædendoque excedant, tamen
hi cum digna sæpe vindicta admittunt, tum nisi
vindicetur, facile verba contemnunt. Indigent
ergo seueriore interdum disciplina, indigent pro-
fus

sus. Horum verò crimina aut negligentiam spiri-
 tuali gladio (quod est Ecclesiæ proprium) vl-
 cisci minime expedit. Nam interdicta Ecclesia-
 stica , excommunicationes ac censuras si pro-
 vindicta iubeantur excipere , facile parvipen-
 dent, quia harum vim neque vident neque agnos-
 cunt , & ad superstitionis suæ tenebras facile sunt
 redituri Ecclesiæ luce interdicti. Vt ergo belluas
 castigare solemus plagas infligendo , quæ mul-
 tum sensus ac doloris habeant , periculi mini-
 mum , essetque reprehensione dignissimus, si quis
 phrenetico aut infano correptionis gratia gla-
 dium iugulo admoueret , aut mucronem pe-
 ctori opponeret , ac non potius verberibus tutò
 sæuiret in furas aut scapulas , quòd illic mentis
 inops necem citius , quam correctionem admit-
 teret, hîc contra salutis causa dolor ipse fieret ; ita
 sanè in novos Ecclesiæ paruulos minimè oportet
 censuris agere , quarum discrimen sine emenda-
 tione adirent , magisque corporeæ ac sensibiles
 pœnæ infligendæ sunt , quibus & læduntur nihil,
 & multum omnino adiuuantur. Eam ob causam
 sanctissimi Romani Pontifices cum Hispanos in-
 terdicti aut excommunicationis causa teneret
 obstrictos , peculiari priuilegio neophitos hos
 minimè comprehendi voluerunt. Consequens er-
 go est , vt corporalibus pœnis in officio barbari
 continendi sint. Eas verò à Sacerdote irrogari
 exclusum est supra. Quid igitur ? Non parua
 occurrunt angustia , cum hinc Sacerdotalis di-
 gnitas , & paterna beneuolentia necessariò con-
 seruanda , inde disciplinae necessitas , ingeniam-
 que seruire concertent, Primum igitur , quod su-
 periore

332 DE PROCURANDA INDORVM
periore libro diserebam, prætoræ ac iudicæ sæc-
ulari opus esse ad disciplinam Indorum, hic pro-
fectò quam verum sit, dilucide patet. Horum
enim propriè interest ista vindicare & plectere.
Hos igitur ministros esse Sacerdotum æquissi-
mum est, & quicquid durius designandum erit
in noxios, sæculari potius manu intentari. Dein-
de quoniam & prætores omnibus populis adesse
non possunt, & occurrunt quotidie peccata le-
uiora, quæ correptione quidem indigent, sed non
illa asperiori & iudiciaria, vt cum ad rem sacram
non venit, aut Catechismo abfuit: tum etiam
sunt quædam, quæ à sæcularibus vindicari nullo
modo debent, quòd illorum forum recusent, vt
cum Quadragesimalem confessionem Indus ne-
glexit, cum impedimenta matrimonij non dixit
sciens, cum religionis Christianæ ritum contem-
psit, cum aruspices & veneficos consuluit, &
multa talia, tunc sanè Ecclesiastico iudicio in-
tales animaduerti oportebit. Ac mea quidem sen-
tentia taxatas iam ac definitas pœnas decreto pu-
blico esse oporteret talibus criminibus, quæ
sciret Indus sese certò subiturum, cum illud aut
illud admitteret. Fieret hoc modo vt plus timo-
ris pœna iam proposita incuteret, tum minus
odij contraheret parochus executionis mandans,
quod esset lege decretum. Non enim tam ipse
tunc vindicare quam lex videretur, atque ita &
terrori esset supplicij irrogatio & minus infestus,
qui imperaret. Quam ob causam in Synodo Pro-
uinciali pœnas esse taxatas certis criminibus cre-
do, tametsi parum eæ curantur, sed suum potius
Parochus quilibet iudicium sequitur, aut etiam
iracundiæ

iracundiæ legem. Postremò siue publico canone sint pœnæ decretæ, siue priuata sententia decernantur, illud modis omnibus obseruandum est, vt nihil parochus manu propria vindicet. Id enim & odiosum est, & indignum, & valde periculosum. Iubeat vero ipse quid facto opus sit: Apparitor autem aut Fiscalis aut Licetor aut Guatacamaus iussa facessat.

CAPVT XX.

Quid obseruandum in correptione Indorum.

Qua in re tria præcipienda sunt. Vnum vt causas vindictæ exponat, & intelligant ipsi, qui corripuntur, mitius secum agi quam pro merito. Et ne tam iracundiam, quam disciplinam interpretentur, non irascatur & sæuiat in suis, sed in Dei offensis. Turpe enim est valde, vt, si mox atque Indum mulæ suæ scenum ferre cessantem viderit, aut non promptè imperatos cibos afferentē, nimis sæuiat; eundem mox & adulterum, & idololatram sciens vix contingat. Hinc odia exardescunt in parochos, hinc omnis disciplina contemnitur. Magnopere ergo curandum est, vt castigatio disciplinæ causa adhibita, non ultionis, aut iracundiæ impetum præseferat. Secunda præceptio est, vt confessionis Sacramento, & existimationi diligentissime consulatur. Ea enim sunt ignorantia isti, vt facile sibi persuadere possint, cum ad confessiones faciendas

334 DE PROCURANDA INDORVM
faciendas accedunt, Patrem, quæ ex illis audiue-
rit, acriter postea vindicaturum, ac pro palaturum.
Itaque hoc timore correpti simul conscientia
suæ vulnera non admodum curantes, facile fictas
ac mendosas confessiones facient, rarè veritatem
integre aperient Sacerdoti. Qui etsi multum cul-
pandi in tanto sacrilegio forent, tamen quod ne-
gare non possumus, ex duritia & imprudentia
parochorum occasionem non exiguam tam ma-
gni sui exitij haberent. Hoc ergo quod est om-
nium grauissimum, in Sacerdotali seueritate in-
commodum modis omnibus cauendum est. Ac
præstat omnino disciplinae neruum tantisper de-
bilitari, & infringi, quam tam salutaris, tamque
necessarij sacramenti existimationem prodi. Sed
potest vtrique rei consulere prudens charitas, si
confessionis forum longè diuersum esse & verbis,
& re sæpe persuaserit, si nihil in confessione au-
ditum, etiam alioqui cognitum plèctat, vt ma-
gis asylum quam prodicionem confessionem esse
cognoscant, si blande illic, & paterne se gerat, si
instante confessionum tempore à seueritate absti-
neat, si se grauissimas pœnas daturum doceat ob
tenuissimam auditæ culpæ reuelationem. Postre-
mò perspiciendum est, vt supplicij modus is sit,
qui semper paternam & Ecclesiasticam clemen-
tiam redoleat. Argenti modica quædam mulcta,
coniectio diurna in compedem, plagæ aliquot in-
terdum inflictæ, sæuissimum omnium erinium
detonsio, quæ extremæ ignominia apud Indos
loco est. Neque mirandum aut ab Ecclesiastico
instituto alienum existimandum, si id genus pœ-
næ adhibeantur, cum sacris & antiquis canonibus
non

non raro verberum mentio fiat. Nihil enim quod ad continendos in officio homines valere potest, Ecclesiastica cura à se alienum putat. Sed quicquid in hac tam magna quæstione præcipitur, imbecille est, & ieiunum, nisi unctio spiritus accedat, quæ doceat de omnibus. Magnus enim est doctor Charitas, ut sanctus Chryostomus ait. Hæc cum sincere & germane salutem suorum affectat, docet plenius & certius, & quando indulgendum, & quando vindicandum, & quomodo, & quatenus. Huic vni rectè ea omnis cura committitur, ut lucrifacere fratrem cum minimo ipsius dispendio studeat.

*Dist. 45.
c. Cum
beatus.*

*Homil.
33. in
1. Cor.*

C A P V T XXI.

De Catechismo & Catechistæ tædio levando.

DEinceps de catechizandi cura dicendum est, quò cætera, quæ dicta sunt, omnia penè referuntur. Est autem ea pars, ut necessaria maxime, ita molesta & laboriosa summopere, si qua opus est diligentia tractetur. Multa enim sunt quæ fastidium faciant, multa quæ quamvis promptum, & alacrem Catechistæ animum retardent atque debilitent. Et re quidem vera detracta illa quæstus specie, quæ plerosque ad id oneris sustinendum mouet, ac multò longius relegata dissolutè flagitiosèque viuendi licentia, quæ non paucos allicit, si modestè temperantèrque viuendum est,

VT

336 DE PROCURANDA INDORVM
vt Euangelij ministrum decet, magnum est &
perdifficile inter Indos velle versari, & in iis in-
stituendis perdurare, propterea quod genus vitæ
tum iniucundum, tum humile, tum verò mole-
stis plenum apparet. Sed huic morbo ante om-
nia occurrendum est, & remedia quærenda se-
cundum Deum, quibus ea pestis depellatur ex
animo. Solet autem tædium, & tristitia partim
ex opere ipso catechizandi nasci, partim ex In-
dorum ingenio, & natura. Opus quidem ipsum
rudes imbuendi molestum est, quòd eadem sæ-
pius ac propemodum semper inculcanda sunt,
tritæque illa valde, & elementa sermonum Dei,
neque his omissis ad perfectiora ferri concedi-
tur, sed hæc semper paruulis in Christo oportet
dare. Huius autem ægritudinis leuandæ remedia
ex nullo alio melius petere possumus quam ex
B. Augustino in eo opere, quod de hoc ipso ar-
gumento, id est, de catechizandis rudibus scripsit,
vbi inter alia sic ait: Iam verò si vsitata & par-
uulis congruentia sæpe repetere fastidimus, con-
gruamus eis per fraternum, paternum, maternum-
que amorem, & copulatis cordi eorum etiam no-
bis, noua videbuntur. Tantum enim valet animi
compacientis affectus, vt cum illi afficiuntur no-
bis loquentibus, & nos illis discantibus, habite-
mus in inuicem, atque ita, & illi quæ audiunt, qua-
si loquantur in nobis, & nos in illis discamus quo-
dammodo quod docemus. Nonne accidere hoc
solet cum loca quædam ampla & pulchra vel vr-
bium, vel agrorum, quæ iam nos sæpe videndo sine
aliqua voluptate præteriebamus, ostendimus eis,
qui antea nunquam viderant, vt nostra delectatio

Cap. 12.
de Cat.
Rud.

in eorum delectationis nouitate renouetur, & tanto magis quanto sunt, amiciores? Quanto ergo magis delectari nos oportet, cum ipsum omnium iam discere homines accedunt, propter quem discenda sunt, quæcunque discenda sunt, & in eorum nouitate innouari? Huc accedit ad comparandam lætitiã quod cogitamus & consideramus, de qua erroris morte in vitam dei transeat homo. Idem in eodem opere, Coitemus quid nobis prærogatum sit ab illo, qui emonstrauit nobis exemplum, vt sequamur uigilia eius, qui cum in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit formam serui accipiẽs & cætera sique ad mortem Crucis. Quam ob causam: Nisi uia factus est infirmus infirmis, vt infirmos ucrifaceret? Audi uis imitatore[m] alibi etiam icentem, siue enim mente excessimus, Deo, siue emperantes sumus, uobis. Charitas enim Christi compellit nos iudicantes hoc, quia vnus pro omnibus mortuus est. Quomodo enim paratus sset impendi pro animabus eorum, si eum pigeet inclinari ad aures eorum? Hinc ergo factus st paruulus in medio nostrum tanquam nutrix ouens filios suos. Num enim delectat, nisi amor uitet, decurtata & mutilata uerba immururare? Et tamen optant homines habere inantes, quibus id exhibeant. Et suaui[s] est matri inuta mansa inspuere paruulo filio, quam ipam mandere ac deuorare grandiora. Non etiam ccedat de pectore cogitatio gallinæ illius, quæ anguidulis plumis teneros fœtus operit, & surrantes pupulos confracta uoce aduocat, cuius landas alas refugientes superbi præda sunt alitibus.

Cap. 10.

Phil. 2.

1. Cor. 5.

1. Thes. 2.

Mat. 23.

*x. cōtem-
platio.*

*Hom. 33.
in 1. Cor.
1. Cor. 13.*

Phil. 3.

tibus. Si enim intellectus delectat in penetralibus
 syncerissimis, hoc etiam intelligere delectet, quo-
 modo charitas quāto officiosius descendit, ad in-
 fima, tāto robustius recurrit in intima per bonam
 conscientia, nihil quæredo ab eis, ad quos descen-
 dit, præter eorum sempiternā salutem. Hæc sapiē-
 tissimus, & Dei amantissimus Pater, quæ si tran-
 quillo animi vultu non obiter inspiciantur, vel
 sola sufficiunt omnem mærorem, fastidiumque
 depellere, & ad nutriendos paruulos Christi ma-
 gna suauitate inuitare. Neque aliena ab his au-
 reum illud Chrysostomi flumen: Non est, inquit,
 charitas fastidiosa (sic enim legit ille in Paulo,
 quod nps. Non est ambitiosa) Maiores natu vide-
 mus sapientia præcellentes viros cum liberis suis
 sæpe balbutire: & id cum faciunt, nec reprehen-
 dit eos quisquam, neque ipsos rei illius pudet, sed
 digna laude adeo videtur, vt quanquam improbi
 sunt, qui instituuntur, perdurent tamen ipsi hor-
 tando, turpia castigando, horum illos nihil pudet.
 Non est enim fastidiosa charitas, sed alis aureis
 omnium quos complectitur, vitia tegit. Ita Chry-
 sostomus charitatis ingenium exprimit. Quare
 neque infantilia dedignatur, neque assidua repe-
 titione tædio afficitur. Eadem enim repetere mi-
 hi quidem non pigrum, inquit, vobis autem ne-
 cessarium. Nonne videmus artifices eadem ipsa
 cum faciant, & modo eodem repetant, nihil ta-
 men fastidire, sed lucro potius intentos vehemen-
 ter delectari? Nam & cytharædus, & cantor,
 & grammaticus, & ludimagister rudimenta ea-
 dem inculcare non moleste ferunt, quod ea do-
 cendo quæstum ampliorem faciunt. Et prorsus in
 doctrina

doctrina Christi, quæ à laceffente iam aut defesso dicuntur quæque ipsemet languida putat, ea sæpe vehementius Deo ita agente, auditorum animos permouent. Quoties nobis accidit, cum confessiones peccatorum audimus, & fessi iam alios excipimus, tam nobis frigide loqui videri, & fastidiosè, vt ipsi nobis displiceamus, & tamen illa ipsa languens, vt nobis videtur, & toties singulis repetita exhortatio, præter spem nostram, lacrymas ac singultus intimos excitat, declaratque re ipsa pœnitens noua illa sibi & mirabilia videri. Mihi quidem sæpe ita euenit, & tamen sæpe contra, cum mihi ardentè agere viderer, & ad flectendum quoque lapidem efficaciter loqui, intuens vultum auditoris, deprehendi oscitantem, vt satis mihi persuaderem, neque qui rigat esse aliquid, neque qui plantat, sed eum qui administrat semen seminanti, & dat fructum, cum vult. Ipsum ergo repetendi, & inculcandi eadem tædium magnæ mercedis est, & fructum habet copiosum. Quod si abiectum & indignum nobis puerilia ista tractandi munus recusamus, præterquam quod & charitatis vacui, superbix pleni, nobis suspecti esse debemus, & stulti prorsus qui cetera lucra non amemus, incerta magis & periculis plena sectemur, hoc igitur vt omittam, quæso honor & dignitas, apud quem tandem aestimatorum collocanda est? Deumne, an homines iudices intuebitur? Siquidem hominum iudicium respiciamus, nihil abiectius Pauli officio, quippe cum pro magno diceret, Non erubescō Euangelium, & Noli erubescere testimonium Iesu Christi, neque me vinctum eius. Talis erat apud homines existima-

Rom. 1.
2. Tim. 2.

tio prædicationis Euangelij. At apud Deum? Nihil Apostolatu maius in terris. Principes constitues eos super omnem terram. Paruulos igitur Christi Euangelij lacte nutrire, vile: Indos, gentem despectam & sordidam erudire, viro graui indignum. Ita sanè mundus existimat. At apud Deum nihil sublimius, nihil gloriosius, & reuera in Ecclesia Dei nihil Apostolicum magis. Hoc enim proprium Apostolorum est. Neque enim Paulus tantum suum esse putabat sapientiam loqui, sed parè id quidem & raro nec nisi inter perfectos. Cæteris verò quid? Nihil, inquit, me arbitratus sum scire inter vos nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Ne ergo vile habeatur officium, quod non Angelis modo commisit, sed & Christus ipse suscepit. Quantoque quis maior est, tanto eum magis decet ad ista descendere exemplo Christi, vt Augustinus optimè admonuit. Quod sapienter cum secum reputaret parens noster Ignatius Societatis Iesu institutor firmissima ac perpetua constitutione sanxit, vt quicumque professionem facerent, qui gradus est in nostra societate sublimior, cæteris votis suis conceptis & hoc expressè adiiceret. Et promitto peculiarem curam circa puerorum eruditionem. Vt norint nostri omnes rudimenta Christianæ doctrinæ non solum viros, quibus discere opus sit, sed etiam pueros docere tam esse suum, vt nisi fide Deo violata, huic muneri deesse non possint. Itaque nobis non iam de laude, de palma cogitandum est, cum ad rudes catechizandos accedimus, sed de fide potius liberanda. Euangelizandi enim paruulis necessitas nobis incumbit, & vobis est, si non euangelizemus.

CAP.

2. Cor. 2.

Part. 5.
Const.

CAPVT XXII.

*De fructu ex catechizandis Indis
sperando.*

Nihil tamen æquè laborem catechizandi auget & tædium, ac ea cogitatio, quòd operæ pretium non succedat. Hoc etiam Augustinus advertit. Facit, inquit, loquenti tædium auditor immobilis, non quia humanæ laudis nos avidos esse decet, sed quia Dei sunt, quæ ministramus, & quanto magis diligimus eos, quibus loquimur, tanto magis cupimus, vt eis placeant, quæ ad eorum porriguntur salutem: quod si non succedit, contristamur, & frangimur, quasi frustra operam conteramus. Huic molestissimæ cogitationi ita occurrit: Consoletur nos, inquit, Dominicum illud exemplum, qui offensis hominibus ex verbo suo, & tanquam durum refugientibus, etiam his, qui remanserant, ait, Nunquid & vos vultis abire? Satis enim fixum atque immobile debet corde retineri Hierusalem captiuam ab huius sæculi Babylonia decursis temporibus liberari nullumque ex ea esse periturum, quia qui perierat, non ex illa erat. Firnum enim fundamentum Dei stat habens signaculum hoc, Nouit Dominus, qui sunt eius, & recedat ab iniquitate omnis, qui inuocat nomen Domini. Ista cogitantes & inuocantes Dominum in cor nostrum minus tenebimus incertos exitus sermonis nostri propter incertos motus auditorum, delectabitque nos ipsa

De catech. rud. cap. 10.

etiam per se molestiarum pro misericordie opere, si non in eo nostram gloriam requiramus. Tunc enim est verè opus bonum, cum à charitate iaculatur agentis intentio, & tanquam ad locum suum rediens, rursus in charitate requiescit. Hæc Augustinus. Itaque persuadere in primis sibi Dei servus debet laborem suum, siquidem Deo placet, nunquam esse inutilem posse: fructum verò in electis esse certum, propter quos omnia libenter sustinere debet ut Paulus: in cæteris si non consequatur quod cupit, non esse mirandum, cum & Apostolis id crebrò contigerit, & Angelis, qui vident faciem patris in cœlis, qui cum impiis etiam ad tutelam dati sunt, nihil prætermittunt, quod ad illorum salutem pertinet iuxta præscriptum Dei, cum tamen tam multos perire videant. Quin ipse quoque Angelorum Dominus idem toleravit in se, qui non solum diuina sua concione de pane vitæ non flexit animos hominum, sed etiam, quæ eorum prauitas est, magis alienavit à se. Constantem verò Dei prædicatorem docens, & non hominum gloriam quærentem, conuersus ad reliquos dixit, Nunquid & vos vultis abire? Ut intelligamus ardorem quidem proximos lucrandi maximum esse debere, sed tamen cum per te non steterit, quominus vota succedant, summè quietum atque tranquillum. Non enim, ut dixi, perire potest charitatis opus. Hæc igitur humiliter primum cogitanda sunt. Deinde quoniam debet qui arat, arare in spe fructus percipiendi, certò sibi persuadeat Catechista fructus futuros maximos, atque mirabiles laboris sui. Nam si opinionum vel segnitie, vel ambitione

2. Tim. 2.

Ioan. 6.

1. Cor. 9.

ortarum

ortarum caligo pellatur, serenisque oculis res In-
 dicæ iudicentur, non est dubitandum, quin la-
 bore, & molestia longè maior appareat quæstus
 animarum. Hoc non solum viri religiosiores, &
 experiuntur, & prædicant, verum etiam pruden-
 tissimus quisque sæcularium, qui diuturniorem
 usum horum habere potuerunt. Et surgit quidem
 paulatim, sed quotidie maior copiosiorque mes-
 sis, ac pro ingenio, & natura istorum etiam gra-
 tia ipsa lenta & suspensa quodammodo videtur,
 res tamen vera non cessat. Tolle auaritiam, adhi-
 be vitæ integræ exemplum, pro captu Indorum
 opiniones eorum vanas refelle, viam veritatis de-
 monstra, atque his diligenter insiste minister Euā-
 gelij, ita ego te fruar Domine Iesu Christe, vt
 copiosam messem, & lætam futuram intelligo.
 Sed nos cito operando cessamus, & properatas, ac
 plenas fruges statim volumus. Non est autem ta-
 le Regnum Dei, prorsus non est tale, sed quale
 Christus exposuit, Sic est, inquit, Regnum Dei, *Mar. 4*
 quemadmodum si homo iaciat sementem in terra,
 & dormiat, & exurgat nocte & die, & semen
 germinet, & increseat, dum nescit ille. Vltro
 enim terra fructificat primum herbam, deinde
 spicam, deinde plenum frumentum in spica. Ad-
 uertamus obsecro nostrum esse sementem iacere
 in terram, idque iuxta Ecclesiasten mane, & *Ecc. 11*
 vesperis esse faciendum, quia nescimus quid ma-
 gis oriatur hoc an illud, & si vtrumque simul,
 melius erit. Itaque etsi dormiendum est aliquan-
 do, & vacandum Deo, sed tamen nullo modo
 ab opere cessandum, sed surgendum nocte, &
 die. Et licet semen sepultum lateat, neque nos
 Y 4 laboris

344 DE PROCURANDA INDORVM
laboris nostri successum videamus, sustinendum
tamen est, quia nobis etiam nescientibus semen
germinat, & increfcit. At neque properandum est
nimium, neque statim plenæ maturæque fruges
expectandæ. Sed primum herbam quandam cuius-
dam externæ speciei, & significatæ Christianita-
tis gratè accipiamus, mox calamum visuri robu-
stioris fidei, postremo plenos gratiæ, & charita-
tis fructus demetemus. Hoc non in vno quovis
homine tantum saluator noster voluit intelligi,
sed multò magis in ipsa hominum multitudine,
quam Euangelici seminis iactus attingit. Sensim
enim vocatio Dei vires suas exerit, & euulsis tri-
bulis, & carduis errorum præparatur terra futuræ
sementi Fidei, sensimque cœlitus affluente diuini
fauoris imbre, nouum germen in Christo oritur,
crescit, maturefcit in frugem. Ergo cœlestis ora-
culi perspicua promissione confirmatus Euange-
licus operarius certissimè intelligat laborem suum
non esse inanem, sed magna emolumenta salutis
hominum allaturum, quia qui promisit, fidelis est,
& negare se ipsum non potest, tametsi successum
interdum ipse non videat quam vellet citò, in-
terdum ne tarde quidem fortassis, quia fieri po-
test, quod Euangelium habet, vt alius sit, qui semi-
nat, alius qui metit. Sed qui metit, mercedem ac-
cipit, & congregat fructum in vitam æternam.
Non tamen sibi soli metit, mercedemque accipit,
sed potius vt & qui seminat, simul gaudeat, & qui
metit. Siquidem omnes in Christo vnum sunt.
Addo etiam in præfenti fructum laboris sentiri,
& cum magna suauitate decerpi ab iis, qui curam
suam iactant in Domino, & commisso officio
non

Ioan. 4.

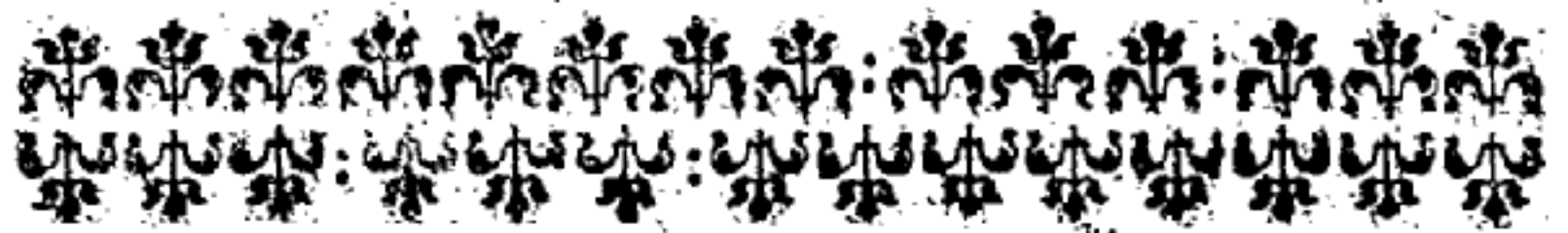
non defunt, si qua decet patientia, & longanimitate, quos Deus expectat, ipsi quoque expectare non dedignentur. Neque enim fructus affertur nisi in patientia. Luc. 8.

CAPVT XXIII.

Quid restet de Catechismo dicendum.

HOc animo instructus qui ad erogandum diuini tritici mensuram accedit alacer, siquidem hilarem datorem diligit Deus, quid traditurus sit, tum qua methodo, & ratione cogitare debet, vt in altero fidelis, in altero prudens sit. Quæ ergo nouas gentes, rudes Fidei populos doceri oporteat, & quibus ea rationibus, vt animo hæreant, effici queat, quoniam præcipuus est scopus catechizantis, noua disputatione explicandum est. 2. Cor. 9.

DE PROCURANDA
INDORVM SALVTE.

LIBER QVINTVS.

*Quenam Indorum Populos, quibusve
rationibus edoceri oporteat.*

CAPVT PRIMVM.

*Finis Christianæ doctrinæ Christi cog-
nitio, & dilectio.*

*Rom. 8.
1. Tim. 1.*

*Gal. 5.
Aug. De
catechi.
lib. 6.4.*

FINIS legis Christus ad salutem om-
ni credenti, & finis præcepti chari-
tas de corde puro, & conscientia
bona, & fide non ficta, Hic vniuer-
sæ doctrinæ Christianæ summa est,
quæ nihil aliud commendat quam Christi fidem
per dilectionem operantem. Præclare D. Augu-
stinus illa duo his verbis colligit, Omnis scriptu-
ra diuina quæ ante scripta est ad prænuntiandum
aduentum Domini, & quicquid postea manda-
tum est literis, & diuina authoritate firmatum,
Christum narrat, & dilectionem monet. Hæc
verò

verò dum vñum esse quodammodo Ioannes aperte docet, Hoc est, inquit, mandatum eius vt credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus in alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. Etenim in hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Deus filium suum vnigenitum misit in mundum, vt viuamus per eum. Verè ergo & finem Christum, & finem charitatem scriptura dicit: verè in illo verbo legem pendere, Diliges, & plenitudinem esse dilectione: & verè nihilominus, in Christo euacuari legem, & impleri omnia, siquidem nullus est alius diuinæ institutionis scopus, quam Christus cognitus & dilectus. Etenim vita æterna est cognitio Christi vera & perfecta. Nam qui dicit se nosse eum, & mandata eius non custodit, mendax est. Quoniam igitur duæ sunt rationalis naturæ partes, cognitio, & appetitio: duæ humanæ vitæ rationes, contemplatio & actio, duo quoque sunt doctrinæ Christianæ lumina, cognitio Christi, & dilectio, necesse est duas etiam esse doctoris Euangelici functiones, docere, & exhortari, atque doctrinæ omnis, & cognitionis finis est Christus, omnis exhortationis, & actionis finis est charitas. Porrò cognitio Christi, quam Fidem dicimus, symbolo traditur, charitatis omnis actio Decalogo continetur. Ergo prædicatoris Christiani est, & Fidem docere, & mores instituere. A Fide verò inchoandum est, sine qua impossibile est placere Deo, cuius author, & consummator est Christus. Quamobrem illa prima, ac præcipua cura esse debet ministri Euangelici, vt gentibus Christum annuntiet, cum sit nullum aliud nomen sub cælo datum hominibus ad salutem consequendam.

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 4.

Matt. 22.

Rom. 13.

2. Cor. 3.

1. Ioan. 3.

Heb. 11.

Heb. 12.

Añ. 4.

1. Cor. 3.

Joan. 10. consequendam. Neque verò potest quisquam
Apoc. 1. aliud fundamentum ponere, neque est aliud
1. Cor. 1. ostium, neque via alia ad vitam æternam. Chri-
 stus lac paruulis, cibus grandibus, Christus Al-
 pha, & Omega; & principium sapientiæ totius & finis.
 Desinat Christi minister quærere quid aliud do-
 ceat quam Christum, qui factus est nobis sapien-
 tia, & iustificatio, & redemptio. Absint procul
Röm. 6. hæreticorum calumniæ. Christum nobis esse om-
 nia cum dicimus, & nihil præter hunc sapere
 oportere, non tam sumus stulti, vt idcirco manen-
 dum in peccatis sentiamus, quod Paulus execra-
 tur, alioqui quomodo Christus vita erit, si non-
 dum peccato mortui sumus? Itaque & dixi, & di-
 cam Christianæ prædicationis fidem esse Fidem
Jacob. 2. Christi non tamen otiosam & mortuam, & quam
1. Cor. 13. Paulus nihili facit, sed viuam illam, & efficacem,
 & fructuosam, quæ per dilectionem operatur.
Gal. 5. Quamobrem quid Fides Christiana habeat, de-
 inde quos mores exigat, differendum est.

CAPVT II.

Christi annuntiandi curam præcipuam esse debere.

Act. 19. **M**ihi verò monstri simile semper est vi-
 sum, inter tot millia Indorum Christiano
 nomine donatorum tam esse rarum, qui Chri-
 stum agnoscat, vt quod Ephesij olim Paulo de
 Spiritu sancto responderunt, possint hi de Chri-
 sto

sto melius vsurpare, Neque an sit Christus, audi-
 uimus. Cum verò sint hæc prima elementa
 sermonum Dei, cumque nihil aliud insonet om-
 nis scriptura diuina, quid causæ putemus esse,
 quod vix in hoc loco consistant aliquando Ca-
 techistæ, vt Christum ostendant, atque impri-
 mant menti Neophytorum? Nam si paulo cu-
 riosius interrogas, vix pleniorẽ de Christo no-
 titiam in plerisque reperias quam de Petro, aut
 Paulo, aut Dauide, aut alio quouis homine,
 interdum ita noua accidit his Christi comme-
 moratio, ac si de Ænea, aut Romulo mentio
 fieret. Quod tantum Euangelij dedecus, tantam
 Christiani nominis contumeliam nescio quo
 fulmine satis vindicari posse existimem, vt ho-
 mo Christianus, & annos iam viginti, aut trigin-
 ta terens Ecclesiam, rogatus de Christo, neque
 quis sit, neque verò an sit, prorsus intelligat. Ac
 docent multi nescio quæ friuola, quidam præpo-
 stera omnino, plerique Christum quidem annun-
 tiant, sed ita cursim, & obscure, vt nihil hîc magis
 Indus consistat animo, quam in cæteris omnibus.
 Hæc ergo prima & maxima Euangelici Catechi-
 stæ præceptio sit, vt Neophytus Christum teneat,
 & memoria, ac intelligentia menteque tota, quan-
 tum capax est, capiat. Et quamvis res notissima
 sit, quam loquor, nullisque testibus egeat, tamen
 dignum est primos Euangelij prædicatores con-
 templari, quid docuerint, & quo omnis eorum
 spectarit oratio. A Christo instructi, & redempti
 nihil aliud quam Christum Magistrum, & Re-
 demptorem perpetuò loquebantur. Siue enim
 Apostolorum Principem Petrum cum plebe, cum,
 principibus

Act. 2. 3.

4. 10.

Act. 7. 8.

Act. 13.

16. 17.

*Act. 13.**16.17.**Act. 23.**26.**1. Cor. 1.**Ioan. 1.**Ephes. 3.**Gal. 3.*

principibus Iudæorum, cum gentibus differentem, siue Stephanum, siue Philippum, siue Paulum, & Barnabam ad gentes, siue solum Paulum ad gentes sæpe verba facientem, sæpe ad populum Hebræorum, siue cæteros omnes parentes, & præceptores nostros spectes, ne vnã quidem concionem inuenies, in qua Iesu Christi Dei nostri annuntiatio non vel totum argumentum orationis sit, vel certè præcipuus scopus, quod cætera tandem referantur. De Epistolis superuacaneum est dicere, cum quævis illarum pagina Christum loquatur. Cur hoc? Nos prædicamus Christum crucifixum Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Iudæis, atque Græcis Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Hæc est, inquit, virtus Dei ad saluandum, & Dei sapientia ad docendum, siquidem, & gratia, & veritas per Iesum Christum facta est. Nihil ergo aliud oportet scire, neque aliunde vires, & salutem sperare. Merito Paulus gloriatur sibi ad diuinitus datum, vt mysterium Christi excellenter ostenderet. Mihi, inquit ille, omnium sanctorum minimo data est gratia hæc in gentibus. Euangelizare inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à sæculis in Deo. Itaque glorianter addit, prout legentes potestis intelligere prudentiam meam in mysterio Christi. Neque verò Euangelici tantummodo & Apostolici studij fuit Christum mundo indicare, verum etiam Prophetica, & Legalis ætatis, quando velut paruuli tenebamur sub pædagogo conclusi in eam fidem, quæ reuelanda erat, Nam & tunc, & longè

ge ante cum primum homini Deus innotuit, omnia & gesta, & scripta Christum prænuntiabant, Christum significabant, quemadmodum Apostolus Petrus ostendit, Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent. Et Paulus Apostolus velamen veteris testamenti in Christo euacuari. Et ipse Dominus prædicaturos discipulos instituens, Omnia quæ scripta sunt in lege, & Prophetis, & Psalmis de me. Quamobrem cum omni homini in Christi cognitione salus posita sit, cuius eminentem scientiam tanti facit Apostolus, ut præ illa cætera stercus putet, hæc prima hæc potissima, ac propemodum singularis Christiani magistri cura sit, & infatigabilis ardor Christum annuntiandi, Christum docendi, ut Christum omnes agnoscant à minimo vsque ad maximum, illamque propriam sui muneris existimet vocem, cognosce Dominum.

Act. 10.

2. Cor. 3.

Luc. 24.

Phil. 3.

Hier. 31.

CAPVT III.

*Contra opinionem eorum, qui sine Christi
notitia posse aliquem saluum
esse volunt.*

Quæ cum ita habeant, vix satis mirari possum, quid præceptoribus quibusdam scholasticis, viris certè grauibus nostri sæculi in mentem venerit, ut nunc quoque temporis post tandiu reuelatum Christum sine Christi notitia salutem cuiquam æternam contingere

352 DE PROVANDA INDORVM
re posse confirmant. Quorum opinio tam mihi
semper visa est, ac modo quoque videtur ab-
surda, ut nullo modo dubitem antiquos patres
Augustinum præsertim in homine Christiano
nedum Theologo molestè id accepturos fuisse,
ac nescio sanè an etiam à seueriore censura
temperare potuissent, à qua tamen propter au-
thorum & eruditionem, & pietatem abstinendum
nobis est, quorum vestigia potius solemus sequi.
Sed illud & liberè & vere dicendum est non di-
gnam Theologo esse sententiam, quæ nihil in sa-
cris litteris, nihil in sanctis Patribus firmitudinis
habeat, tantum humana quadam suspitione in-
troducta propter eorum infinitam multitudi-
nem, qui in hoc nouo orbe tam longa ætate
Euangelii luce caruere, quibus aditus in cælum
omnis præcludi videretur, si ad salutem fuerit Chri-
sti notitia necessaria, quam rebus humanis ita
labentibus consequi nullo modo potuerunt,
cum haberent nullos Fidei præcones. Quid igitur,
inquiunt? An his omnibus impossibilem esse
salutis viam sentiendum est, in quorum potesta-
te non fuit Oceano traiecto ab Europa prædica-
tores accersere? Ipsos verò sponte venientes sero
tandem post mille quadringentos annos viderunt?
Quin potius cœlestem ianuam illis aperi-
mus, & notitia sibi concessa saluos esse posse cen-
semus? Rigidum est enim & à Dei qui omnes ho-
mines vult saluos fieri, charitate alienum, ut exi-
gat, quæ neque ipse dat, & homines per se præ-
stare non possunt. Hæc illorum ratiocinatio est,
qua eo quoque impulsus sunt quidam, ut sine Fi-
de per naturalem tantum cognitionem salutem
consequi

1. Tim. 2.

consequi istos posse confidant, quorum sententia, tametsi Catholici ipsi sint tam est apertè hæretica, vt nihil magis repugnet Fidei, quam sine Fide saluum esse hominum quenquam. Porro alij inde pedem referentes, ne ex tam lubrico, & periculoso loco in præceps sese darent, tutius illi quidem, sed quam consentaneè ipsi viderint, asseruerunt sine Fide quidem neminem esse saluum, sed tamen Fide nihil aliud de necessitate salutis opus esse cognoscere, quam quod naturali ductu intelligi potest. Quasi verò Fides ab Apostolis necessaria definiatur ad illa percipienda, quæ à creatura mundi per ea, quæ facta sunt

Rom. 1.

1. Cor. 2.

Heb. 11.

Ecc. 3.

In 3. d. 25

Z

libenter

libenter arripuerunt, de primum veniente ad
 vsum rationis, quem ad Deum conuerti, & posse,
 & debere vult, atque è vestigio si faciat, gratiam
 iustificationis accipere. Ex quo colligunt nihil
 eiusmodi puero opus esse alia cognitione quam
 boni honesti, quod pro illa ætate potest agnosce-
 re. Horum, pro Indorum salute patrocinium eo li-
 bentius amplecterer, quo me huius causæ studio-
 siorem profiteor, nisi valde reuocaret, quod ad
 Patrem nemo venit nisi per Christum, quod nul-
 la alia est via, qua eatur, nullum aliud ostium, quo
 intretur ad vitam. Ac re quidem vera, si potest si-
 ne Christi notitia salus esse aut iustitia, ergo gra-
 tis Christus prædicatur. Frustra Apostoli mittun-
 tur in orbem, frustra præcipitur. Qui crediderit,
 & baptizatus fuerit, saluus erit. Non frustra, in-
 quiunt, Christus annuntiatur. Nam & plures &
 facilius, & vberius salutem consequuntur. Ego ve-
 ro existimabam Christi annuntiationem, hoc est
 Euangelium, non vt plures, & melius salui fie-
 rent, necessariam esse, sed vt omnino possent ho-
 mines salutem consequi. Ita sanè existimabam,
 imo verò non existimo, sed tam certò, & aperte
 mihi persuadeo Pauli hanc esse sententiam, vt ne-
 minem putem repugnaturum, qui sincere, & at-
 tente illius verba expendat in eo loco epistolæ
 ad Romanos, vbi expressè hoc versat. Finis le-
 gis, inquit, Christus ad salutem omni credenti.
 Quam sententiam postquam confirmauit, & æquè
 docuit Iudæis, & gentibus Christi fidem neces-
 sariam esse, omittens Hebræos, de quibus satis
 multa dixerat superiore capitulo, transit ad gen-
 tes, & illa propositione prolata, Quicumque
 inuocauit

Ioan. 6.

Ioan. 14.

Ioan. 10.

Marc. 16.

Rom. 10.

inuocauerit nomen Domini, saluus erit, affert quæ-
stionem & urget vehementer, Quomodo ergo
inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quo-
modo credent ei, quem non audierunt? Quo-
modo autem audient sine prædicante? Quomodo
verò prædicabunt, nisi mittantur? Et mox. Ergo
Fides ex auditu, auditus autem per verbum Chri-
sti. Sed dico, Nunquid non audierunt? Et qui-
dem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in
fines orbis terræ verba eorum. Hæc Apostolica
responsio est, & difficillimæ quæstionis absolutio.
Quomodo inuocabunt, inquit, in quem non cre-
diderunt? Consentunt hîc nobiscum Fide opus
esse ad salutem. At quomodo credent ei, quem
non audierunt? Profectò si istorum opinio vera
est, facillime respondetur Paulo, & verissimè,
neque prædicante, neque mittente opus esse, ne-
que vero audiente, siquidem potest homo con-
cipere Fidem sine aliqua reuelatione aut prædi-
catione; potest sibi sufficere ad salutem sine no-
titia Euangelij, potest inuocare Deum, quem per
ea, quæ facta sunt, conspicit. Nonne ita nobis
respondent, cum Christi notitiam dicimus ne-
cessariam ad salutem? Falsò ergo Paulus docet
neminem sufficienter inuocare, & credere ad
salutem, qui non audierit Euangelicam prædica-
tionem, si vera ista sunt. Quod si Paulus falli
non potest, profectò ista vera non sunt. Si pergas
Paulum interrogare, Quid de ijs, qui nunquam
audierunt Euangelium? Respondet tibi, In om-
nem terram exiuit sonus eorum, & in fines or-
bis terræ verba eorum, nimirum prædicatio-
nem eorum saluti, qui salui futuri sunt ex gentibus;

toto orbe terrarum non defuturam, qui verò ex
 his perierint, suorum scelerum, non ignorati
 Euangelij pœnas duros. Dicis durum hoc esse,
 & asperum, at memineris ab Apostolo eos re-
 prehendi, qui iustitiam suam volentes statuere,
 iustitiæ Dei non sunt subiecti. Non enim hîc
 agitur, durumne hoc, & seuerum sit, an be-
 nignum, & liberale, sed vtrum verum necne.
 Alioquin eadem pietatis specie cogentur etiam
 paruulis eorum, qui Euangelium audire non po-
 tuerunt, sine baptismo salutem dare per quam-
 cunque Fidei protestationem parentum, vt olim
 fiebat in lege naturæ? Cur enim paruuli sine
 Euangelico sacramento salui esse non possunt, &
 tamen grandiores sine Euangelica lege possunt?
 Quod si fatentur Euangelica lege iam promulga-
 ta nusquam gentium ad iustificandos paruulos
 antiqua sacramenta satis esse, & pro iis omnibus
 vnum dumtaxat valere baptismum (neque enim
 hoc sine aperto errore negari potest) quid quæ-
 so rationis habet, maioribus notitiam legis na-
 turæ ad salutem posse sufficere? Etenim quicquid
 contra nitantur, fateantur pariter necesse est,
 modo sine Euangelica lege homines posse sal-
 uari, quod qui non putat absurdum, cum eo
 ego amplius minimè disputem. Paulum profe-
 cto apertius loquentem nemo desideret: cuius
 omnes sancti expositores sensum esse, quem
 dixi, probant, maxime Beatus Thomas, cu-
 ius commentationem afferre non moror, cu-
 ius se hi scriptores in primis autoritate tuen-
 tur. Post enarratum ergo locum Apostoli, ita
 dubitat, Nunquid illi, ad quos non peruenit
 predica

Rom. 10.

Thom.
 lect. 3. in
 c. 10. ad
 Rom.

prædicatio Euangelij, vt potè si fuerunt nutriti in syluis excusationem non habent de peccato infidelitatis? Ad hoc dicendum est, quòd secundum sententiam Domini, quæ habetur Ioannis 16. Illi qui loquentem Dominum, vel per se, vel per discipulos suos non audierunt, excusationem habent de peccato infidelitatis, non tamen beneficium consequentur, vt scilicet, iustificentur ab aliis peccatis, quæ vel nascendo contraxerunt, vel malè viuendo addiderunt, & pro his damnabuntur. Si qui tamen eorum fecissent, quod est in se, Dominus secundum suam misericordiam prouidisset mittendo eis prædicatorem Fidei, sicut Petrum Cornelio, & Paulum Macedonibus. Hactenus Thomas Augustini autem de hac re tam est aperta sententia, vt nullo modo subterfugi queat. Adeò enim Christi notitiam ad salutem necessariam vult, vt iis etiam, qui ex gentibus ante tempus Euangelicum seruari sunt, minimè id contigisse dicat absque reuelatione vnus mediatoris Dei & hominum Iesu Christi. Nam vt cætera missa faciam, ita scribit in libris de ciuitate Dei, Diuinitus autem prouisum fuisse non dubito, vt ex hoc vno sciremus (loquebatur autem de sancto Iob) etiam per alias gentes esse potuisse, qui secundum Deum vixerunt, & ei placuerunt, pertinentes ad spiritualem Hierusalem. Quod nemini concessum fuisse credendum est, nisi cui diuinitus reuelatus est vnus mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus. In secundo quoque libro de gratia Christi id ipsum multis confirmat. Neque tamen displicet mihi illa quorundam tem-

*Act. 16.
Cap. 16.*

*Aug. li.
18. de Ci-
ui. c. 47.*

*Aug. lib.
2. de gra-
tia Chri-
sti. c. 24.
25. & 26.
Gal. 3.*

*Aug. lib.
de Præd.
sanctor.
c. 7.*

peratio, vt implicita quidem fides Iesu Christi, explicita vero vnius mediatoris satis fuerit ad salutem consequendam ante Euangelicum tempus. Tunc enim, vt ait Paulus, tanquam paruuli custodiebamur inclusi in eam fidem quæ reuelanda erat. At post reuelatam fidem, patere alicui vitæ ianuam nisi per reuelatam, & expressam Christi cognitionem nullo modo assentior, omnibus & antiquis, & nouis scriptoribus hac parte stantibus præter paucos quosdam scholasticos, qui neque ratione aliqua firma, neque veterum auctoritate, sed sua potius suspicione ducuntur. Neque verò extremam salutem tantum, sed iustitiam etiam primam sine Euangelij cognitione post promulgatum orbi Euangelium cuiquam contingere existimo, in quo alij minus moleste, sed tamen falso contradicunt. Neque Augustini alium fuisse sensum quicquid hi contenderint demonstrabunt. Non enim Cornelij (quoniam hoc loco vrgent) eadem causa est, & infidelium huius temporis. Etenim quemadmodum Iudæis fides vnius mediatoris tunc temporis sufficiebat ad iustificationem, antequam Iesus Christus euangelizaretur, ita quoque Cornelio Iudæorum, & libris, & consuetudine instructo sufficere potuit, vsque dum à Petro disceret Christum. Nunc verò postquam toto orbe terrarum Iudaica, & lex, & sacramenta prorsus abolita sunt, vt non mortua solum, sed etiam mortifera sint, omnino Euangelica mensura quærenda est fidei, sine qua nemo, quod satis est, credit, cum lex fidei sola iustificet, id est, nullum aliud salutis initium sit præter fidem Iesu Christi. Quod si quis pergat querere.

quærere. Ex quoniam tempore explicita fides Christi cœperit esse necessaria ad iustitiam, equidem respondebo ex illo ipso, cum primum promulgatum est orbi Euangelium. At Indis non erat hæctenus promulgatum, inquis, ita ego sanè arbitror, verum nihil ad rem. Neque enim de ea promulgatione sermo est, quæ cuiusvis ignorantie locum nullum relinquit, sed de ea potius, quæ cum solemnibus sit, & pro legislatoris voluntate conueniens, omnes contrarias leges abrogat, contractusque dissoluit. Scimus igitur sacramenta omnia, & legis, & naturæ abolita esse, scimus Euangelicam legem quæ est fides Iesu Christi, omnes mortales aliquando cœpisse obligare: quo verò primum tempore sufficienter promulgata fuerit, aliis aliter statuentibus, nos nescimus. Cornelij certè tempore nondum plenè propalatum fuisse Euangelium Gentibus, vel ipse Petrus testis est, cui ea de re erudiendo cœlesti visione opus fuerit. Nunc ergo cum æquè vel notum, vel ignotum sit Gentium populis siue esse aliquem mediatorem diuinitus prouisum, siue hunc esse solum Iesum Christum, non est, cur sine Euangelij notitia remissio peccatorum alicui tribuatur. Alij sentiunt Cornelium non verè iustificatum esse coram Deo ante Petri prædicationem, cum & animali immundo comparetur, & audita remissione peccatorum per Christum ceciderit Spiritus sanctus, neque ab ea sententia valde abhorret Chrysostomus; verum quia difficile est, quem scriptura religiosum, & timentem Deum, & acceptum Deo & operantem iustitiam dicit, non eundem verè iustificatum intelli-

*Ita sentit
apertè D.
Greg.
hom. in
Exec. 9.*

*Beda in
acta, fidei
operantem
tribuit
Cornelium*

gere, commodius explicatur accersendi Petri necessitas, non vt absolute gratiam consequeretur, sed vt Euangelicam gratiam ea plenitudine & firmitate qua per Iesu Christi fidem conferebatur. Modo vero post late prædicatum Euangelium eiusdem necessitatis putamus credere, & in Christum credere, sine cuius mysterij fide iustificari neminem & olim beatus Thomas, & nuper sancta Synodus Tridentina decreuit. Sed quid agemus de infinitis hominum millibus, qui neque audierunt Euangelium, neque vero audire potuerunt? An eorum neminem saluum esse posse censebimus? Minime vero. At sine miraculo fidem doceri non possunt. Primum miraculum dici non debet Dei peculiari providentia vel Angelum, vel hominem destinantis, vt Euangelizet ei, qui quod potest, præstitit. Nam vt rarum hoc est, & rarissimum vt in natura iam obscurata, & grauissimè faucia ad tam præclaros quisquam conatus assurgat, idque sine præueniente Dei auxilio facere nequit, ita providentia singulari non destitendum ipsa ratio confirmat, cui tam singulare contigerit studium boni. Quod si adhuc miraculum vocandum perstant, quid de nomine digladiandum est? Certè hi tanquam eiusmodi opera Deo graua aut angusta & inusitata forent, ita parcè & arctè cohibenda putant. An non ad ipsum illum Cornelium, & Angelum, & Petrum missos legunt? An non ad Eunuchum Candacis Reginae Philippum Diaconum? An non ad Macedones, & ad Lydiam Paulum? Quod si noua quærimus, præsto est Paulus ille Iapponensis, qui tanto tempore criminum suorum medelam exoptans, & Franciscum

*Tho. 1.2.
q. 113.
ar. 4. ad
2. & 3.
Cōc. Tri.
sess. 6. c. 6*

*Acto. 10.
Acto. 8.
Acto. 16.*

cum

cum Xauerium quærens tam longo maris circuitu, eoque non inuento abiens Malacam tempestate reuocatus est ex ipso Sinensium aspectu, vsque dum in illum rediens incidere, & Christi Euangelio audito per fidem non solum ipse seruatus sit, verum amplissimæ genti suæ Christum annuntiandi Francisco fuerit, & hortator & dux. Ad hunc sanè modum de cæteris, si qui tales extiterint, sentiendum esse non tam ego quam Thomas ipse respondet: à quo cum obiectionem suam dilui videant, nescio quomodo in eam sententiam vocare possint, quam refellit. Sed de puero veniente ad vsum rationis negotium nobis ex Sancto Thoma facessunt. In quo si nulla neque ab Angelo, neque ab homine doctrinam expectanda est, certè neque Christi, neque Dei notitiam pro illa ætate firmam habere potest. Itaque iustificabitur is, qui Deum adhuc non nouit, & falsum erit quod Apostolus de fide necessaria, vt placeatur Deo, scripsit, Credere oportet accedentem ad Deum quia est, & quia inquirentibus se remunerator est. Quod si & hoc ipsum implicitè credi satis esse dicunt, profectò nihil dixit Apostolus. Nam implicitè non illa solum credere oportet accedentem ad Deum, verum & illa, Adam extra paradysum formatum esse, & octo animas in arca Noë seruatas, & Tobiaë filium fuisse cognominem, & quicquid diuinæ literæ tradunt. Quod si certa aliqua fidei mensura designanda est, & firma saltem de Dei maiestate & prouidentia conceptio, profectò à quo hanc fonte puerulus haurire potest nulla doctrina imbutus, nulla experientia ductus, ab eodem facile

*Th. 14. de
Verit. ar.
10. ad 1.
Gen. 10.
Rom. 1. 17.*

3.

Hebr. 11.

362 DE PROCURANDA INDORVM
facile hauriet, & Christi mysterium, cum vtrum-
que vel diuinitus, vel humanitus edocendus sit.
Itaque vel opinio illa D. Thomæ non vsque adeo
renaciter est tuenda, quam etiam illius plerique
discipuli non satis sibi persuadent, vel si retinen-
da est, ad eum modum explicanda est, quem an-
tiquiores illius discipuli sequuntur, vt etiam pueri
iustificationem reuelatio Christi antecedit. Ne-
que enim propter incertas opiniones dogmata
debemus certa deserere. Cum ergo fides infusa
necessaria sit, non vt credat homo, sed vt aliquid
credat, id est, non tam propter actum quam pro-
pter obiectum, quærenti quodnam sit illud, nihil
aliud occurrit, quam quod Patres tradunt, vt cre-
damus vera esse, quæ diuinitus reuelata & pro-
missa sunt, atque illud in primis à Deo iustificati
impium per gratiam eius per redemptionem, quæ
est in Christo Iesu. Quamobrem mysterium Chri-
sti primum ac potissimum docere debemus, si il-
lius sapientiam sequi volumus, qui dicebat, Nihil
aliud arbitratus sum me scire inter vos nisi Iesum
Christum & hunc crucifixum.

Cont.
Trid. Sess.
6. c. 6.

1. Cor. 2.

C A P V T IV.

*Contra errorem illius, qui Christianos ru-
diores sine Fide explicita Christi
asseruit posse saluari.*

BEne autem habet quod nemo scriptorum
Christi notitiam necessariam negat iis, qui-
bus fides prædicata est, quin potius disertè ad-
monent

monent præceptum de Christi mysterio explicitè credendo, & diuinum esse, & omnibus hominibus necessariò propositum, tum vero eos, qui fidem audierunt sine illius mysterij cognitione saluos esse non posse. Aiunt verò infideles barbaros, quibus Euangelium non est nuntiatum propter ignorantiam excusari à peccato, quod nos quoque libenter damus; sed eosdem, si fecerint quod in ipsis est, sine fide explicita Christi salutem consequi posse censent, quod nobis nequaquam placet, sed interim teneamus illud, quod nemo Catholicus potest abnuerre, De mysterio Christi expresse sciendo Christianis omnibus sine exceptione diuinum esse præceptum, neque verò quenquam eorum, quibus Euangelium prædicatur, ad salutem iustitiæve coram Deo peruenire posse nisi per fidem explicitam Christi. Qua de re non ita pridem in hoc nouo orbe vir quidam diu, & insigniter doctus, & valde religiosus habitus, iam vero magnus, vel factus, vel patefactus Hæreticus nouum dogma, vt ille quidem iactabat, pium & salutare, sed reuera valde impium, & perniciosum inducere conatus est, idque multis prolixisque commentationibus egit, vt persuaderet, Nempe Indorum populis cæterisque hominibus rudioribus non esse necessarium ad salutem, vt mysterium Trinitatis, neque verò mysterium Christi explicitè crederent: sed satis esse, vt scirent vnum esse Deum, eumque bonis præmia, malis supplicia digna reddentem, in cæteriò verò legem nostram, hoc est Christianam, diuinam esse & certò tenendam. Denique præter illa

duo

duo nihil aliud quam vt crederent communiter & implicite, quæ tenet Ecclesia. Quamobrem hæc ipsa Indis prædicanda esse; cætera non ita magnopere curanda. Causam huius sui dogmatis ille reddebat; quod Deus ad impossibile neminem obliget: esse verò tam obtuso & absurdo ingenio plerosque, vt neque mysterium Trinitatis, neque mysterium Christi percipere possint, quos si cogas isthæc explicitè credere, nihil aliud agas, quam vt cœli ingressum miseris occludas. Addebat porro cum diu de hac re secum ipse deliberasset, atque ita sentiret, vt dixi, diuinâ se reuelatione penitus confirmatum vsque adeo, vt Paulum ipsum Apostolum per reuelationem dixisse affirmaret, Rudioribus non esse necessarium ad salutem credere Christum esse hominum Salvatorem. Quis verò Pseudopaulus ille, & pessimus dæmon fuerit, Angelus lucis haberi volens, satis iam ac plus etiam quam vellemus, innotuit. Sed authore misso, ipsum dogma tractemus eoque accuratius, quod iugulum ipsum Euangelij ferire contendat. Omnis penè prædicationis Indicæ labor & cura tollatur necesse est, si vera illa sint. Paucis verò non solum impiam, sed stultam quoque assertionem perspicuè demonstrabo. Quid enim impium magis, quam & apertæ Domini sententiæ, & gentium salutis per Christum obtinendæ contradicere? Ite, inquit, in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui vero non crediderit condemnabitur. Euangelium ergo suscipere & credere omnem creaturam oportet, si salua esse velit. Atqui Euangelium, & Christi notitia no-

mine quidem sunt duo, re ipsa penitus idem. Quomodo enim Evangelium nouit, qui Christum non nouit? Ex quo planè apparet, quam stultè illud dicatur, ut is, qui fidem Christianam habet, Christum tamen ignorare possit. Nam si quis Æneida aut Odyssæam tenere sese diceret, neque tamen Æneam aut Vlyssæm vnquam audisse, quis obsecro risum tenere posset? Præterea quis nouit se fieri aut esse Christianum, & non Iudæum aut paganum, qui Christum non nouit? Quomodo eam legem profiteri potest, qui quid lex habeat, ignorat? Omnis Christianus, quatenus Christianus est, Christum profitetur. Itaque docere quemquam Christianum esse debere, si saluus esse velit, neque tamen opus esse, ut Christum agnoscat, nihil aliud est quam cum ratione insanire. Ad hæc quam ineptè & fatuè iubetur Indus credere, quæ credit Ecclesia, qui tamen Christum ignorare permittitur? Omnino repugnat vtrumque. Etenim Ecclesiam nisi congregationem fidelium Christum verè tenentium intelligat, non magis Ecclesiæ credit quam synagogæ Iudæorum, aut Scholæ Atheniensium, sine Christo enim Ecclesia neque esse, neque intelligi potest. Siue ergo Ecclesiam voces, siue Christianorum legem, siue fidelium cœtum, nisi Christum Indus agnoscat, Ecclesiæ mysterium scire non potest. Ut illud præteream, quantæ insanix sit mysterium Ecclesiæ mysterio Christi præponere in necessitate fidei explicitæ. Ioannes certè Apostolus ita colligit, Et hoc est mandatum eius, ut credamus in nomine filij eius Iesu Christi. Et hæc est, ait, victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Quæ autem sit fides

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 5.

366 DE PROVANDA INDORVM
fides nostra, statim adiungit, Quis est qui vincit
mundum, nisi qui credit, quoniam IESVS est filius
Dei? Igitur eiusdem præcepti, eiusdem necessitatis
est Christiano credere, & in Christum credere
eadem fides Christiana, & fides Christi. Docentur
ergo sunt Indi, & gentes omnes mysterium Chri-
sti, & qui genus aliquod hominum inde excipi-
t grauius errat, ne hæreticum aperte dicam, quod
tamen nonnulli graues authores intrepidè affir-
mant. Sed homo absurdus est, inquit, rudis, ha-
bes, senex est iam decrepitus, Æthiops est truncus
similis, Vrus est vix quicquam à pecude distans.
Hosne atque horum similes Trinitatis mysterium
discere coges, quod est vsque adeo difficile mag-
nis etiam & promptis ingenijs? Mysterium
Christi, quod captum superat mentis humanæ
tam stolido sensu exiges? Ego verò mysterium
Christi (nam de cæteris dicam postea) intelligi
re neminem cogo, quod est paucorum, credo
verò omnes debere dico, quod nemo non potest.
Nemo enim tam est absurdus, qui nequeat
cunque cogitare Deum & hominem. Doceri
ergo potest, Deus factus homo, hic est Christus
IESVS, addat, cur id sit factum, vt nos pro-
pccatis eriperemur, & vitam consequeremur, atque
ita discet esse vnicum Saluatorem nostrum. Mysterium
ordinem quoque doceatur, quod conceptus
Spiritus Sancti opera ex Virgine, & natus, & cruci-
fixus, & post mortem resurgens in vitam im-
mortalem. Hæc profectò cogitatione percipi
non est impossibile, quin potius si Paulo Apostolo
credimus, prope est valde verbum in ore nostro
& in corde nostro, hoc est verbum Fides
quod

*Domini-
cus Sotò
in 4. d. 5.
art. 2.*

Rom. 10.

quod prædicamus, quia si confitearis in ore tuo Dominum IESUM, & in corde tuo credideris quod Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris. Cum ergo quæritur, quid in mysterio Christi gentes docendæ sint, respondetur, Dei filium factum hominem propter nos crucifixum resurrexisse, quam summam esse Euangelij rectissimè dixit Chrysostomus. Itaque tria quædam breuiter insinuantur, Primum Christum esse Deum & hominem, deinde mortuum esse propter peccata nostra, tertium, vitam immortalem, & beatam possidere, quam nobis communicare vult. Hæc qui nullo modo percipere possit, neminem esse arbitror, si congruenter doceatur. Nam & corporali imaginatione cogitari possunt, quod est hominibus facillimum, & utcumque depingi, & verbis exprimi satis queunt. Memoriter verò tenere, & acutè intelligere, & aptè explicare scio non omnes posse, & Deum bonum nihil exigere ab homine, quod præstare non possit. Quod si quisquam tam obtusus & saxeus vel fingatur, vel reperiatur, qui nullo modo cogitare & percipere possit Christum esse hominum Saluatorem, & Dominum, hunc ego vel sensus humani expertem existimabo, vel propter sua crimina diuino iudicio retardari, ne vel fidem doceatur congruenter, vel beneuolè capiat. Neque enim dubitamus esse non paucos, qui non habent aures audiendi, quibus licet foris insonet Euangelij tuba, intus tamen surdissimi sint. Ut iuxta verbum propheticum audientes non audiant. Nam & consentire verbo fidei percepto diuinæ gratiæ est, & ipsum quoque quantum satis est, mente concipere, & cogitare

Esai. 6.

cogitare non nullius est gratiæ, ita vel illud vel hoc sicut negatur, diuini iudicij est, cuius effectus cum sæpe cernamus, causas tamen planè ignoramus. Denique quicumq; diuinitus ad fidem Christianã idoneus iudicatur, sine qua salus & iustitia esse non potest, idem ad mysterij Christi agnitionem, quantum satis est, idoneus existimandus est, quam si vel neglexerit, vel assecutus non fuerit, ostium vitæ æternæ nondum inuenisse sine vlla dubitatione existimandus est.

C A P V T V.

Quòd præcepto cetera mysteria, quæ continentur in Symbolo, scire omnes Christiani constringantur.

Tit. 2.

Mysterium verò Christi nemo potest perfecte, & vt par est, cognoscere, nisi mysterium quoque & Trinitatis, & Ecclesiæ doceatur. Nam Iesus Christus Dei filius de Spiritu Sancto conceptus est, mortuus est autem, vt suo sanguine mundaret sibi populum acceptabilem sectatorem bonorum operum, in quo esset remissio peccatorum, & salus æterna per fidem, & Sacramentum Christi. Itaque tribus hisce mysterijs, Christi, Trinitatis, Ecclesiæ, Christianæ fidei summa definita est. Quamobrem ab Apostolis tribus veluti partibus symbolum distributum est. Et quæ quidem a naturarum

diuinitatis pertinent, in primo loco patri attributa sunt, quæ verò ad dispositionem redemptionis nostræ, secundo loco Dei filio Iesu Christo: porro quæ ad fidelium gratiam & sanctificationem, ea tertio loco Spiritui sancto ascripta sunt. Neque verò illorum est modo error refellendus, qui plebeio & rustico homini satis esse putant, vt se tenere profiteatur, quæ tenet Ecclesia, qui ab ipsa iam pridem Ecclesia damnati sunt. Quin potius audiamus Augustinum eorum sententiam data opera refellentem, qui sentiebant sufficere ad percipiendum baptismum confessionem Iesu Christi filij Dei. Ita enim scribit in lib. de Fide & operibus; spado (inquiunt) ille, quem Philippus baptizauit, nihil plus dixit, quam credo Dei filium esse Iesum Christum. Et in hac professione continuo baptizatus est. Num ergo placet, vt hoc solum homines respondeant, & continuo baptizentur? Nihil de Spiritu sancto, nihil de Sancta Ecclesia, nihil de remissione peccatorum, nihil de Resurrectione mortuorum? Postremo de ipso Iesu Christo nihil, nisi quia filius Dei est? Non de incarnatione eius ex Virgine, de Passione, de morte Crucis, de sepultura, de tertij diei resurrectione, de Ascensione, ac sede ad dexteram Patris aliquid dicendum est catechizanti, & profitendum credenti? Quæ necesse habemus etiam cum ad baptismum temporis vrget angustia, exprimere interrogando, vt baptizandus ad cuncta respondeat, etiamsi ea memoriæ mandare non valuit. En quid exigat Augustinus idque ex recepta consuetudine totius Ecclesiæ. Et nos dubitabimus teneri quemvis Christianorum symboli mysteria nosse, & expli-

*Aug. lib.
de fide, &
ope. c. 9.
Act. 8.*

*Leo epist.
13. ad
Pulche
riam Au-
gustam.
Concil.
Laod.
c. 46.
2. Concil.
Brach. c. 1*

*Tho. 2. 2.
q. 2. ar. 7.
c. 8.
Mag. in
4. di. 1. c.
Scholastir
ci ibi, c.
in 3. dist.
25.*

cate credere, quæ à morituris quoque exigebatur ante baptismum? Certè Leo Papa nulla exceptione facta, Quod continetur, inquit, in symbolo Dominus noster in Ecclesia neminem vtriusque sexus voluit ignorare. Concilij Laodicensis decretum extat, symbolum disci oportere & reddi Episcopo, aut Presbytero ante baptismum. In Bracharenſi Catechumèni totum symbolum Apostolorum doceri iubentur. Sed notior res est, quam testimonijs, quæ sunt plurima, indigeat. Igitur omnes Christiani nemine excepto fidei capita, quæ continentur in symbolo, quantum illorum captus fert, explicatè tenere diuina autoritate coguntur, qua de re scriptores quidam docti non doctè profectò dubitant, quorum de hoc diuino præcepto refellendo aut cohibendo sententia, vix in opinionum numero referri potest, cum nostri & multitudine, & autoritate multis partibus superioribus sint. Quoniam verò ea, quæ communiter præcipiuntur, propter urgentes aliquas causas excusari nonnunquam possunt, non est dubitandum, quod temporis angustia, aut sensus hebetudo, aut minus idonei doctoris facultas, sæpe imbecilliores excuset, si non vsquequaque omnia illa fidei mysteria norint. Si enim baptismi percipiendi, itèmq; Eucharistiæ sumendæ, & confessionis peccatorum Christiano faciendæ, cum iuris diuini præcepta sint, tamen potest nonnunquam homo excusari vel ministro absente vel ipsa materia, vel sua ipsius impotentia ad loquendum, vel alijs etiam excusari, neque tamen si voto & animo præstet quod potest, cum vero corde Deum quærat, excludetur a regno, nihil profecto est cur, quamvis diuinum

de fidei præcipuis mysterijs ab Apostolis traditis cognoscendis, & expresse profitendis præceptum sit, tamen excusari & absolui non possunt multi, quorum sensus tam est exiguus, ut non usquequaque sufficiat, aut ætas grauis, aut præceptoris inopia, aut aliud extrinsecus obiectum impedimentum. Neque enim contemnet hos, qui fecit illos, *Sap. 6.* quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus, neque deerit Dominus fidei & bonæ voluntati hominis, qui quod potest, bona fide præstat. Itaque sunt illa quidem omnia symboli capita docenda, discendaque diligenter, & omni studio incumbendum, ut hæreant, idque nulla negligentia detrectari potest, nulla occupatione præpediri, nullius negotij magnitudine contemni, cum sit ipsa animæ salus fides Ecclesiæ: sed tamen ubi necessitas & impotentia obstant, non debemus putare defuturum Deum, si modo ea mensura non desit, quam necessariam diximus omnibus, neque valde difficilem, sine qua salus nemini patuit. Ea verò est, ut credat in vnum Deum per Iesum Christum vnicum Salvatorem peccata hominibus remittentem, & sibi obedientibus æterna bona præbentem, sine qua fidei mensura neminem Christianorum fuisse; neminem fore saluum mihi sanè persuadeo.

CAPVT VI.

De mysterio Trinitatis omnibus tradendo.

*Damasc.
lib. 4. de
fide, c. 10.*

DE Trinitatis ergo arcano an omnes etiam valde imperiti & rudes necessario docendi sint, partim rectè dubitatur partim non rectè. Nam aliqua ex parte omnes illud debere cognoscere præter Patrum auctoritatem ea vna ratio apertè declarat, quod nemo Christianus fiat percipiatque baptismum (quod fidei Sacramentum antiqui vocant) nisi in nomine Trinitatis. Qui ergo Christianum se esse nouit, non potest iure ignorare mysterium, in quo vnico Christianus effectus sit. Adde quòd ex Apostolica & veteri traditione nemo baptizatur in Ecclesia Christi, nisi prius rogatus, an credat in Deum Patrem, & in Iesum Christum Dei Filium, & in Spiritum sanctum, responderit firmiter sese credere. Quantumvis ergo hebes sit, si iudicij aliquid habet, & ita rogatur, & ita respondet, prorsusque ita expresse credere iubetur. Namque implicite & inuoluntè non isthæc solum, sed quæcunque diuinæ literæ prodant, credit, de quibus tamen non omnibus interrogatur, quod ea expresse scire omnia, illi minime opus sit. Præterea cum nemo tam imperitus Christianæ disciplinæ sit, quin & se & res cæteras signare salutariter doctus sit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quonam modo ei ignorare fas erit, quod quotidie frequen-

tat?

rat? Nihil ergo est, cur propter Æthyopum Indorumve barbariem nouum dogma cudatur, de Trinitate non necessario docenda, quod plures grauiioresque Theologi, & Ecclesia ipsa, nisi fallor, in Athanasij symbolo satis redarguit. Sed subtile est, inquit, mysterium, & valde sensum humanum excellens: istorum verò sensus tam est ob-
 rufus, vt ne cogitare quidem Trinitatem queat. Primum qui ita differunt, velim an se fortassis cogitare posse respondeant. An præter certos ac definitos loquendi modos ex Ecclesiæ, & Theologiæ regulis sumptos, quicquam amplius in tam sublimi arcano Theologi norunt? Nihil opinor. Nam de me certus sum equidem. Quid enim sentiendum, & quomodo enuntiandum sit, rustico literatus præstat: quid porro id sit, & quomodo cogitandum, nihil propemodum inter vtrumque interest. Non ergo intelligentia, quæ valde pau-
 corum est, tanti mysterij, quam non tam lectione librorum, quam diuinitus luce perfusa mens capit, vt Augustinus optimè docuit, sed simplicem
 sinceramque Fidem postulat Sancta mater Ecclesia, à qua cur alienare quosvis homines debeamus omnino non video. Quemadmodum enim sacrificia olim offerebantur Deo pia populi religione, quorum tamen vim, & significationem pauci admodum satis perciperent, & nihilominus à suis Deus ista exigebat, quod in iis, quæ videbant, ea, quæ non videbant, protestabantur: ita planè in nouo testamento, vbi cruentæ abolitæ sunt victimæ, & vituli acceptissimi sunt labia confitentium Domino, vult profectò Deus fideles suos offerre, & cordis, & oris confessionem se-

*Tho. 2. 2.
 q. 2. scho-
 lastici in
 3. d. 2. 50*

*August.
 l. 14. de
 Trin.*

374 DE PROCVRANDA INDORVM
cundum spiritum Fidei, vt Patrem, & Filium, &
Spiritus Sanctum adorent, & colant, quamvis
quid ore proferant, quid mente credant, vix ple-
rique percipiant. Nam & ipsa Fides est argumen-
tum non apparentium, quam etiam sacrificium
quodam loco vocat Apostolus. Sed premunt ad-
huc nonnulli hæc ipsa amplius. Trinitatis myste-
rium in hoc esse aiunt, vt tres diuinæ personæ in
vna eademque essentia credantur. Atqui inuenies
quam plurimos, qui neque quid sit distinctio per-
sonarum, neque quid essentia vnitas cogitare
queant. Ego sanè tales esse non in India & Æthio-
pia solum, sed in ipsa Hispaniæ, & Italiæ curia
plurimos arbitror. Hos ergo excludemus ex noti-
tia Trinitatis? Minimè verò. Quin potius doctissi-
mi Cardinalis Hosij, & de Catholica Ecclesia
optimè meriti sententiam valde probo. Distinctio-
nem inquit, personarum & vnitatem substantiæ, si
qui sunt rudiores, quam vt comprehendere pos-
sint, non est adeò necessarium ad salutem omnibus
explicatè credere, vt si quis minus hæc fuerit asse-
cutus, de eius salute dubitandum sit. Rectè prorsus
ac piè. Namque vt rudiores mysterium Trinitatis,
quantum satis est, credant, satis omnino est illis, si
verè credant in vnum Deum Patrem, & Filium &
Spiritus sanctum. Neque opus est ista morosè
premere apud tales, quæ si subtilius exquirantur,
de illorum exiguo sensu elabuntur. Teneant ergo
vnum esse Deum omnipotentem, omnium rerum
creatorem, teneant hunc esse Patrem, & Filium,
& Spiritus sanctum. Quod si præterea facultas
suppetat, doceri possunt has tres esse distinctas
personas, & æquales per omnia, sed Deum om-
nino

Phil. 2.

*Hosius
lib. de Fi-
de, c. 2.*

nino vnum, propter vnam eandemque omnino substantiam. Quicquid enim de hoc mysterio sentiendum est, Ecclesia breuiter posuit, Vt in personis proprietates, in essentia vnitas, in maiestate adoretur æqualitas, ad quæ ferè Augustinus confert omnia à se disputata per quindecim libros in ea epistola, quam scripsit Euodio, sed sicut religiosa diligentia ista plebi exponentium laudanda est, ita improbanda quorundam importuna morositas de distinctione personarum, de vnitate essentiæ à rudissimis hominibus rationem extorquentium, quæ neque comprehendere satis possunt, & cum vt-cunque comprehendunt, penitus explicare non possunt, nisi fortè verbis conceptis memoriæ mandarint, quod vt in puerili ætate non est inutile, ita non firmum est intimi sensus indicium. Opus ergo est, vt omnes doceantur credere in vnum Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, quemadmodum religio Christiana veneratur, idque & rudibus satis est, & pro eorum tenuitate non impossibile.

August.
epist. 102.

C A P V T VII.

De mysterio Ecclesie tenendo.

DE sancta verò Ecclesia articulus à vulgari-bus Catechistis ferè omittitur, causam eam opinor, quod in mysteriis Fidei explicandis non tam symboli Apostolici seriem sequantur, quam vsitatam istam distributionem articulorum Fidei

376 DE PROCVRANDA INDORVM
 in septem ad diuinitatem pertinentes, & totidem
 ad humanitatem, quæ sanè distributio vt non est
 contemnenda, ita nullo modo, aut præferenda
 aut comparanda symbolo, quod ab Apostolis esse
 compositum Cypriani, Clementis totiusque Ec-
 clesiæ consensu accepimus (& quidem certis ab
 vnoquoque sententiis collatis in medium, si
 Leoni, & Augustino clarissimis Doctoribus cre-
 dimus) & est omnino non minoris authoritatis
 apud fideles, quam Euangelium Ioannis. At vul-
 garis ille articulorum ordo, qui in puerorum ta-
 bella apud nos circumfertur, in commentario
 quodam S. Thomæ Aquinatis inuenitur, (au-
 thorem antiquiorem certi nominis me legisse
 non memini.) At in hoc ipso Ecclesiæ mysterio
 explicando valde deficit. Nihil illic de Ecclesia,
 nihil de communionem Sanctorum, nihil de re-
 missione peccatorum per Sacramenta, quæ ta-
 men nosse summopere refert. Nam quod Tho-
 mas in articulum Saluatoris rejicit Ecclesiam,
 communionem Sanctorum, & peccatorum re-
 missionem, non est quidem falsum, sed ita obscu-
 rû, vt illo verbo nihil tale populus suspicari queat,
 nisi à Doctore commonefiat. Hanc igitur ob cau-
 sam opinor hunc articulum vulgo non ita notum.
 Est verò per quam necessarius, ab Augustino, cum
 de catechizandis rudibus agit ac sæpe alias, vsque
 adeo commendatus, vt dicat sæpius & planius in
 scripturis Sacris de Sancta Ecclesia, quam de ipso
 Christo prophetatum. Adde, quod ab hoc vno, si
 non dissentiat Christianus, quamvis in cæteris
 fortè labatur, Christianus esse non desinet: huic
 vni si sese subtrahat, Fidelis esse non potest. Est
 enim

*Clemens
 epist. 1.
 Cypri. in
 symb. ex-
 po. Leo ep.
 13.
 Aug. ser.
 181. de
 Temp. &
 serm. 115.
 Th. in Di-
 rect. In-
 qui. p. 1. in
 Decre. de
 summa
 Trinit.
 Tho. 2. 2.
 q. 1. art. 8.*

*Aug. sæpe
 cõtra Do-
 natistas.*

enim Ecclesia Domus Dei viui columna, & firmamentum veritatis. Doceantur ergo Indi de Ecclesia tria præcipuè. Primum, quid illa sit, congregatio certè hominum Christum, doctrinamque Christi profitentium, non Hispanorum, aut barbarorum, aut nationis, & gentis cuiusdam numero, & sorte definita, omnia terrarum spatia, omnes temporum successiones complectens. Hoc nihil est aliud quam ipse populus Christianorum, singuli enim, vt præclare Augustinus dixit, filij sumus, & partes Ecclesiæ, omnes verò simul, ipsa met mater Ecclesia. Huius verò caput esse Romanæ urbis Pontificem Petri successorem, Christi vicarium, plenissima ipsius in terris authoritate polentem, cui cæteri omnes Christiani etiam Reges, & Principes pareant. Hoc est Ecclesiam Catholicam credere, & vniuersalem. Secundum, hanc eandem Apostolicam, & sanctam esse. Nimirum huius Ecclesiæ doctrinam à Deo esse profectam, neque vnquam errasse, errare ve posse: quicumque verò ab ea recesserint, sine vlla dubitatione grauissimè errare, præterea in hac vna esse salutem, vt nemo, qui ab ea alienus sit, saluus esse possit, quocumque ille religionis nomine gloriatur, itaque soli populo Christianorum patere cælorum aditum. In ea quoque licet plurimi reperiantur, peruersis moribus, esse tamen alios puros & sanctos, illosque ipsos prauos ipsius Ecclesiæ præceptis non obtemperare, ac proinde graues improbitatis suæ pœnas duros. Postremum sit, introitum in hanc Ecclesiam esse per Baptismi sacramentum, quo peccatorum omnium remissio donatur, iis verò, qui in ea iam sunt abluti salutari

*August.
quæst.
Euang.
lib. 1. c. 18.*

salutari lauacro, alia esse sacramenta diuinitus data velut pharmaca, & dona cœlestia tum ad remittenda peccata, si denuo committantur, tum ad vberiolem gratiam promerendam, præsertim Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, in qua sit Christus pro nobis oblatus, factus, & hostia pro nobis, Deo placando, & nostris animis reficiendis ci-
 1. Tim. 3. bus suauissimus. Hoc enim magnum est pietatis sacramentum, id est, Ecclesia Christi, quod manifestatum est in carne, cum sit Ecclesia visibilis, iustificatum est in spiritu pro internorum donorum magnitudine, apparuit Angelis per Ecclesiam multiformis gratia Dei, prædicatum est gentibus, eas esse concorporales, & participes Christi, creditum est in mundo Euangelio ubique crescente, & fructificante, assumptum est in gloria, quando mortale hoc absorbeatur à vita. In tanto ergo diuinæ sapientiæ mysterio, id est, Ecclesiæ sanctæ articulo novis Fidei tyronibus commendando, & exponendo nullo modo decet Parochorum diligentiam studiumque cessare.

Ephes. 3.

ibi.

Col. 1.

1. Cor. 15.

CAPVT VIII.

Quid in extremo mortis discrimine Indocendi sint, ut baptizentur.

Quod si cui repentinus morbus incidat, qui spe vitæ exclusus Christianum se fieri velle significet, quod sæpe vidimus, is verò & rudis sit.

fit, & temporum impediatur angustiis, ne Christianæ doctrinæ rudimenta satis accipere possit, meritò quæritur, quidnam satis esse existimandum sit, vt salutari lauacro perfundi possit. Augustin. quidem etiam in tanta temporis coarctatione, de omnibus symboli articulis interrogari vult hominem, & sic baptizari, quod sanè in eo Catechumeno, qui aliquandiu res nostras audiuit, non est difficile, vt rogatus, & ore, & corde respondeat. At si rudis sit omnium, & ad imbuendum mora sit breuis, quid sit agendum adhuc quæritur, ne aut homini salutis aditus præcludatur, aut baptismus detur indigno. De qua re in Synodo prouinciali Limensi decretum est, vt quam possit breuissimè præcipua tantum doceatur. Quorum primum est, vt credat in vnum Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum: secundum, hunc esse omnium creatorem, & eundem gloriam bonis æternam præstantem in cœlis, & malis supplicia sempiterna: tertium, à peccatis neminem liberari nisi per Iesum Christum Dei filium hominem factum, passum, & mortuum propter nos, hunc esse Dominum & redemptorem nostrum, & spem vnicam, qui regnat gloriosus in cœlis: quartum, Huius Iesu Christi hominem fieri seruum per baptismum, in quo omnia peccata remittuntur, & vita donatur æterna. Hæc si vt potest & credat, & confiteatur, rogandus est, an verè præteritæ vitæ criminum pœniteat, præcipuè idololatriæ, & an in posterum velit rectè viuere secundum Dei, & Christiani populi leges atque præcepta. Si se & præterita dolere responderit, & futura adimplere

*De Fide
& opero.
c. 9.*

*Synod.
Limen.
c. 33.*

380 DE PROCURANDA INDORVM
plere cupere ex animo , non est differendus , sed
Christo ex aqua & Spiritu sancto regenerandus.
Illud autem sine vlla dubitatione confirmo, in ta-
libus , si voluntas sit bona , & diuinitus præpa-
rata , qua verè velint esse Christiani , nunquam
intellectui lumen deesse quo quantum oportet
necessaria salutis suæ percipiant , Deo plerumque
illustrante mirificè tenebras mentis humanæ. No-
bis cum in Prouinciis superioribus versaremur,
euenit , vt in Vrum incidere extremè ægro-
tantem, corporis tanta deformitate , vt vix homi-
nis simulacrum retineret , mentis verò vtpote
Vrus tanta hebetudine , vt truncus magis exi-
stimaretur. Hic petiit instanter , vt fieret Chri-
stianus , breui de Fidei præcipuis mysteriis edo-
ctus tanta alacritate cuncta percepit , vt esset
admirationi. Itaque baptizatus à socio, cum ma-
gno animi gaudio Christum alloquebatur , Do-
mine siquidem me Christianum esse voluisti,
transfer in cælum , atque in his vocibus Deo
gratam efflauit animam , cumque esset abie-
ctissimæ etiam inter suos conditionis, nescio quo
impellente , præcipuo quodam honore tumula-
tus est , & nobis , & ipsis diuinæ bonitatis gra-
tiam celebrantibus. Itaque neque Deus homini
deest, neque homo Deo , quamvis breui temporis
interuallo , si quem Deus efficaciter ad salutem
vocat.

CAPVT IX.

De preceptis Decalogi, & de idololatria barbarorum.

ALtera doctrinæ Christianæ facultas in moribus formandis versatur, ut ambulemus iuxta Apostolum digne Deo, qui nos vocavit vocatione sua sancta, & de tenebris transtulit in admirabile lumen suum. *Col. 1. 1. Pet. 2.* Omnis autem vitæ Christianæ ratio ex charitate dependet, qua Deum amamus & proximum, illum colentes, hunc adiuvantes ut possumus. Huc ergo spectare debet omnis Catechistæ nostri labor, ut Dei vnus verum cultum, hominis quoque in hominem officia opportuna persuadeat. In primis nihil est æquè laborandum, nihil tanti faciendum, quam ut ex futuro, aut iam facto Christiano omnis idololatriæ amor & sensus penitus euellatur. Nam & omnium ea pestis perniciosissima existit, cum sit, ut sapiens *Sap. 14.* dixit, omnium malorum initium & finis, veræ religioni omnibus modis obsistens, & quod est in humana conditione mirabile, nullum virus ita intimis visceribus hæret, cum est semel ebibitum, nullius turpiter amantis in scortum suum tam insanus amor, quam est idololatriæ in idolum defixus animus. Quamobrem fornicationis meretriciique cuiusdam amoris nomine scriptura sacra idololatriam frequenter notat, cuius cæcum quendam furorem, pertinacemque *Hier. 2. Ezech. 16. Ose. 4. Ps. 105.* contentionem

382 DE PROCURANDA INDORVM

contentionem multarum rerum commemoratione demonstrat. Id quam verè sit in diuinis litteris commendatum, nostri barbari satis in se declarant. Nescio equidem quibus verbis significem non tam imbutos, quam in idololatriam penitus transformatos istorum animos, vt neque in otio, neque in negotio, neque in publica re, neque in priuata quicquam peragant nisi idolorum suorum prius superstitione adhibita. Non letari in nuptiis, non lugere funus, non epulum præbere aut accipere, non denique aut pedem efferre domo, aut operi manum admouere sine sacrilegio gentili. Usque adeo Diabolus oppressos eorum sensus tenet seruitute miserima. Quanto verò artificio ista sua omnia celent, atque dissimulent, cum publicè agere haud liberum sibi esse perspiciunt, quanta rursus impudentia, cum licere sibi putant, insaniant, mirari potius possum, quam satis dicere. Scripsit sanè Ioannes Damascenus idololatriæ tria esse genera. Primum Chaldæis attribuit, qui cœlestes globos, & signa, atque elementa colerent: quos diuina scriptura cum reprehensione commemorat. Neque operibus attendentes, inquit, agnouerunt, quis esset artifex, sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aërem, aut gyrum stellarum aut nimiam aquam, aut Solem, & Lunam rectores orbis terrarum Deos putauerunt. Horum errorem præclarè confutat adiungens, Quorum si specie delectati Deos putauerunt, sciant quanto his Dominator eorum speciosior est, speciei enim generator hæc omnia constituit. Aut si virtutem, & opera eorum mirati sunt, intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit fortior est illis, à magnitu

*Damasc.
in his.
Barlaam
& Iosa.
pbat.
Sap 13.*

magnitudine enim speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri. Secundum genus idololatriæ refert ad Græcos, quo homines mortui coluntur pro diis, in quo genere Iuppiter est, & Iuno, & Saturnus, & Ceres, & cætera Poëtarum cœna. Huius verò exordia, & infœlices progressus graphice scriptura describit. Acerbo luctu, inquit, dolens pater citò sibi rapti filij fecit imaginem. (Belum tamen patrem à Nino filio inter Deos relatum, à quo simulacra primum orta sint, graues authores volunt, ex eoque omne penè idolum apud Hebræos Bel dici solitum.) Itaque adiungit, Et illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, & constituit inter feruos suos sacra, & sacrificia. Deinde interueniente tempore conualescente iniqua consuetudine hic error tanquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta. Et post pauca, multitudo autem hominum abducta per speciem operis, eum, qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum æstimauerunt. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio, quoniam, aut affectui aut Regibus deseruientes homines incommunicabile nomen lapidibus, & lignis imposuerunt. Tertium genus addit Damascenus Ægyptiæ idololatriæ, qua non solum sidera, aut homines habentur pro Diis, sed animantia quoque fordida, & vilia & saxa ipsa, & ligna sensus expertia diuino honore afficiuntur. Nam & bouem, & caprum, & canem ipsum, atque mustellam, & truncos, & lapides inter Deos retulerunt, Osyrim, & Typhonem, & Orum, & mille alia

*Sap. 14.**Hier. inc.
2. Ose.**Aug. li.
2. 2. cõtra
Faustum
c. 17.
Naziãz.
orat. 2. de
Theolog.*

*Sap. 13.**Ibidem.**Rom. 1.*

*Plato in
Timæo,
Trismeg.
in Ascle-
pio. De
quo Aug.
lib. 8. de
Ciu. c. 23.*

alia commenta fabulantes. Hoc totum idololatriæ genus grauiſſimè infectatur Sapiens, Nam vbi mentionem illorum fecit, qui ſolem, & ſidera coluerunt, ſed adhuc, inquit, in his minor eſt querela. Infelices verò ſunt, & inter mortuos ſpes illorum eſt, qui appellauerunt Deos opera manuum hominum aurum, & argentum, artis inuentionem, & ſimilitudinem animalium, aut lapidem inutilem opus manus antiquæ. Hos verò ita refellit: Non erubeſcit loqui cum illo, qui ſine anima eſt, & pro ſanitate infirmum deprecatur, & pro vita rogat mortuum, in adiutorium inutilem inuocat, & pro itinere petit ab eo, qui ambulare non poteſt, & de acquirendo, & de operando, & de omni rerum euentu petit ab eo, qui in omnibus inutilis eſt. Equidem cum hæc ipſa lego, & vniuerſum pene terrarum orbem ante oculos pono tam copioſe inſanientem, non ſatis conſtituo, vtrum dolere magis an indignari oporteat quod qui putantur ſapientes ſtulti facti ſunt, mutantēs gloriam incorruptibilis Dei in imaginem corruptibilis hominis, aut quadrupedis, aut ſerpentis, aut cæterorum, quæ Apoſtolus dicit. Neque vulgarem fuiſſe hunc errorem, ſed excellentiſſimos quoſque non Poëtarum modo & Rhetorum, ſed Philoſophorum cuiusmodi nugæ, & facti, & oratione eſſe admiratos. An non diuinus Plato de Diis maioribus, & minoribus multa differit, vel delirat potius? Quid ter maximus ille Mercurius, qui tanta de Trinitatis, tanta de incarnati Verbi myſterio ſcribit, idem tamen ſimulacrorum potentiam, & maiestatem prædicat, & quod ridiculè dictum videri poterat, niſi tam

tam serio commendaret, miratur artem Deos faciendi mirabiliter hominibus esse collatam? *Rom. i.* Plañe vt noster dixit Apostolus, obscuratum est insipiens cor eorum, & dicentes se esse sapientes stulti facti sunt. Redeo ad causam Indorum, si tot superstitionum genera à Græcis, & sapientibus inuenta retentaque sunt longo tempore, immeritò sanè & indoctè prorsus quidam barbarorum nostrorum ritus indignantur, quos oporteret potius miserari, pro eo quod vani sunt sensus hominis, quibus non subest scientia Dei. Illud magis cogitandum est hæreditarium esse impietatis morbum, qui ab ipsis matrum visceribus ingenitus, ipso vberum lacte nutritus, paterno & domestico exemplo confirmatus, tum diuturna consuetudine *Sap. 13.* & legum publica authoritate munitus, nullo modo nisi copioso Christianæ gratiæ munere & magna doctoris Euangelici, atque indefessa cura sanari queat. Quid igitur accusamus barbarorum in idololatria deserenda tarditatem, & cunctationem, cum debeamus potius nostræ desidiæ irasci, qui pauca quædam, & friuola, contra Guacarum, & Homorum superstitionem susurrantes, victoriam statim canimus, re prorsus infecta. Hic hinc ergo oportet Catechistam prudentem pedem figere, & ad idololatriæ intimas fibras euellendas ex Indorum animis omnem cogitationem, industriam, operamque conferre. Nam omnia à nobis eius genera commemorata apud barbaros vigent maxime. Solem quidem nostri Peruenfes in honore primo habent, secundum eum Tonitru, illum Panchaum, hoc Illapam vocitantes. Quillam quoque id est, lunam, Cuillor, id est, sidera, B b terram

386 DE PROCVRANDA INDORVM
terram quoque Pachamamam, & mare Mama-
cocham Chaldæorum more venerantur. Porro
Reges suos homines præcipui nominis diuinitate
donatos colūt, quorum etiam corpora admiranda
arte integra, ac viuida adhuc vsque conseruant, ita
primum Mangocapam, & Viracocham, & In-
ga yupangum, & Guaynacapam, & cæteros suos
progenitores religioſſimè ſtatis feſtis, & ſacrifi-
ciis proſequebantur, cum eis iſta licerent, vt cum
omni Græcia ingenio certare poſſent in conſer-
uanda maiorum ſuorum memoria. Iam vero quod
ad Ægyptiorum ſuperſtitionem attinet, tam latè
patet apud noſtros barbaros, vt proſus enume-
rari nequeant ſacrilegiorum genera, atque Gua-
carum, ſiue montes, ſiue cliui, ſiue ſaxa pro-
minencia, ſiue aquæ commode ſcaturientes, ſiue
fluuij celeriter fluentes, ſiue edita culmina ru-
pium, ſiue arenæ immenſa congeries, ſiue fo-
raminis obſcura vorago, ſiue arboris proceritas,
& annofitas, ſiue metalli index vena, ſiue lapilli
cuiuſvis minus vſitata, aut paulo elegantior ſpe-
cies, quicquid denique vt ſemel omnia dicamus,
cæteris ſui generis inſigniter præſtare deprehen-
dunt, illic protinus numen agnoſcunt, & ſine
vlla cunctatione barbari adorant. Hac idolola-
triæ infeſtiſſima lue pleni ſunt montes, plenæ val-
les, oppida, domus, itinera, nullaque eſt Pe-
ruenſis agri portio, quæ ſit ab eo ſacrilegio libera.
Quot autem victimarum, quot libaminum, quan-
to cæremoniæ ordine iſtorum omnium cul-
tum perſequerentur Ingarum proceres, inſini-
tum eſt dicere, legat qui volet accuratam ea de
re hiftoriam à Polo viro prudenti & graui con-
ſcriptam.

scriptam. Inueniet intra vnius Cuzquensis vrbis terminos plus trecentis & sexaginta Guacas numeratas, quibus omnibus diuinus honor haberetur, quibusdam quidem fruges, quibusdam etiam pretiosa vellera & argentum aurumque offerebatur, nonnullis non sine multo innocentium infantium cruore litabatur. Ac re ipsa, certoque usu obseruatum est eas Indorum nationes plures ac grauiores superstitionis diabolicæ species tenuisse, in quibus Regnum ac Reip. maxime potentia & peritia excelluit. Contra qui tenuiorem fortunam, minusque Reip. accommodatam sortiti sunt, in his multo idololatria parcior est, vsque adeo vt nonnullas Indorum gentes omni idolorum religione vacare quidam pro certo confirmant, easque à se se esse inuentas atque exploratas, restentur.

C A P V T X.

Contra idololatriam remedia.

HVius verò curandi morbi illa plerisque nostrorum expedita ratio visa est, vt simulacra, & Guacæ, cæteraque superstitionis Indicæ monumenta inuenta quidem extorquerentur inuitis, atque ferro & igne abolerentur, vt inuenirentur verò, si fateri verbis Indi recusarent, verberibus certè, vt proderent, esse agendum. Neque hoc militaris modò turbæ institutum, sed doctissimi, atque optimi cuiusque sacerdotis

388 DE PROCVRANDA INDORVM
religiosum consilium fuit. Quod planè, si in nos-
tros, id est, iam baptismo donatos tantum de-
signatum esset, poterat certè ferri, tamen si ita ea
in re peccetur quotide, vt qui religionem Chri-
stianam commendatam & confirmatam volunt,
nihil aliud maximè agant, quam vt eam odiosam
reddant, propterea quòd quæ de manibus Indo-
rum idola eripiuntur inuitis, ea in animis illorum
amplius infiguntur, verum id in Christianis non
est alienum à ratione vt fiat. In iis verò qui Fidem
Iesu Christi neque professi sunt, neque satis perce-
perunt, neque verò edocti sunt, conari per vim
ante idololatriam auferre, quàm sponte Euange-
lium suscipiant, mihi certè cum grauissimis ac
prudentissimis viris nihili aliud videtur, quam
aditum Fidei Christianæ præcludere, quem maxi-
mè aperire contendunt. Sæpè enim est dictum &
est etiam sæpè dicendum Fidem esse volentium,
neque quenquam Christianum fieri debere per
vim. Quamobrem præclare Augustinus eiusmodi
factum reprehendit, & grauissimè docet prius
esse idola de cordibus paganorum auferèda, quam
de altaribus, quod etiam in hoc Perueni Regno
vir quidam grauis, & prudens multum, ac sæpè
accusabat, cum facillimè fieri posse affirmaret,
vt idololatria omnis funditus euerteretur, si sa-
pienter, & placidè Indorum Proceres deorum
suorum vanitatem edocerentur, atque eos vt con-
temnerent, atque abolendos curarent cum ratio-
ne & autoritate, tum modestia & beneuolen-
tia, atque omni officio adducerentur. Hosce nul-
lo negotio reliquo vulgo quicquid sentiant per-
suadere, quicquid velint efficere. Nam quod mi-
rari

*August.
serm. 6.
de verbis
Domini,
tom. 10.*

rari quispiam iure possit, tanta regum in subditos populos authoritas extitit, ut eos tantum Deos vrbes, prouinciæque susciperent, quos rex Inga tribuisset, neque liceret cuiquam aliud numen colere, quam quod illé statuisset. Itaque deos ipsi, & Guacas toto hoc orbe distribuerunt, in hac quidem prouincia Illapæ numini, in illa Punchao, in alia Guanacairo aliis atque aliis modis litari imperatum, usque adeo imperita plebs de maiorum suorum authoritate pendeat. Adhibebat Polus huius suæ sententiæ illustre sanè documentum, quod postquam ipse primoribus Ingarum Cuzqui de idolis tollendis legem persuasisset, horum ipsorum opera breui plusquam trecenta idola ex vicinis oppidis nemine cogente ad se se essent delata. Quo instituto, si cætera processissent, hodie in hoc regno vix idololatriæ vestigium superesset, quam constat passim perinde atque ante annos centum vigere. Hoc igitur idololatriæ tollendæ primum præceptum sit, ut prius de animis auferatur præcipue regum, Præfectorum, Curacarum, quorum authoritati cæteri facillime, & libentissime cedunt. Ut autem id hoster Catechista præficiat, & simulacrorum non solum contemnendam vanitatem, sed etiam execrandam pestem persuadeat, non erit illi opus apud hosce barbaros exquisitis admodum philosophicisque rationibus, neque Clementis Alexandrini Stromatâ, neque Theodoriti Cytensis morborum Græcanicorum curationes plurimi faciet. Sed breues, faciles, & ante oculos omnium positas obiectiones proferet, easque repetendo,

390 DE PROCVRANDA INDORVM
exaggerando, auditorum ipsorum experientiam
interrogando, in animis Indorum insculpet. Ar-
gumenta huic rei idonea nusquam melius & ple-
nius quam in diuinis literis, in sapientia præfer-
turi Salomonis toto capite decimo tertio, & de-
cimo quarto, & in Isaia Propheta cap. 44, & 46.
& in Hieremia cap. decimo. Pulcherrime autem,
& ad vulgarem sensum accommodatissimè in
Propheta Baruch idolorum vanitas confutatur.
Notum, inquit, sit vobis quia non sunt dij, ne
ergo veneremini eos, sicut enim vas hominis con-
fractum inutile efficitur, tales sunt dij eorum.
Constitutis illis in domo, oculi eorum pleni sunt
puluere à pedibus introeuntium. Lucernas autem
accendant illis, ex quibus nullam videre possunt,
sunt autem sicut trabes in domo, nigrae sunt fa-
cies eorum à fumo, qui in domo fit. Supra cor-
pus eorum, & super caput eorum volant noctuæ,
& hirundines, & aues etiam similiter & cattæ.
Vnde sciatis quia non sunt dij. Si ceciderint in
terram à semetipsis non consurgunt, sicut mor-
tuis munera illorum apponuntur illis. Hostias
eorum vendunt Sacerdotes & abutuntur. Vnde
ergo vocantur dij. In domibus eorum Sacerdo-
tes sedent. Neque si quid mali patiuntur ab ali-
quo, neque si quid boni poterunt retribuere. Ne-
que regem constituere possunt, neque auferre,
similiter neque dare diuitias possunt, neque retri-
buere. Si quis illis votum vouerit, & non reddi-
derit, neque hoc requirent. Hominem à morte
non liberant, neque infirmum à potentiori eri-
piunt. Lapidibus de monte similes sunt. Quomo-
do ergo æstimandum est eos esse deos. A fabris &
aurifi

Baruch.
cap. 6.

aurificibus facta sunt, nihil aliud erunt nisi id, quod volunt esse Sacerdotes. Nunquid ergo possunt ea, quæ ab ipsis fabricata sunt esse dii? Quomodo ergo sentiri debeat quod sunt dii, qui nec de bello se eripiunt, neque de malis se liberant? Si inciderit ignis in domum deorum, Sacerdotes quidem ipsorum fugient, & liberabuntur, ipsi vero sicut trabes in medio comburentur. Quomodo ergo æstimandum, aut recipiendum quod sunt dii? Non à furibus se liberabunt, quibus iniqui fortiores sunt, & reliqua. Tria ergo hinc argumenta ad idololatriam confutandam capere potest minister Christi. Primum ex natura & substantia Deorum. Siquidem ligna, aut lapides, aut metalla sunt, quibus artis humanæ accessit industria Sacerdotum auara prædicatione munita, aut regum violento imperio. Deos autem facere homines nequeunt, cum sint ipsis meliores rebus à se fabricatis. Si idololatria circa cœlestia, aut naturalia corpora versetur, substantia illorum facta, & motibus variis subiecta ostendi facile potest, quod à Dei natura alienum est. Quod si reges priscos adorant homines barbari, eorum corpora nihil sentire, & tabe iam consumpta doceri possunt, neque à cæteris quicquam differre. Alterum argumentum est ex impotentia & ignorantia. Simulacra quippe se ipsa defendere nequeunt ab ignis, aut latronis, aut ruinæ iniuria, neque verò aut vident, aut sentiunt aut mouere se omnino possunt. Naturalia autem corpora nullo suo arbitrati mouentur, sed leges sibi ab authore præfixas semper tenent. Tertium est ab humanarum rerum prouidentia, quod præcipuum est. Vbi ipsa barbaro-

392 DE PROCURANDA INDORVM
rum experientia compungenda, & in medium
procuranda est. Vtrūne in morbo, aut bello,
aut fame deorum suorum vtilitatem aliquam
fenserint? Vtrum religiose illos colentes, an
pro nihilo facientes melius habuerint? Quot
& quanta mala perpeffi neque tamen à diis ad-
iuti, releuatiq̃ue sint. Ad hæc autem omnia
plenius confirmanda, quoniam sæpe aliqua signa
sensus aut vocis in simulacris apparent, inter-
dum etiam minæ, & præcepta exaudita, do-
cendi sunt barbari, cum res ita tulerit, diaboli
ea omnia esse commenta, tum verò quis diabo-
lus sit, qui illius satellites dæmones, quid agant,
quæ illorum in homines inimicitia, & fraudes,
& nequitia, vt timorem in horum potius o-
dium conuertant. Hoc enim commune apud
omnes pene barbaros est, vt Deum quidem om-
nium rerum supremum, ac summe bonum fa-
teantur, spirituum verò quorundam peruerso-
rum non obscura opinio sit, qui à nostris bar-
baris Zupay vocari solent. Igitur & quis ille
summus idemq̃ue sempiternus rerum omnium
opifex, quem ipsi etiam ignorantes colunt, & quē
nos annuntiamus, per omnia doceri debent,
mox quantum ab illo illiusq̃ue fidelibus mini-
stris Angelis absint gens pessima cacodæmonum,
hominum generi infestissima, accuratè & dilu-
cide oportet exponere, vt idola omnia sua Indi
vel contemnant, vt vana & inutilia, vel etiam
execrentur, & oderint, quæ dæmonum astu
etiam perniciofa didicerint. Neque satis esse debet
studioſo Catechistæ, vt communiter idolorum
vanitatem refellat, addat etiam oportet peculia-
rem

rem deorum Guacarum, & superstitionum suæ plebi familiarium confutationem, in quibus inuestigandis & perdiscendis vtilissimum quin potius summopere necessarium studium existit. Quare plerique grauer peccant incuria & socordia, cum morbos, quos non didicerint, recte curare non possint. Neque verò idolorum tantum formas varias, sed infinitas etiam superstitionum species inde manantes persequi debeat. Exempli causa cum Indus solem Orientem aspicit, & salutat, cum tranandum fluuium verbis conceptis conciliat, cum garrulus aut gemitus auium nocturnarum, aut cæterorum animantium obseruat, cum sortes de rebus agendis inicit, cum sementis aut frugum liba quædam offert telluri, cum susceptos liberos fideri consecrat, cum nuptias certis cantibus dedicat, cum computationibus cantillando identidem studet, cum mortuos lugubri carmine effert, & sepulcrum comœatu instruit, cum ægrotus vates suos accersit & consulit, cum denique cætera facit superstitionis antiquæ, cuius tam est omnis istorum vita plena, vt nulla ab ea peste actio libera sit. Sed vt nusquam grauius Indi laborant, ita neque facilius curari possunt, si non desit industria, & studiū salutis ipsorum. Eiusmodi enim omnes nugæ simul atque detectæ sunt per se se facili negotio euanescent, ac veluti deprehensæ erubescunt, si modo barbarorum præfectorum, maiorumque suorum authoritas compefcatur. In confessionibus verò audiēdis omni cura incumbendum est, vt hæc omnia minutè ac sigillatim, vbi opus est, sacerdos interroget pœnitentē,

&

394 DE PROVANDA INDORVM
& confessum doceat atque deterreat. Ferè quia
negliguntur, occidunt: eadem adhibitæ curatio-
ni non difficilè cedunt.

C A P V T X I.

De evertendis idolorum signis, & templis.

*Deuter. 7.
& 12.
3. Reg. 15.
4. Reg.
23.
2. Par. 14.
& 34.
4. Reg.
18.*

*August.
Serm. 6,
de verb.
Domini.*

QUAMVIS autem prima esse cura debeat sacer-
dotis, vt idola de auditorum cordibus au-
ferantur, idque docendo & exhortando maximè
fiat, tamen vt de oculis quoque atque vsu remo-
ueantur, nullo modo negligendum est. Qua in re
diuinæ historiæ illustra & documenta, & facta
proponunt. Aras, inquit, eorum destruite, lu-
cosque succidite. In quo genere mirificè Afa &
Iosiam celebrat sacra historia, quin etiam ab Eze-
chia rege Moysis serpentem illum æneum confra-
ctum cum non parua laude commemorat. Illud
ergo, & sacerdotes, & principes studiose curare
debent, vt idololatriæ omnis etiam suspicio
aboleatur. Quod duobus modis rectè & ordine
fit, & secundum Christianæ legis disciplinam.
Primum in ipsis iam Christianis, qui baptismo
perfusi sunt, in quibus gentilitiæ superstitionis
monumentum aliquod ferri minimè debet, sed
idololatriæ species omnis tum acriter insectanda
si deprehendatur admissa, tum præcauenda dili-
genter omnibus illius signis sublatis. Hoc Augu-
stinus, & à se factum commemorat, & fieri debere
demonstrat. Hoc cuiusdam Concilij Canon di-
sertè

fertè præcipit illis verbis, summo decertare debent studio Episcopi & eorum ministri, ut arbores dæmonibus consecratæ, quas vulgus colit, & in tanta veneratione habet, ut nec rammum, nec furculum inde audeat amputare, radicibus excindantur atque comburantur. Lapidibus quoque, quos in ruinosis locis atque syluestribus dæmonum ludificationibus decepti venerantur, ubi & vota vouent, & deferunt, funditus effodiantur, atque in tali loco proiciantur, ubi nunquam à cultoribus suis venerari possint. Et omnibus adnuntiatur, quantum scelus sit idololatria, & qui hæc veneratur, & colit, quasi Deum suum negat, & Christianitati abrenuntiat, & talem pœnitentiam debet suscipere, quasi idola adorasset, omnibusque interdicitur, ut nullus votum faciat, aut candelam, vel aliquod munus pro salute sua rogaturus alibi deferat, nisi ad Ecclesiam Domino Deo suo, & cætera. Quem canonem libenter recitavi, quòd videam in eius generis ritibus, & multum Indos iam baptizatos labi, & parum à sacerdotibus animaduerti. Non solum ergo simulacra ipsa, & insignes idololatriæ notæ, verum etiam vestigia quævis superstitionis veteris eradenda sunt. Atque eam ad rem imperio, & authoritate, si opus sit, utendum erit. Et hæc ad Christianos Ecclesiæ filios. Ad infideles verò quid? Prorsus distinguenda causa est. Si enim ita suos ritus, & cæremonias agunt, ut fidelibus scandalo non sint, sed vnusquisque lege sua viuere facile sinatur, permittendi sunt cæcitati suæ vsque dum ab Altissimo illuminentur. Huc enim pertinet illud,

Eos

Concil.
Nanne-
tense ca.
20.

I. Cor. 5.

August.

Epist. 48.

ad Vin-

cent.

Ambros.

lib. 5.

Epist. 31.

ad Valen-

tinianū.

August.

Concil.

Elib.

cap. 4.

Eos qui foris sunt, Deus iudicabit. Quod si Ecclesiae principibus subsunt, & Christianis hominibus scandalo sunt, profecto tolerandi non sunt. Quo in genere B. Augustinus laudat Constantini magni leges, quibus Paganorum templa clausita & idola detraxit, itemque Ambrosius aduersus Symmachum vis praefectum, Fortunae aram a Curia Romana eiectam magnis viribus eloquentiae defendit. Concilium quoque Eliberinum, ut domini seruatorum idola comminuant, edicit. Atque hoc modo in subditis fidelibus, cum praesertim novis fidelibus, nocent paganici ritus atque idololatria per potestatem auferri & potest, & debet, nisi maiora inde incommoda, & tumultus consequi sapiens administrator iudicarit. Sed illud summopere curandum est, ut pro noxiis ritibus salutare introducantur, & caeremoniis caeremoniae oblitterentur. Itaque & aquae benedictae usum, & imaginum, & rosariorum, & granorum, & cereorum, & palmarum, & caeterorum, quae Ecclesia sancta probat ac frequentat, neophytis perquam opportunum esse sibi persuadeant sacerdotes, atque ea omnia in concionibus popularibus multis laudibus prosequantur, ut pro veteri superstitione novis religiosisque signis imbutos assuefaciant. Ita fiet, ut melioribus atque elegantioribus occupati obsoletam sectae suae superstitionem de manibus ac de mente deponant.

CAPUT XII.

De recta dilectione sui.

Post Dei veri cultum traditum, superest, ut proximi dilectio explicetur. Est verò unicuique proximus diligendus, sicut ipse sibi. Se autem ipsum nemo, ut oportet, diligit, qui animi corporisque salutem atque constantiam abiicit. Id ergo magnopere Indi præsertim barbari docendi sunt, ut primum vitam valetudinemque suam tueantur, neque vel desperatione, vel obstinatione prodigant, quod sæpe faciunt. Etsi enim naturale est, non homini solum sed cuivis animali vitam amare, sui perniciem, quoad potest, auertere, tamen irrationali quodam impetu & lege apud plerosque barbaros necis sibi afferendæ consilium iandiu obtinuit, ut vel impendentia mala deuitarent, vel fortiter rem gessisse viderentur, vel diis suis aut regibus alioqui gratificarentur. Quanquam in hoc Perueniensi regno præ aliis minus id usitatum fuit, quod legibus, & moribus esset excultius, Neque miranda est ea barbaries in cæteris cum Græcæ, Romanæque historiæ Themistocles illos, & Mitridates, tum Mutios, & Cato-nes, & Brutos, aliosque innumeros, ut viros fortes non parum ambitiose celebrent, atque ipsi etiam, qui Christiani haberi volebant, Circumcelliones in Africa creberrime ita interierint. Etenim vel laudis amor quidam insanus, vel cæcum vitandi mali consilium complures ingenio etiam

etiam atque doctrina præstantes viros vsque ad
 sæuam sui necem sæpè compulit. Quod cum
 exemplis maiorum apud barbaros pro magno du-
 citur, naturali sensu propemodum extincto etiam
 iucundum mortis genus habetur. Pertinet etiam
 ad rectam sui dilectionem, vt mentis vsus per te-
 mulentiam ne intercipiatur, atque ex homine
 pecus fiat, vel potius maximè noxia, & ferox bel-
 lua. Sed de ebrietate vitanda, quod est præ cæ-
 teris vitium maximè familiare barbaris, satis in
 tertio libro dictum est. Huc etiam pertinet, hu-
 manarum carniū esus, in quo non tam defuncto
 homini, qui nihil aut sensus aut doloris capit,
 quam ipsi humanæ naturæ iniuria fit. Id enim na-
 turali legi ita repugnat, vt nulla quantum ego sen-
 tio, famis inopiæve causa licere possit. Assentior
 enim doctissimo Theologo ita sentienti, quan-
 quam alij aliter sapiant. Genus autem hoc vitij
 apud Indos Carybes dictos, quales sunt Brasi-
 lienses, & Chunchi, & Chiriguanenses, & alij
 plerique in vsu & pretio habitum sacrosanctæ
 literæ grauiter auersantur, quæ veteres illos
 idolorum adoratores inter cætera multum accu-
 sant, tanquam humanarum viscerum comestores.
 Philosophia quoque ferinum id esse docet apud
 Aristotelem, qui eiusmodi facinus inter extrema
 opprobria actionum humanarum numerandum
 putat. Quare vt feminis humani fundendi hone-
 sta causa esse non potest leuatio corporis, nisi alio-
 qui matrimonio legitimo, etiam si ex eiusmodi
 humore coacto interitus cōsequatur, ita profectò
 neque ex humano cadauere epulas quantacunque
 famis

*Victoria
 relect. de
 temper-
 rantia, n.
 3. & 6.
 sed Caiet.
 & Abul.
 aliter
 sentiunt.*

Sap. 12.

*Arist. 7.
 Ethic.
 cap. 5.*

famis depellendæ necessitas iusta esse permittet. Ad communis quoque naturæ dilectionem spectat, vt defunctorum corpora non vio lentur, atque adeo ne sepulchra quidem effodiantur, in quod auaritiæ, & inhumanitatis genus leges Imperatoriæ, & Pontificiæ acerbè animaduertunt, & in hoc regno Concilio Limensi seuerè admodum nostrorum hominum licentia coërcetur. Verum in quo rectam sui dilectionem barbari offendunt maximè, minimèque id putant, illud est, quod ab Apostolo Paulo vno verbo luculenter est dictum, quòd contumeliis afficiunt corpora sua. Ita enim omnes impudiciæ & libidinis præposteræ sordes exposuit. Atque est illud quoque ab eodem verissimè ostensum idololatriæ scelus omnia flagitia statim consequi, tanquam riuulos primum fontem, quod est à Sapiente sapienter etiam animaduersum. In hoc genere sunt concubitus cum maribus, cum bestiis, cum ipsis lignis, incestuosi amplexus cum sororibus, cum matribus, cum filiis apud quosdam barbaros non concessi solum, sed interdum lege sanciti. Nostros Ingas non nisi sororem legitimo sibi coniugio copulare solitos constat, ex quibus duo ad fidem conuersi & baptizati in antiquo matrimonio permanere à præsule quodam permissi feruntur, factumque Paulum quartum Pont. max. grauissimè tulisse, verbisque seuerissimis obiurgasse fama est. Verè à Sapiente scriptum est, Initium fornicationis est exquisitio idolorum, & adinuentio illorum corruptio vitæ est. Et post nonnulla, Neque vitam, neque nuptias mundas iam custodiunt, sed alius alium per inuidiam occidit, aut adulterans

*Conc. Tol.**4. c. 45.**Conc.**Melden.**c. 72.**Conc.**Lim. cap.**113.**Rom. x.**Sap. 14.**Sap. 14.*

400 DE PROCVRANDA INDORVM
adulterans contristat : & omnia commixta sunt,
sanguis , homicidium, furtum & fictio, corruptio
& infidelitas, & cætera, inter quæ natiuitatis im-
mutatio , nuptiarum inconstantia , inordinatio
mœchiæ, & impudicitia. Infandorum enim ido-
lorum cultura omnis mali causa , est & initium,
& finis. Hæc Sapiens , Quæ omnia carnis flagitia
à Catechista assidue & grauitè infectanda sunt,
& seuerius cum violatoribus legis naturalis agen-
dum. Interea verò fornicationem , quam fere
gentes licere putant , multis modis legi Dei &
naturæ ipsi contrariam docere debent , atque vt
persuadeant , non solum sacræ authoritates pro-
ferendæ , verum etiam humana argumenta , quæ
poterunt : illudque præcipue ab opinione isto-
rum remouendum , vt fœminas non ante matri-
monio sibi iungendas arbitrentur , quam in so-
lutis periculum fecerint , qua ex causa concubi-
nas prius penes se retinent , quam easdem ducant
vxores. Quin etiam adeo virginitas vilis est fœ-
minis , vt opprobrio propemodum detur, si qua
ad nuptias nondum corrupta perueniat , tan-
quam sui amatorem antea inuenire nequiverit.
Hæc atque id genus alia barbaricæ stultitiæ mon-
stra diligenter ab hominum sensu , & vitæ vsu
quoad liceat releganda sunt , & docendi omnino
barbari , vt se ipsos , sensum , corpusque suum
diligere & conseruare congruenter naturæ
discant.

CAPVT XIII.

De dilectione proximi.

Proximum est, vt qui se rectè diligit, fratrem quoque vt se ipsum diligit. Quod sanè fit duobus modis. Vno, vt ne cui omnino noceat, siue vitam corpusque lædendo, siue vxorem violando, siue fortunas contrectando, siue existimationem opinionemque imminuendo, quibus proximus aut re aut verbo læditur. Et vt sit perfecta iustitia, à quibus perpetrandis abstinet, ab iisdem etiam per libidinem affectandis se se cohibeat. Horum quippe omnium lex naturaliter hominum inserta atque impressa animis est. Vt quod tibi ab alio fieri nolis, id in alterum ipse ne facias. Altero quoque modo diligimus proximum, cum non modo non lædimus, verum etiam opportunè adiuuamus, atque adsumus. Atque hinc planè omnia Christianæ charitatis officia versantur: & quædam quidem salua charitate prætermitti nõ possunt, vt si debitus honor parètibus, si extremè aut grauius indigenti res familiaris, si periclitanti necessaria vitæ subsidia subtrahantur. Quædam verò etsi non omnino charitatem vitiant, grauius tamen debilitant, vt si non doceas, quos commodè potes, si hospitio non excipias, si non pascas, cum ipse abundes, & reliqua id genus. Quæ cum dicta vniuersè sint, & omnium mortalium gentibus communia habeantur, tamen illud est proprium Indorum moribus,

*Mat. 7.**Tob. 4.*

quantum ego notare potui, accommodandum, ut
mutuis inter se officiis honeste certent, idque &
humanitatis & Christianæ disciplinæ maximum
ac propemodum singulare decus sibi persua-
deant. Etenim cum plerisque in rebus Europæos
homines naturales Indorum mores longe ante-
cellant, quod is facile concedet, qui horum mo-
destiam, lenitatem, auaritiæ fastusque contem-
ptum, laborum tolerantiam contemplatur, ta-
men hac vna valde horum ingenio offendor, quod
parum omnino benignitatem atque humanita-
tem inter se se obseruent. Nam in nostros homi-
nes siue seruitute quadam oppressi, siue admira-
tione commoti, siue ne in se sæuientes expe-
riantur, timore correpti, liberales certè sunt, &
pro sua tenuitate copiosi. At inter ipsos vix est,
qui stipem vilem, aut pugillum frumenti vtro al-
teri præbeat. In ægrotos parum misericordes, in
senes & egentes illiberales, in labore, & ærum-
na oppressos inhumani. Vix filij parentibus de-
ferunt honorem. Senectus ipsa ut aliis est vene-
rabilis pro rerum usu, & consilij autoritate, ita
his barbaris vulgo fastidio, & opprobrio habetur.
Itaque plerique senes atque anus, quoniam su-
stentandæ vitæ rationem inueniunt nullam, vi-
ribus destituti, & ab aliis contempti, eam po-
tissimum incunt, ut sortibus, auguriis, diuina-
tionibus, veneficiis stipem colligant, & suam
apud cæteros opinionem tueantur. Obserua-
tum est à viris valde prudentibus nullos esse in
natione Indorum istarum superstitionum arti-
fices, & architectos, nisi homines abiectos, ino-
pēs, decrepitos, qui omnibus aliis rebus ex-
clusi

clusi ad eas se artes vulgò conuertunt. Obseruatum etiam parentes filiis in nullo esse pretio si indigeant, ægrotis nihil ferè opis adferri: defunctis multa prodigi, quæ si viuis concederentur, diutius essent in vita retinendi. In nostris verò nihil perinde barbari suspiciunt, & admirantur, nihil æquè apud se commemorant, & laudibus tollunt, atque mutuam beneficentiam, & liberalitatem, cum præsertim eam ad se se redundare perspexerint. Verum est enim Saluatoris elogium: In hoc cognoscent homines, quòd discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem. Hanc ergo Christianæ charitatis partem, quæ in beneficentia sita est, excolendam atque illustrandam, & verbis, & factis sibi præcipuè reputare debet minister Christi. Et certè discunt barbari humanitatem, discunt mores suauiores, discunt effusam etiam in suos liberalitatem, si diligenter & crebro ea de re commonefiant, & exhortationibus Sacerdotum paria exempla non desint.

Ioan. 14.

CAPUT XIV.

*De Catechismo vulgo Indorum
necessario.*

Multa quidem sunt in Christianæ doctrinæ explicatione fusius & vberius Indis repetenda. Verum ea à me commemorata sunt, quæ

406 DE PROVANDA INDORVM
peculiarem videntur habere difficultatem. Nos
verò ex vastissimi orbis innumeris gētibus, quan-
tum est hoc, quod experti sumus? Itaque alij alia
notare, & commendare potius curabunt, quæ no-
uis Euangelij stirpibus magis opportuna ani-
maduerterint. Ego quod Peruensibus maximè
conferre existimo, vt potui, exposui hactenus, &
deinceps exponam. Hæc autem omnia vt com-
modius, & Catechistæ doceât, & Indi percipiant,
opus in primis est duplici quodam Catechismo:
vno compendiaro & breui, quem memoriter
etiam si fieri potest, addiscant, vbi summa sit eo-
rum omnium, quæ ad fidem, & mores homini
Christiano necessaria sunt, altero vberiore, vbi ea-
dem amplius dilucidiusque dicantur, & copiosius
confirmentur. Vt ille prior discipulis potius, hic
posterior ipsis præceptoribus vsui sit. Opus est
etiam breui, & absoluto aliquo confessionali, vt
sacerdotes rudiores conscientias Indorum exami-
nare, & purgare sciant, vbi ea maximè peccato-
rum genera explicentur, quæ istis familiaria sunt.
Atque ad eundem modum quæ in matrimoniis
Indorum, cæterisque sacramentis conferendis in-
terrogare opus sit. Hoc vtrumque opus si quis
vtraque lingua, & Indica, & Hispanica simul scri-
beret, ac Theologorum illustrium atque egregiè
linguæ Indicæ peritorum autoritate munitum
diuulgandum curaret, saluti profectò vniuer-
sæ Reipub. Indicæ immortale beneficium con-
ferret.

CAPVT XV.

*In instructione Indorum diu esse
perseuerandum.*

IAm verò de residentia Párochorum, de que
missionum auxilio, vt hanc de catechizandis
Indis partem absoluauius, dicendum deinceps
est. Neque magnoperè modo incumbendum est,
vt pastoris præsentiam omni quidem gregi in pri-
mis necessariam, etiam Indorum populis deesse
nullo modo debere monstremus. Nam vt pastor
attendat vultum pecoris sui, suosque greges con-
sideret, vt requirat abiectum, & infirmum con-
fractumque alliget, & forte custodiat, vt proprias
oues nominatim vocet, & vadat ante eas, & lu-
pos arceat, & se ipsum, si opus sit, pro ouibus
Christi exemplo offerat discrimini, cæteraque si-
milia, quorum nos diuinæ literæ admonent, hîc
præcipuè desiderari res per se ipsa quovis etiam
tacente loquitur. Quæ verò absentia pastorum
damna fiant, non minus experimur nos, quam fa-
eri Canones prædicant, atque ille præsertim Con-
cilij Parisiensis, inter cætera, inquit, quæ religio-
ni Christianæ aduersa sunt, hoc nihilominus con-
trarium, & periculosum extat, quòd quorundam
prælatorum temerario ausu Ecclesiæ suis ad tem-
pus viduantur sacerdotibus, & post pauca, Non
attendentes quod eorum absentia, & loca Deo
dicata sibi cultu debito priuentur, & homines

Proh. 27.

Ezec. 34.

Ioan. 10.

Conc. Pa-

ris. lib. 1.

c. 29.

408 DE PROCVRANDA INDORVM
sine confessione & infantes sine baptismatis re-
generatione plerumque moriantur. Quamobrem
in Parochos sedes subinde commutantes, & præ-
sules eos alio euocantes his statim verbis decer-
nunt. Quanti autem sit discriminis & personæ
mittentis, & eius, qui mittitur, animarum pericu-
la, quæ subinde in huius rei causa fiant, liquido
produnt. Proinde omnibus Prælati cauendum est,
ne illicita sibi presbyterorum transmissione ani-
marum suarum habeant damnationem. Presbyteri
porro qui non sui Prælati imperio coacti, sed po-
tius voluptatum suarum delectatione imo auari-
tiæ æstuatione succensi id facere præsumunt, per-
pendant necesse est quam luctuosam, & quæ se-
quuntur. Quæ ad verbum repetenda duxi, vt tam
perniciosa licentia commutandi subinde Paro-
chias Indorum, & de iis veluti negotiandi, & lici-
tandi aliqua ex parte reprimatur. Sed missa vt fa-
ciam hæc de residentia Parochorum communia
documenta; sunt valde peculiare, & propria
causæ quæ prorsus persuadent, nihil de salute neo-
phytorum sperandum esse, nisi firma, ac diuturna
fuerit doctoris in catechizando diligentia. Vt
enim tenera arbuta nisi assidue inuisantur, cu-
rentur, foueanturque, facillime vitiantur, dif-
ficile iam vitiata emendantur; ita teneræ neophy-
torum mentes cum infirmas adhuc in Christi Fi-
de radices egerint, vel errore corumpun-
tur, vel flectantur libidine, omnesque Diaboli
atque hominum peruersorum impressiones exci-
piunt. Ita enim natura comparatum est in omni
nova disciplina vsque dum consuetudine confir-
mata sit, vt parua negligentia industria omnis, &
labor

labor cito euanescat. Huc accedit harum gentium minus perspicax ingenium, quod neque multa de rebus diuinis breui percipere, neque percepta satis retinere potest. Nam mihi quidem Indi sæpe videri solent iis persimiles, qui vel ætate, vel morbo stomachum habent debilitatum, ægrè coquentem cibos ingestos: quorum si aut crassitudine, aut copia obriuantur, illico accescit, & vitio cruditatis vires potius frangit, quam confirmat. Opus ergo est, quod medicorum ars habet infirmo stomacho parum, & sæpe alimentum instillare. Ita enim & vincit & ad edendum excitatur. Haud ergo promittat sibi quisquam exigui cuiusdam temporis labore magnos ex Indorum populis fructus, neque existimemus bis aut ter de tota Fidel causa edoctos non amplius indigere doctore. Quin potius & assiduè differendum est & modicè, vt quæ audierint, percipiant atque conseruent. Sic enim Christus ipsos suos discipulos instruebat, præceptores orbis terrarum, multa habeo vobis dicere, quæ non potestis portare modo. Præter has autem communes ferè infirmitatis humanæ rationes; est illa maxima, & certissima natiuæ cuiusdam istorum leuitatis, qui cum primum sibi relinquuntur, mirè lubrici omnia accepta deponunt, & aut veteres sequuntur errores, aut in obuium quodque, proyt fors tulerit, feruntur sicut paruuli fluctuantes, & circumferuntur omni vento doctrinæ. Quamobrem, ne in his frustra laboremus, & ne excidant à simplicitate Fidei corruptis serpentis astu sensibus, neve ab iis, qui contradicunt veritati, consentiant vero iniquitati trans-

Ioan. 16.

Ephes. 4.

410 DE PROCURANDA INDORVM
uersi agantur, infinitis modis necessarium est, ut
in iis docendis, arguendis, exhortandis, confir-
mandis, tuendis, & gremio denique ipso gestan-
dis, nutricis diligentia ne momento quidem ab-
sit, hoc est spirituales magistri, & patres apud eos
immobiles perseuerent. Ita fiet ut ex paruis initiis
incrementa magna succedant, ac non contra, quod
sæpe & videmus, & gemimus, lætissimæ spes &
fœlicia primordia inepta quadam socordia cor-
rumpantur.

2. Cor. 15.
2. Thes. 2.

CAPVT XVI.

*An expediat Parochias Indorum Regu-
laribus committi.*

PAROCHIAS verò Indorum vtrum tenere regula-
res deceat, & vtri accommodatiores sint neo-
phytorum administrationi Ecclesiasticæ suscipien-
dæ, hinc, an presbyteri sæculares, inuidiosè, ac
molestè quidam solent contendere. Sed quam-
vis inter antiquos Canones legamus, Ne religiosi
in Ecclesiis Parochialibus ponantur, vituperari
tamen non debet, neque verò potest, quod Apo-
stolicæ Sedis autoritate & Regio decreto fit. Cõ-
stat verò summos Pontifices hanc mendicantium
in Indis administrandis operam non solum pro-
bare, verum etiam multis magnisque priuilegiis, &
concessionibus insigniter prouocare. Neque alie-
num ab instituto religioso censendum esse, si Chri-
sti amor, fratrumque salutis cedat interdum accu-
rata

*In appen-
dice ad
Synodum
Lateran.
sub Ale-
xand. 3.*

rata illa cōmunis vitæ, & regulæ disciplina, Christi præsertim Vicario ita & publicas, & priuatas leges interpretante. Nemo verò sit adeò absurdus, & à studio Regularium auersus, quin apertè fateatur religiosorum operæ & labori deberi potissimum huius Indicanæ Ecclesiæ primordia. Regios autem sumptus & diligentiam in transmittendis nouo orbi religiosorum gregibus vt nulla ab Hispania classis his fœlicibus mercibus vacua soluat, quis tam erit ineptus, qui aliorum interpretetur, quam vt curam Indorum hi potissimum suscipiant, regiamque conscientiam, quoad licet, exonerent? Præterea ne illud quidem negari potest à religiosis, religiosius accuratiusque neophytos institui, fereque vitæ exemplo magis, quam à sæcularibus adjuuari. Nam vt nihil aliud, ipsa habitus professio cohibet, vt castius vitam instituant. Quæ cum ita sint, non est cur ab officio cessare monachos, & solum sæcularibus Parochias omnes Indorum quisquam concedere velit. At inter has omnes tot & tantas cōmoditates duo mihi videntur incommoda. Vnum est illud ipsum quod regularibus, cum priuilegiis suis exempti sint, non satis bene cum Episcopis conuenit in administrandis Parochiis Indorum. Hinc quanta mala profecta sunt, dici non potest. Primum enim si in officio sunt negligentes, Episcopi, quorum hoc munus est proprium, suis occurrere non possunt Parocho, aut castigato, aut commutato, siquidem neque visitare, neque plectere, neque amouere male meritos possunt. Præfecti vero Prouinciales subiectos sibi Regulares corrigere quidem possunt, sed cum oues alienæ sint, vix ad illos

illos ferò tandem querela peruenit. Et omnino habet nescio quid perturbationis Parochum Episcopo suo non subesse, ac duplici veluti capite regi. Hinc porò, dissidia acerbæque contentiones inter Episcopos, & Regulares cum Indorum certè magno malo. Hinc querela Episcoporum, quod oues sibi commissas satis pascere nequeant. Denique vestem ex lana linoque contextam, & aream eandem vario semine aspersam, videre est simplicitati Evangelicæ, & sumministrationi spiritus, quam Paulus tanti facit, saepe numero non parum incommodasse. Hoc igitur detrimentum ex Indorum uatione considero. Alterum verò meo iudicio non isto inferius in ipsosinet regulares recurrere sentio ego, imò verò sentiunt & gemunt ipsi, quorum prudentissimus, atque optimus quisque copiosè deploret propter susceptas Parochias Indorum religiosorum ordines esse collapsos, atque inde & disciplinam extenuatam, quod certè dolendum est. Siquidem hi auxiliares à Christo Domino dati sunt, & fidem iuxta Sapientem, pro amico spondentes, ex officio habent, quod sequitur, festinare, discurrere, amicum suscitare, ut debito satisfaciat. Ac nescio quonam modo in hoc orbe commutata est ratio instituti regularium. Neque enim, ut in Europa, cum prædicant verbum Dei, confessiones populi audiunt, cæteraque faciunt, Parochis adiumento sunt, & professione sua retenta, greges Christi, quoad licet, curant. Quin potius singularia hæc omnia diuisaque sunt, vnusquisque Parochiam suam tenet, & neque suos ab aliis iuari patitur, neque ipse adducitur, ut alios iuret. Ita finibus quisque suis septus est,

Deut. 22.

Leuit. 19.

Ephes. 4.

Prov. 6.

ac si de agro partiendo res esset, alienam ditio-
nem nisi suam faciat, neque adire ipse, neque adiri
suam æquo animo fert. Scripsit ad me ex noua
Hispania quidam de nostris mirari sese tam ab-
surdam, & ab Indorum salute alienam consuetu-
dinem inuectam esse Indiæ Occidentali. Quam-
obrem si sacerdotes sæculares, & merito & nu-
mero pares Indorum Parochiis inuenirentur, for-
tassis esset magis è re Indorum, vt religiosi nostro
muneri non deessemus, sed Parochis ipsis, atque
Episcopis auxiliares manus præberemus, & cum
summa eorum beneuolentiâ verbum Dei inter
Indos disseminarem, atque eos audiendis con-
fessionibus cæteroque omni officio prosequere-
mur. Quod si hoc vniuersè fieri nequit, vt certè
nequit, profecto qui ex religiosis hoc instituti ge-
nere militare possunt, omnino plurimum causæ
Indorum conferre putandi sunt.

CAPVT XVII.

*Salutem Indorum Societati IESV pro
viribus esse procurandam.*

Societatis autem IESV eò potissimum institu-
tæ, vt in missionibus obcundis per varios or-
bis terrarum tractus Ecclesiæ Dei seruiat, hoc
tam est proprium munus, vt nihil magis. Atque
id quidem quanquam vbique gentium præstare
debet pro sua virili, tamen nusquam æquè atque
inter nationes Indorum, ad quas Deo concilian-
das

das præcipuo, vt ego sanè opinor, studio diuinitus instituta est. Ac dabunt mihi æqui omnes libenter veniam, si quandiu sum Indorum seruus, honorificem ministerium meum. Itaque si in hac parte vel cesset difficultatibus victa, vel desidia torpeat societas, non mihi dubium est, quin grauem præ cæteris & Dei, & hominum incurrat offensam. Etenim quo alio pertinet familiare illud in professionibus solemnibus votum, quod nos quartum solemus vocare, de parendo Pontifici cîtea missiones? Quorsum toties facta mentio in Sacris Bullis instituti profectiois ad Indos? Quid in beati Patris Ignatij constitutionibus, tanto opere repetitum, & commendatum, quam vt prompto alacrique animo præsto vnusquisque sit, siue ad fideles siue ad infideles ire iubeatur, etiam si remotissima orbis regio lustranda sit? Videre sanè est ex ipsis primordiis suis huius societatis auctores Indicanas profectioes potissimum spirantes, easque literis factisque suis, & toto vitæ genere velut exculpentes. Pauci numero & vix dum professione sua confirmata cum essent, tamen duos ex ipsis ad Orientalem Indiam destinandos putarunt. Quorum vnus Franciscus Xauier, quanta Deo magnificè adiuuante peregerit, & quale suis exemplum reliquerit, inter abruptissimas difficillimasque Barbarorum rupes iter ostendens Dei verbo planissimum, alij melius loqui poterunt, & tacentibus nobis res ipsæ Dei benignitate non tacent. Hunc cæteri socij secuti quantam Christi Iesu in se propensionem experti sint, quantam in pro merenda salute hominum vim, nimis durus ingratusque est in nobis, qui non

& agnoscit, & cœlesti beneficio gratias immortales agit. Neque ego sanè dubito, quin dulciori quadam ac familiari cura Dominus Iesus eos prosequatur, qui se totos studiaque sua huic operi consecrant, quod eo charius iucundiusque Deo nostro est, quo & per se insuavius, & ab hominibus magis neglectum. De veris operariis loquor, nam mercenariorum, & sua quærentium plena sunt omnia. Etsi verò ad hanc Occidentalem Indiam ferius aliquantò, & parcius Societas IESU euocata est, tamen de benignissima Domini providentia certò mihi persuasum habeo, non inferius futurum operæpretium, neque vllò vnquam tempore societatis huc missæ operam cessaturam. Nam cum tot tantisque rationibus rei Indorum procurandæ constricti teneamur, militiæ desertores penè etiam proditores habeamur necesse est, si non omnes nervos in hoc opus Domini, vel prætermisissis cæteris contendamus.

C A P V T XVIII.

Cur multis videatur Societas Parochias Indorum debere suscipere.

Quoniam verò in hoc orbe nulla alia Evangelizandi ratio hæctenus suscepta est præter eam, quam Parochi suis adhibere solent, videntur multis huius Societatis homines nisi Parochias Indorum ipsi vsitato more suscipiant, nihil ad salutem neophytorum conferre posse, vniuersumque

416 DE PROVANDA INDORVM
uersumque eorum aduentum ex Europa esse pro-
pmodum superuacaneum putant. Itaque censent
huic omnino oneri ceruices subjiciendas, curam-
que Indorum propriè subeundam. Cùmque in hac
parte cunctationem nostram vident, indulgen-
tiam nobis deliciasque objiciunt, quod detrecta-
to labore & vita agrestium, urbanam frequentiam
amemus. Quidam timori trepidationique nostræ
substomachantur, amico illi quidem animo, sed
voce libera objurgantes, si Patres Societatis
IESV parochias Indorum sibi vitandas ducant,
de Indorum desperanda salute ferre sententiam.
Quis enim, inquiunt, discrimini huic objiciet se
se pro salute fratrum, si vos Patres detrectatis,
& tergiversamini, quorum alioqui animarum
studium, & inflammata in Deum pietas perspe-
cta est? Quorsum verò missionem tantam susci-
pitis, tantum terræ pelagique emensi ad ignotas
terras trajicitis, si Indorum causam deseritis? Aut
qua ratione professioni, nominique vestro con-
sulitis, si quod alij omnes religiosi viri ample-
xati sunt, vos perhorrescitis, non inferiorem alias
animarum zelum præ vobis ferentes? Quod si
Hispanorum nostrorumque hominum salutem
appetitis, nonne satius erat in media Hispania
Europaque consistere, vbi & numero, & gradu
superiores sunt infinitis partibus istæ merces? Alij
quidem aurum argentumque apud Indos quæ-
runt, quod apud suos, si æquè occurreret, haud-
quaquam patria deserta tam longam, tam mole-
stam, tam periculis omnibus plenam peregrina-
tionem susciperent. Vos verò Patres quid auri
quid argenti huic quæsitura aduentastis? Si qui-
dem

dem Hispanorum animas, certè apud vos aurum istud abundabat copiosè. Quod si Indos Christo Iesu lucrifacere in votis erat, & questum maximum, ut est planè, existimantibus pietatem, Euangelij gloria, & propagatio cordi 1. Tim. 6. erat, quo tandem consilio vix aggressi rem, terga vertitis? Illi ipsi profani, auarique homines, qui in hunc orbem rei augendæ causa penetrarunt, tamen nihil laboris, nihil periculi recusarunt, modo copia exoptata potirentur: vos verò omnia prius tuta, omnia vndique quadrata circumspicitis, ac velut in umbra res gerenda sit, nihil periculorum adeundum putatis. Atqui vestri socij ij, qui in India Orientali in Malabarica, in Malaca, in Ormucio, in Malucis, in Æthiopia, in Iapponia, in Sina, cæterisque Orientis regionibus tanta præstiterunt, & tanta cum gloria rebus ab iis gestis per ipsorum epistolas cognitis in omnium ore versantur, non sine magnis sudoribus siue ingenti periculo eam sunt laudem consecuti. Quod si vrbes tantum Hispanorum incolendas vobis existimatis, si Mexicum, Lima, Cuzcum, ac non in medijs Indorum populis sedem figitis, si Carangas, Collas, Sacacas, Yauyos, cæterasque Prouincias barbarorum vitatis, umbratilis tantum ac ludicra vestra omnis de Indis procuratio sit necesse est. Quomodo enim eam gentem Christo expugnare poteritis, apud quam sedem figitis nullam, nulla certa præsidia constituitis, nullas moras ducitis? Cum nulla alia re perinde opus sit ad salutem Indorum procurandam, atque perseuerantia & improbo quodam labore. Sic enim habetote Patres, quantum

418 DE PROCURANDA INDORVM
tum nos veteranos, & mores horum barbarorum
diuturno usu edoctos causa admonet, nisi perpe-
tuò, ac constanter verbum vitæ, & curam salutis
harum gentium meditemini, vanos omnes ve-
stros conatus & telæ Penelopes similes profus fu-
tuos.

C A P V T X I X.

*Quæ rationes à suscipiendis Parochiis In-
dorum Societatem deterreant.*

HÆc atque horum similia exoptulare nobis-
cum solent, qui causæ Indorum studiosi, se-
gniores nos in suscipiendis Parochiis accusant,
quorum me oratione ita sæpenumero perculsum
fateor, vt propemodum victus cederem, omnia-
que alia salutis neophytorum posthabenda existi-
marem; atque equidem pene contemnerem. Sed
contemni profecto non possunt, cum occurrant
nobis tot viri religiosi & pij, qui non minus ami-
co, & sincero animo trepidationem nostram in
suscipiendis Parochiis vehementer probent, con-
firmentque se longa experientia didicisse religioni
suæ plurimum eiusmodi Parochias incommodas-
se. Itaque permulti graues, & pij viri in suis Capi-
tularibus Conuentibus agitarunt de Indorum Pa-
rochiis deserendis, ne & regularibus suis nocere
pergerent, & maximas ab Episcopis, à Patronis,
à Præfectis Regiis molestias sustinerent. Quod
& si effectum non est, Rege regiisque ministris
contra

contra nitentibus, tum verò sententia aliorum, vel charitate, vel quavis alia causa obtinente, tamen illud omnes, aut penè omnes experti nobis gratulantur, quod eos scopulos nos præteruecti simus. Neque enim in nouo orbe antiquam Domini sententiam obliuisci debemus: Quid prodest homini si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Et illud Sapientis: Secundum virtutem tuam recupera proximum tuum, & attende in illis, ne fortè incidas. Præterea illud ante oculos ponere oportet, Qui sibi nequam est, cui bonus erit vnquam? Et illud Pauli, Attende tibi quibus ita salutem fratrum iubemur quærere, vt ne negligamus nostram, imò verò nullam esse ab aliis sperandam, si in nobis prima defecerit. Atque vt omittam reliqua, quæ non leuia sunt, duo manifestè habent Parochiæ Indorum grauissima incommoda. Vnum est continentia periculum, propter Parochorum miram solitudinem, ac libertatem quidvis perpetrandi, cum perpetua quadam esca libidinis ex fœminarum aspectu, colloquiis, rei familiaris vsu. Ad quæ accedit, vt cumulum faciat mira ipsarum fœminarum facilitas, rarus pudor, resistendi vis propemodum nulla, sæpè etiam spontè oblata copia. Hoc igitur vnum est: alterum verò non leuius iudicio meo, quod ex lucri specie nascitur, cupiditatis opinione siue vera illa siue falsa sit, omnia Parochi studia respergit propemodumque corrumpit. Nam & victus suppeditari solet ab Indis, quod illi Camaricum dicunt, & à Patronis Dominisque Indorum salarium penditur.

Math.
16.

Ecccl. 29.

Ecccl. 14.
1. Tim. 4.

Hic cum Indis imperando, exigendo, commodissimum quodque eligendo, minus copiosum Camaricum recusando, quanta turbatio inter ipsorum fraudes, & Parochi cupiditatem. Itaque omnem ad Parochi quæstum vel fallendum si possunt, vel si non possunt, explendum, salutis suæ curam, cogitationemque conuertunt. Cum Patronis rursus Indorum, cum prætoribus, quæ tragœdiæ quotidie? Quot iurgia, & lites, quibus Regia subsellia assidue crepant, Hinc simulates, hinc odia acerba, hinc calumniæ graues. Coniurat cum Curaca Patronus aduersus Parochum, & quidvis vt obijciat, testes habet ad votum. Hæc qui non vidit, ad exaggerationem fortassis cumulata putabit: qui interfuit, & rem totam oculis perlustrauit, rerum fide inferiora testabitur. Igitur vel continentia naufragium, vel sæua certè tempestas subeunda est, tum verò auaritiæ gurges ipse si euitetur, species profecto auaritiæ, & existimationis iactura euadi nullo modo posse videtur.

C A P V T XX.

*Quæ in suscipiendis Parochiis moderatio
adhibenda sit.*

INter has verò tantas difficultates, illa hæcenus sententia mihi magis probata est, vsque dum melius, & certius aliquid eluceat, Parochias Indorum, neque esse societati nostræ temerè complectendas,

complectendas, neque usquequaque tamen repudiandas. Sed siquidem duobus illis incommodis incontinentiæ, & avaritiæ satis occurri queat, tum verò Episcoporum pace, & amicitia retenta, cætera omnia officio aduersus Indos esse posthabenda. Sin verò vitari nulla ratione queant, pro certo esse intelligendum aliam esse adiuvandi has gentes quærendam viam, neque dubitandum hanc vulgarem diuinitus nostris esse præclusam. Nam præter communes Euangelizandi leges est illa societati nostræ vel prima, vel maxima, vt ministerij sui impensi in proximos nullam omnino patiatur mercedem, mercedisve speciem ad se redundare. Itaque quod aliis valde, & licet, & sanctum est, eleemosynas pro missa dicenda, pro funere, pro concione, & accipere & petere, nostris etiam vtrò oblatas admittere nullo modo fas est, idque & constitutionum & literarum Apostolicarum præceptis disertè, & sæpe cautum est. Quare nihil est quod tantopere quidam mirentur, si Parochias Indorum Camarico, & salario instructas minus cum nostra professione congruere existimemus. Verum ea, quæ dixi, incommoda vitari satis posse videntur mihi in iis præcipuè Parochiis, quæ vel in vrbibus Hispanorum sitæ sunt, vel ab iis non admodum remotæ, qualis hæc Limensis est S. Iacobi, quam nostri tenent. Nam & subesse possent Rectori collegij, qui Indorum doctrinæ dant operam, atque illorum religioni & modestiæ satis consuli potest, cum vita omnis illorum, superiorum oculis subiecta sit, qui vt, & sibi & officio satisfaciant suo, facile curant, Vitæ ergo liberioris licentia superio-

422 DE PROCURANDA INDORVM
rum cura prope inuigilantium in hominibus alio-
qui probatæ integritatis, satis sublata videri potest.
Etenim & magnum Indorum fructum ita experi-
mur, & incommoda omnia facile anteuertimus.
Sed quoniam sacerdotes doctrinæ, & administra-
tioni Indorum necessarij sine sumptu & quidem
copioso vbi frequentes illi sunt, alii non possunt, nõ
est recusandus moderatus, & congruens victus,
dummodo illud inuiolabile sit, vt ab Indis ipsis ni-
hil exigatur, neque cum præfectis ipsorum sordidæ
contentiones de quæstu aut mercede concitentur.
Id vt fiat, censent plerique magno adiumento fore
eam constitutionem, quam noua lege iam vide-
mus editam, vt de publico ærario sacerdotibus an-
nui prouentus tribuantur, quod si synçere, & can-
dide obseruetur, non dubium est, quin honestis, &
religiosis hominibus per commodum, & iucundũ
sit: ipsi vero ædificationi, & saluti neophytorum
magnopere conducat. Hoc genus ergo Parochia-
rum collegiis Societatis vicinarum mihi iis, quas
dixi, conditionibus suscipi minimè displicet. Sed
quoniam maius aliquid homines in societate re-
quirunt, neque eo modo satis vel expectationi
de se conceptæ, vel harum gentium extremæ ne-
cessitati nostri faciunt, ne illud quidem omitten-
dum est, quod nos admonuerunt opportunè viri
primarij. Esse quasdam prouincias Indorum fre-
quentes, vbi collegia societatis erigi possent, at-
que inde sacerdos prodire ad parochias procur-
andas, qui tamen superioris, & curæ, & oculis
penè subessent, & religiose iuuari, & inuisi, &
commutari cum esset opus, facile possent. Ita
enim fieret, vt Indorum rationibus consuleretur
ordinaria

ordinaria nostrorum præsentia, & ipsis religiosi instituti nihil deperiret. Atque hoc genus doctrinarum, ut vocant, plerique regulares maxime probant, quod est in Noua Hispania vsitatum, ubi monasteria, ut audio, in oppidis Indorum passim ædificata sunt. Et in hoc ipso regno Peru sunt non pauca huius exempli. Quanquam & diaboli inueteratæ inuidiæ & hominum fragilitati nihil est vnquam satis tutum. Verum in re ardua atque vniuersique difficultatibus plena, quæ à periculo longius absunt, ea pro tutis consilia reputari debent.

CAPUT XXII.

*Missionum vsus in Ecclesia antiquus
& frequens.*

SI quid in parochiis tenendis minus Indorum salutem præstamus, certè Missionum commoditate copiose rependi potest. Missiones verò intelligo eas excursions, & peregrinationes, quæ oppidatim verbi diuini causa suscipiuntur, quarum & vsus & authoritas longè maior est, & latius patet, quam homines opinantur. Etenim in prima illa florentissima Ecclesia videre est hoc duplex genus Euangelizantium. Alij certas plebes moderandas instituendasque cura propria ac perpetua suscipiebant, de quibus Paulus Apostolus loquitur: Huius rei causa reliqui te Græcæ, ut constituas per ciuitates presbyteros, quos etiam Hierosolymam adiens ex Epheso euocauit Miletum.

Tit. 1.

Act. 10.

D d ;

Attendite,

Attendite, inquit, vobis, & vniuerso gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiam suam, quam acquisiuit sanguine suo. Hos quoque Petrus alloquitur: Seniores pascite, qui in vobis est, gregem Dei, non turpis lucri gratia, neque dominantes in clero. Hos Ioannes in sua Apocalypsi Angelos salutatur, Smyrnæ, Ephesi, Philadelphia, & cæterarum urbium. De quorum perpetua residentia apud plebes sibi commissas tam multa sancti Canones edicunt, vt sacra & antiqua Concilia relegentibus tædio penè sit eadem causa toties ac tantopere repetita. Hunc ergo locum in Ecclesia Dei parochi tenent Indorum certè nouis fœtibz pernecessarium & salutarem. At fuit alterum genus in Ecclesia sancta Dei ministrorum, qui non firmas sedes tenerent, sed prout temporis opportunitas, & fratrum necessitas postularet, varias Ecclesias odirent, in iis pro re moras traherent, proprios pastores iuuarent, infirmos confirmarent, fortes perficerent, omni ratione Christi rem promouerent. Nam vt in exercitu sapienter instructo præter militares copias certa sede dispositas, quibus nihil magis curæ sit, quam vt locum suum ne deserant, cum in eo victoria sit, vt caput potius ponant, quam semel fixum pedem referant, sunt etiam auxiliares copiaz leuissimæque armaturæ equites, quorum sit contra munus huc illuc discurrere, vbi discrimen sit, promptè adesse, labantem iam militem confirmare hostem irrumpentem excipere, omni negotio adesse, quorum fidei & diligentia plerunque victoria accepta referenda sit: ita profectò in hac militia Christianæ velut castrorum terribili & ordinatissima acie,

acie, duo sunt ordines, vnus eorum, qui certo loco decertant, alter eorum, qui per omnia discurrunt, vt omnibus opem ferant. Quod militiae genus tanti in Ecclesia factum est, vt duces nostros summos, id est, Apostolos sibi sumpsisse videamus. Quid enim aliud agebant Paulus & Barnabas cum inter se dicerent, Reuertentes visitemus omnes Ecclesias, in quibus prædicauimus: Quid Petrus dum transiret vniuersos, & deueniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ? Hoc prorsus Timotheus, quem mittebat Paulus, vt confirmaret Thessalonicenses. Hoc Titus apud Corinthios egit. Hoc Iudas & Silas Antiochiam ab Apostolis missi. Hoc Paulus ipse cum Sila perambulans Syriam, & Siciliam confirmans Ecclesias & præcipiens custodire præcepta Apostolorum. Et quamvis hoc Episcoporum, qui hac parte Apostolis successerunt, munus sit, tamen neque Episcopi omnia præstare possunt, & ipsi suarum Dioceseon limitibus conclusi sunt. Quamobrem ad eum cui vniuersalis est Ecclesia commissa à Christo, Romanum inquam Pontificem in Petro oues omnes Christi pascendas suscipientem singulari quadam ratione pertinet, quia per se ipse non potest, vt à se destinet, qui ipsius authoritate hoc tantum munus obeant. Itaque cernimus in Ecclesia multorum Patrum religiosos ordines successisse, qui Apostolica authoritate freti totum terrarum orbem doctrinae luce illustrarint, vitæ pietate & ardore inflammarint. Quo in genere societas hæc minima nihil sibi aut nouum, aut nimium sumit, si vocationem suam agnoscit, vt in Christo omnibus seruiat, & cum nulli sæpe, aut loco, aut per-

*Actor. 15.**Actor. 9.**1. Thes. 3.**2. Cor. 7.**8. 11.**Actor. 15.**Ibid.**IOAN. 2. 1.*

426 DE PROVANDA INDORVM
sonæ addicta sit, omnes tamen officio prosequatur suo. Neque vlllo modo dubitandum est, quin vocationi si suæ ipsa non desit, eius, qui ad rem tantam vocare dignatus est, gratiam & largitatem vberimè expertura sit.

C A P V T XXII.

Missionum utilitates inter Indos.

Missionum autem utilitates inter Indos multæ magnæque sunt. Prima quòd omni cupiditatis occasione procul remota cum neque ministerij sui mercedem exigant, neque fructum alium expectent, quam salutem Indorum, neque in postulando Camarico molesti sint, deinde continentia, & integritatis lumen præ se ferant, admirabile dictu est, quam in sui doctrinaeque suæ admirationem & studium Indos rapiant. Neque enim, quod sæpe dicere soleo, illustriora miracula ad Euangelij commendationem Indis adhiberi possunt, quam vt neque auaritiæ occasione neque libidinis sinistro rumore, doctrina ministri Euangelici decoloretur. Secunda, quòd cum seuerius obiurgare & male facta vindicare ad parochos proprie pertineat, missionū verò ratio ea sit, vt potius consolandi, intercedendi, ac bene de omnibus merendi partes sibi sumat, valde in nostros studia Indorum excitantur, & fit animorum magna coniunctio: ex qua & fidē dictis facile commodant, & se suaque omnia libentissime

bentissime impertiunt atq; communicant. Tertia hinc quoque manat, & est copiose usu comperta, quod ad confessiones nostris faciendas, etiam generales, etiam ingentium scelerum, ac diutissime contectorum, vltro ipsi non inuitati veniunt, qui tamen parochorum omnium vna sententia, raro verum in confessione sacramentali ipsis aperiunt, quippe qui parochos pertimescant. Eo omni metu odioque sublato ad nostros, quos sibi experiuntur beneuolos, nihilque læsuros certò sciunt, certatim accurrunt, crimina omnia aperiunt, vitæ consilia libenter accipiunt, summa deuotione imperata exequuntur. Hæc vna commoditas missionum, quam in prouinciis superioribus cum versaremur, abundè sumus experti, tanti est apud me, vt si nullus alius missionū fructus expectaretur, sola sufficeret. Ac quemadmodū in sacro Tridentino Concilio propter fragilem muliebre sexum sactimonialium pudori & metui Patres ita consulendum putarunt, vt præter ordinarium voluerint aliquoties extraordinarium illis confessarium dari: ita equidem Indis etiam consulendum arbitror, quorum est fides infirmior, & duriores in se parochos experiuntur. Itaque eo missionum auxilio mirifice eorum infirmitas recreatur. Quartam demum utilitatem ex ipsa diuini verbi tractatione numero: quæ triplex est in missionibus. Vna, qua pueri & rudiores simpliciter, & memoriter catechismo imbuuntur, idq; statis diebus & horis, partim canendo partim recitando fructuose admodum fit. Altera, qua docentur, & instruuntur familiariter pro suo quisque captu tam in mysteriis fidei percipiendis, quam in moribus honestè instituendis.

Postrema

*Concil.
Trid. sess.
25. c. 10.*

Postrema est ea, quæ ad exhortationem spectat, qua pro concione excitantur ad salutaria omnia, ac vi ipsa dicendi dicentisque autoritate flectuntur. Hic mirificè & capiuntur, & cedunt, si concionatorem linguæ bene peritum, & apposite dicentem nacti sunt. Quod cum rarum in parochiis sit, vnus eiusmodi Indice bene doctus, missionum excursionem multis parochiis prodesse potest. Atque ad has quatuor exempli, Beneficentiæ, Sacramenta administrandi poenitentiam præsertim, & verbi denique diuini disseminandi redigi cæteræ possunt utilitates, quæ ad Indos pertinent.

CAPVT XXIII.

Quod Parochi Missiones utiliter & libenter accipiant.

Est alia quoque his non inferior utilitas missionum, cum ad parochos ipsos beneficium deriuatur. Paulus quidem dicebat, Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus, quo suo quoque modo vsurpare possunt, si qui sunt discursus Apostolici sectatores. Nostri certè experti sunt sæpenumero parochos ipsos vitæ consuetudine colloquiisque captos ad Christum aspirasse, neque parum ad virtutis officia commotos esse. Nihil enim vitæ exemplo potentius præsertim

fertim in morum quadam suauitate, tum ipsa familiaris collocutio studia similia parit. Cumque se se adiuuari à nostris sedulo nulla interim mercede expectata vident, atque onere ipso non parum leuari horum opera, beneficio allecti de se bene meritos amant. Iam verò cum ad conscientiam suam fructum hunc deriuant, ad suos longè diffundunt exemplo instructi, æmulatione excitati, fructu prouocati. Ad hæc omnia illud accedit, quod cum sæpe binæ ac ternæ aut eo plures parochiæ valde inter se etiam distinctæ vnius parochi curæ commissæ sint, atque adeo neque baptizare, neque confessiones audire, neque in doctrina instruere omnes suos commode potest, fit, vt maximam anni partem oues pastore prorsus careant, qua ex re quot milia periclitentur imo verò manifestè intereant, dici non potest. Possunt ergo qui Missionibus vacant, bonam temporis partem in ea parochia consumere, à qua parochus abest, & omni boni pastoris officio perfungi, quæ res non solum est ipsis Indis salutaris, Verum etiam Episcopis, parochis, patronisque gratissima, quibus omnibus eiusmodi supplementa magnam conscientiæ quietem afferunt. Quamobrem à multis iam agitatam est, vt collegia Societatis, aut residentiæ in frequentia maxima Indorum collocarentur, vnde tanquam ex munita arce subsidiarij milites regionem omnem opportunè excurrerent. Ad hæc, vt filios nobilium Indorum à pueritia instruendos educandosque susciperent, in qua vna re totius gentis salus vniuersa posita est. Neque ego sane diffido futurum breui, vt his omnibus modis

430 DE PROCURANDA INDORVM
modis atque rationibus societas nostra salutis In-
dorum procurandæ, quod tantopere cupit, felici-
citer operam nauet.

CAPVT XXIV.

Quid cauere oporteat in Missionibus.

AC missionum commoditates eæ ferè sunt
quas exposui. Vt verò in omni præclaro ne-
gotio euenire solet, non carent suis quoque non
leuibus difficultatibus. Primum enim inuidia pa-
storum, & plebis contemptus eorum præ nostri
diligentissime cauendus est ea vna ratione, vt om-
ni, & verborum, & rerum significatione testentur
se nullo modo esse parochos superiores, sed hum-
verum legitimumq; pastorem, se verò tantum illius
adiutores, & ministros. Itaque omnem honorem
in illum significatione ne prætermittant, vt & ipse
intelligat nihil ab iis ambiciosè agi, & populus fa-
ctione nullo modo meditetur, sed subditus sit pe-
omnia Parocho suo. Vix dici potest, quantopere
inter Indos obseruetur is, qui cæteris imperat, &
præest, vt statim oculos in ipsū Apo, vt illi vocantur
animumq; conuertant. Qua ex re nisi humilitas
nostri insinuent, & circumspectè parochorum au-
thoritatem tueantur, atque commendent, certum
est inuidia, & calumnia omnia statim bona studia
corrumpi. Præterea & illud omnibus modis cura
dum, ne odiosi parochis simus, dum vel nimiam
integritatem ostentamus, vel reformatorū ac cen-
sorū partes importune assumimus. Meminisse po-
tius illud oportet à Spiritu sancto dictum, Noli es-
iustu

Iustus multum, neq; plus sapias quam necesse est, ne obstupescas, Itemque illud Apostoli, Omnibus omnia factus sum, vt omnes facerē saluos. Et illud Domini, Dicite, Pax huic domui, & ibi manete comedentes, & bibentes, quæ apud illos sunt. Denique vnusquisque proximo suo placeat in bono ad ædificationē. Etenim Christus non sibi placuit. His aliisque diuinæ Scripturæ sententiis docemur, ita religionis disciplinam conseruare, vt charitati fratrum multum demus. Multa toleranda sunt in homine præsertim sæculari, sæpe etiam profano: nonnulla interdum concedenda salua consciētia, & ita agendum, vt consuetudinis suauitate alliciatur potius, quam asperitate offensus resiliat statim. Itaque neque visitatores, neque censores, aut Momos aliquos vel Sycophantas existimare nos debet, sed sibi amicissimos, & humanissimè affectos. Nouimus ex prudenti dissimulatione non paucos egregiè captos tandem Dei verbo manus dedisse: quos si nimia seueritate offenderis, mille concionibus reuocare non poteris. Verum ita humanitatis leges seruandæ sunt, vt neque religionis existimatio lædatur, neque conscientia coram Deo puritas offuscetur. Nam & virū religiosum & Apostolicum munus obeuntem nihil, aut leuitatem, aut fastum, aut lasciuiam redolēs decet. Quoniam verò cum ad aperiendas conscientias suas in confessione parochi accurrunt, imploranda impense est diuina gratia, vt & officio non desis tuo, & fratris animam grauissimè interdum fauciam à morte reuoces. Ego sanè in confessionibus audiēdis nihil æquè formidare soleo, quòd Sacerdotum quotidie cœlestia sacramenta tractantiū vix
 medicina

I. Cor. 9.

Matth.

10.

Rom. 15.

432. DE PROCURANDA INDORVM
medicina vlla morbi curari possunt, cum semel
cœperint peruenire ad cor durum, atque illud
Gregorij plerunque, cum eiusmodi duritiem con-
templor, venit in mentem. Plerique eorum à Do-
mino impœnitentis cordis caliginem proiiciun-
tur, & nulla hominis adhortatione respiscunt.
Ergo in primis illud tenendum est, vt placendi vo-
luntas, & humanus affectus nullo modo domine-
tur, ne puluillos sub omni cubito, & cervicalia
sub omni capite statuamus, iuxta propheticam
comminationem, quin potius veritas in omnibus
dominetur, & præsit, propter quam si homines
aliquando scandalizantur, non magnopere curan-
dum est. Dei enim iudicium est, ait scriptura. Ita-
que si is, qui parochus nominatur, concubinari-
us sit, si aleator, si fœnerator, si simoniacus, si liti-
gator, si turpis lucri sectator, si officij sui negli-
gens, si sermonis Indici imperitus, & contem-
ptor, veritatis falce resecanda sunt vitia, ac nisi
tibi ipsi in Domino satisfeceris peruidendum, ne
alienis peccatis ipse communices manus pœni-
tentiæ cito imponens. Cæterum hæc ipsa etiam
lethalia, & vetusta vlcera oleo simul foueri pos-
sunt, atque ita vino perfundi, vt pariter, & mor-
deantur, & ferant. Attingit, inquit, à fine vsque
ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter diui-
na Sapientia. Opus forte, modum suauem esse
oportet. Multum interest, qua manu, qua dexte-
ritate vulnus chirurgus infligat. Non imperiose
non duriter, magis monendo, quam minando,
magis iuuando, quam iubendo, vt ait Augustinus,
ista tolluntur. Vidimus sæpe Sacerdotum con-
scientias deploratas, de quibus ego planè diffide-
ram

*Gregor.
lib. 2. ex-
posit. in 1.
Reg. c. 3.*

Ezech. 13.

Deut. 1.

1. Tim. 5.

Sap. 8.

*August.
epist. 64.
ad Aure-
lium.*

ram eo quod ad cor durum peruenisse mihi videntur, & iuxta Hieremiam propter multitudinem iniquitatis dura facta esse peccata, ministeriis tamen nostris, vel potius diuinæ gratiæ ita cessisse, ita resipuisse, ita ad cor rediisse, vt magnificas Dei bonitati gratias ageremus, & spem non vulgarem conciperemus, societatis nostræ homines, quorum sunt parochi penè omnes valde studiosi, præclarissimos fructus in lucrificandi Domino eiusmodi hominibus allaturos, Hæc in parochos obseruanda. Porro Indi, ipsi quoque curam quandam mediocritatis efflagitant. Vt enim eos oderunt, qui nimij in exigendo sunt, ita etiam à se auersos putant, qui ab ipsis oblata repudiant. Accipienda ergo sunt humanè munuscula eorum, & benignè vel eadem, vel plura si liceat, pauperibus communicanda. Quod si ipsorum opera interdum opus sit, dum ea moderatione, qua decet, vtaris, nihil offenduntur, imo verò si te alioqui sibi beneuolum experiuntur, amplius diligunt. Illud quoque obseruatum auctoritatem quandam retinendam esse aduersus eos, paternæ grauitati coniunctam: neque tam summisionis, quam liberalis cuiusdam imperij speciem præferendam. Amant enim hoc modo, quæ istorum est natura, tractari. Sed neque necessario nostrorum apparatu offenduntur, neque paupertatem magnopere admirantur, magisque præclariora nostros non posse afferre, quam non velle interpretantur. Quamobrem quæ ad vitæ necessitatem aut etiam commoditatem pertinent, prætermittenda non sunt, nam & locorum, & rerum magnæ difficultatis id exigunt ad hac prouinciarum Indicarum

tanta

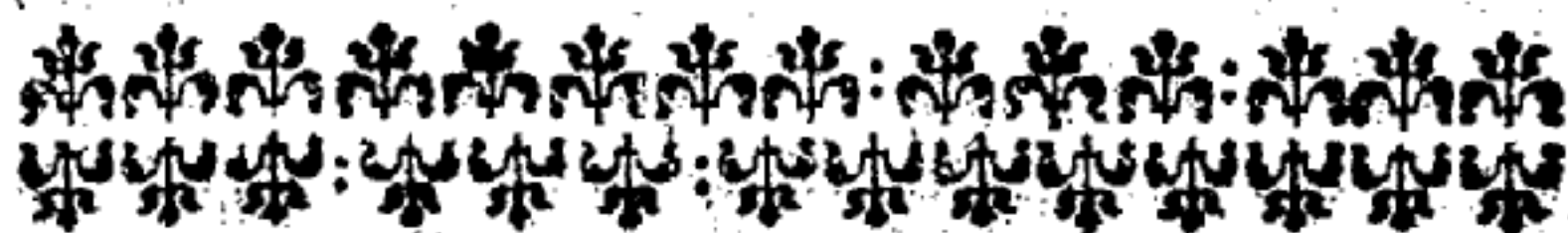
Hier. 30.

tanta asperitate & inopia, & Indorum ingenia diuinitus ita comparata sunt, vt ædificationis isto necessario vsu nihil amittant. Illud enim non extremo loco cogitandum est, & penitus prouidendum, ne dum Apostolicæ abdicationi quidam inhærent, vitæ commoditatibus destituantur, atque ita vel labore victi, vel viribus destituti bene institutum cursum reuocent. Nam qui aliquando suis dixerat, Nolite portare sacculum neque peram, idem alio tempore iisdem dixit, sed nunc qui habet sacculum tollet, similiter & peram. Quo in loco Bedam venerabilem audire licet, Nobis quoque, inquit, datur exemplum, iusta nonnunquam causa instante quædam de nostri ptopositi rigore posse sine culpa intermitteri, verbi gratia, cum per inhospitales porrò regiones iter agimus, plura viatici causa, quam domi habebamus, licere portare. Indicas sanè peregrinationes notasse videri potest. Atque hæc ad difficultates Indicarum missionum considerandas hæctenus dixisse sit satis, Illud postremò adiiciendum puto. Indicas & commoditates, & difficultates non ex aliarum nationum lege aut consuetudine, sed ex sua ipsarum esse metiendas, & Dei zelo præeunte tum verò experientia duce, illud in omnibus intuendum, vt non quæramus quod nobis vtile est, sed quod multis, vt salui fiant.

Luc. 10.

Luc. 22.

*Beda
lib. 6. in
Euang.
Luc. 6. 22.*

DE PROCVRANDA
INDORVM SALVTE.

LIBER SEXTVS.

*Breuitèr ea de Sacramentis attinguntur,
quæ rudibus Indorum Populis ne-
cessaria visa sunt.*

CAPVT PRIMVM.

*Quatenus modo de Sacramentis
agendum sit.*

E diuinis Sacramentis admini-
strandis, quod vnum ex iis, quæ
proposuimus, restat, si pro argu-
menti dignitate differendum ef-
set, magnum opus existeret, &
quod in alterius parte numerari
eum ipsum per se tantum sit, meritò quodammo-
do indignaretur. At nos rem tantam nullo modo,
aggredimur, qui de Sacramentis contra impuden-

E e tes

436 DE PROCURANDA INDORVM
tes Nouatorum calumnias, & ab ipsa Ecclesia in
magno & œcumenico Concilio Tridentino co-
piosè grauitèrque definitum, & illustres nostræ
ætatis scriptores nusquam aut vberius, aut fœli-
cius quam in illis asserendis, explicandis, com-
mendandisque elaborasse, non ignoremus. Igitur
cum Hæreticis res nobis modo non est, sed ne
Catholicos quidem antiquos, & in religione con-
stantes admonendos, cohortandosve existima-
mus, quorum illud insignem eruditionem, hoc
dicendi facultatem non vulgarem requirit. Tan-
tum breuiter, ac penè cursim ea de Sacramentis
atingemus, quæ rudibus Indorum populis neces-
saria videbuntur, atque in iis maxime insistemus,
quæ per imperitiam, aut incuriam quorundam
contra veterem & Ecclesiasticam disciplinam in-
ter hosce neophytos obrepisse & percrebuisse no-
tauimus.

C A P V T II.

*Multa in his regionibus contra Ecclesiæ
consuetudinem geri.*

NAm ex quo tempore obedientia duce ad
has regiones Indicas venimus, non pauca
in Sacramentorum functione minus conuenien-
ter Ecclesiasticis institutis, nonnulla perturbatè
prorsus atque ineptè geri, & diu mirati sumus, &
dolenter sæpe commemorauimus. Causa mihi
cogi

cogitanti nulla certior occurrit, quam quòd Euangelium non tam prædicatorum, quàm militum manu in has novas orbis nationes inuentum sit: quorum focordia cum imperitia coniuncta multa absurdè peperit, quæ accedente consuetudine confirmata tanquam legitima habentur. Ita priores posterioribus errandi viam munierunt, vt vix liceat doctis & piis hominibus veterem totius Ecclesiæ consuetudinem restituere, habeanturque rerum Indicarum imperiti, qui religionem & Sacramenta Ecclesiæ integrè, ac pro dignitate Indis tradere cupiant. Quid plura? Cum in Provinciali Concilio Limensi ab omnibus Peruenfibus Episcopis, cæterisque grauibus viris ad ea vitia emendanda multum operæ & studij collatum sit, atque edita extant egregia decreta de reformatione permulta, nihil tamen amplius perfectum est, quàm si ab otiosis nautis de Republ. moderanda consultatum esset. Quis verò non doleat Baptismo plerosque adultos initio passim, & nostro tempore non rarò ante perfundi, quàm Christianam catechesin vel mediocriter teneant, neque an vitæ flagitiosæ, & superstitiosæ pœnitentia tangantur, neque verò id ipsum, quod accipiunt, an velint accipere, satis constet? Quid illud, quod confessiones sæpe ita fiunt, vt neque Indus intelligat sacerdotem, neque intelligatur ipse, quid dicat, tam supinè parochis nonnunquam dormientibus, vt neque peccatorum rationem exigant, neque doloris sensum requirant, nihilque magis curent, quam vt à se quam citissimè confitentes ablegent. Porro Eucharistiam qua le-

438 DE PROCURANDA INDORVM
ge contra omne & diuinum, & Ecclesiasticum
jus non solum quotannis adulti Indi, verum etiam
morientes ritè confessi prohibentur accipere.
Quam si quispiam nostrum porrigere velit, & via-
tico munire migrantem, nouitatis accusatur, &
sacrilegij propemodum reus agitur. Quod si hoc
venerationi Eucharistiæ prætextitur, cur saltem
quæso Extrema vnctio subtrahitur? Neque in syl-
uis tantum aut remotis oppidis, sed in ipsa no-
stra vrbe, in ipso sacro Xenodochio morituri
tanto bono priuantur. Horum similia sunt plu-
rima. Etenim matrimoniorum errata vel socor-
dia, vel imperitia ministrorum admissa longum
esset enumerare. Quales sint infidelium nuptiæ,
quibus gradibus apud Indos contractæ valeant,
quæ impedimenta Apostolicis literis his neophy-
tis sublata sint, quæ etiam dum integra restent,
pauci scire laborant. Hanc igitur tam vastam
sylvam ingressi illos tantum errores refellere cu-
pimus, qui & perniciosiores, & magis vulgares
sunt.

CAPVT III.

De voluntate Baptismo necessaria.

Igitur in Baptismo, barbaris præsertim, confe-
rendo, tria spectare debet fidelis, & prudens
dispensator mysteriorum Dei, Voluntatem, Fi-
dem, Pœnitentiam. Voluntas sanè omnino co-
gnoscenda est eorum, qui ad Fidei Sacramentum
aspirant,

aspirant, nec nisi petant, & insistant, Christianæ vitæ professione donandi sunt. Ecclesiæ consuetudo tenet, vt priusquam catechumenus baptizetur, ter interrogetur, & tertio respondeat, baptizari se velle, quod intelligerent Sancti Patres magnum esse Christianæ Religionis pondus, magnas Euangelicæ turris expensas, nec nisi re admodum deliberata, & perspecta hominum imbecillitati temerè rem tantam debere committi. Quod profectò non nuda cæremonia obseruandum est, sed multo magis spiritu & veritate. Vt non solum infideles Indi diligenter explorentur, verùm cognita iam, & perspecta voluntate diu in catechumenorum ordine teneantur, quò & instructiores veniant & pluris faciant mysterium salutis suæ. Quam Ecclesiæ veterem disciplinam ita in hoc nouo orbe neglectam intuemur, vt nusquam contra Euangelij dignitatem magis irreligiousè, & contra hominum salutem magis perniciosè peccatum esse intelligamus. Dum enim quoquomodo per fas, & nefas, per dolum, & vim gentes barbaras Christianas efficere properant homines imperiti, aut improbi, nihil aliud agunt, quam vt Euangelium ludibrio exponant, & Fidei temere susceptæ desertores certissimo exitio afficiant. Non enim tales, vt est in Decretis Patrum, inuiti saluandi sunt, sed volentes, vt integra sit forma iustitiæ. Equidem censerem Prouinciali Concilio nihil grauius decernendum fuisse, ac fore deinceps, nihil etiam seuerius vindicandum, quam vt Indi adulti ante baptismum per annum, aut etiam amplius, nisi discrimen mortis vrgeret, in Fidei mysteriis perdiscēdis,

*Coc. Tol.
4. c. 55.
d. 45. De
Indis.*

& voluntate bona confirmanda distinerentur. Ita fieret vt serius impetratam baptismi gratiam pro magno haberent, & diligenter conseruarent, quemadmodum in concedenda Eucharistia vsu venisse cernimus. Sed quid agimus de iis, qui contra salutare hoc Ecclesie institutum baptizati sunt? Certè si nullam habuisse voluntatem perspicerentur, atque omnino inuiti & repugnantes, & contradicentes baptizati sunt, nullo modo Christianum characterem accepisse existimandi sunt, quemadmodum est ab Innocentio tertio definitum, neque enim sine suscipientis voluntate Sacramentum constare potest, quod accipere non potest, qui non præbet vtcumque consensum. Verum si voluntas nonnulla non defuit, tametsi vel vi, vel minis extorta, quia re vera characterem Christi insignitus est, cogendus est Fidem semel susceptam conseruare, ne Christi Sacramento magna fiat iniuria, si profanam per licentiam reddatur, quod est etiam ab eodem Pontifice secundum Toletani Concilij decreta declaratum. Illud autem habet quæstionem non facilem, vtrum cum barbarus baptismum prorsus ignorat, & tamen non contradicens baptizatur, verè Christianum characterem accipiat necne. Nam rei ignoratæ voluntas esse non potest, cum nihil ametur nisi cognitum aliquo modo. Itaque qui interrogatus, an velit in se fieri, quod fit in aliis, aut etiam nihil interrogatus baptismum perfunditur, nihil inter baptismum, & profanam aquam discernens, nihil ibi religionis agnoscens, is profectò quomodo velit, quod nunquam cogitauit, non facile potest dici. Cum verò Sacri Canones

nihil

De baptismi, & eius effectibus. c. Maiores, §. itè qua.

Ibidem.

nihil aliud tradant obstare baptismo, quam voluntatem baptismo renitentem, & contradicentem, cumque hoc loco hominem nihil dissentire, nihil reclamare ponamus, iterare postea baptismum, si ille saluus esse velit, difficilis exempli apparet. Quam quæstionem ne quisquam otiosam putet, sciat apud nos esse frequentem in iis præsertim Æthyopibus seruis, qui ex Cabouerde asportantur. Hos enim si conuenias, an Christiani iam sint, audies non raro, sese cum essent impuberes simul cum aliis plurimis in nauis, aut litore deprehensos baptizatos esse, cum certè quid secum ageretur, ignorarent nisi quod multi simul à clerico, aut milite quopiam aqua aspergebantur, & exinde Christianos se fieri audiebant, cum neque hoc etiam ipsum quid esset edocerentur, neque rem ipsam penitus intelligerent, & homines barbari iumentis similes, minimè quid illud esset scire curarent. Digladiantur quidam, vtrum si neutra voluntas detur, baptismus sit ratus. Diuus quoque Augustinus non parum hæret in fine librorum de baptismo, vtrum baptismus per jocum & non serio collatus habendus sit certus ac constans. Vbi ita scribit: Solet quæri, vtrum nihil intersit quo animo accipiat ille cui datur, cum simulatione, an sine simulatione; si cum simulatione vtrum fallens an jocans sicut in mimo. Et quibusdam interpositis quibus se Ecclesiæ iudicium expectare ea de re profiteretur, adjungit, Nequaquam dubitarem habere eos baptismum, qui vbiicumque & à quibuscumque illud verbis Euangelicis consecratum sine sua simulatione & cum aliqua fide accepissent, quanquam eis ad salutem spiritualem non

Ec 4

prodes

*Caiet. 3.
p. 9. 68.
art. 7.
Sot. in 4.
d. 5. ar. 7.
D. Aug. l.
7. de Ba-
ptismo
cōtra Do-
natist.,
c. 53.
De cons.
d. 4. c. so-
let.*

442 DE PROVANDA INDORVM
prodesse, si charitate caruissent, qua Catholicæ in-
fererentur Ecclesiæ. Et mox, vbi autem, neque so-
cietas esset vlla ita credentium, neque ille, qui ibi
acciperet, ita crederet, sed totum ludicre & mimi-
cè, & joculariter ageretur, vtrum approbandus es-
set baptismus, qui sic daretur, diuinum iudicium
per alicujus reuelationis oraculum, concordi ora-
tione, & impensis supplici deuotione gemitibus
implorandum esse censerem. In hac ergo dubita-
tione cum de voluntate Indi, aut Æthyopis teme-
rè baptizati quæritur, illud mihi certum est, si satis
meminit se sine simulatione, & cum aliqua fide, vt
Augustinus dixit, suscepisse baptismum, hoc est, in-
tellexisse illud esse ritum aliquem Christianorum,
atque ita in se fieri permisisse, quamvis cætera
Christianæ religionis non sit edoctus, approban-
dum esse baptismum, minimeque repetendum. Re-
enim vera confensisse putandus est, qui cum vide-
ret in se fieri quod ad Christianam religionem
pertinere vtcunque sciebat, non contradixit. Quod
si nullo modo quid esset baptismus, agnouit, neque
illum à profana & quacunque alia aspersione di-
stinxit, penitus Christi, & Ecclesiæ Fidem igno-
rans, non magis voluisse intelligendus est, quam
si dormiens, aut amens baptizaretur, cum nulla
antea eius significatio extitisset. Quem sanè nullo
modo baptizatum esse ego non dubito, quemad-
modum ne illum quidem, de quo Augustinus val-
de dubitat, qui per jocum prorsus, ac non serio ba-
ptizaretur. Nam & dissentire, atque abnuere pu-
tandus est, qui contra verus institutum suum ali-
quid noui prorsus ignarus accipit: & satis est eum
nullam baptismi voluntatem habere, neque ex-
pressam,

*De ba-
ptismo, c.
Maior. §.
itè qua-
viii.*

pressam, neque interpretatiuam, quam in adultis ad substantiam sacramenti requiri sanior, & certior Doctorum sententia habet. Ac satis id docuisse Innocentius III. videtur, cum de baptismo dormientis aut insani improbando, si antecedentis voluntatis signa non extent, sententiam tulit. At verò cum neque barbarus ipse satis exploratam habet præteritam voluntatem suam, neque notitiam illius temporis, neque verò indicium manifestis percipi res potest, quod frequens est in hac superiorum temporum perturbatione, & barbarie, salutare consilium Alexandri III. sequendum est, & conditione adhibita baptismus iterum conferendus. Porro voluntatem parentum in baptismo paruulorum suorum ad substantiam sacramenti necessariam esse, quamvis asserant quidam, rectè tamen asseri non potest. Sed tamen parentibus inuitis, si infideles sint, eorum paruulos non esse baptizandos, quanquam non sine patrocinio nobilium authorum vtrinque in scholis res agitur, tamen Thomæ sententia & Ecclesiæ consuetudine & Concilij Prouincialis authoritate longè præferenda est, dummodo in mortis periculo constitutū paruulum nulla expectata parentū voluntate baptizare licere & decere quoque cōcedamus, quod authores quidam pij & docti pro illorum salute defendunt, & à nostris aliquando cum laude factum meminimus. Cum verò ex duobus parentibus alter filium paruulum Christianum fieri vult altero repugnante & contra nitente, iuxta Concilij Toletani, & Limensis decreta, baptismo fauendum est, & illius ius præferendum, qui de filij salute melius cogitat. Atque hæc

Ibidem:

De baptismo, c. De quibus. Dur. in 4. dist. 4. q. 6. Pal. c. 4. Contra sententiam Cai. 3. p. 9. 68. ar. 10. & Sotus in 4. d. 5. a. 10. D. Th. 2. 2. q. 10. A. 11. Con. Lim. Cōs. 27. Sot. in 4. c. 5. ar. 10. in fine, idem confirmat Cōc. Lim. Const. 27. Cōc. Tol. 4. c. 61. 28 q. 1. iudic. qui,

444 DE PROVANDA INDORVM
hæc de voluntate baptismum suscipientium obi-
ter attigisse sit satis.

C A P V T I V.

*De Fide & Pœnitentia ad baptismi
gratiam necessaria.*

*Act. 20.
c. 2.*

FIdem verò in Dominum Iesum Christum, & Pœnitentiam in Deum, quam Paulus prædicabat in gentibus, Petrus ab Hebræis exigebat, necessariam esse, vt baptismus non solum Christi militem faciat, sed gratiæ etiam & salutis donatio afficiat, nemo est tam ineptus, qui dubitet. Verum quæ Fidei mensura exigenda sit in catechumeno, & quibus modis agendum, vt satis instructus, & firmus veniat ad lacuum Christi, satis est in libro superiore explicatum. Pœnitentiam autem hoc est antea actæ vitæ veram detestationem, atque in posterum firmum corrigendæ consilium, rarus est certè in Parochis, qui pro dignitate requirat. Nam & pristinae superstitioni vulgo hærent, & concubitus nefarios retinent, & ebriositatem suam non deponunt: plerique honoris causa baptismum ambiunt, ne ab Ecclesia arceantur, nonnulli vt Hispanis Dominis ea in re gratificentur, atque eiusmodi fictionibus apud barbaros plena sunt omnia, nostra certè maxima ignavia, qui supini, atque oscitantes ea de re cogitamus, digni certe, qui tanti sacrilegij pœnas luamus. De hac vitæ emendatio

emendatione curanda & exploranda in competentibus multa antiqui Canones, multa noua synodalia decreta præclarè præcipiunt : sed facile omnia contemnuntur ab iis, qui quæstum amant, salutem hominum, & Christi dignitatem non amant. Itaque ex antiqua Ecclesiæ consuetudine perquam commodum mihi videretur, vt catechumeni aliquot dies, si menses longum esset, ieiuniis & precibus aliisque piis operibus pro facultate sua exercerentur ante baptismum, tum verò vt testimonium ferrent temperasse se à flagitioso concubitu, ab omni superstitione gentilica, præcipueque ab ebrietate, Ecclesiam quoque frequentasse, & omni officio vitæ superioris emendationem declarasse. Ita fieret, vt paratiores venirent, & quam tandiu probati gratiam adipiscerentur, non ita facile reuersi ad vomitum corrupturi essent. De qua re legi Gratianus potest in quarta distinctione de consecratione, & cæteri, qui de catechesi, & præparatione baptismo necessaria copiosè scripsere.

C A P V T V.

*De iis, qui se baptizatos vel negant
vel mentiuntur.*

DE iis verò, qui baptismum vel datum sibi esse mentiuntur, vel acceptum iam à se negant, cum sit vtrumque pars sacrilegij & periculi, merito synodalia decreta cautos esse Parochos

446 DE PROCURANDA INDORVM
chos iubent. Sunt enim qui reuera baptizati
sunt, cum tamen Christianis nominibus appell
tur, & Ecclesiastica myſteria conuentusque
quentent. Hoc ex temporum superiorum pert
batione accidisse constat. Atque in horum aliqu
nos incidimus, qui cum diu Christiani haber
tur, & Ioannes, aut Francisci, aut Petri vocar
tur, tandem concionibus nostrorum permoti
mulatione deposita baptizari se postularunt, &
diligenter discussa, inuentum est eos non fuisse
vera Christianos, sed à parentibus Indis sub
ctos per Hispanicos Dominos eiusmodi nomi
bus fuisse donatos. Nonnulli quoque Æthio
cum sæpe confessiones annuas peregissent, rog
aliquando ea de re se nunquam esse baptiza
apertè confessi sunt. Erit igitur adhibenda
exigua diligentia præsertim erga aduenas & ig
rae regionis homines. Contra alij ea occasione
baptizatos sæpe dissimulant, baptismumque
plices petunt, quem re vera iam acceperunt.
sanè consilio, vt vxores nouas ducere liceat, c
veteres displicent. Eum scum prudentiores
rochi deprehendere solent. Ne igitur, vel gra
sacrilegio iterato sacramento contaminentur,
à necessario excludantur, vigilare Sacerdo
oportet. Et cum res liquido constare non pot
atque is qui baptismum petit, alioqui testimoni
habet integritatis suæ, probabiliq; vtrinq; ra
ne dubia prudenti viro causa fit, Beati Leonis
cretum salutare seruandum est de iis, qui
captiuitate positis parentibus nati sunt, &
ptizati sint, certum esse non potest, quom
potius saluti consulendum docet lauacro rege
ratic

*Leo ep.
34. c. 1.
De Conf.
d. 4. cum
itaque.
Idem in
ep. 90. c.
16. De
Conf. d. 4.
c. si nul-
la.*

rationis adhibito. Quia quod non ostenditur gestum, ratio non finit, ut videatur iteratum.

CAPUT VI.

De Sacramento Confirmationis & illius materia.

HÆc pauca de baptismo Indorum : neque verò plura de sacri Chrismatis sacramento dicenda sunt. Ac bene habet sanè, quod Confirmationis sacramento neophyti nostri priuati non sunt : tamen partim penuria Episcoporum partim fortassis negligentia, raro eam gratiam Indi consequantur. Illud hoc loco, pro instituto nostro dicendum est, materiam huius sacramenti à Doctoribus, & Florentino Concilio tradi, Chrisma ex oleo, & balsamo ab Episcopo consecratum. Dubitant verò multi, an balsamum re vera ad essentiam sacramenti pertineat : & plerisque assentientibus, Sotus, & Caietanus graues authores negant, qui si de vero balsamo loquuntur, omnino tenendi sunt, cum eorum sententiam satis Apostolica Sedes confirmasse videatur. Extat enim iadultum à Pio Quinto Pontifice maximo Episcopo Tucumanensi datum, quod nos ipsi in autographo vidimus, ut in hac Occidentali India, liceat in confectione Chrismatis pro vero balsamo succum quendam adhibere, natiuum his regionibus, qui balsami odorem, & suauitatem maxime

Caiet. 3.

p. 972.

ar. 2. Sot.

in 4. d. 7.

ar. 2.

448 DE PROCVRANDA INDORVM
maximè refert. Non igitur verum balsamum de
essentia est sacramenti, nisi malis materiam sa-
cramentorum Ecclesiæ subdi, quod omnes viri
docti repudiant.

CAPVT VII.

De Eucharistia percipienda diuinum esse præceptum.

SEquitur vt de Eucharistiæ perceptione dica-
mus, à qua genus Indorum latissimè exclu-
sum, adhuc homines docti, & pij frustra con-
queruntur. Quem totum locum vt commodius
explicemus, dicendum erit de ipso iure diuino
& Ecclesiastico percipiendi Eucharistiam: tum
quid de consuetudine hucusque seruata sentien-
dum sit, & de salute eorum, qui sine viatico cœ-
lesti de vita decedunt: postremo quid deinceps
fieri expediat, admittendine sint an excludend
à sacris mysteriis Indi? Ac primum non parua
quæstio est inter Theologos, Vtrum re ipsa su-
mere Eucharistiam iuris diuini præceptum sit.
Quidam enim non aliam, quam Ecclesiastica
constitutionis vim agnoscunt, quorum potest vi-
deri non improbabilis sententia, quod videamus
Ecclesiam quibusdam dare, quibusdam negare
Eucharistiam, etiam cum supremus agitur spiri-
tus: de qua re & antiqui Canones complures
sunt, & quarundam hodie quoque Prouinciarum
mo

Bona. in
4. d. 11.
art. ult.
9. 1. Alex.
Hales 4.
p. 9. 51.
memb. 4.
Caiet. 3.
p. 9. 8. ar.
11. 12.

mos est, ut ij, qui per publicos magistratus ad supplicia ducuntur, non communicentur. Atqui ius diuinum Ecclesia tollere, aut immutare non potest. Non ergo iuris diuini est, ut homines etiam in vitæ fine Eucharistiam accipiant. Adde quòd verba Christi, quibus maxime apud Ioan- nem necessaria ad vitam æternam carnis & san- guinis Christi perceptio perhibetur, æquè de om- nibus loquuntur, adultis, inquam, & paruulis, ut Augustinus sæpissime aduersus Pelagianos con- tendit, præcipuè libro primo de peccatorum me- ritis, & remissione, quod etiam Innocentius pri- mus in epistola ad Concilium Mileuitanum aper- tissimè docet. At verò paruulos sacramento alta- ris imbui, quicquid Græci, & Boëmi Hæretici contradicant, vsque adeo non est necesse, ut contraria potius consuetudo teneatur in Ecclesia Dei, & om̄i si qui Patres paruulos communican- dos putarunt, nulla id salutis necessitate fecisse, sine controuersia credendum est, ut Synodus Tri- dentina commonuit. Hæc igitur cogitanti mihi, tum verò ad huius occidentis orbis Ecclesias oculos conuertenti, nihil iuri diuino repugnare, si iam baptizati adulti Eucharistiam nunquam perci- piant, pene persuasum esset, nisi me inde reuoca- ret non modo D. Thomæ illiusque sectatorum authoritas, quæ apud me valet plurimum, sed etiam perspicua atque efficax, quantum ego sen- tio, ratio. Si enim sacramenti cuiusque necessi- tas ex ipsius significatione intelligenda est, ut Ec- clesiæ consensus docet, & baptismum idcirco ad vitam necessarium omnino fatemur, quod spi- ritualis generatio sit, nemo autem viuere queat,

nisi

Aug. lib.
1. de Pec-
cat. meri-
tis, c. 20.
Innoc. 1.
ep. 26. in
Rescript.
ad Cone-
Mil.

Conc.
Trid. sess.
21. c. 4.

D. Tho. 3.
p. q. 80.
ar. 11.
Dom. Sor.
in 4. d. 12.
q. 1. a. 11.
Petr. Sor.
De Eu-
char. lect.
9. Pal. in
4. d. 9. q. 1.

nisi nascatur: Pœnitentiæ quoque sacramentum necessarium agnoscimus lapsis post baptismum quod in eo per clauēs Ecclesiæ ianua aperitur regni cœlestis, qua occlusa nemo introire possit in regnum: cum Eucharistia cibus sit animæ idque ex ipsa materia, & institutione Domini apertissimè constet, qua obsecro ratione existimare possumus, nisi insanimus, tam pretiosum tam salutarem cibum à Salvatore nostro institutum, & commendatum fidelibus, quibus tamen liberum sit vel nunquam illum ore contingere? An est minus necessarius vitæ tuendæ cibus quam medicina lethali languori curando? Nam qui vt hinc euadant, Christum manducari spiritualiter à fidelibus posse aiunt, etiamsi sacramentaliter non manducant, atque eo cibo vitam animæ ali, vera illi quidem afferent, sed nihil de argumentationis robore imminuunt. Etenim spiritualis Christi manducatio etiam veteribus Patribus communis fuit, vt Apostolus sanè confirmat, *I. Cor. 10.* Omnes, inquit, in mari & in nube baptizati sunt, & omnes eandem escam spirituales manducauerunt. Attamen populus Christianus in nouo testamento sicut ad vitæ generationem accepit baptismum, ita etiam ad vitæ iam acceptæ alimentum accepit Eucharistiam. Ipsum ergo Christum sacramentaliter sumere debet ad vitam spirituales conseruandâ, sicut in ipso Christo per baptismum necessariò nascitur. Neque mihi placeat, vt re ipsa atque actu accipere hunc panem ad vitam animæ sustentandam opus sit; satis esse non dubito, vt voto accipiatur ab eo, qui non est idoneus actu accipere, dummodo re ipsa atque

atque actu aliquando suscipiat, quemadmodum de baptismo, & Confessione Sacramentali Fides Catholica sentit. Etenim sicut de baptismo dictum est à Domino, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non potest introire in Regnum cœlorum, ita etiam ab eodem de Eucharistia dictum est, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis. Et sicut illic legimus, Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: sic etiam hic: Hoc facite in meam commemorationem. Nam quod illa Domini verba, de Fidei manducatione tantummodo intelligenda quidam volunt, grauiter & periculosè labuntur. De vtraque enim manducatione & Fidei, & Sacramenti Christum loqui tum ipse contextus aperte docet, tum Ecclesiæ Catholicæ consensus cōstantissimè confirmat, quæ testimoniis illis ex sexto Capite Ioannis ad doctrinam Eucharistiæ confirmandam perpetuo in Conciliis & decretis vsa est. Verè ergo loquitur Christus de Sacramentali manducatione, quæ tantum Fidelibus baptizatis in hac vita positis conuenire potest: beatis & antiquæ legis patribus conuenire non potest, qui tamen Christum spiritualiter manducauerunt. Quod si hæc tam illustria scripturæ verba nulla essent, si nulla etiam cibi significati ratio haberetur, illud tamen abundè esse deberet, quod Ecclesiæ præceptum de communicando ex Concilij Lateranensis tempore legimus, vsu verò & perpetuum & vniuersalè ex ipso Spiritus sancti aduentu cernimus, sentire verò fidelibus liberum fuisse tunc penitus à communionem abstinere, vel ad id humano non diuino

Ioan. 3.

Ioan. 6.

Matt. 28.

I. Cor. 11.

452 DE PROCURANDA INDORVM
instituto vocatos esse, magnæ profectò imperitiæ
est. Neque enim Ecclesia de sacramentis perci-
piendis solet ferre leges, sed quibus temporibus
necessariò sumantur, & qua ratione definire, id ad
se pertinere propriè agnoscit. Est ergo est iuris di-
uini præceptum, vt omnes adulti iam baptizati
aliquando communicent. Tempora autem per-
cipiendæ Eucharistiæ duo præcipuè sancta mater
Ecclesia definiuit: vnum cum quis mortis angu-
stiis, aut periculo premitur, tunc viatico necessa-
rio iuuandum sacri Canones statuunt: alterum
quotannis in Dominico Paschate, de quo præce-
ptum extat Lateranensis Concilij, & Tridenti-
nus Canon in hæc verba, Si quis negauerit om-
nes, & singulos Christi Fideles vtriusque sexus,
cum ad annos discretionis peruenerint, teneri sin-
gulis annis saltem in Paschate ad communican-
dum iuxta præceptum sanctæ Matris Ecclesiæ,
anathema sit.

Concil.
Nic. can.
13. 26. 9.
6. De his
ver. & in
Cōc. Car-
tha. 4. c.
77. Conc.
Late. c. 21
Conc.
Tri. sess.
13. c. 9.

C A P V T V I I I .

*Quòd quamuis diuinum præceptum sit
de communicando, possit tamen Ec-
clesia pro iudicio suo communionem
negare.*

CVM igitur & diuinum ius secundum sanio-
rem & certiolem doctrinam, & Ecclesiasti-
cum præceptum secundum Fidem Catholicam,
habeat,

habeat, ut omnes adulti iudicij compotes sacramentum altaris accipiant, magna mihi quaestio, & antehac, & modò maximè visa est, quid de seruato hucusque more in hac noua Occidentali Ecclesia sentiendum sit, ubi Indi adulti iam baptizati, iidemque legitimè peccata confessi, neque semel singulis annis, neque verò mortis urgente discrimine communicantur, adeoque id usu receptum est, ut si contra fieri contingat, non leue scandalum homines putent. An debet consuetudo hæc inter eas numerari, quas Augustinus sapienter pro varietate locorum varias esse in Ecclesiis seruandas docet? At ille in iis tantum eam facultatem tribuit, quæ non sunt contra Fidem Catholicam, & Conciliorum Generalium decreta, quale de communicandis adultis omnibus esse, dubitare non possumus. An verò harum regionum homines tandiu absurde contra Ecclesiasticam disciplinam, & Euangelicam legem errasse arbitrabimur? At multi Præsules, & doctores sapientia, & religione præstantes eiusmodi morem, vel probarunt, vel certè dissimularunt. An potius quod hæctenus factitatum est, ita non penitus improbare debemus, ut corrigi tamen & in meliorem usum transferri oporteat? Mihi sanè ita videtur: ut & modestè de hac Ecclesia noua sentiamus, & tamen veritatem Euangelij, saluti præsertim Indorum tantopere necessariam asseramus. Quod ut facilius intelligatur, oportet illud diligenter aduertere, quòd quamvis diuini & Euangelici iuris sit, ut Christianus aliquando communicet, potest nihilominus illum Ecclesia à communionem suspendere non solum ad defini-

*Aug. ad
Ianuariū
ep. 118.
¶ 119.*

454 DE PROCURANDA INBORVM
rum tempus, sed etiam per totam vitam, & quod
mirabile est, ipso mortis urgente periculo potest
priuare viatico, neque tamen vlla ex parte ius di-
uinum violatur. Id ita esse complures antiquorum
Conciliorum Canones apertissimè monstrant,
quibus propter varias causas etiam verè pœniten-
tibus cum de vita exeunt, non esse concedendam
Eucharistiam legimus. In vno Elyberino Concilio
omnium propemodum Prouincialium antiquis-
simo, plusquam septem aut octo canones ob varia
commissa, neque in fine communionem accipien-
dam esse decernunt. Ac nequis vel Prouincialis
Concilij authoritatem, non magni faciat, vel pe-
culiarem alicuius regionis. & Ecclesiæ eam seue-
ritatem putet, legat beati Innocentij Papæ episto-
lam ad sanctum Exuperium Episcopum Tolosa-
num, cuius verba recitare placet, Quæsitum est, in-
quit, quid de his obseruari oporteat, qui post ba-
ptismum omni tempore incontinentiæ & volu-
ptatibus dediti, in extremo fine vitæ suæ, pœni-
tentiam simul, & reconciliationem communionis
exposcunt. De his obseruatio prior, durior: poste-
rior interueniente misericordia inclinatio est.
Nam consuetudo prior tenuit, vt concederetur
eis pœnitentia, sed communio negaretur. Nam
cum illis temporibus crebræ persecutiones essent,
ne communionis concessa facilitas homines de
reconciliatione securos non reuocaret à lapsu,
negata meritò communicatio est, concessa pœniten-
tia, ne totum penitus negaretur, & durio-
rem remissionem fecit temporis ratio. Sed postquam
Dominus noster pacem Ecclesiis suis reddidit, iam
depulso terrore, communionem dari abeuntibus
placuit,

*Conc. E-
lyberinū
c. 1. tom.*

*Innoc. I.
epi. 3. c. 1.*

placuit, & propter Domini misericordiam quasi viaticum profecturis. Quem morem Pontifex ipse Innocentius deinceps retinendum decernit, magnæ Nicænæ Synodi auctoritatem secutus, cuius decimus tertius canon habet: De iis qui excedunt, antiqua & canonica lex nunc quoque servabitur, ut si quis vita excedit, ultimo & maximè necessario viatico ne priuetur. Quamvis ergo hoc decretum Nicænum toto orbe terrarum perpetuo obtinuerit, tamen negare non possumus antiquiores Patres etiam in extremo vitæ fine quibusdam pœnitentibus viaticum detraxisse: neque ea in re sanctissimos viros, atque doctissimos diuino præcepto restitisse sentire sine impudentia possumus, cum præsertim Innocentius primus merito id factum aperte fateatur. At, tu ipse, dicet aliquis, diuinum & Euangelicum de Eucharistia sumenda præceptum statuis: statuo sanè, sed ita tamen ut Christus Dominus Ecclesiæ suæ commiserit, quando, & quomodo, & à quibus Eucharistia sumeretur. Itaque potest illa legitima ex causa, & tempus prorogare, & omnino suspendere aliquem à communione: sicut potuit eadem aliquando infantes communicare probabili ex causa, & mox id prohibere ex causa: potuit plebem vtraque specie communicare, & mox id ipsum lege vetare. Nam vbique quidem illa in dispensatione Sacramentorum potestatem maximam habet diuinitus datam, sed nusquam ita illustrem atque perspicuam, atque in hoc omnium diuinissimo Sacramento, quod profectò præclare docent Tridentini Patres, in illis verbis, præterea declarat, hanc potestatem, perpetuo in Ecclesia fuisse,

26. q. 6. e.
de his
rò.

Sess. 22.
c. 24

vt in sacramentorum dispensatione salua illorum
 substantia ea statueret, vel mutaret, quæ susci-
 pientium vtilitati seu ipsorum sacramentorum ve-
 nerationi pro rerum, temporum, & locorum va-
 rietate magis expedire iudicaret. Si quis ergo ex
 me presse, & scholastice quærat, qualenam sit de
 Eucharistia percipienda diuinum præceptum, il-
 lud sine dubio responsurus sum, vt omnes Christi
 corpus ab Ecclesia datum accipiant. Neque enim
 iubentur arripere ipsi, sed de manu ministrorum
 sumere: à quibus & petere debent, & cum illi
 tribuunt, non possunt perpetuò renuere, nisi di-
 uino iure violato. Neque verò, in quo quæstionis
 est nodus, propterea ministri Ecclesiæ, & dispen-
 satores sacramentorum Dei coguntur, aut omni-
 bus, aut omni tempore porrigere Eucharistiam,
 sed suo iudicio Ecclesia vt diuinitus finitur, vt
 vel subtrahat in tempore tritici cœlestis mensu-
 ram, prout in Spiritu Sancto expedire iudicaue-
 rit. Nam ad hunc fere modum scholastici scri-
 ptores quidam diuinum de satisfactione præce-
 ptum interpretantur, vt satisfacere quivis debeat
 pro modo sibi ab eo qui habet Ecclesiæ clauis
 imposito. Itaque potuit Ecclesia hæc Indicana
 neophytis suis Eucharistiam subducere, nullo
 violato neque diuino, neque Ecclesiastico præ-
 cepto. Diuinum sanè, vt dixi, non cogit mini-
 strorum Ecclesiæ iudicio suo non vti: Ecclesiasticum
 verò licet magis expressum definitumque sit, ta-
 men cum Sacerdoti audita pœnitentis confessio-
 ne facultas tribuatur in magna Lateranensi Sy-
 nodo, vt si ita expedire censuerit, differat à com-
 munionem etiam in Paschate pœnitentem, quod
 olim

*Sol. in 4.
 d. 20. q.
 2. art. 2.*

*Cone.
 Lateran. 2. c.*

olim frequentissimum erat, facile interpretari possumus, non esse sublatam Episcopis, & maioribus Ecclesiæ potestatem differendi per vitam totam hominem, aut hominum aliquod genus, cum ita expedire magnis rationibus iudicauerint. Atque hæc eò à me dicta pertinent, quod huius Ecclesiæ præsulibus, & doctoribus eam notam inuri minimè velim, vt contra diuinum, & Ecclesiasticum præceptum tandiu, & egisse, & agere existimentur. De qua tota re Concilij Limensis sententiam subiiciam: Quamvis omnes Christiani adulti vtriusque sexus præcepto teneantur sanctissimum Eucharistiæ sacramentum accipere singulis annis saltem in Paschate, tamen huius Prouinciæ Antistites, cum aduerterent gentem hanc Indorum, & recentem esse, & infantilem in fide, atque ita ipsorum saluti expedire iudicarent, statuerunt, vt vsque dum fidem perfectè tenerent, hoc diuino sacramento, quod est perfectorum cibus, non communicarentur, excepto si quis ei percipiendo satis idoneus videretur.

Conc. Limen. constit. 58.

CAPVT IX.

Quòd omnino expediat priori consuetudine emendata, Indos fideles communicare.

Verum hæc hætenus disputata sunt, vt licere aliqua ratione neophytos à communionem differre

differre non improbeimus : at hoc ita vniuerse & perpetuo fieri, vt in his regionibus ferè fit, nullo modo probare possumus. Itaque corrigenda est prorsus consuetudo ista, & tam antistitum auctoritate, quam virorum literatorum doctrina ab hoc nouo orbe exterminanda. Quamobrem in illo eodem Concilij Prouincialis decreto, postquam prior consuetudo aliqua ex parte excusatur, in posterum tamen ita mutatur atque corrigitur : Quoniam verò cõplures iam Indorũ fidei Christianæ doctrinam melius percipiunt, atq; hoc diuinum Sacramentum non solum deuotè cupiunt suscipere, verumetiam petunt, & vt fiat sibi copia, importunè efflagitant, placuit huic sanctæ Synodo monere, prout seridè monet, omnes Indorum Parochos, vt quos audita iam confessione perspexerint hunc cœlestem cibum à reliquo corporali discernere, atque eundem deuotè cupere & poscere, quoniam sine causa neminem diuino alimento priuare possumus, quo tempore cæteris Christianis solent, Indis etiam omnibus administrant. Quæ pia sanè, & satis consulta constitutio nihilo magis, ex quo edita est annos iam nouem obseruatur, quam reliquo retro tempore : vt hinc satis appareat, non venerationi Sacramenti cœlestis aut neophytorum salutis plerosque sacerdotes consulere, sed otio & ignauia indulgere, cum religionem, & prudentiam in neganda Eucharistia perquam ambitiosè prætexant. Quam ergo magnopere expediat novos Christi milites communicare illo pane, qui cor hominis verè confirmat, etiam si rudes illi sint, & tyrones, ostendit in primis totius Ecclesiæ Catholicæ ab ipsis primis exordiis cõsuetudo, qua Spiritu sancto

*Endem
const. 58.*

duce omnes Christiani ex ipso fonte Baptismi ad Sacrosancta mysteria percipienda perducebantur. Adeo in Ecclesia Dei certum fuit, quibus esset la- uacrum regenerationis legitime datum, eis coele- ste alimentum concedi debere. Testes multi pro- duci possent, sed vnus nobis Dionysius Apostoli- ci, & temporis, & Spiritus satis erit, is sacros ri- tus baptismi enarrans, ita scribit, Sacerdotes illum vestem baptizati munditiæ congruam induunt, sicque indutum rursus ad Pontificem ducunt, ille diuino ac deifico prorsus vnguento virum sig- nans sacratissimæ communionis participem facit. Et mox tractata intelligentia baptismi mystica, ita rem absoluit, In fine autem omnium Pontifex ita perfectum ad sacratissimam Eucharistiam vo- cat, atque consummantium illi Sacramentorum communionem deificam tradit. Hæc Dionysius. Quod vsque adeo in Ecclesia seruatum est, vt eos etiam quos minus consideratè baptismo ablutos esse constaret, tamen à communionem non prohi- berent tanquam suo iure id exigentes. Constat hoc ex Concilio Toletano, vt alia omittamus, Qui autem iampridem ad Christianitatem venire coacti sunt (sicut factum est temporibus religio- sissimi Principis Sisiburi) quia iam constat eos Sacramentis diuinis associatos, & baptismi gra- tiam suscepisse, & Chrismate vnctos esse, & cor- poris Domini, & sanguinis extitisse participes, & cætera. Hæc sanè Ecclesiæ consuetudo inuiolata fuit, quod nimirum Sancti Patres censerent sine Eucharistia neminem esse perfectum Christianum atque constantem. Adeoque id verum est senten- tia illorum, vt beatus Augustinus eos, qui non

*Dionys. de
Eccl.
Hier. c. 2.
p. 1.*

c. 2. p. 3.

*Conc. Tok.
4. c. 55.*

commu

460 DE PROCURANDA IN DORVM
communicant non plenos Christianos, sed semi-
Christianos, aut nondum Christianos definire vi-
deatur: Ita enim scribit in Ioannem, Si dixerimus Catechumeno; Credis in Christum; respon-
det; Credo, & signat se cruce Christi, portat in
fronte & non erubescit de cruce Domini sui. Ec-
ce credit in nomine eius; interrogemus eum, man-
ducas carnem filij hominis, & bibis sanguinem
filij hominis? Nescit, quid dicimus; quia IESVS
non se credidit ei. Et post pauca, Accessit ad illos
IESVS, facit in illis salutem, quia ipse dixit, Nisi
quis manducauerit carnem meam, & biberit san-
guinem meum, non habebit in se vitam, & mox,
Quò trajicit per baptismum IESVS; cuius figuram
gerebat Moyse, qui per mare trajiciebat? Quò
trajiciebat? Ad Manna; quid est Manna? Ego
sum; inquit; panis viuus, qui de cœlo descendi.
Manna accipiunt fideles jam trajecti per mare ru-
brum. Significabat mare illud rubrum bap-
tismum Christi, quò ergo perducit credentes & ba-
ptizatos? Ad manna. Et nesciunt Catechumeni,
quid accipiant Christiani; erubescant ergo; quia
nesciunt; transeant mare rubrum; manducant
manna, ut quomodo crediderunt in nomine IESV,
sic se ipsis credat IESVS. Hactenus Augustinus. In
eorum ergo numero reponendi sunt, qui non ac-
cipiunt cœleste manna, quibus IESVS se ipsum
non credit, hoc est inter semi-Christianos, & qui
Catechumenorum ordinem non excessere. Quan-
topere autem referat ad fidem confirmandam, ad
spem augendam, ad charitatem dilatandam, ad
omnem denique Christianæ vitæ rationem pro-
mouendam, cœlestis illius panis frequentatio, ne-
mo

August.
tract. 11.
in Ioan.

Ioan. 6.

mo est prorsus qui dicendo satis consequi possit. Vnde, obsecro; tantus fidei ardor initio nascentis Ecclesiæ? Erant, inquit, perseverantes in doctrina Apostolorum, & orationibus, & fractione panis. Vnde ad calcandum mundi fastum; vnde ad sustinenda martyria inuicta virtus? Vnde ad glorificandum Christum inter gladios & ignes tanta illa alacritas animorum? Ex illa; ait Chrysostronus, mensa tanquam Leones ignem spirantes ipsi diabolo formidabiles discedamus. Quid Cyprianus? Idoneus esse non potest, inquit; ad martyrium, qui ab Ecclesia non armatur ad prælium: & mens deficit, quam non recepta Eucharistia erigit; & accendit. Multum planè, & supra quam dici potest baptismus homini confert, multum cætera Sacramenta: sed sine hoc omnium Sacramentorum summo, imperfecta cætera sunt; neque vitam Christianam, quam inchoant aut promouent, perficere possunt. An non Dionysius idoneus author est, cui fidem habeamus? At ille sic scribit: Dicimus ergo cætera sacrarum rerum signa, quorum nobis societas indulgetur, hujus diuinis profectò consummatibusque muneribus perfici. Neque enim fermè fas est sacerdotalis muneris mysterium aliquod peragi, nisi diuinum istud Eucharistiæ augustissimumque Sacramentum compleat. Vsq; adeo Sancti Patres nolunt Christianos Sacramentis cæteris esse contentos. Quid ergo nos tam stolide, vel que- rimur, vel miramur Indorum gentem nondum firmas in fide, & religione Christiana egisse radices? Baculum panis auferimus, vt Propheta loquitur, & imbecillitatem miramur? Famelicis alimenta diuina subtrahimus, & maciem gressusque titubantes

*Act. 17**Chry. hōl
61. ad
pop. Ant.
Cyp. l. 1.
epist. 2.**Diony. de
Eccl. Hie.
c. 3. p. 1.**Ezec. 4*

Psal. 101. tes accusamus? Propheta se percussum, ut fœnum
 & aruisse cor suum dolet, quod oblitus sit comedere panem suum: quid agent, qui nunquam illum etiam degustarunt? Nos tamen nihil tot in Christo paruulorum seruitutem interitumque dolemus. Cum deficiat paruulus, & lactens in plateis oppidi, hoc est, cum recens in Christo nati nobis spectantibus, & tacentibus in media Ecclesia intereant præ fame, & quidem cum instent ipsi, atque anidè diuina Sacramenta poseant, non est qui porrigat, omnes dedignantur, omnes auersantur misericors, ut verè videamus impleri, quod sermo diuinus statim adiungit, Matribus suis dixerunt: Vbi est triticum & vinum? Cum deficeret quasi vulneratus in plateis ciuitatis, cum exhalarent animas suas in sinu matrum suarum. Quod si panis hic cœlestis propriè cor hominis confirmat, si sensum mentis illustrat, si aduersus pericula & hostiles impetum munit, si denique vnus vitam spiritualem conseruat & perficit, quid aliud quærimus, cur deficiente pane corruant isti vnusquisque ad proximum suum, & contabescant in iniquitatibus suis? Res vera deficiunt in via Domini, quia contra Domini præceptum suuntur abire jejuni. Contra quicumque hoc cibo reficiuntur, à facie frumenti multiplicantur, & vites quotidie nouas sumunt. Docuit hoc usus ipse copiosè. Nam quotquot ex Indorum genere à nostris (qui contradicentibus cæteris inausi aggressique sunt) communicantur hactenus ea puritate, eo animi robore, eo fidei sensu, iis denique vitæ vniuersæ studiis, cæteris præstant, vnde meritò sacerdotes ipsi mirentur, atque ingenuè cōfiteantur ampliores, & illustriores hujus super
 cœlesti

cœlestis panis fructus in neophytis cerni, quam in cæteris, neque immerito. Nam & fide & deuotione nos vincunt: quod nos ipsi abunde sumus experti. Ferè commune prouerbum Indis est eum, qui semel Eucharistiam acceperit, nullum amplius crimen debere committere: quod si quando humana fragilitate admissum sit, tanto animi dolore tanta in seipsum indignatione commotum ad poenitentiam venire Indum conspeximus, & tam duras de suo scelere poenas exigere, vt ardorem fidei admirati simus. Neque enim tantam inuenimus in Israël: Scimus aliquot per simulationem diuino obrepisse conuiuio non indutos veste nuptiali, sed abeant simulatores: nos de verè Abrahamæ filiis loquimur, quos non dubitamus ab extremo hoc Occidente in mensa Domini cum Abraham, & *Matth. 23* Isaac, & Iacob præclare recumbere. Certè Eucharistia ipsa pro sua benignitate, & magnificètia nouos mensæ suæ conuiuas largius locupletiusque videtur excipere. Quare cum perpetua totius populi Christiani consuetudine, cum majorum nostrorum ac Sanctorum Patrum autoritate, cum ratione ipsa perspicua, cum testatissima experientia doceamur nouis Indorum gentibus supersubstantialem panem communicare, quis deinceps tam erit cœlesti beneficio ingratus, tam negligens salutis fratrum, tam ipsius Christi Iesu gloriæ inuidus, qui non inepto hoc more longissimè relegato, sacram Eucharistiam auidè præsertim petentibus fratribus arbitretur esse tribuendam?

CAPVT X.

Confutatio opinionis contrariae.

AT perfectorum, inquit, panis est ille coe-
Aug. l. 7. **A**lestis, cibus grandium, vt Augustinus audi-
Confes. uit, crescant, & manducabunt. Imò verò man-
 ducent, vt crescant. Neque enim ego Angelo-
 rum panem, & supersubstantialem virorum at-
 que perfectorum cibum esse nego: verum idem
Exod. 9. cibus est paruulorum, idem infirmorum alimen-
 tum. An non diuina sapientia postquam aedifica-
 uit sibi domum, & excidit columnas septem, &
 immolauit victimas, & miscuit vinum, & pro-
 posuit denique mensam suam, ita alloquitur con-
 uiuas suos. Si quis est paruulus veniat ad me, &
 insipientibus locuta est, Venite comedite panem
 meum, & bibite vinum, quod miscui vobis, re-
 linquite infantiam, & viuite & ambulate per via
 prudentiae? Paruulos ergo alloquitur, paruulo
Luc. 14. inuitat ad coelestis mensae conuiuium. Nam cum
 diuites illi ac praepotentes variis ex causis veniri
Matt. 22. vocati recusassent, Rex qui lautas & splendida
 epulas appararat, seruos suos, vt debiles & clau-
 dos, & pauperes accerferent, misit, vsque dum
 conuiuis domus regia impleretur: atque illud so-
 lum in conuiuis exostulauit, quod quidam ve-
 stem nuptiis dignam non attulisset. An verò quod
 Dominus libenter vocat, & gratos habet, ho-
 minist.

ministri iure fastidiant? Certè Sancti Patres, qui panem hunc perfectorum, & virorum in Christo cibum esse volunt, iidem debilium, & paruulorum viribus augendis, & confirmandis, & medicinam, & alimentum esse aptissimum copiosè testantur. Non ergo quoniam minus perfecti in fide, & charitate neophyti sunt, repellendi sunt, sed multo magis inuitandi, & alliciendi, vt vsu ipso panis hujus qui cor hominis confirmat, perfecti fiant. Alij stoliditatem & imperitiam barbarorum nobis objiciunt, indignum esse dicentes, si canibus & porcis margaritas projiciamus. Sed qui Christi lauacro purificati legitime sunt, canes certè, & fues illi non sunt. Quod si sensus horum exiguus est, ne tales quidem à se repellit benignissimus Dominus. Diuus sanè Thomas tantæ authoritatis vir iis, qui debilem habent vsum rationis, non esse denegandum hoc Sacramentum, aperte scribit. Vt enim sensu & ratione parum valeant, multum tamen præstabunt amentibus, & phreneticis, quorum si anterior deuotio testata sit, instillandam illis atque infundendam Eucharistiam Sanctorum Patrum Canones iubent. Vsq̄ue adeo pluris fuit fructus, quem hoc Sacramento homines percipiunt, quam species quædam religionis, quam multi hoc tempore præ se ferunt. Ac re vera non est tam Indorum sensus exiguus ad percipiendam Eucharistiam, quam Parochorum magna desidia ad porrigendam. Nam vt curam laboremque docendi, & præparandi plebem à se reiiciant, ruditatem & imperitiam

*Tho. 3.p.
q.80.4.9.*

*Coc. Can-
thag. 4.c.
76. 26. q.
6. Is qui
in infir-
mitate.*

466 DE PROVANDA INDIORVM
tiam istorum obtendunt. Non satis discernit
Indus inter cibum sacrum & profanum, inquis.
At qui potest ille discernere, si tu nunquam hoc
docuisti? Non eam deuotionem affert, quam
oportet. Quomodo verò afferet, si tu ad cœle-
ste Sacramentum nunquam inuitas? Si neque
dignitatem commendas, neque immensam uti-
litem doces? Omnino experti sumus ipsi,
quam vehementer excitentur Indi, cum hæc
illis commemorantur, quam omnia & pol-
liceantur, & præstent, vt liceat eis de illo
pane edere. Quanta verò inuidia, quo do-
lore pulsentur cum intuentur Hispanos com-
municantes: quod si quem suorum hæc men-
sa dignatum conspiciunt, omnium studia ar-
dent, atque ad sese diffundi eam liberalitatem
vehementer efflagitant. Itaque ad docendam
fidei catechesin, & ad turpia quædam vitia pro-
fliganda ebrietatem præsertim, nullum reme-
dium præsentius experti sumus, quam vt Sacra
communio præmium proponeretur iis, qui & fi-
dei dogmata optimè tenerent atque exponerent,
& mores Christianos atque honestissimos præ se
ferrent. Certant inter se, cum ista audiunt, & gra-
tissimum habent, cum admittuntur, refectique se-
mel cibo cœlesti puritatem mentis, & corporis
multò studiosius quàm Hispani conseruant, vt
redire liceat ad mensam illam, ardenter exoptant.
Hoc Parochi complures minus credunt. At nos
non longè posita loquimur, faciant ipsi pericu-
lum, si zelum Dei habent, ac non negligentiam
prætextum quærant. Sed qui grauius & proba-
bilis videntur morem istum suum defendere,

illuc

illud obijciunt, quòd non tutò præbeat^{ur} Eucha-
ristia neophytis, quippe qui veterem supersti-
tionem non satis exuerint, fierique possit vt in-
dignum aliquid in Christi corpus designent, cum
non constet satis animo an sint fideles. Istorum
flagitia vfitata commemorant, sordes præsertim
carnis, & temulentia. Talibus porrigere sacra-
mentum nihil esse aliud quam in cloacam aut
sentinam proijcere. Quibus equidem responde-
bo non absque probatione, & examine panem
illum præbendum esse neque nouis, neque veteri-
bus Christianis. Quod si quis est fornicator, aut
ebriosus, aut idolis seruiens, cum eiusmodi etiam
communem cibum capere Apostolus vetat, nedum
cœlesti mensa communicare. Verum hoc neq; om-
nium neophytorum est, neq; si illorum tales sunt
aliquando morbi aliter in illis curandi sunt, quam
in cæteris fidelibus, quorum nouimus corruptos
mores, & vitam admodum flagitiosam legitima
pœnitentia & confessione detergi, atque ita salu-
bri, satisfactione purgatos, vt ait Leo Papa, ad cõ-
munionem admitti. Cur igitur non idem apud In-
dos indulgentia erit, quibus eo magis cum labun-
tur venia danda est, quod ignorantia potius, & im-
becillitate quadam, quam animi peruersitate labo-
rant. Itaq; vel ad ipsa istorum vitia amputanda &
tollenda singularis remedij est, diuinã communi-
onẽ iis, qui ab ebrietate, & cæteris sordibus diligen-
ter cauent, præmium ponere. Neque enim vbi per-
specta est superstitionis antiquæ aut ebriositatis,
aut fœdæ consuetudinis macula, ad altare In-
dus debet admitti, nisi contraria opera illam ma-
nifestè & diligenter eluerit. Nam etsi veniam

1. Cor. 5.

Leo 1. De
pœnit. d.
1. c. mul-
tiplic.

2. Reg. 14.

Abfaloni filio, Ioabo interpellante sapientissimus David negare non potuit, ingressum tamen Hierusalem à suo conspectu per biennium abstinere iussit. Intelligent Indi quod communione priuantur non esse nationis, sed criminis: & vniuersum Christianis concedatur, sed non Christiano dignis moribus subtrahatur. Neque ego nimiam modo frequentiam Eucharistiæ in Indis probo, fortassis enim facilitas contemptum pariet. Sed illud contendo, vt quotannis nisi ex certa causa communicentur, vt Ecclesia præcipit, tum præcipuè, vt cum de vita exeunt, & ritè sacerdoti confessi sunt, viatico necessarione priuentur, quemadmodum habet Nicænus Canon. Quinam autem indigni, ineptivè sint, quibus Angelorum panis præbeatur, sacerdotum ipsorum audita confessione cæterisque perspectis, iudicium esto. Sacrilegiorum verò, quæ quidam aut metuunt, aut infimulant, profectò periculum nullum est, aut perquam rarum. Neque enim Indi Iudæorum more auersi sunt à mysterio Christi, neque est timendum, ne contumelia afficiant sumptam Eucharistiam, quam revera venerantur, neque eius generis exempla hætenus certa vidimus, quin potius quod ad externum cultum attinet, multò quam veteres Christiani ad religionem propensiores sunt. Quod si pueris olim, & phreneticis Eucharistia dabatur, vt Ecclesiasticæ historiæ copiose testantur, neque id contra religionem censebant sancti Patres, cur illi sacramento fiat iniuria, si pauperes & egentes iuxta Psalmum edant, & saturentur, qui si iudicio aut doctrina minus interdum vigent, id
fatis

Psalm. 111.

fatis animi pietate, & fidei necessitate compen-
sant? Paruuli fanè panem petunt, & ad sacra-
mentum desiderio, & Fide anhelant, sed qui
frangat docendo, & comminuendo eorum ca-
ptui conuenienter, rarus omnino est. Præparare
ergo debemus Indorum mentem & Fidem, at-
que ita probatis, & præparatis panem cœlestem
dare: sed (quod plerique facimus) quia præpa-
rare piget, ad accipiendum indignos accusare
magis placet.

CAPUT XI.

De necessitate Confessionis.

AD Pœnitentiæ sacramentum venio, quod
à patribus quartum numeratur, quamvis
vulgò Eucharistiam præire soleat. Est autem Con-
fessio peccatorum post baptismum lapsis non mi-
nus necessaria, vt est à Spiritu sancto in Concilio *Ses. 14.*
Trientino definitum, quam nondum regenera- *cap. 3.*
tis ipse baptismus. Quod si vbique gentium sin-
gularis hæc medicina imbecillitatis humanæ co-
gnoscenda prædicandaque est, nouis certe Indo-
rum populis post fidem Christi, nihil est & cre-
brius & accuratius repetendum, quod vna hæc
salutis illorum spes supersit. Paulus prædicabat *Act. 10.*
Fidem in Iesum Christum, & pœnitentiam in
Deum. Christi ille quidem tantam volebat apud
homines authoritatem existere, vt non tam cre-
brò in Deum credere eos admoneret, quod faci-

470 DE PROCURANDA INDORVM
le sensus humanus admittit, quam in Iesum Chri-
stum, vt eius diuinitas esset testata, eoq̄ue fides
perfectior quo sensu humano superior. Contra,
Pœnitentiam in Deum maluit dicere quam in
Christum, vt cum criminum quisque suorum
meminisset, Deum ipsum non hominem solum
sibi offensum, & iratum cogitans, vehementius
doleret. Quoniam vero pœnitentiam etiam ante
baptismum ita necessariam esse constat, vt ta-
men sine baptismo vel re vel voto suscepto non
sufficiat, consequens est prorsus, vt qui primam
regenerationis stolam maculauit, & pœnitentia
indigeat, & per clauēs Ecclesiæ gratiæ restitui
debeat, sine quibus salutis aditus nemini post ba-
ptismum lapsō patere potest. Barbaris autem, quo-
rum est sensus natura imbecillior, Fides verò
non admodum excitata, rarum est valde, vt per-
fectus ille dolor, quem contritionem dicimus,
de criminibus commissis hæreat, quo magis di-
uinæ medicinæ auxilio excipiendi adiuuandique
sunt, vt quod hominis operi deest, cœlestis sa-
cramenti vis suppleat. Nam quòd Absolutionis
beneficio dolor ille non vsquequaque perfectus,
qui à plerisque attritio, à nonnullis imperfecta
contritio vocatur, valeat ad salutem & primam
iustificationis gratiam consequendam, tam mihi
certum est, vt inter Catholica dogmata propemo-
dum numerandum putem. Neque obscure Tri-
dantini Patres id docuisse videntur, cum eam at-
tritionem, quæ per se non iustificat, ad iustifi-
cationis gratiam in sacramento Pœnitentiæ im-
petrandam valere declarant. Mihi verò & ratio
aperta

*Conc. Tri.
ses. 14.
cap. 4.*

aperta persuadet, cum per claves Ecclesiæ detur vera absolutio culpæ, idque per se & ex propria institutione, cum sit etiam morbi lethalis medicina præfens, sit lepræ ostensæ purificatio operatoria, sit denique mortuæ animæ à morte peccati excitatio, quemadmodum sanctorum Patrum literæ produnt: tum maximè me confirmat quotidiana diuinæ operationis experientia, si tamen occultæ operationis experientia dici debet, fiducia quædam de multorum hominum salute certissima. Cernimus planè innumerabiles animas minus perfecto dolore pro scelerum magnitudine commotas ad hoc sacramentum accedere, quibus postquam quod in nobis situm est, præstamus, & de Dei immensitate confisi sacramentum absolutionis impendimus, adeo cœlestium donorum, quantum homini conijcere datur, testimonia non obscura succedunt, ut nihil aliud cogitare possimus, quam quod verissima bonitas dixit, Quæ solueritis in terris in cœlis soluta erunt. Quamobrem non est cur quisquam de Indorum salute desperet, neque eorum tenues conatus, & examinationes conscientiæ, & minus accuratas peccatorum enumerationes, & doloris non usque adeo expressa signa, & cætera pro eorum captu non magna contemnat: sed quantum potest, ipse adiuuet fratrem, & infirmum, ut ait Paulus, in fide assumat, agat denique quod potest, id verò omne, quod restat, diuinæ clementiæ committat securus, qui exiguo facile concedit misericordiam, & laborantem ac lassum reficit, & hoc habet ipse refrigerium, si reficiamus ægrotum, & sciamus animam lassam sustentare

*Matt. 18.
Ioan. 20.*

*Rom. 14.
Sap. 6.
Esai. 28.*

Esai. 53.

472 DE PROCVRANDA INDORVM
sermone, & de tenui offerentem Domino, quod
habet, non aspernemur. Equidem horum mise-
rorum confessiones imperitas securius audio,
quam hominum præpotentum expolitas, & ma-
gna doloris significatione profusas. Cum ergo in
hoc sacramento vnica sit spes salutis Indorum, præ
omnibus & diligentius & crebrius meditandum
prædicandumque erit.

C A P V T X I I .

*Confessionis peccatorum usum Indis in sua
superstitione fuisse.*

Illud autem merito mirari quispiam possit,
Confessionem peccatorum etiam occultorum,
& grauium celebri vsu apud hosce barbaros lon-
gè ante Christi Euangelium auditum, frequen-
tatam. Erant sacerdotes non pauci huic ipsi mu-
neri assignati, qui plebis audiendis confessioni-
bus vacarent. Atque ad singula deprompta pec-
cata ex manipulo quodam foeniculum frangens
sacerdos, ab eo videlicet crimine liberum pronun-
tiabat. Vnde apud superiores Prouincias Ychu-
fyres eiusmodi sacerdotes vocabantur. Ac vt mi-
hi quidem narrabant Chucuiti Parochiarum præ-
positi, non omnes omnium criminum absoluen-
dorum parem potestatem habebant: sed grauiora
quædam facinora apud primarios veluti Pon-
tifices deponere vsus erat. Hanc ergo consuetudi-
nem inter idololatrias barbaros religiosè obser-
uatam

uatam mirari, ut dixi, merito possis. At illud non admirationem sed stuporem mihi propemodum affert, valuisse tantum Diaboli hominumque mendacium apud homines, ut non solum occulta crimina proderent, sed sæuas etiam poenas sibi pro iis iniungi æquo animo paterentur. Iuebantur sæpe expiandi adulterij aut alterius scele-
 ris causa, durissimo saxo ad scapulas tundi fortiter, interdum à iuuenibus diu virgis cædi, non raro si scele-
 ris magnitudo acerbius aliquid postulare videretur, in excelsam atque omni solatij genere destitutam rupem secedere, & longum ibi æuum, ferarum more traducere. Complura iam eius generis narrant, quæ fabulis similia videri possent, nisi nobis superstites adhuc senes, quosdam decrepitos eo munere olim apud suos functos viri fide digni ostendissent. Causam ego huius consuetudinis, barbarorum illam potissimum probo, quod Diabolus per omnia in Dei similitudinem etiam nunc insaniens, sicut se Deum adorari & salutari mortalibus illis persuasit, ita Dei veri sacramenta religiosaque instituta transferre ad se falsa quadam imitatione contendit. Nam quò aliò spectat, quod in Cuzquensi vrbe Ingarum imperio celebri, Eucharistiæ nostræ vmb-
 ram quandam & simulachrum adhibendum curauit? Cum ex massa sacrificij nescio cuius sanguine aspersa buccellas quasdam solemnes singuli acciperent, atque comederent, quibus Principis Ingæ fidem, & societatem sibi cordi esse usque ad fundendum pro ipso sanguinem testarentur. Atque ad eum modum festo quodam die peregrini præsertim atque aduenæ communicabant.

Prætereo Trinitatis imaginem in Tangatanga apud Sacacas veteri more cultam, omitto alia complura, quæ curiose huc accersere possent: quibus cum fidem olim barbari haberent, minus difficiles ad credendum, cum nostra narramus, se se præbent. Sed dissimulari profectò non potest, quàm nobis erubescendum sit, quod à Satanæ ministris superemur, cum ad salutares & diuinitus institutas confessiones persuadendas pigriores simus quam illi ad sævas illas suas carnificinas. Gratulandum verò est in tanta mentis humanæ cæcitate, esse aliquem scelerum sensum, nonnullum conscientiæ aculeum, quo tranquillitatem suam occulto veneno exposito quærere quodammodo cogitur. Et quia vera remedia minus occurrunt, falsis se saltem, ut potest, recreat, atque sustentat. Tanta est culpæ intus latentis vis. Quo magis fidere debet Christi seruus, & veram peccatorum omnium medicinam pœnitentiam per salutarem confessionem ostendere. Facile sibi persuadent Indi Confessionis Sacramentalis vsum & vim, neque recusant certè medicum (& si plerique contra calumniantur) modo eum esse perspiciant, qui verè medicus sit, non infestus carnifex, aut auarus prædo animarum.

C A P V T XIII.

De peritia Indicæ linguæ confessionibus audiendis necessaria.

Q Valem vero esse oporteat medicum, quo salutis animarum zelo feruere, qua peritia aperiendis

riendis curandisque vulneribus præditum, satis ut arbitror, supradixi. Attamen sermonis Indici peritia quantopere desideretur, hoc maximè loco apparet. Cum neque pœnitentium crimina agnoscere neque salutariter providere nisi linguæ ministerio possit. Cuius qui expers sit, turrim Babelicam non Euangelicam is ædificet, necesse est. Et quamvis inter viros Theologos satis conueniat, confessionem etiam per interpretem reddi, atque accipi posse, ijdem tamen æque consentiunt, nulla aut diuina, aut Ecclesiastica lege homines ad eum confessionis modum compelli, quippe cum lex Dei suavis & æquitatis plena nolit cum tanta sua molestia ad confitendum peccatorem cogere, cum præsertim pudore metuque humano, qui ubi tertius adest testis aut arbiter, maximè vrget, ne confessiones integræ sinceræque fierent, merito verendum esset. Quamrobrem consultè satis in Limensi Synodo Patres ne Indorum confessiones per interpretem Parochi exciperent, graui proposita multa vetuerunt. Quod tamen decretum non eo pertinet, ut non liceat sponte sua volentes Indos per interpretem confiteri morbo præsertim periculoso oppressos audire, ubi sacerdotis Indicè docti copia deest, atque eo saltem modo horum saluti consulere, quod à quibusdam religiose factum nouimus, & ratio ipsa monet, ubi pœnitens ipse iacturam eam omnem præ salutis suæ desiderio contemnit, non oportere spirituales medicum labori, vel suo, vel illius parcere. Neque verò hoc Sancti Leonis antiquo

S. Th.
 & reliqui
 in 4. d.
 27.

Concil.
 Lim.
 Con. 49.

Leo epi.
 Canoni stol. 78.

476 DE PROCURANDA INDORVM
Canon contrarium est, qui solum reprehendit, & vetat: Ne populi auribus professio publicè recitetur, cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Nam & nonnullas confessiones cum alijs plures interessent ab antiquis Christianis factas esse historiæ produnt, & hi ipsi barbari scelerum suorum notitiam falsis sacerdotibus reddere frequente corona non verebantur. Verum quia hoc & rarum est, vt pœnitens libenter accipiat, & quæ necessitate fiunt, præter legem sunt, nullo modo potest salua conscientia Parochi munus vsurpare, qui per se ipsum Confessiones populi sibi commissi hoc est sine interprete audire non possit. Quod si bona fide præfecturam non tam à se quæsitam quam ab Antistite suo sibi impositam agat, & quamvis non omnia optimè intelligat quæ pœnitens loquitur, plurima tamen & communiora & grauiora non ignoret, atque ipse vicissim opportuna consilia adhibere mediocriter possit, non erit deterrendus ab eo officio sacerdos, cum peritiores præsertim desunt, & zelo ipse spiritus sermonis inopiam abunde compensat. Tutissima res obedientia est, & sola, vt Damascenus ait, citra periculum.

*Damasin
Histor.*

C A P V T X I V.

De prudentia Sacerdotum & tolerantia.

SERMONIS ergo Indici peritum oportet esse sacerdotem: verum non minus morum & ingenij

nij Indici peritum. Idololatriæ genera & flagitiorum & cæterorum, in quibus frequentiores sunt, vel experientia ipsa discet, vel aliorum commemoratione cognoscet. Sunt etiam nonnulla commodè litteris commendata. Ex quibus omnibus ipse sibi Indicem conficiet, ad quem confessiones examinet, quatenus opus esse prudentia persuaserit. Neque enim omnes eodem modo examinandi erunt. In eum usum tum ab aliis, tum à nostris nuper Confessionalia quædam perscripta sunt, vtraque lingua his regionibus communi Quichua, & Aymara, quæ rudibus, & tyronibus magno adiumento esse possunt. Quamvis autem & peritia sermonis, & industria opus sit, tamen ad confessiones audiendas neophytorum sacerdos longè sibi ampliorem patientiam, & animi tranquillitatem comparare debet. Hæc enim præcipua supellex est, cuius maximè inopia fit, ut nihil propemodum in curandis conscientiis Indorum plerique proficiant, plurimi etiam deteriores reddant. Atque in nostris sanè sacerdotibus illud miraculi loco inter se se Indi vulgò & suspiciunt & celebrant, quòd Patres ij sint, qui confitentem audiant libenter, quantumcunque ille in suis explicandis criminibus immoretur, & postquam quæ in mentem venerint, finem dicendi fecerit, tum præclaris quibusdam interrogationibus, quæcunque memoriam effugerunt, meminisse cogant, atque ipsas viscerum fibras veluti aperiant. Cuius rei novæ scilicet, atque inusitatae adeo celebris fama plerosque commouit, ut longissimis itineribus ad nostros venientes viderimus, nihil aliud præferentes, quam ut contingeret peccata

478 DE PROVANDA INDORVM
cata apud hosce Dei ministros (ita enim illi lo-
quuntur) deponere , qui libenter audiant , quæ
quisque confiteri cupiat , & se se accusantem pec-
catorem benigno sermone recreent , atque eri-
gant , & quod omnium maximum prodigium
putant , audita confessione nihil sibi neque pretij,
neque eleemosynæ loco dari patiantur , quin po-
tius si quare Indus indigeat , opem ipsi libenter
ferant. Qua opinione incredibile est quantum In-
di profecerint , vt nullo modo dubitare possimus
pœnitentiam his gentibus à Domino Deo datam,
ministorum culpa fuisse minus hætenus fructuo-
sam, eandem futuram fructuosissimam, si vel me-
diocrem animi alacritatem in excipiendis infirmis
medici spirituales præferant. Sunt ergo Indi au-
diendi toleranter , sunt inuitandi benigne , eri-
gendi sapienter , sunt denique in omnibus æquo
animo ferendi. Charitas enim omnia sustinet, om-
nia suffert, & in spiritu lenitatis præoccupatū
aliquo delicto instruere docet.

1. Cor. 13.
Gal. 6.

C A P V T X V.

*Quòd Confessiones non sincere fiant ,
potius sacerdotum, quam Indo-
rum fieri culpa.*

QVibus ex rebus facile intelligere possumus,
quòd plurimi Indorum malignè sacramen-
to pœnitentiæ abutantur , non sinceras , neque
integras peccatorum confessiones facientes , sed
fuga

fucatas ad speciem, & mutilas, non tam ad ipsorum referendum esse malitiam, quam ad Parochorum sæuos mores, & imperiosam quandam austeritatem, qua infirmum & scabiosum pecus fastidiunt, & calce abijciunt, qui errantes oues funda potius & baculo terrent, quam sibilo leni colligunt, immemores prorsus illius magni pastoris, qui dixit, Sibilabo eis, & congregabo illos, quia redemi eos. Profecto si fideles Hispani confessarium nacti essent talem, sæuientem & magis finire properantem, quam audire omnia curantem, rarus omnino, qui integras confessiones faceret. Metus ergo Parochorum, & quod ex metu oritur odium, cogit Indos nihil veri & sinceri apud illos dicere. Cuius rei nullo alio testimonio opus est, quàm quòd sacerdotem nacti benignum, patienter audientem, & commiserantem potius, quam superbè indignantem, certatim ad Confessiones faciendas nullo urgente accurrunt illi ipsi Indi, qui Parochis suis vix vi post annum, vt confiteantur, adduci possunt. Incredible est quot millia confessiones generales fecerint apud eos religiosos, quos sibi vere patres arbitrantur, quam sponte, quam apertè, quo animi dolore, qua sui detestatione infandissima etiam scelera totius antea actæ vitæ detegant, quibus lachrymis, quo gemitu, & singultu corpus suum acerbe tundentes ac vellicantes, & sese totos intimo mœrore conficientes, quod iam tandem Parochi non pauci, & agnoscere, & admirari cœperunt. Quid oro est, Cur Indus cum ita ægrotat, vt mortem sibi impendere existimet, vltro accersit Parochum, & intimas conscientia

480 DE PROCURANDA INDORVM
scientiæ plagas exponit ? Profectò Fidem suam
satis Indus, cum fingere nihil est opus, ostendit.
Itaque moriturus libenter crimina omnia etiam
immania prodit, quod tamen sospes sæpe facere
recusat. Hic quis non videat metum hominis me-
tu mortis superari ? Quod si sanus, & saluus ho-
minis asperitatem & minus sibi æquum animum
minimè offenderet, facilius ac libentius res ipsas
vt sunt, proditurus esset.

C A P V T X V I.

*Contra errorem illius, qui scripsit Con-
fessiones ab Indis esse tollendas.*

QUò magis ridenda est (si modo risu ac non
potius acri dolore tam absurda blasphemia
excipi debet) Theologi illius sententia, qui op-
timè consultum iri Indis & dixit, & scripsit, si con-
fessionum obligatio tolleretur, Ne tot, inquit,
& tam graua sacrilegia perpetrare cogantur.
O stultam hominis vocem, qui cum sibi sapienter
Indorum saluti consulere videatur, nihil aliud
agat, quam vt illos interire vnico sublato reme-
dio cogat ! Si peruersis remedio quouis ab utenti-
bus ista est ratio medendi, tolle matrimonia, ne
adulteria fiant, aufer Ecclesias & sacra omnia, ne
sacrilegi sint, denique nullū sit humanæ imbecil-
litis remedium, ne malitia conuertat in virus.
Quin potius apud rectè ac sapienter æstimantem
omnia est, pluris quod pauci electi per medici-
nam

nam sanantur, quam quòd plurimi reprobi per illius abusum deteriores fiunt. Atque hæc quidem ita dicuntur, quasi consultationis humanæ esset de Pœnitentiæ Sacramento censere: cum vero ut sacrosancta Concilia tradunt, totiusque consensu Ecclesiæ, diuini iuris illud sit, diuinæ auctoritatis, neque aliud post baptismum lapsis remedium superesse Christus Dominus sanxerit, quam insanè, imo verò quam hæretice prorsus dicitur, ut confessionis faciendæ obligatio abrogetur iis, quibus nulla est alia salutis relicta spes? Quin nos ipsos potius accusamus, atque emendamus, & animarum medici efficimur, & patres nos non satellites esse meminimus? Hæc enim expedita, & certa ratio est ad euitanda sacrilegia, quæ in confessionibus Indorum perpetrantur.

*Conc Tri.
ses. 14.
can. 6.*

CAPUT XVII.

Quas satisfactiones Indis iniungere oporteat.

Quas autem satisfactiones iniungere conueniat, prudentia docebit. Cum intimo ipsi scelerum suorum dolore pulsantur, vtrò pergraves sibi imponi flagitant: & si sacerdos indulgentius forte se gesserit, ipsi eas arripiunt. Adeò feruor spiritus, vbi semel accensus est, magnos conatus excitat. At plerique imbecilliores sunt, neque ea animi firmitudine, ut tam graues pœnas

482 DE PROCURANDA INDORVM
nas de se exigant. Quid ergo? Abiiciendine erunt?
An expectandū vsque dum spiritus ita incalescat.
vt pares delictis pœnas exoluere velint? Id quidem
est, & Dei potius dono, quam hominis industria
sperandum. Ergo quod Christus oui erranti præ-
stitit, vt vix dum ab errore conuersam, vt Dio-
nysius dixit, in humores sacros attolleret, id
ipsum Christi imitatori faciendum est, si salutem
hominum amat, vt non plus imponat oneris,
quam ferre illum posse viderit, atque in se, quod
fratri deest, suppleat & peragat, adimplens ea,
quæ desunt passionum Christi pro membro ip-
sius. Nam sicut alienorum peccatorum participes
efficiuntur, qui leuissimas satisfactiones pro
grauissimis delictis iniungunt, vt sancti Pa-
tres tradiderunt: ita Phariseorum est, alliga-
re onera graua, & importabilia. Christi san-
guinem non infideliter dispensare is credendus est,
qui se se viribus pœnitentium accommodat, cum
præsertim non tam animi prauitate quam infirmi-
tate quadam maiora non audent, mitiora libenter
subeunt. Salutare igitur satisfactiones Indis in-
iungere oportebit ex iis præsertim, quæ aut con-
suetudine, aut commoditate freti non mendaci-
ter se se peracturos polliceri videantur: ita pro-
fus vt excitentur potius quam terreantur, ne odio
in sacramentum concepto, cum opus deinceps
fuerit, redire ad medicum perhorrescant.

*Dion.
epist. 8.*

*Conc. Tri.
ses. 14.
cap. 8.
Matt. 23.*

CAPVT XVIII.

De Extrema-unctione.

Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum ungentes eum in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis fuerit, dimittentur ei. Hoc sacramentum Extremæ-unctionis à Patribus sacramentum exeuntium vocatum est, & totius vitæ Christianæ consummatium existimatum, quo Dominus clementissimus finem vitæ tanquam firmissimo præsidio muniuit. Nam etsi aduersarius noster occasiones per omnem vitam quærat & captet, vt deuorare animas nostras, quoquomodo possit, nullum tamen tempus est, quo vehementius ille omnes versutia suæ neruos intendat, ad perdendos nos penitus, & à fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordiæ deturbandos, quàm cum impendere nobis exitum vitæ perspicit. Vnctio ergo hæc sacra delicta, si qua sunt adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animam alleuiat & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando, qua infirmus subleuatus, & mali incommoda, ac labores leuius fert, & temptationibus Dæmonis calcaneo insidiantis facilius resistit, & sanitatem corporis interdum, vbi salutem animæ expedierit, consequitur. Hæc sunt quæ Fidelibus omnibus ex tam salutari sacramento percipiente suscepto bona conferri sancta Synodus Tridentina

H h docet:

*Lat. 5.
Ex Cone.
Tri. ses.
14. c. 1. &
cap. 2. de
Extre.
unct.*

docet : à quorum consortio & fructu cur obsecro excludantur nouæ stirpes Indorum , cum baptizati sint sicut & nos , & Fidem eandem profiteantur , & in mortis discrimine sibi ab Ecclesia auxilium præberi vehementer cupiant ? Magnæ hoc inhumanitatis in fratres genus est , cum præsertim si qui omnium mortalium, hi maximè cum extremi temporis tenentur angustiis, præsidio Ecclesiastico indigeant. Etenim idolorum pontifices & venefici, quorum hodie quoque magna copia superest , qui summopere Christianæ religioni obsistunt, cæterosque decipiunt , ij omnia opera & ratione ægrotis periclitantibus persuadent , vt iuxta priscaam suam superstitionem apud ipsosmet confiteantur, atque idolis sibi placandis & conciliandis sacrificia offerant : multaque alia impiè & sacrilegè præcipiunt miseris , qui vt sunt natura timidi , minusque ad Diaboli fraudes cognoscendas instructi , tum antiqua consuetudine alliciente, & mortis periculo territi facile eiusmodi fallacibus promissis animum adhibent. Quamobrem aduersus hos filios Belial , veritatis inimicos, qui vias Domini rectas nõ cessant pervertere, & alliciunt animas instabiles in æternam damnationem, opus est Christi tyronibus firmissimo aliquo præsidio: nullum verò excogitari potest diuino Extremæ-vnctionis Sacramento præstantius.

Const. 75. Quibus rebus adducta Synodus Prouincialis decernit , & præcipit, vt sacerdotes nullo modo Indos fideles iam rite confessos, aut si minus id licuit, contritionis signa præ se ferentes sine hoc tam salutis remedio de vita exire patiantur. Et decretum quidem totius Ecclesiæ ad omnes fideles in generali

Ex Concil. Lim. const. 75.

*Act. 13.
2. Pet. 2.*

nerali Concilio legimus, peculiare verò ad Indos fideles in Prouinciali Synodo repetitum, & magnopere commendatum cernimus: vtrumque vero re ipsa vsque adeo neglectum vt pene sacrilegij loco sit, si quis de Indo infirmo vngendo cogitet. Neque ego sanè intelligo quovsque tam stolidi nostrorum consuetudo ferenda sit.

CAPVT XIX.

De Sacerdotio.

DE Sacerdotio inter Indos pauca sanè præcipienda sunt. Nam quod ad ipsos attinet, sciunt ordinem esse ministrorum à Domino institutum, vt & Deo seruiant, & populo præsent, illi ad altaris sacrosancta mysteria, huic ad remittenda peccata, & verbum Dei proponendum, authoritate diuinitus data. Atque vtinam vt hi sacerdotium venerantur, & tanquam munus cœleste suscipiunt, ita nos vitæ sanctitate tanto muneri pares essemus. Illud autem prudenter est à maioribus constitutum, vt nemo ex Indorum genere, sacerdotio aut gradu aliquo Ecclesiastico doneatur, neque sacras vestes in ministerio induat: tantum vt liceat Indis fidelibus inservire altaribus acolythorum more, in choro psallere, ædituorum officio fungi, superpelliceis inter hæc tantummodo indui. Nam inferiora hæc ad eos cohortandos, & in religione Christiana confirmandos plurimum valent. Mirificè his delectantur, &

*Con. Lim.**Const. 74.*

primores ipsi libentissimè filios suos Ecclesiasticis ministeriis, & literis imbuendos tradunt, idque pro gloria non parua ducunt. Quòd verò ad superiores gradus sacros præsertim Indos euehere minimè oporteat hac ætate Ecclesiæ antiquissima instituta satis docent. Paulus Apostolus vetat neophytum Ecclesiæ præfici, ne in superbiam elatus, instar diaboli corruat ex alto. Sacra Concilia vehementer detestantur ordinationes eorum, qui in fide tyrones sunt. Nam cum ipsis tum populo damnum fit, tum verò ministerio ipsi non leuis iniuria. Quocirca admirabile est, quam seuerè sacræ literæ reprehendant sacerdotes factos de fæce populi, idque cum agatur non de sacerdotibus veri & summi Dei, sed falsorum potius: quia tamen Deorum nomen etsi non numen habebant, iis attributos esse ministros plebeios, & viles, pro magno scelere ponunt, quemadmodum iurisiurandi religionem etiam diis mendacibus non seruatam cædem diuinæ literæ damnant. Sic enim scriptum in libro Regum

1. Tim. 3. legimus: Non est reuersus Hieroboam de via sua pessima, sed è contrario fecit de nouissimis populi sacerdotes excelsorum, quicumque volebat, implebat manum suam, & fiebat sacerdos excelsorum. In quarto quoque libro de Samaritanis loquens Scriptura, Fecerunt autem sibi de nouissimis sacerdotes excelsorum, & ponebant eos in fanis sublimibus, & cum Dominum colerent, Diis quoque seruebant iuxta consuetudinem Gentium, de quibus translati erant Samariam. Quod planè documentum non ad hoc solum valet,

*Adrian.
2. in epist.
ad Tar-
rass. in 2.
Nicena
syn.*

Sap. 14.

3. Reg. 13.

4. Reg. 17.

valet, ut Indi non initientur, cum sint & in fide noui, & genere obscuri, verum etiam qui ex harum foemina & Hispanis viris concubitu praefertim flagitioso gignuntur, quoad fieri potest à sacris mysteriis contractandis abstineant, ne sacerdotium vile habeatur, nisi cum vitae diu probatae grauitate, & morum splendore natalium obscuritatem superant. Tales esse nonnullos negare non possumus, qui & vitae honestate, nostris pares sunt, & sermonis Indici commoditate superiores. Verum rari hoc exempli est. Quamobrem antiqui Canones & Prouincialia decreta seruanda sunt, ut sacerdos omni ex parte populo spectabilis, & honore dignus existat.

C A P V T X X.

De ritibus Matrimoniorum apud Indos.

IN matrimonio tractando latior campus occurrit, in quo parochio multa necessariò cognoscenda erunt, non solum quòd sit Ecclesiae sacramentum excipiendae, & sanandae multorum infirmitati necessarium, sed quòd infideles quoque sua coniugia habeant, quorum vsum & ritum, abusum quoque & errores cognoscere oporteat, ne quod non raro contingit, aut vera matrimonia dirimantur, aut pro matrimoniis flagitia teneantur. In omnibus docendi sunt, ut *Heb. 13.*
custodiant immaculatum torum & honorabiles

H h 3 nuptias.

488 DE PROCVRANDA INDORVM
nuptias. Vsum autem & vim connubiorum apud infideles, si omnia dicenda sunt, oratione complecti, molestissimi negotij est, cum in tanta barbarorum illuue non possint non infiniti esse & ritus, & leges matrimoniorum valde inter se discrepantes. Sed tamen illa ego præcipuè attingam pauca de multis, quæ huic Perueni regi ex Ingarum disciplina communiora sunt. Alij de suis regionibus & barbaris, aut etiam de alijs latius pro eruditione sua dicere poterunt. Igitur vera coniugia apud barbaros nostros erant, tametsi quod sæpe miratus sum, nomen non esset adeo, vt Hispanico, & nostri, & ipsi vtantur. Erat tamen sua cuique vxor, & Socraticam rempublicam barbari naturali ductu oderant, & damnabant. Sicut vxori fas non erat alteri nubere, ita neque viro vxorem semel ductam repudiare. Adulteria si qua deprehenderentur, acerbissimo supplicio vindicabantur. Nam quanquam cælibum apud istos maior licentia est, fornicationisque labe impune habetur, tamen coniugatorum adulteria seuerius quam apud nos vindicatur. Stuprum quoque virginibus vel Soli, vel Pachayachachi, vel Ingæ ipsi consecratis, quas Mamaconas vulgò vocant, Vestalibus professione persimiles, si quando constaret illatum, tam inmane sacrilegium habebatur, vt viui vterque defoderentur in terram. Et vulgo sanè vnâ vni tantum habere licebat vxorem, cum qua vitam omnem degeret. Atque hæc quidem naturali legi conuenienter barbari hinc tenebant. Sed his paucis plurima iam miscebantur absurda, & à naturali lege valdè abhorrentia. In primis summus ipse Princeps Ingarum,
plurimis

plurimis stipabatur vxoribus, quamvis vna esset præcipua, quam ipsi Coyam vocant, reginam nos dicere possumus. At hæc ipsa Coya iisdem erat parentibus genita, vt instar Iouis Iunonij, regis eadē esset, & soror, & cōiux. Adeo sanctum erat, vt præcipua vxor eadem esset sanguine coniunctissima. Cæteri verò proceres, & ipsi plures sibi coniugio copulabant, præcipuamque eandem si non sororē at consanguinitate maximè propinquam habebāt. Erat enim id regium. Vulgus reliquum vnam, vt dixi, nisi priuilegio Ingæ ob aliquid fortiter, aut strenuè gestum, plures liceret accipere, vxorem habebat. At illam non pro suo quisque arbitrato eligebāt: sed aut Principis, aut Ducum illius, aut populi ipsius voluntate capiebat sibi assignatam. Idque intra suam semper tribū & familiā, quod Ayllo vulgo dicitur. Ex qua pristina consuetudine infidelium, duo apud fideles absurda manarunt: vnum vt Curacæ siue primores Indorū, pro arbitrato suo suis vxores dent, neque liberā illis eligendi facultatem permittant: alterum vt vix de alia tribu aut gente vxorem audeant Indi accipere, eamque ob causam sæpe cōsanguineas aut etiā sorores, & novercas violent pro vxoribus. Quæ sanè incommoda diligentium parochorum studio magna ex parte abolita sunt: & Concilij animaduersione plerique vigilare cœperunt. Fuit miserrima seruitus Peruensium sub Ingarum tyrannide, vt neque vxorem ducere, neque siceram bibere, neque coccam mandere, neque carnibus vesci sine illius voluntate fas esset. Nunc verò qui in libertatem Evangelij vocati sunt, gratias agunt, & durissimo iugo

*Con. Lira.
const. 64.*

490 DE PROCVRANDA INDORVM
excusso, leuem Christi sarcinam alacriter por-
tant. Est etiam pessimus quidam error, & ex
errore maximus abusus coniugiorum, (mon-
strum dicere possis) tam robustè in animis bar-
barorum inhærens, vt inter Christianos etiam rarus
sit, quem non teneat. Virginitas, quæ apud om-
nes mortales in pretio & honore est, apud hos
barbaros vilis, & indecora habetur. Exceptis enim
iis quas vel Soli, vel Ingæ consecratas septa sa-
cra custodiunt, cæteræ quoadiu virgines sunt,
contemptas se arbitrantur, atque ita cum primum
vacat, obuium quemque corrupendæ virgini-
tati suæ vltro accersunt. Mariti quoque violatas
offendunt, adeo non moleste ferunt, vt virgini-
bus, si quæ tales ad coniugia peruenerint, pro-
bro vertant, quod à nemine adamatæ sunt, quale in
Baruc. 6. Baruch fœminarum opprobrium legimus. Itaque
quod vbique gentium maximo ac diuino prope-
modum honore afficitur, inter has belluas ho-
minum, virginitas dedecori, & ignominia est. Quo
ex errore abusus quoque ille fœdissimus exortus
est, vt nemo prorsus vxorem sibi ducendam pu-
tet, cuius per complures dies aut menses non
ante periculum fecerit. Ita, quod dicere quoque
pudet, nulla est idonea vxor, quæ non prius fuerit
concubina. Hæc tanta matrimoniorum labes adeo
obtinuit, vt à nostris patribus pro magno refera-
tur, quòd Indi iam vxores virgines ducunt. Et
re vera diuini verbi falce vitiosa hæc omnia am-
putanda quotidie sunt. Et matrimoniorum iura
dicenda, & virginitatis decus ornandum at-
que illustrandum, quod iam tum concioni-
bus tum exemplo Christiani populi admonitæ
barbaræ

barbaræ quoque fœminæ colere & feruare cœperunt. Illud postremo dicendum est, priuilegia ac facultates à Sede Apostolica concessas in neophytorum gratiam peculiari studio debere cognosci, ne cum alias sæpe, tum in matrimoniis iungendis Indorum labi contingat. Néve per imperitiam præpositorum imbecilles Indi ea cogantur seruare, quæ fortes & antiqui Christiani vix seruant. Nam cum multa iis similia quæ diximus, barbari in sua superstitione seruarent, ne religionis nostræ moribus contrariis prorsus deterrerentur à fide, Romani Pontifices nonnihil de Ecclesiasticarum legum rigore imminuendum existimarunt, imitati profecto Gregorium illum magnum, cuius erga recens conuersos Anglos paterna indulgentia literis ad Augustinum datis expressa tenetur.

Greg. lib.
12. Re-
gist. epi-
stol. 31.

CAPVT XXI.

*Quid agendum sit de coniugiis infidelium
cum ad fidem Catholicam
conuertuntur.*

Sed habet frequentem apud nos, & dignam scitu quæstionem, cum infidelis coniugatus fide nostra suscepta baptizatur, quid de illius matrimonio sentiendum sit. Ac primum, eum qui Christianus effectus est, non posse vxorem denudò ducere infidelem, neque fidelem infideli nubere, sine vlla dubitatione ex Ecclesiæ usu, & consensu

Ambr.
28. q. 1.
cap. Cai.
Aug. ead-
dem qu.
cap. Sic
enim
Concil.
Chalc.
cap. 14.
1. Cor. 7.

Aug. 9.
lib. Conf.
Con. Lim.
const. 61.
August.
contra
Pollentiū,
de ser.
Domini
in monte.

sensu certissimum est. Nam & scelus ingens committitur, & matrimonium nullum est iuxta nostrorum doctorum concordem sententiam, tamen, quæ illi recitant, Ambrosij & Augustini cæteraque decreta non id satis efficiant. Sed consensus, ut dixi, Ecclesiæ satis est. De eo verò qui ante baptismum uxorem habuit (sunt enim inter infideles vera coniugia, si secundum leges suas naturali legi non repugnantes peragantur, tamen si sacramenti vim nullam habeant nisi in Ecclesia Catholica rata fiant,) quid acturus sit, intelligendum est Pauli Apostoli præceptum. Primum enim per baptismum non soluitur matrimonium cum infideli, quin potius, & potest, & debet cohabitare cum illo, si coniux infidelis ultro consentiat, & spes sit lucrandi illum Christo. Ita enim docet Apostolus, Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, & si qua mulier habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum, & mox: Vnde enim scis mulier, si virum saluum facies? aut vnde scis vir, si mulierem saluam facies? Hoc modo Monica Patritium Augustini patrem saluum fecit. Quamobrem Synodus Limensis iuxta eiusdem Augustini contra Pollentium sententiam, præcipit fidelem coniugatum cum infideli legitima coniuge cohabitare, neque alias nuptias inire permittit, quovsque illa Christianam religionem penitus repudiare intelligatur. Secundum documentum sit: Si coniux infidelis fidelem deserat, aut ita cohabitare velit, ut illi vel fidem, vel charitatem rebus, aut verbis deserere suadeat, tunc temporis

temporis non cogitur fidelis cum infideli vitam ducere, quin potius licebit, si ita placuerit, fidem aliam coniugem sibi copulare diremptam priori coniugio. Ita statuit Innocentius tertius, & ad hunc modum intelligendum dicit, & Pauli Apostoli verbum, & Gregorij decretum. Quod si infidelis discedit, discedat, ait Paulus: non enim seruituti subiectus est frater aut soror in eiusmodi: in pace autem vocauit nos Dominus. Tertium quoque sit. Cum dubium est, an coniux infidelis fidei impedimento futurus sit, & an potius illum peruersurus à vera religione sit, quam ab ipso lucrificandus, quidnam agendum est: Nam neque contumelia creatoris manifestè apparet, neque spes etiam satis elucet illum saluum faciendi. Huic dubitationi occurrendum existimarunt Patres hoc modo: vt coniux infidelis admoneatur, quantum satis est, vt religionem Christi suscipiat, quod si conuenienter admonitus, omnino renuerit, intelligatur obstinata esse voluntate, & fidem confortio suo potius lædere quam ab illo adiuuari. Itaque separandum esse. Ad hunc modum Tolentianum Concilium decernit, Iudæi qui Christianas mulieres in coniugio habent, admoneantur ab Episcopo ciuitatis illius, vt si cum eis permanere cupiant, Christiani efficiantur. Quod si admoniti noluerint, separentur. Huius Concilij auctoritatem secuti Patres in Synodo Limensi, ita præcipiunt, Si alter cõiugum baptizari renuerit, Sacerdos adhibito notario, & testibus illum admoneat, vt intra sex menses Christianus fiat, & baptizetur, atque eandem admonitionem repetat sæpe
 intra

*Innocen.
 c. Quan-
 to, de Di-
 uortis.
 Gre. 20.
 quest. 2. c.
 si infide-
 lis.*

*Conc. Tol.
 4. cap. 61.
 28. q. 1.
 ca. Iudæi
 qui.*

*Con. Lim.
 const. 36.*

494. DE PROCURANDA INDORVM
intra illud temporis spatium saltem semel sin-
gulis mensibus. Quod si transacto iam semestri
tempore, adhuc baptizari renuerit, exinde iam
in sua secta obstinatus reputandus est. Quamob-
rem Antistitem suum Parochus certiolem faciet,
vt ipse statuatur, quid facto opus sit. Separationem
autem illam Concilij Toletani ego non solum quo-
ad torum intelligo sed etiam quoad vinculum.

*Sot. in 4.
d. 30. q.
art. 2.
c. 4.
Aug. 28.
quest. 1.
cap. vxor.
Innoc.
cap. gau-
demus de
diuortio.*

*Mat. 19.
Luc. 16.
Mal. 2.*

*C. Gaude-
mus de
diuortio.*

*Const. 37.
Concil.
Lim.*

Itaque licebit, vt graues quoque authores confir-
mant, fidei iam tunc alias nuptias conciliare
sibi. Contumelia enim creatoris & periculum
fidei intelligitur, cum animus coniugis infide-
lis adeo est in sua superstitione obstinatus. Præ-
terea illud ex eodem Innocentio animaduerten-
dum est, nuptias infidelium non teneri Canonis
legibus, quare illa solum matrimonia irrita
erunt, quæ cum lege naturali pugnant, quem-
admodum aperte repugnat pluralitas vxorum,
atque etiam repudium primæ, vt Euangelium, &
Prophetæ docent. Quamvis ineptus quidam Theo-
logus, vt multa alia, etiam hoc hæretice & stul-
tè asseruerit, Indis pluralitatem vxorum esse con-
cedendam in Ecclesia. At verò quæ lege solum Ec-
clesiastica prohibita sunt, vt secundo aut tertio
gradu contracta, ea rata fieri, cum vterque ba-
ptizatur, Canones sacri iubent. Cum verò plures
habuit vxores, si verè vt vxores habuit adhibitis
cæremoniis, & ritu patrio nuptiis adhiberi soli-
to, illam tantummodo retinebit, quam primam
esse meminerit, aut si ignorat, quænam fuerit
prima, accipiet ex Indulto Pauli tertij, quam
ex omnibus ipse delegerit. Quod si etiam prima
illa abest, & baptizari differt, licebit ex aliis, quam
velit,

velit, sumere, ita concedente Pio quinto Pontifice Maximo, qui nullo modo Innocentio tertio contrarius est. Quodocunque autem vxor infidelis ad fidem conuertitur, si nondum aliam Christianam accepit, tenetur illam fidelis accipere. Hæc pro regionum harum difficultatibus ex sanctorum Patrum decretis perstrinxisse sufficiat: plura & clariora authores tradent.

*Eodem e.
Gaude-
mus.*

CAPVT XXII.

De impedimentis Matrimonij explicandis, & iuuenibus collocandis.

IAm verò in matrimoniis celebrandis summo-
Ipere Parochi curare debent, vt impedimenta Ecclesiastica sæpe & proponantur, & explicentur, ne quod crebro fit, per ignorantiam illegitimas Indi nuptias iungant. Quod si quando de industria & malitiose impedimentum dissimulatum, aut tectum esse deprehenderint, vt Prouincialia decreta habent, grauitè in reos animaduertant, præsertim Curacas cæterosque primores, quorum nequitia solent incestuosæ nuptiæ frequenter conciliari: vt reliqui exemplo asperiore docti discant in solemnibus monitionibus aut Banis explorata impedimenta manifesta facere. Sunt autem monitiones in sacro Concilio Tridentino præceptæ, inter Indos potissimum obseruandæ, vt nuptiæ publicentur eorum qui coniugari volunt, inter eos, quibus maximè noti sunt. Impedimenta
verò

*Con. Lim.
const. 66.*

496 DE PROCURANDA INDORVM
verò apud hos sigillatim exponenda sunt, quibus
& ignotum est ius, & pro vetusta consuetudine
frequens est prohibita coniugia appetere. Itaque
explicabit Parochus, quod faciunt peritiores, qui-
bus gradibus consanguinitatis, quibus etiam affi-
nitatis, quibus spiritualis cognationis nefas sit
coniugia inire. Maximè verò insistet in declaran-
do impedimento ex fornicatione primo, aut secū-
do gradu admittā. Vulgare quippe est Indis earum
sorores, aut neptes, aut materteras, aut consobri-
nas ducere, quas flagitiose polluerunt. Atque equi-
dem perquam optarem, vt in iis gradibus, sicut duo
reliqui à Tridentino Concilio sublati sunt, esset
penes Episcopos Indicanos dispensandi facultas
cum neophytis, præsertim cum essent iam matri-
monia contracta, & aut vterque coniux impedi-
mentum nesciuit, quod fieri potest, aut saltem
vnus eorum. Hos enim iubere prorsus, se contine-
re, aut Romam vsque petendæ dispensationis cau-
sa proficisci nimium profectò est. Atque in secun-
do saltè gradu ex fornicatione occulta posse Epi-
scopos nostros dispensare, quia Sedes Apostolica
commodè adiri non potest, & periculum est in
mora, authores non ignobiles sentiūt, quorum nos
iudiciū secuti Archiepiscopo Limensi, vt nonnun-
quam dispensaret persuasimus. Illud quoque expe-
rientia docet Indos à prima adolescentiæ ætate
collocare percommodum esse, ac multo magis ado-
lescentulas Indas, quod re ipsa compertum sit, ma-
ritatas fœminas omnium esse castissimas, quæ si
cœperint ante nuptias libidini fræna laxare, per
reliquam ætatem præcipites ferantur necesse est.
Erit ergo non mediocri officij, vt Parochus ho-
nestas

*Sess. 24.
cap. 4.*

*S. Ange-
lus Syl-
uest. dis-
pens. q. 9.
Navarro
cap. 22.
p. 86.*

nestas nuptias suadeat atque conciliet, parentes de liberis collocandis admoneat, metum omnem Curacarum adimat: iuvenes ipsos conueniat, & Christiani coniugij sanctitatem doceat, fidei & catechesis Christianæ rationem exposcat, peccata ritè confiteri moneat: statim vt mutuo consensu contraxerint matrimonium, in Ecclesia solemnes benedictiones impendat, vt simul, quemadmodū est à nostris Præsulibus ordinatum, & nuptiæ fiant, & ab Ecclesia benedicantur. Mox vt nuptialia omnia legitimè peracta fuerint, omni illa superstitiosa temulentia & computatione amputata, in qua diabolo per suos Areitos, aut Taquies inicianur, honesta tantum religiosi conuiuij lætitia concessa paterne grauiusque monere, quæ sint Christiani matrimonij leges, quæ disciplina domestica, quomodo Ecclesia frequentanda, mane & vesperi quotidie orandum, filij educandi in fide, & timore Domini, vt quamvis pauperem vitam degant, multa bona habeant, si timuerint Deum, & illius mandata seruauerint. Hoc est enim omnis homo reliqua omnia vanitas vanitatum. Hactenus de Sacramentis Indis administrandis, pro instituto nostro pauca de multis: quæ certè pro explorata harum regionum conditione magis opportuna existimauimus.

*Const. 68.**Tob. 4.
Eccli. 12.*

CAPVT XXIII.

*Quibus ex rebus Indorum salus maxime
pendeat, peroratio.*

CVM de procuranda Indorum salute satis multa, vt potui, dixerim, tamen illa omnia non magni ponderis futura scio, nisi tria quædam veluti capita vniuersi huius instituti, pro rei dignitate seruentur. Primum, vt Christiani Principes & Præfecti, & Magistratus Christi iugum suaue, & onus leue Indis ad fidem se recipientibus, vt est, esse permittant, id est, vt tributorum, exactio- num, laborumque onera valde moderentur, sciâtque Barbari se ipsos potius quam sua quæri, & quod habent Caroli Cæsaris regia edicta, rebus ipsis intelligant, Christiano dominatu se potius leuari quam premi, Leges quoque non prorsus duras & insuetas barbaris ferant: sed quoad per Christianam, & naturalem legem liceat, sinantur institutis suis viuere, atque in iis ipsis, & dirigantur, & perficiantur. Etenim perdifficile est omnes leges, & consuetudines patrias, & gentilitias mutare: & satis profecto est, vt illa abrogare cogantur quæ sunt Euangelio & Ecclesiæ Christianæ contraria, quæ in tam corruptis moribus, in tantis ignorantia tenebris satis multa sunt. Cætera si protinus auferre contendas, ac non tempori ipsi optimo magistro vt emendet committas, reddes Christianismum odiosum, & grauem. Omitte
quod

quod prudentissimus quisque & rerum Indicarum peritissimus eiusmodi nouas leges, & mutationes censet ipsi reip. temporali, & Indorum, & Hispanorum admodum perniciosas, quod barbari neque nostra tenent, neque sua sinuntur agere: ex quo rerum omnium perturbatio consequatur necesse est. Sed ut hoc omittam, certè fides, & amor Christi cum dura tributorum, & operarum, & legum seruitute Christianitatis prætextu non bene constat. Migravit Iudas, id est, fidei confessio, ut sancti patres interpretantur, propter afflictionem, & multitudinem seruitutis. Sefaci Aegyptio regi traditi sunt diuinitus Iudæi, ut sciant, ait Deus, distantiam seruitutis meæ, & seruitutis regni terrarum. Nisi ergo Christianis principibus & magistratibus prima cura sit salutis Indorum, ac non prouentuum censûsque regalis (nam honestè ista quoque quæri possunt sed secundo loco) parum admodum apud Indos religio Christiana proficiet. Hoc igitur primum est. Deinde illud, ut præ-

Tren. 1.

2. Par. 11.

2. Cor. 12.

Hier. 3.

1. Tim. 3.

Tit. 1.

esset doctrina, explorandi mores sine avaritia, perspicendus animarum zelus, & laborum pro Christo tolerantia. Verè enim in his novis Ecclesiæ populis antiqui temporis, & Apostolici pastores esse deberent. Postremo, religiosi qui ad has regiones pro regia liberalitate, & fide, copiosè transmittimur, non fortuito, aut pro libidine, aut etiam avaritia cuiusque sed cœlesti vocatione ducti veniamus, quantum referat, vix dici potest. Nihil perinde nocet huic Ecclesiæ atque mercenariorum, & sua quærentium turba. Quid vero in causa Dei agant homines animales, spiritum vix habentes? Pauci numero, virtute præstantes opus Domini potius promouent. Quandiu ergo religiosi, auxiliares his regionibus dati, non mittentur diuinitus, neque prædicare, neque audiri fructuosè satis poterunt, si Paulo Apostolo credimus. Qui verò in primis humiles, animarum amantes, Christum sibi imitandum existimantes, illius crucem, & mortificationem in corpore suo circumferentes huc venerint, cœlestes thesauros, deliciasque omni opinione maiores certissimè inuenturi sunt. Sed quando hoc fiet? Quando homines esse homines desinent, & humana sapere, humana quærere, humanis inhiare? Apud homines planè hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia. Nunquid quia hoc difficile est in oculis populi huius ideo difficile erit in oculis meis? Dicit Dominus. Indorum certè copiosissimam, & paratissimam segetem cernimus, neque aliud quam falce[m] Euangelicam expectantem, & si hactenus fortassè quibusdam minus Dominico horreo idoneam existimatum, sed iam rebus ipsis, fide,

Jud. 16.

Rom. 10.

Matth. 19.

Zach. 10.

fide, constantia, ardore animi, alacritate admirabili se se cœlorum Regno aptissimam proclamantem, inuidorum & seignium calumnias facile propulsantem, operarios ipsos lætissime allicientem, & multitudine, & vbertate oculos omnium ad se se atque animos conuertentem. Quid ergo superest? Nisi vt impensissimè oremus Dominum messis, vt mittat ipse diuinitus operarios in messem suam. Plus preces lachrymasque nostrorum, vbicunque illi sunt, apud Deum efficere, quam nostros omnes conatus, & operas, certum est. Ferant igitur opem quicumque Dei amantes, & salutis hominum studiosi apud benignum Redemptorem haberi volunt, & quibus possint modis, sacrificiis, precibus, lachrymis, tum consilio, opera, sudoribus, & sanguine ipso si opus sit, charissimam Christo Iesu, tot gentium salutem prosequantur.

Matth. 9.

INDEX

RERUM PRÆCIPVARUM,
quæ in hoc opere continentur,
copiosissimus.

A

ABDICATIO, quæ necessaria operario Evangelico. 55. Laudatur & continentia & pecuniarum contemptu. 322. Qui Apostolicæ abdicatiōi inhærent, caveant ne vitæ commoditatibus destituantur. pag. 434

Abraham. Longanimiter ferens laborem adeptus est repromissionem. 71

Abusus. Indicorum Parochorum abusus. 310. Non debent consortio suo, & vitæ vñibus fœminas adhibere. ibid. Nihil cum fœnore accipiant. 311. Ludus alius abusus est. 312. Venatio. ibid. & seq.

Administratio. De civili administratione Indorum discursus. 151. & seq. Quales administratores res Indicæ postulent. 161

Africa. Quædam pars Africæ, tempore D. Augustini Christum ignorabat. 7

Apostoli. Ad remotissimas nationes penetrarunt,

Index Rerum.

vt gentes ferocissimas Christo lucrifacerent. 4.
Qui dici debeant Apostoli. 7. Ipsos non debet
terrere prædicationis difficultas. 12. & seq.
Antiqua Apostolorum euangelizandi ratio,
non potest exactè seruari apud Barbaros. 110.
Christus loquitur de vera manducatione Eu-
charistiæ. 451
Atabalipa, Ingarum Princeps occisus. 147. De
eius nece etiam eius successores conquereban-
tur. ibid.
Auaritia. Odiosum facit operarium Euangelicum.
57. Illam damnat Christus, sed præcipuè con-
cionatoribus. ibid. Charitatis venenum est. 83.
Væ, qui congregat illam. 84. Quomodo Hispa-
norum auaritia Indi percussi sunt. 114. Væ aua-
ris. 183. Incentiua auaritiæ quæ. 308

B

Baptismus. Nullo modo infideles Indi Baptis-
mum aduersantur. 201. Laodicensis Conci-
lij Decretum pro Baptismo. 370. Per Baptis-
mum introitum Ecclesiæ esse, debent doceri
Barbari. 377. Doctrina de Baptismo in articulo
mortis. 379. Plerique adulti Baptismum reci-
piunt, antequam Fidei principia teneant. 437.
Baptismo voluntas necessaria est, 438. & seq.
Quæritur vtrum si nulla detur voluntas, Ba-
ptismus sit validus. 441. Discutitur propositum,
ibid. & seq. De Fide & Pœnitentia ad Baptismi
gratiam necessaria. 444
De his qui se baptizatos vel negant, vel men-
tiuntur. 445

li 3

Barba

Index Rerum.

Barbari. Fructuosa apud Barbaros Euangelij prædicatio, etsi multum difficilis. 1. & seq. Quæ apud ipsos Fidei notitia. 8
Ipsorum ineptitudo, non tam à natura, quam ab educatione. 41. Debent paulatim emendari mores Barbarorum. 44. Vtrum possint debellari propter infidelitatem. 85. Vel propter crimina naturæ contraria. 89. Responsio ad obiectiones pro ipsorum expugnatione. 99. Permulti inuenti sunt Barbari, qui diu addubitarunt nos homines esse. 113. Nihil mutabilius Barbarorum ingenio. 143. Miro modo Barbari Regibus & Ducibus suis addicti sunt. 147. Qui Fidem suscipiunt ad curam & ditionem Christianorum Principum pertinent. 153. Qui inter Barbaros versantur, humanis ad virtutem auxiliis destituuntur. 306. Barbarorum idololatria, quæ. 381
Apud Barbaros virginitas contemnitur, nisi in virginibus Soli consecratis. 490
Bellum. Non possunt bello domari Barbari propter infidelitatem. 85. Hoc Scripturæ, & SS. Patrum auctoritate curiosè admodum discutitur. ib. & seq. Propter crimina naturæ, quibusdam visum est illud licere. 89. Fortiter confutatur. 94
Quando liceat Barbaris infidelibus bellum inferre. 136
Sententia de bello infligendo Barbaris damnata. 99. De illo, qui aggreditur propter defensionem innocentium, qui à Barbaris trucidantur. 105. Omnia ista non solum diuina, sed etiam regia lege firmantur. 108

Benef.

Index Rerum.

Beneficentia. Explicatur quid sit. 322. Quomodo debeat exerceri, curiosè & fructuosè proponitur. 323. 324

Bonzi. Gentilium in Iaponia Sacerdotes. 147

Brachmanes. Indiarum sacrificuli præstigiatores. ibid.

Brasilienses. Et si Barbari sint, Christiana tamen mansuetudine sunt domiti. 81

C

Castitas. Quæ necessaria Castitas ad Euangelizandum. 55. Admirantur castos barbari. 56.

Vita pura Diaboli os obstruere potest. 120.

Exemplum castitatis quod esse debeat. 321. Ca-

stitas vilis est foeminis Barbaris. 400. Sacrilegium contra Virginum castitatem punitur. 488

Catechismus. Quis catechismus Indis vulgo necessarius sit. 405. Opus est duplici catechismo. 406

Catechista. Quæ catechistæ tædium faciant. 535.

Ex quo oriatur fonte tale catechistæ tædium. 336.

Multa proponuntur tantum catechistæ tædium alleuandi gratia. 337. & seq. De fructu sperando ex catechizandis Indis. 341. Quare Ecclesiæ articulus sæpè à catechistis omittatur. 375. De præceptis Decalogi ad quæ spectare debet catechista. 381

Charitas. Quid agit in operario Christi. 17. Charitatis verum testimonium. 22. Quæ ipsi propria. 40. Prudens charitas pro magistra habenda. 85. An charitatis Christianæ sit Barbaros bello domare. ibid. Magna præstat charitas. 143. Pauli charitas à Christo originem sumpsit. 317. Discat à Christo charitatem, prædicator. 330.

Index Rerum.

Exemplum charitatis, quæ debeat esse. 321. Vera charitas in quo consistit. 347

Christiani. Quo iure possint expeditiones facere, in regna Barbarorum. 130. Quid in terris Barbarorum ipsis liceat. 133. Christianus qualiter Christianus Christum profiteatur. 365. Quæ continentur in symbolo scire omnes Christiani tenentur. 368. & seq. Quid docendum iis qui Christiani cupiunt fieri, mortis articulo. 379

Christus. Ad ipsum omnes Gentes conuocandæ sunt. 4. Fidei auctor est & consummator. 15. Ad ipsum debent auertere operarij vineæ Domini. 16. Charitatis Christi fidelissimum testimonium. 22. Christi cognitio & dilectio vniuersæ Christianæ doctrinæ summa est. 346. Christus nobis omnia. 348. Christi annuntiandi cura præcipua debet esse. 349. Nihil quam Christum loquebantur Apostoli. 349. In Christi cognitione vera salus posita est. 351. Opinio illorum, qui sine Christi notitia posse aliquem saluum esse, ridiculè ab aliquibus defenditur. 352. & seq.

Communio. Potest Ecclesia pro Iudicio Communionem negare. 452. Probatur assertio Conciliorum Decretis, & antiquæ Ecclesiæ consuetudine. 454. & seq. Expedi tamen emendata priori consuetudine, Indos fideles communicare. 458. A Communionem non prohibebantur, qui etiam minus consideratè Baptismo erant abluti. 459. Eos qui non communicant semi-Christianos vocat Augustinus. 460

Comparatio. Indorum cum Samaritanis. 60. Item. 62. 63. Regni Peru, toties intestinis armis concussi.

Index Rerum.

- cussi, cum pulmone ægrotante. 164. Ut arbuta, nisi assidue foueantur, facillimè viriantur, sic teneræ Neophytorum mentes, corrumpuntur errore; si negligenter relinquuntur. 408
- Concilia.* Decreta Concilij Limensis. 297. 379. 443. Tridentini de iustificatione. 360. Laodicensis. 370. Bracharensis. *ibid.* Eliberitani. 396. Parisiensis. 407. Toletani. 443. Florentini. 447. Tridentini. 449. Lateranensis. 451. 452
- Confessio.* Sæpius ita fiunt confessiones, vt neque Indus intelligat Sacerdotem; neque intelligatur ipse. 437. Confessio quid sit. 469. De necessitate istius Sacramenti. *ibid.* & seq. Confessionis peccatorum vsus Indis in sua superstitione fuit. 472
- Magna lingue peritia confessionibus audiendis necessaria est. 475. Confessionem per Interpretem reddi posse putant multi Theologi. 475. Sacerdotum prudentia magna esse debet audiendis confessionibus. 477. Si non bene fiant Confessiones, sæpè Sacerdotis potius quam Indi est culpa. 478. & seq. Error Theologi qui confessiones tollendas esse iudicauit, refellitur. 480
- Confirmatio.* Hoc Sacramento Neophiti Indi non sunt priuati. 447. Huius materia quid sit, ex Concilio Florentino. *ibid.*
- Constantia.* Quod potest dari firmissimum constantiæ testimonium. 22
- Conuersio.* Veram Indorum conuersionem retardant sæpè pessimi exempli mores. 146. Aliqua alia impedimenta maximè Barbarorum saluti obstantia. *ibid.* & seq.
- Correctio.*

Correctio. Modestè debent corrigi, qui resistunt
veritati. 59

Christianæ adlectionis est correptionem exer-
cere. 328. Quid obseruandum sit in corre-
ptione Indorum, notatur & curiosè propo-
nitur. 333

Cretenses. Ipsorum vitia commemorat Apostolus.

42

Crux. Quorum in frontibus ponitur signum Cru-
cis. 31

Cura. Maxima semper cura fuit Romanis Ponti-
ficibus, operarios mittere in vineam Domini,
pro reducendis Ethnicis ad Fidei agnitionem.

154. Moderatoris cura quid efficere possit.

229

Oratio ad Deum, & homines, Apostolica cura
definitur. 318. Cura præcipua quæ esse debet.

348

Curaca. Qui apud Indos. 68

Cupiditas. Charitatis venenū est singulare. 83. Eius
suffragio Fidem periclitari necesse est. 84. Bo-
norum cupiditas quam nociua sit rebus In-
dicis. 168. Perniciosæ cupiditatis mater pec-
catum. 175

D

D*ecalogs.* De præceptis Decalogi, quæ Ca-
techistæ Indos docere tenentur. 381. Varia
præceptorum Decalogi consideratio. 381. & seq.

Deus. Ipsius voluntas de vocatione Gentium. 4.
Non est personarum acceptatio apud Deum. 5.
Verè humilibus dat gratiam. 13. Spes ponenda

in

Index Rerum.

- in illo qui dat verbum euangelizantibus. 197.
Iam vocat Indos ad Euangelium. 29. Dei est vincere. 76. Occasiones benefaciendi Deus captat. 225. Dei zelus missionum Indicarum difficultates debet superare. 434
Dilectio. Doctrinae Christianae finis Christi cognitio ac dilectio est. 346. Quae vera dilectio sit. 348. De vera sui dilectione. 397
Quomodo diligitur proximus. 403. Nulla est vera dilectio apud Indos. 404. In hoc cognoscuntur verè Christi discipuli, si dilectionem habeant ad inuicem. 405
Doctrina. Aliqua non sana doctrina agnitionem Christi ad salutem nullo modo necessariam esse, docente. 351. Alia circa fidem explicitam, erronea. 363. & seq. Quid docendi Indi in extremo mortis articulo vt baptizentur. 379

E

E*Brietas.* Malum est Barbaris familiare. 230. Multa quae ebrietatem causant. 232. Quae mala ex ebrietate oriantur. 234. Excludit à Regno Dei; & innumerabilium malorum fons perhibetur. *ibid.* Nocet moribus, corpori, fidei. *ibid.* Mala quae ex ipsa procedunt. 235. Sensum hominis reddit stupidum, corpora infestat; & nulla morum corruptela maior. 236. Animalium omnium libidinum foeditatem superat. 237. Ebrietati plerumque sacrilegium coniunctum est. 239. Quibus modis ab ebrietate Indi compesci queant. 240. Consilium Augustini pro exterminanda ebrietate. 242. Opus est potestare

Index Rerum.

- restate civili, vt finis imponatur tanto malo.
243. Exemplo illud confirmatur. *ibid.* & seq.
Ecclesia. Animæ salus fides Ecclesiæ. 371. Quid
Ecclesia doceat pro mysterio Trinitatis omni-
bus tradendo. 373. De mysterio Ecclesiæ te-
nendo. 375. Sæpius de Ecclesia quam de Chri-
sto prophetatum ex Scriptura. 376. Tria debent
doceri Indi de Ecclesia. 377. Missionum vsus
in Ecclesia frequens. 423. Multa contra Eccle-
siæ consuetudinem geruntur apud Indos. 436.
Potest Ecclesia pro iudicio suo communionem
negare. 452. Hoc demonstratur Conciliorum
Decretis, antiquitate, & traditione. 454. & seq.
Constat etiam Concilij Limensis auctoritate.
457
Episcopus. Non tam se iudicem quam Episcopum,
zelo, benignitate, & cura demonstrabat D. Am-
brosius. 166. Ad quid tenentur Episcopi. 197.
Salutem populorum debent curare. 202
Error. Illorum error, qui sine Christi notitia posse
aliquem saluum esse putant. 351. & seq. Cuius-
dam error, Christianos rudiores sine Fide Chri-
sti explicita saluari non posse asserentis. 362.
& seq.
Euangelium. Prædicatio Euangelij Barbaris ne-
cessaria. 1. & seq. Quomodo consideretur ab
his qui longe positi sunt, ab illis qui rem pro-
pius tractant. *ibid.* Nullus ab ipsius commu-
nicatione seclusus. 2. Hoc probatur Scripturæ
& Patrum testimoniis. 2. 3. 4. & 5. Cur videa-
tur apud Indos multum difficilis, & parum fru-
ctuosa Euangelij prædicatio. 6. 7. & seq. Quo-
modo debeat prædicari per totum mundum. 7.
Ad

Index Rerum.

- Ad Euangelium iam Indi vocantur. 29. Quid curare debent Ministri Euangelici, ne Euangelio impedimentum ferant. 51. Quæ necessariae expeditiones ad prædicandum Barbaris Euangelium. 128. Qui Euangelium Indis prædicare volunt, ipsorum idioma diligenter ediscere tenentur. 293. In Ministro Euangelij, vitæ probitas à Deo & hominibus requiritur. 301.
- Eucharistia.* Adulti Indi cur prohibentur accipere. 438. Diuinum est præceptum Eucharistiam percipiendi. 448. Quæritur vtrum paruulos, & adultos obliget præceptum istud. 449. Cibus est animæ Eucharistia. 450. Duo Ecclesia definiuit pro Eucharistice sumptione. 452.
- Exempla.* Fœminæ in suæ infidelitatis errore obstinatae, quæ tandem baptizatur. 33. Viri, cuius corpus triduum integrum iacuit. 34. Diui Xauerij pro ediscendis Barbarorum linguis. 48. Patientiæ D. Malachiae. 43. Melliti à D. Gregorio cum Augustino Monacho in Angliam missi. 75. Laurentij. *ibid.*
- Exemplum.* Vitæ exemplum laudatur. 319. Christi exemplo debent agere operarij Euangelici. 320. Quantum valeat tale exemplum ostenditur. 321. 322. Exemplum in omnibus virtutibus, quæ esse debent iuxta Apostolum. 329. vitæ integræ, exemplum pro captu Indorum. 343.
- Expeditio.* Quæ sint necessariae expeditiones ad prædicandum Barbaris Euangelium. 128. Quo iure Christiani expeditiones facere possint in regna Barbarorum. 130. & seq.
- Extrema-Vnctio.* Subtrahitur sine causa Extrema-
vnctio

Index Rerum.

unctio Indis. 438. Extrema-Vnctio vocatur
Patribus Sacramentum euntium. 483. Concilia
prouincialia statuerunt, vt nullus Sacerdos In-
dos fideles ritè confessos, vel saltem contritos
hoc Sacramento priuet. 484.

F*ides.* Quomodo ex auditu. 10. Ad fidem Indo-
rum conuersio. 100.

Fidei auctor & consummator est Christus Do-
minus. 100.

Fidei prædicatio nunquam sine ingenti la-
bore peragi potuit. 100.

Fidei officit violentia. 100.

Veræ fidei apud Indos spes est magna. 100.

Indorum morbo laborantium fidem miraba-
tur Episcopus Popajanensis. 100.

Qui Fidem asperitatibus propagare con-
tendunt, suas potius quam Christi causas agunt
iuxta D. Gregorium. 100.

De his qui Fidem iam receperunt, curiosa di-
quisitio secundum regulas Scripturæ & Con-
ciliorum. 126. 127.

A Fide omnia sunt inchoanda. 34.

De fide ad Baptismi gratiam necessaria. 44.

G*entiles.* Paulatim debent ipsorum mor-
es emendari. 4.

Gloria. Qui verè gloriam Dei quærunt. 63. Egre-
gia Lusitanorum gloria, in quo posita. 127.

Gratia

Index Rerum.

Gratia. Auxilio gratiæ non destituuntur Indi, et si
Barbari. 23. & seq. Curiosissime discutitur pro-
positum; Scripturæ & Patrum testimonio. ibid.
Sine gratia Christi nemo potest iustificari. 360.
De Fide & pœnitentia ad Baptismi gratiam ne-
cessaria. 444.

Guaca. Quid sit Guaca apud Indos. 64. Ipsorum
superstitio. 78.

H

Habitatio. Quid de habitatione inter Indos
causatur. 49. Et quæ sit. 50.

Historia. Mira loquitur inuenti noui orbis. 33.

Humi. Piru sacrificuli, populos ad alienos ritus
transire grauiter ferunt; & quare. 147.

Humilitas. Caput est virtutum. 13. Quid operario
Euangelico verissima humilitate agenti. 17.

Ipsam subleuat humilitas. 22.

I

Idololatria. Barbarorum idololatria. 381. Forni-
cationem idololatriam vocat Scriptura. ib. Tria
idololatriæ genera ex sancto Ioanne Damasce-
no. 382. 383. Idololatriæ remedia varia. 387. Prius
de animis Regū auferatur. ib. & seq. Ex natura
& substantia Deorum idololatriæ remedium
potest sumi. 391. Ex impotentia simulachrorum.
ibid. Ex humanarum etiam rerum prouidentia.
ibid. & seq. De auertendis Idolorum signis &
templis. 394. & seq.

Impudicitia. Despicibilem reddit prædicatorem.

Index Rerum.

57. Quæ libidinis & auaritiæ incentiua occurrant, notatur. 308. 309. Nemo castus nisi fugiat. ibid. Idololatria vocatur impudicitia. 38
Indi. Illorum salus non est desperanda; & quare & seq. Apud illos & si difficilis Euangelii prædicatio, fructuosa tamen est & necessaria. ibid. Cur videatur apud illos parum utilis illi prædicatio. 6. & seq. Cur tot annorum millibus, Dei notitiâ caruerunt. 6. Quæ apud quosdam Indorum populos fidei sit notitia. 8. Ipsorum cum antiquis Chanaanæorum populis comparatio. 9. Gens Indorum tota sordida, tota seruilis. 10. Ipsorum ad fidem conuersio quomodo difficilis. 14. Indorum gentes quantumvis Barbaræ, auxilio tamen gratiæ ad salutem non sunt destitutæ. 23. & seq. Indos iam vocat Deus ad Euangelium. 29. & seq. Ipsorum ingratia quomodo tractanda, vt Christo lucrifaciant. 35. De habitatione inter Indos. 49. Qualis magna parte sit Indorum Religio. 60. Spes magna veræ salutis apud Indos. 62. Multi apud illos urgente metu mortis Sacerdotem percutiunt. 67. Vtrum possit inferri bellum Indis, discutitur, à pag. 85. vsque ad 109. De ciuili administratione Indorum saluti necessaria. 111. & seq. Non oportet falsos titulos comminationis Indorum. 159. Difficile indos inueniuntur rebus Indicis præfecti; & quare. 167. Quomodo debeant Indi exerceri. 182. Cuiusmodi Hispani commendandi sunt. 189. Circumspecte onerosæ leges fortunis Indorum sunt incutendæ. 205. Quibus modis salus Indorum per seculares Ministros procurari potest. 221.

Ebriet

Index Rerum.

Ebrietas Indis familiaris. 230. Quibus modis ab ipsa compesci queant. 240. Indi testimonium non est pro integro accipiendum. 250. Mores Indorum Christo non repugnantes sunt permittendi. 251. Contra eos qui Indorum tarditatem accusant disseritur. 263. Qui peruersitatem morum Indorum; fidei non receptæ causam afferunt, damnantur. 267. Non sunt tam infideles Indi, ut plerique iactant. 273. Tria debent doceri Indi de Ecclesia. 377. Parum sunt misericordes in ægrotos, in senes & egentes illiberales. 404. Vehementer excitantur Eucharistiæ sumptione. 466. Non Iudæorum more à mysterio Christi sunt auersi. 468. Confessionis peccatorum usus Indis in sua superstitione fuit. 472. Quibus de rebus Indorum salus maxime pendeat. 498. & seq.

Infantes. Multi quotidie de interitu æterno, apud Indos saluari lauacro eripiuntur. 66. Quæ fuerit gentium consuetudo nomen imponere infantibus, iuxta Aristotelem. 67.

Infidelitas. Propter infidelitatem etiam pertinacem, non licet Barbaros debellare. 85. Variè asseritur propositum ex Scripturæ & Patrum auctoritate. 86. & seq. Quid dicant Theologi de infidelitate etiam pertinaci. 89. Varia infidelitatis genera, ex Ioanne Damasceno. 382. & seq. Infidelitatis remedia. 388.

Insula. Hispanica, Cuba, & sancti Ioannis insula olim frequentissima, nunc penè deserta, & horrida. 224. Insulam Mori, ex immanissima feritate ad miram cōsuetudinem traduxit sanctus Xauerus. 229. In quadam Insula, quid didice-

- rit Author. 22
- Judæi.* Multa Iudæis legi assuetis Apostolica Ec-
clesia condonavit. 4
- Judicium.* Diuinum fuit iudicium innumerabile
Indorum populos, tot annorum millibus De-
notitia caruisse.
- Ius.* Quod ius habeant Christiani in Barbaros
etiam infideles. 85. & seq. Ius habere Roma-
num Pontificem, Ethnicorum crimina plectere,
re, quidam statuerunt. 90. Quomodo ius pe-
nes dominos manet. 17
- Iustificatio.* Quid Tridentina Synodus docuerit
de iustificatione. 360. Doctrina D. Thomæ &
Theologorum. ibid.

I.

- L** *Aurentius.* In Anglia Episcopus, flagellis pe-
somnia cæsus: & cur. 7
- Leges.* Christianorum Imperatorum leges latae
203. Circumspectè onerosæ leges Indorum for-
tunis sunt indicendæ. 205. Lex quatenus obli-
gat, consuetudine contra obtinente. 22
- Lingua.* Ferunt genus mortalium olim Septua-
ginta duabus linguis confusum fuisse. II. Quæ
lingua generalis introducta in Ingarum Impe-
rio, à Rege Guainacapa. ibid. Ipsarum diffi-
cultas. ibid.
- Non deterrere debet ab Euangelij propagatio-
ne, ista linguæ difficultas. 45. Mirabile D. Xa-
uerij exemplum pro ediscendis Barbarorum
linguis. 48
- De peritia Indicæ linguæ necessaria. 276. Quæ
Indicæ

Index Rerum.

Indici sermonis ignari sunt, parum profunt. 279. Quidam non rectè inscitiae sermonis Indici consulunt. 284. Indicum idioma diligenter ediscere tenentur, qui ad Indos veniunt prædicandi Euangelij gratiâ. 283.

Peritia summæ linguæ necessaria, confessionibus audiendis. 474

Ludi. Ipso sacri Parasceues magno die, flagitiosissimi ludi ab ebriis Barbaris, Satanæ artificio, more solemni aguntur. 240. Christianis à Synodo Prouinciali, prohibiti. *ibid.*

M

M *Agri.* Aduersus Magos acrius pugnare debent Christi operarij. 147

Magistratus. Respublica quæque benè ordinata debet habere Magistratum. 162. Publicorum Magistratum culpæ abscondi non possunt. 165. Non vocari debent ad Magistratum egentes. 168

Mansuetudo. Perutilis est operario Christi ad euangelizandum. 55. Præcipuè commendatur viris euangelicis. 59. Ex immani feritate admiram mansuetudinem, Insulam Mori traduxit S. Xauerius. 229. A Christo discenda mansuetudo. 320.

Matrimonium. Ingas non nisi sororem legitimo sibi coniugio copulare constat. 339. Ritus matrimoniorum apud Indos, qui. 487

In Matrimonio vnica, contenti Barbari vxore. 488. Verum apud illos matrimonium. *ibid.*

Index Rerum.

- Consuetudo diuersa circa matrimonium principum & plebeiorum. 489. Quid agendum de coniugiis infidelium, cum ad Christum conuertuntur. 492. Patrum & Conciliorum Decreta de proposito, 492. & seq. De impedimentis matrimonij. 495. & seq.
- Merces.* Quæ merces debeat requiri à Sacerdotibus. 5.
- Merces* vera est fructus animarum. 6.
- Messis.* Copiosissima est apud Indos, modo operarij idonei non desint. 272. Varia multorum zelo fidei illustrium messis. 274.
- Metalla.* De metallorum operatione. 222. Seruitus per operationem metallorum, rudis satis. 223. Debet celebrari Missa his qui metalla operantur. 226.
- Miracula.* Cur in conuersione gentium, minime hodie fiant miracula, vt olim à Christi prædicatoribus. 115. Per multa in conuersione Anglorum edita fuerunt per Monachos à Gregorio Magno missos. 117. Vnum & singulare miraculum necessarium est pro conuersione Indorum; mores cum fide congruentes. 119. Exiguo prædicatorum merito signorum parcitas, aliqua ex parte est attribuenda. 121. Qui sine miraculo fidem doceri non posse asserant. 360.
- Missæ.* Debet celebrari his qui metalla operantur. 226.
- Missio.* Ius missionum in Ecclesia antiquus & frequens. 423. Quas Missiones semper Apostoli, & Apostolorum Discipuli suscepit. 424. Utilitas missionum inter Indos. 426. Parochi missiones

Index Rerum.

- missiones utiliter & libenter suscipiunt. 428.
& seq. Aliqua quæ carere oportet in missioni-
bus. 430. Missionum difficultates. 434
- Missionary.* Ipsorum humilitas, prima debet esse
virtus. 13. Ipsi proponitur Christi exemplum.
16. & 17. Pauli. 18. Quibus virtutibus indigeant.
22. Quid curare debeant ne impedimentum
Euangelio ponant. 51. Patientia & labore co-
piosos fructus possunt colligere. 70. Quod opti-
mi Christi ministri officium. 73. Quibus indi-
geant miraculis. 120. Illorum exiguo merito
signorum parcitas, magna ex parte attribuen-
da est. 121. Quales erga socios itineris. 137. &
seq. Quales in conversione infidelium. 141. In-
dicum idioma diligenter discere tenentur, qui
ad Indos veniunt. 283. In Ministro Euangelij
vitæ probitas à Deo & ab hominibus requiri-
tur. 301. Apostoli & Apostolorum Discipuli
Missionarij. 425. & 426. Veri Missionarij vir-
tutes, quæ esse debent. 426
- Modestia.* Cum modestia debent corripi qui re-
sistant veritati. 59. Parochorum modestia In-
dorum vitiis opponi debet. 310
- Mores.* In Barbaris quomodo debeant emenda-
ri. 44. Sensim in melius mutantur, & quomo-
do. 45
- Mysteria.* Quæ mysteria scire teneantur Christia-
ni. 368. De mysterio Trinitatis omnibus tra-
dendo. 372. & seq. In quo esse aiunt aliqui, my-
sterium Trinitatis. 374. De mysterio Ecclesiæ
tenendo. 375

O

O *Ratio.* Instantes orationi debent esse Christi operarij. 141. Hoc probatur exemplo Christi & Apostolorum. ibid. & seq. Oratio evangelizantibus necessaria. 314. Quid preciat si bene sit ordinata. 315. Duabus functionibus, oratione ad Deum, & oratione ad homines Apostolica cura definita est. 318. Orationis praesidio impetretur.

P

P *Paracia.* Quid statuerint Synodi circa parochias Indiarum. 197. Paracia permutari potest iuxta Decretum Concilij Limensis. 200. Possintne committi Regularibus Indorum parochia. 410. & 411. Multis videtur Iesuitas habere tales parochias suscipere. 415. & seq. Causae rationes illos deterreant à tali onere. 418. & 419. Quae moderatio adhibenda in suscipiendis parochiis.

Parochus. Quid agere debeant qui Indici ferris sunt ignari. 279. Parochorum obligatio pro ediscenda lingua Indorum. 282. & 283. Parochi in India si quis munus obeat Catechismo Concilij Tridentini studeat. 296. Concilij Limensis Decretum pro parochis. 297. Aliter Indicorum parochorum. 310. Non debent cum foeminis habitare. 311. Nec Usuras quaerere. ibid. Ludus è domibus penitus expellatur. 312. Venationes exercere honestum est. ibid. De residentia Parochorum. 407.

Index Rerum.

- rochi missiones utiliter & libenter accipiunt
428. Caueant Regulares ne Parochis sint odio-
si. 430. Quædam Parochis obseruanda. 434
- Patientia.* Operariis Christi perutilis virtus est. 22.
Ipsa sola efficitur, vt copiosi fructus apud In-
dos colligantur. 70. Etiam apud Barbaros pa-
tientia mirabilis inuenitur. 78. Primum Apo-
stolatus signum est patientia. 121
- Patronus.* Doctrinam Fidei & moribus sufficien-
tem patroni Indis susceptis præbere tenentur.
195. Multa patronorum onera. 197. 198. & 199.
Quid erga nondum baptizatos Indos Patronis
liceat. 200. Verba Patronis dicta. 202. De tem-
porali Prouidentia Patronorum in suos. 204.
Quantum Patronis assignare par erit, Legisla-
toris est, statuere. 206. Quid confessionibus
Patronorum audiendis, Sacerdoti prouiden-
dum. 208
- S. Paulus.* Proponitur exemplum operariis in vi-
nea Domini. 18. & 19. Inquisitionem suam de
gratia & electione ad inscrutabilis sapientiæ
excelsa suspendit. 24. Epimenidi Poëtæ subscri-
bit de Cretenfibus. 42. Quomodo castitatem
extollit. 56. Auaritiam damnat. 58. Sui muneris
excellentiã multum facit. 256. & 257. grauif-
simè de eligendis fidelium præpositis admonet
Titum. 302. Incredibili studio orationem co-
luit & prædicauit. 316. In quo gloriatur. 350
- Peccatum.* Multi Indorum peccant vel ignoran-
tia, vel carnis infirmitate. 69
- Piaches.* Noui regni incolarum venefici Sacerdo-
tes. 147
- Pœnitentia.* De necessitate salutis est. 280. Debent
K k 4 scire

Index Rerum.

- scire idioma Indicum prædicatores, pro t
Sacramenti administratione. 280. & 281. V
pœnitentiæ exemplum in Iapponensi c
dam. 360. & 361. Vix medicina pœnitenti
let quibusdam quotidie cœlestia Sacram
tractantibus. 431. De pœnitentiâ ad Bapt
gratiam necessaria. 444. Pœnitentiæ Sacram
tum quid sit.
- Pontifex.* Romani Pontifices operarios in vin
Dominicam miserunt. 154. & 155. Quem ca
sibi reseruant.
- Prædicatio.* Ipsius difficultas non debet ter
Christi seruos. 12. & seq. Quibus modis a
Barbaros Euangelij prædicatio aggredi
sit. 82. Triplex prædicandi modus apud Ba
ros. 110. Mores cum fide congruentes, sing
re miraculum. 119. Quæ debet esse prædic
inter eos, qui iam fidem receperunt. 124.
dicationum vsus in Ecclesia frequens. 43
seq.
- Prædicator.* Euangelico prædicatori propo
Christi exemplum. 16. Pauli. 18. Quid cu
debeat ne Euangelio impedimentum ponat
Quibus indigeat miraculis. 120. De offici
suis erga socios itineris. 137. Quales se præ
debent in conuersione infidelium. 141. Q
Indos veniunt Indicum idioma diligenter
scere tenentur. 283. 284. & seq. Prædic
ris Christiani munus.
- Præfecti.* Difficile inueniuntur rebus Indicis
fecti. 167. Quidquid peccant Indiarum p
cti sine emendatione peccant. 165. Non es
quum tributa Indos pendere administra

Index Rerum.

- bus & præfectis suis. 172. & 173
Prætores. Indorum prætores qui debent esse; &
ad quid teneantur. 248. & 249. Concordia præ-
toris cum Sacerdote quanta esse debet. 252
Probitas. Vitæ probitas in Ministro Euangelij à
Deo & hominibus requiritur. 301. Curiosè mul-
ta pro hac re afferuntur ex Scriptura & Patri-
bus. 302. & seq.

R

- R***Eges.* Miro modo etiam Barbari Regibus suis
addicti sunt. 147. Barbari fidem suscipien-
tes ad curam, ditionemque Principum Chri-
stianorum pertinent. 153. Regibus & Regum
Ducibus obediendum monet Petrus. ib. & seq.
Reges suos multi populi, diuinitatis nomine
colunt. 386
Religio. Qualis in Religione Christiana sit ex ma-
gna parte Indorum natio. 60. De Religione
Christiana scire debent noui fideles. 368. Va-
riæ Indorum adhuc Ethnicorum Religionis,
superstitiones. 473
Respublica. Qualis in omni Republica Magistra-
tus esse debent. 162. Rempublicam Moyse sua-
dente Ietro socero, sapienter ordinauit. 168.
Qui ciuitatem aliquam administrant, statum
præsentem Reipublicæ debent amare. 169. Non
tam dilatandæ apud Indos Reipublicæ causa,
res geritur, quam fidei amplificandæ. 170. Illu-
stre præceptum de Republica gubernanda. 251

Sacerdos.

S

Sacerdos. Canonibus definitum est, quot Sacerdotes in Indorum oppidis habere oportet. 197. Ad se dicta accipere debent Sacerdotes verba Gregorij Magni. 202. Quid Sacerdoti proferendum confessionibus Patronorum audientibus. 208. Concordia Prætoris cum Sacerdotibus quæ debet esse. 253. Sacerdotalis officij excellentia. 255. & seq. Inter Indos maximè Sacerdotes præstare possunt. 260. Quæ scientia Sacerdoti est necessaria. 294. & seq. Nihil in Sacerdotibus Plebeium.

Sacerdotum sæpissimè videntur conscientie deploratæ, eo quod ad cor durum pervenerint.

Sacerdotum prudentia magna esse debet audiendis confessionibus. 477. Sæpè Sacerdotis potius quam Indi est culpa, si non benefiant confessiones. 478. Sacerdos omni parte debet esse spectabilis.

Sacerdotium. Pauca præcipiuntur de Sacerdotio inter Indos; & cur. 485. Concilia detestantur ordinationes illorum ad Sacerdotium qui sine fide tyrones sunt. 486. Cauendum ne Sacerdotium vile habeatur.

Sacramenta. Pro nefariis & impuris Idolorum cultibus, Deo iuvante apud Indos celebrantur. 70. Doctrina de Sacramentis, contra Novatorum calumnias. 435. & seq. Multa circa Sacramenta contra Ecclesiæ consuetudinem in India geruntur. 437. Voluntas cognoscenda eorum qui ad Fidei Sacramentum aspirant. 438.

SAC

Index Rerum.

- Sacrilegium.* Seuerè punitur apud Barbaros ; & præsertim quod est contra virgines suis diis dicatas. 488
- Samaritani.* Qui dicuntur Samaritani. 61. Ipsis iure merito Indi comparantur, & quare. 62
- Satanas.* Frenit se pulsum esse; & totis viribus agit vt possit redire ad pristinum statum apud Indos. 70
- Satisfactio.* Prudentia docet, quas satisfactiones Indis licet iniungere. 481. Qui Christi imitator est, non plus debet imponere oneris, quam ferre pœnitentem posse viderit. 482. Peccatorum efficiuntur participes, qui leuissimas iniungerent satisfactiones. *ibid.* Salutare iniungendæ sunt ex iis quæ aut consuetudine, aut commoditate fiunt. *ibid.*
- Seruitus.* Ad seruitutem non possunt redigi Indorum populi à Christianis. 176. De seruitio personali Indorum. 212. Genus seruitutis inhumanum. 210. Non iniqua seruitus, quæ. 215. Seruitutis multa genera; & quomodo permitti possunt. 218. & seq. Dura seruitus in extrahendis conchiliis. 223
- Sol.* Perueniens aliqui Solem in honore primo habent. 385. Tonitru, Puncturæ & Cuillor illum vocitant. *ib.* & seq. Ipsi virgines consecratæ. 488
- Spes.* Veræ Fidei, spes magna est apud Indos. 61. Spes non solùm futuri fructus, sed etiam præsentis. 76
- Symbolum.* Quæ cõtinentur in Symbolo scire omnes Christiani tenentur. 368. Symbolum disci oportet, & reddi Episcopo siue Presbytero, ex Concilio Laodicensi. 370. Totum Symbolum Catechu

Index Rerum.

Catechumeni doceri iubentur Bracharenfi Decreto. ibid

Synodus. Quid Synodi statuerint circa Paræcia Indiarum. 197. Synodo Prouinciali computationes damnatæ, tanquam idololatriæ fomenta. 240. Decretum Concilij Limensis pro Parochis. 297. Quid contra abusus Parochorum a Conciliis præsertim Gallicis sancitum sit. 313. Quid docuerit Tridentina Synodus de iustificatione. 360. Synodi Laodicensis & Bracharenfis Decreta. 370. Prouincialis Limensis Synodus Decretum. 379. Eliberitani. 396. Patisiensis. 407

T

T*Aqui.* Celebres Barbarorum cantilenæ, inter potandum potissimum adhiberi solitæ.

240

Theologus. Quid docuerint Theologi de expugnatione Barbarorum. 99. Oportet vt in nouo orbe aliqui sint præstantes Theologi. 298. & seq. Sententia veri, non digna Theologi. 352. Theologorum sententia, de mysterio Trinitatis omnibus tradendo. 373. Eruditi Theologi sententia. 398. Quæstio inter Theologos circa Eucharistiæ sumptionem. 448

Tributum. Non est iniquum tributa Indos pendere suis administratoribus. 172. Quid docuerit de hac re Apostolus. 173. Tria Tributorum genera improbata. 174. Exempla illorum qui ex tributo seruiuerunt. 175. Iosephus vniuersam terram Ægypti Pharaoni subdidit sub tributo. 177. Vulgaris ratio tributa imperandi. 179. An propter

Index Rerum.

propter reuocandos ab otio Barbaros, tributa grauiora sint imperanda. 181. Quis modus in tributis laxandis tenendus. 185. Pastores animarum iure diuino tributa, seu prouentus possunt accipere. 187. Etiam Principes. 188
Trinitas. Error cuiusdam circa Fidem explicitam de Mysterio Trinitatis. 363. Mysterium Trinitatis omnibus est tradendum. 372. Nemo baptizatus, nisi credat in Patrem, Filium & Spiritum sanctum. *ibid.* In quo quidam credunt esse Mysterium Trinitatis. 374

V

Violentia. Quantum officiat Fidei ostenditur. 58. & 59. Quorum violentia miseri suo labore frustrantur. 211
Virginitas. Apud Barbaros vilis virginitas, quæ apud omnes mortales in pretio est. 490. Contempta virginitas apud Barbaros, nisi in iis quæ Soli consecrantur. *ibid.*

Z

Zepaius. Illum colunt vt Deum Indiarum Barbari. 64. Diabolus est, qui multa de Christianis, persuadet Indis. 220

F I N I S.

